

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний вищий навчальний заклад
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА»

Інститут бізнес-освіти

**Г. О. ШВИДАНЕНКО,
А. І. ДМИТРЕНКО**

БІЗНЕС-ДІАГНОСТИКА

**ПРАКТИКУМ
НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК**

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

УДК 658.1:005.935.2:004.891.3(076.5)
ББК 65.053.0
Ш 35

Автори:

Г. О. Швиданенко, А. І. Дмитренко

Рецензенти:

О. Ю. Рудченко, д.е.н., проф., зав. відділу проблем реформування відносин
Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економічного розвитку
і торгівлі України, м. Київ

З. М. Борисенко, д.е.н., проф., ВНЗ «Університет права і економіки «Крок», м. Київ

Редакційна колегія Центру магістерської підготовки

Голова редакційної колегії А. М. Поручник, професор, д.е.н.

Відповідальний секретар редакційної колегії В. А. Федун

Члени редакційної колегії: Є. Г. Панченко, професор, д.е.н., Г. О. Швиданенко, професор, к.е.н.,
Д. Г. Лук'яненко, професор, д.е.н., А. М. Поддєрьогін, професор, к.е.н., Ф. П. Шульженко, професор,
д.ю.н., О. В. Ткаченко, доцент, к.е.н., Н. П. Москалюк, доцент, к.е.н., І. В. Кулага, доцент, к.е.н.,
Я. М. Столярчук, доцент, к.е.н.

*Гриф надано Міністерством освіти і науки України
Лист №1/Г1-16801 від 04.11.13 р.*

Швиданенко Г. О.

Ш 35 **Бізнес-діагностика: практикум** [Г. О. Швиданенко, А. І. Дмитренко] — К. : КНЕУ
ім. Вадима Гетьмана, 2015. — 160 с.
ISBN 978-966-483-976-8

Практикум присвячений висвітленню актуальних теоретико-методичних і нормативних положень, практичних аспектів здійснення комплексної бізнес-діагностики промислового підприємства. Містить широке коло навчальних завдань, прикладів, задач, практичних ситуацій, кросвордів, кейсів, що дозволяють сформувати високий рівень компетентності у сфері дослідження діяльності суб'єкта господарювання.

Призначений для студентів, слухачів магістерських програм економічних спеціальностей вищих навчальних закладів і центрів перепідготовки та підвищення кваліфікації, викладачів, а також буде корисним для економістів-практиків.

УДК 658.1:005.935.2:004.891.3(076.5)
ББК 65.053.0

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ заборонено*

Зміст

Вступ.....	4
<i>Розділ I.</i>	
ТЕХНОЛОГІЯ ЗДІЙСНЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ БІЗНЕС-ДІАГНОСТИКИ ПІДПРИЄМСТВА	5
Тема 1. Формування інформаційного масиву дослідження	5
Тема 2. Діагностика зовнішнього середовища функціонування підприємства.....	9
Тема 3. Діагностика організаційно-управлінських параметрів організації.....	14
Тема 4. Діагностика виробництва та результативності управління основними ресурсами діяльності	17
Тема 5. Діагностика фінансово-майнового стану	30
Тема 6. Діагностика витратності діяльності.....	40
Тема 7. Діагностика окремих видів та аспектів діяльності.....	49
Тема 8. Діагностика ефективності діяльності підприємства	54
Тема 9. Діагностика ризиків неплатоспроможності та банкрутства підприємства.....	67
<i>Розділ II.</i>	
ПРИКЛАД ДІАГНОСТИКИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	75
Діагностика діяльності ПАТ «Інгулецький гірничозбагачувальний комбінат»	75
<i>Розділ III.</i>	
КОМПЛЕКСНІ ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ (КЕЙСИ).....	105
Ділова гра «Експрес-діагностика підприємства».....	105
Кейс 3.1. «Бізнес-діагностика ПАТ «Завод “Ленінська кузня”»	112
Кейс 3.2. «Бізнес-діагностика діяльності ТОВ «Автомоторс»	121
Кейс 3.3. «Діагностика ефективності діяльності підприємства та його нематеріальних активів».....	144
Список використаних джерел	148
Додатки.....	150

Вступ

Динамічне середовище сучасного бізнесу вимагає від підприємства швидких, адекватних та раціональних дій. Прийняття будь-яких управлінських рішень має базуватися на результатах аналізу середовища діяльності підприємства, який повинен передбачати комплексну діагностику чинників макро- і мікрооточення, всіх сфер діяльності суб'єкта господарювання з позицій максимізації економічного результату від використання обмежених ресурсів.

Предметом дисципліни «Бізнес-діагностика підприємства» є управлінські процеси, що мають на меті кількісну та якісну характеристику середовища функціонування бізнесу, стану підприємства та ефективності його діяльності.

Мета дисципліни — поглиблення теоретичних знань, формування вмій і набуття навичок здійснення комплексної діагностики бізнесу, результати якої слугуватимуть основою для розроблення і впровадження ефективних господарських рішень.

Завдання навчальної дисципліни полягають в оволодінні новітніми методами комплексного аналізу фінансово-майнового стану підприємства та результатів його виробничо-господарської діяльності з метою: по-перше, одержання об'єктивного уявлення про ситуацію та перспективи розвитку підприємства; по-друге, розроблення практичних заходів щодо вдосконалення господарського механізму, підвищення ефективності його функціонування; по-третє, зростання рівня конкурентоспроможності суб'єкта господарювання; по-четверте, створення і впровадження технологій контролю за його фінансово-майновим станом та ефективністю діяльності.

Практикум орієнтує читача в актуальних джерелах економічної інформації, розкриває завдання, специфіку та технологію здійснення комплексного дослідження сучасного підприємства. Автори пропонують комплекс задач, практичних завдань і кейсів, виконання яких дає змогу сформуванню знань та закріпiti навички пошуку та обробки необхідної бізнес-інформації, здійснення діагностики суб'єктів господарювання та формування на основі її результатів виражених управлінських рішень.

Авторами навчального посібника є провідні викладачі кафедри економіки підприємств факультету економіки та управління ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Швиданенко Генефа Олександрівна, к.е.н., проф., зав. кафедри економіки підприємств, знаний фахівець у галузі бізнес-планування й аналізу господарської діяльності;

Дмитренко Артем Іванович, к.е.н., доц. кафедри економіки підприємств, провідний фахівець у сфері антикризового управління та діагностики діяльності підприємства.

Розділ I

ТЕХНОЛОГІЯ ЗДІЙСНЕННЯ КОМПЛЕКСНОЇ БІЗНЕС-ДІАГНОСТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

ТЕМА 1

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО МАСИВУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ключові поняття і терміни	<i>інформація, джерело інформації, комерційна таємниця, звітність підприємства, дані управлінського обліку</i>
Знати	<i>види інформаційних джерел та орієнтовні місця їх розміщення, зміст основних нормативних форм бухгалтерської звітності та державних статистичних спостережень</i>
Уміти	<i>ідентифікувати потрібну інформацію, підбирати інформаційні джерела, та групувати дані</i>

Резюме практичних аспектів теми.

Вирішальне значення для забезпечення якісного виконання комплексної діагностики має питання ідентифікації джерел актуальної інформації про підприємство та його цільову галузь. Саме від наявності і повноти необхідного вихідного матеріалу залежить точність ідентифікації становища досліджуваного суб'єкта господарювання, глибина опрацювання проблематики його функціонування.

Рис. 1.1. Типові напрями формування інформації про середовище господарювання досліджуваного підприємства

Документальними джерелами для здійснення комплексної діагностики підприємства та зовнішнього середовища його функціонування виступають маркетингові дослідження цільового ринку, опубліковані у галузевих бюлетенях, економічній періодиці, нормативна та статистична інформація державних органів розміщена на офіційних веб-сайтах і в спеціальних довідниках; інформація з інтернет-сторінок окремих підприємств; презентації; семінари; ви-

ставки; конференції (наукові доповіді, тези, аналітичні довідки, науково-технічна документація тощо), матеріали внутрішнього управлінського обліку; бізнес-плани; нормативна звітність підприємства. У зв'язку з цим найефективнішими напрямками формування необхідного масиву інформації за найважливішими аспектами комплексного дослідження цільового підприємства є такі (рис. 1.1).

Посадові особи досліджуваного підприємства надто часто посилаються на необхідність збереження комерційної таємниці. Однак аналітику слід пам'ятати, що згідно з чинним законодавством [7] комерційну таємницю не становлять:

- установчі документи, документи, що дозволяють займатися підприємницькою чи господарською діяльністю та її окремими видами;
- інформація за всіма встановленими формами державної звітності;
- дані, необхідні для перевірки обчислення і сплати податків та інших обов'язкових платежів;
- відомості про чисельність і склад працюючих, їхню заробітну плату в цілому та за професіями й посадами, а також наявність вільних робочих місць;
- документи про сплату податків і обов'язкових платежів;
- інформація про забруднення навколишнього природного середовища, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що завдає шкоди здоров'ю, а також інші порушення законодавства України та розміри заподіяних при цьому збитків;
- документи про платоспроможність;
- відомості про участь посадових осіб підприємства в кооперативах, малих підприємствах, спілках, об'єднаннях та інших організаціях, які займаються підприємницькою діяльністю;
- відомості, що відповідно до чинного законодавства підлягають оголошенню.

Склад та обсяг відомостей, що становлять комерційну таємницю, порядок їх захисту визначаються самостійно її власником або керівником підприємства з дотриманням чинного законодавства. Законодавство [3, ст. 505] до складу комерційної таємниці зараховує відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які за законом не можуть бути віднесені до комерційної таємниці. Перелік типових об'єктів, що становлять комерційну таємницю, наведено в додатку А.

Зовнішньому стосовно підприємства досліднику найчастіше є доступною інформація з нормативної звітності підприємства. У процесі пошуку необхідної інформації слід звернути увагу на часту зміну назви і змісту форм нормативної статистичної звітності. Основні форми нормативної звітності вітчизняних підприємств, а також коло представленої у них інформації відображені в додатку Б. Необхідно зазначити, що назви і зміст форм нормативної статистичної звітності досить часто змінюються. Перелік, а також бланки та інструкції щодо заповнення актуальних форм державних статистичних спостережень наводяться на офіційному сайті Державного комітету статистики України — www.ukrstat.gov.ua, а також його регіональних відділень у розділі «Альбом статистичних спостережень» на відповідний рік.

Джерелами загальної інформації про стан та умови господарської діяльності в Україні є, у першу чергу, інформаційні ресурси органів влади, Фонду державного майна України (<http://www.spfu.gov.ua>), Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (<http://www.dfp.gov.ua>), Державного комітету статистики України (www.ukrstat.gov.ua), інших офіційних інституцій, а також вітчизняних та зарубіжних бізнес-агенцій. Дослідження цільових ринків на сьогодні є популярним бізнес-продуктом, який пропонують чимало вітчизняних і зарубіжних маркетингових, консалтингових та інвестиційних компаній на платній основі (близько 300—500 дол. США за огляд). Однак окремі актуальні матеріали все ж знаходяться у вільному доступі як демонстрація потенційних можливостей таких компаній. Незважаючи на це аналітику потрібно передусім орієнтувати у даному аспекті дослідження на спеціалізовану періодику та галузеві бюлетені, що видаються організаторами крупних форумів, виставок, асоціацій товаровиробників.

Важливим джерелом інформації щодо фінансової звітності суб'єктів господарювання є Інтернет-сторінка Державної установи «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України» (<http://www.smida.gov.ua>). Ця офіційна система надає доступ до інформації про акціонерні товариства і професійних учасників фондового ринку України та є аналітичним інструментом, який дозволяє одержати інформацію про компанії та їх фінансові показники. Для отримання даних по конкретному емітенту необхідно зареєструватися на підпорядкованому Агентству сайті <http://www.stockmarket.gov.ua>. Також фінансова звітність окремих підприємств наведена на сайтах <http://finance.ua>, www.e-plus.com.ua/reports і на ресурсі http://alt.com.ua/ukr/rating_by_firms, що крім параметрів бухгалтерських форм,

пропонує також динаміку найважливіших коефіцієнтів фінансово-майнового стану та ефективності діяльності.

Разом з тим слід підкреслити недостатню оперативність викладення інформації на вказаних Інтернет-ресурсах. Значно швидше публікуються дані емітентів у офіційних друкованих виданнях Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку (ДКЦПФР): Це — «Відомості Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку» (<http://www.vidomosti.com.ua>), «Бюлетень. Цінні папери України» (<http://www.securities.org.ua>).

Важливим джерелом інформації як про досліджуване підприємство, так і про його конкурентів є власні Інтернет-сторінки компаній, а також їх рекламні засоби (прес-релізи, каталоги, буклети, прайс-листи тощо). Такі ресурси дозволяють одержати дані щодо стратегії розвитку суб'єкта господарювання, поточних та перспективних напрямів діяльності, кола ключових контрагентів, продуктового портфеля підприємства, техніко-експлуатаційних та цінових параметрів продукції.

З метою проведення якісного аналітичного дослідження потрібно орієнтуватися на опрацювання великої кількості інформаційних ресурсів з різних джерел. Достатньо уваги слід приділити ідентифікації найважливіших для діяльності параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування, визначенню достовірності отриманих даних, відсіюванню інформаційного шуму, застосуванню адекватних методів обробки інформації.

Практичні завдання

- 1) Сформуйте список джерел, з яких може бути отримана інформація про макроекономічні та нормативно-господарські показники країни.
- 2) Наведіть перелік інформаційних ресурсів, з яких можна отримати інформацію про цільовий ринок досліджуваного підприємства.
- 3) Знайдіть інформаційні джерела, з яких може бути одержана інформація про підприємство, його конкурентів та контрагентів.
- 4) Ознайомтеся з Інтернет-ресурсом www.ukrstat.gov.ua. Які дані можуть бути отримані з цього джерела?
- 5) Ідентифікуйте джерела законодавчої, загальноекономічної та галузевої інформації щодо середовища господарювання у країнах, що є найбільшими торговельними партнерами України.
- 6) Підберіть для відповідної інформації її адекватне джерело.

Вид інформації	Джерела інформації
1. Закони і нормативи, які визначають загальні умови господарської діяльності	А. Спеціалізовані видання з економіки, в яких публікується інформація про економічні проблеми розвитку народного господарства, регіонів і окремих галузей.
2. Нормативні документи та інші джерела інформації, необхідні для визначення вартості основних засобів	Б. Закони та нормативні акти про оподаткування та збори в Україні. В. Звітність підприємств про податки і збори (податок на прибуток, податок на додану вартість, податок на землю, комунальний податок, відрахування в пенсійний фонд, відрахування у фонд соціального страхування, відрахування в фонд сприяння зайнятості населення та інші податки та збори).
3. Джерела інформації, необхідної для загальної характеристики галузі або напряму розвитку бізнесу	Г. Результати дослідження ринку. Д. Результати техніко-економічних обґрунтувань. Е. Збірники статистичних даних по державі, окремих регіонах, населених пунктах і галузях, які містять демографічну, економічну та соціальну інформацію.
4. Облік та звітність підприємств і організацій	Є. Нормативні документи Національного банку України, котрі регулюють порядок розрахунків, умови одержання кредитів та вексельний обіг. Ж. Господарський кодекс України
5. Звіти про результати науково-технічних, економічних та соціологічних досліджень	З. Бухгалтерські звіти (бухгалтерський баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про рух капіталу). І. Прайс-листи в рекламних виданнях.
6. Періодичні видання та спеціальна література	К. Проектно-кошторисна документація на окремі будівлі і споруди. Л. Повідомлення про закриття та банкрутство підприємств, а також про розгляд справ в арбітражному суді про банкрутство підприємств.
7. Комерційна інформація	М. Прогнози соціально-економічного розвитку держави, регіонів, населених пунктів, окремих галузей. Н. Звіти про результати науково-технічних, економічних та соціологічних досліджень, проведених у науково-дослідних організаціях, навчальних закладах та на підприємствах О. Спеціалізовані періодичні видання з оподаткування, обліку і звітності підприємств

Кросворд до теми

По горизонталі:

4. Тип концепції капіталу за міжнародними стандартами бухгалтерського обліку (прикметник).

5. Принцип бухгалтерського обліку та фінансової звітності, який передбачає застосування методів оцінювання, що мають запобігати зниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства.

10. Логічний метод аналізу й прогнозу.

13. Аналітик, який за завданням керівника готує структуровану інформацію, необхідну для підтримки прийняття рішень оперативного та стратегічного характеру (прикметник).

14. Властивість баз даних.

По вертикалі:

1. Вид даних залежно від ступеня деталізації та часу збереження.

2. Теоретичний напрям, основа для аналітичних методів, що використовуються в управлінні сучасними підприємствами.

3. Підхід до виявлення й аналізу взаємозв'язків між розміщеними в сховищі даними, необхідними для побудови моделей.

5. Закупівлі товарів, основний метод пошуку (збору), аналізу й оцінювання інформації (множина, прикметник).

6. Принцип надійності інформації, відсутність в укладачів звітності наміру схилити користувачів до заздалегідь визначеного рішення.

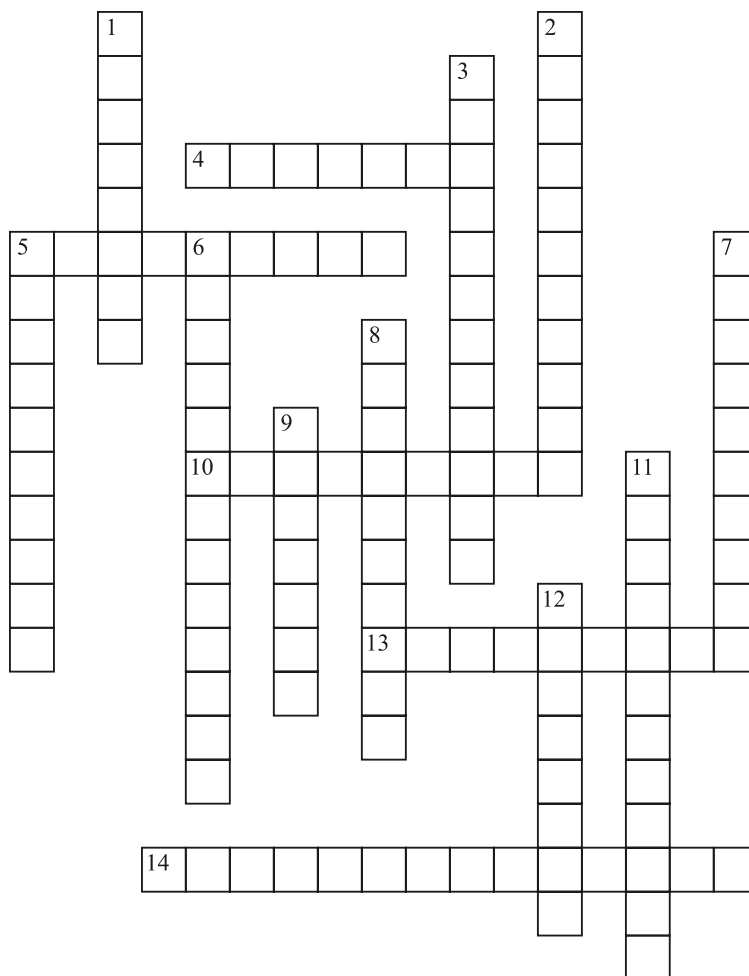
7. Аналіз — розпізнання образів (прикметник).

8. Основна вимога до якості інформації.

9. Вид інформації за методологією обробки друкованих видань.

11. Основний принцип бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

12. Органи, джерела одержання інформації (множина, прикметник).

ТЕМА 2

ДІАГНОСТИКА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові поняття і терміни	зовнішнє середовище, макросередовище, мікросередовище, місткість ринку, інтенсивність конкурентної боротьби, монопольне (домінуюче) становище
Знати	мету, завдання, джерела інформації та аспекти дослідження зовнішнього середовища діяльності підприємства; аспекти та параметри діагностики макросередовища підприємства; зміст, напрями і ключові індикатори діагностики мікросередовища підприємства
Вміти	визначати місткість цільового ринку, діагностувати рівень інтенсивності конкуренції, ідентифікувати наявність монопольного становища

Резюме практичних аспектів теми.

Кожне підприємство як відкрита соціально-економічна система функціонує у певному середовищі, яке визначає напрями, специфіку та ефективність діяльності суб'єктів господарювання. Діагностика зовнішнього середовища діяльності є вихідним аспектом комплексного дослідження підприємства.

Зовнішнє середовище підприємства поділяють на макро- та мікросередовище. Якщо макросередовище складається з компонентів — факторів непрямої дії, що визначають загальні умови ведення бізнесу для суб'єктів господарювання, то мікросередовище — це сфера прямого впливу на підприємство, яка представлена учасниками і регуляторами цільового ринку, котрі знаходяться у безпосередньому та опосередкованому контакті з суб'єктом господарювання і визначають специфіку його діяльності.

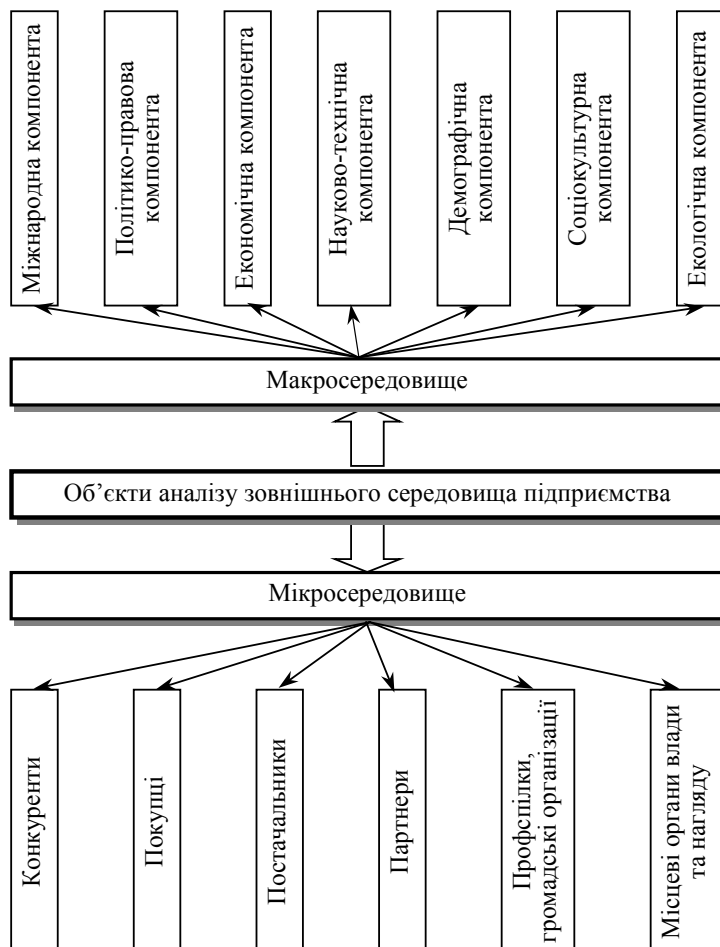

Рис. 1.2. Об'єкти аналізу зовнішнього середовища підприємства

Логіка діагностики зовнішнього середовища функціонування підприємства є такою:

1. Складання переліку факторів макро- і мікросередовища, що мають значний вплив на підприємство протягом діагностованого періоду.

2. Отримання інформації про параметри впливу обраних факторів.

3. Формування рекомендацій та уточнень щодо наступних етапів бізнес-діагностики (аспекти аналізу, показники, критерії успішності).

Об'єкти дослідження зовнішнього середовища підприємства подані на рис. 2.1.

Параметри діагностики окремих компонент зовнішнього макросередовища наведені у таб. 2.1.

Таблиця 2.1.

ПАРАМЕТРИ ДІАГНОСТИКИ КОМПОНЕНТ МАКРОСЕРЕДОВИЩА ПІДПРИЄМСТВА

Компонента	Цільові параметри компоненти
<i>1</i>	<i>2</i>
1. Міжнародна компонента	<ul style="list-style-type: none"> ▪ рівень ділової активності у світі, країнах ЄС та СНД; ▪ рівень, характер і інтенсивність міжнародних відносин з країнами, де розташовані потенційні споживачі продукції;
2. Політико-правова компонента	<ul style="list-style-type: none"> ▪ політична стабільність у країні; ▪ податкова, кредитна, амортизаційна та інші види господарської політики держави; ▪ законодавчі акти щодо регулювання цільового ринку; ▪ наявність державних програм з розвитку цільового ринку або території; ▪ контроль за дотриманням законів тощо
3. Економічна компонента	<ul style="list-style-type: none"> ▪ макроекономічні параметри: обсяги ВВП, ВНП, рівень інфляції, безробіття, купівельна спроможність населення та суб'єктів господарювання; ▪ стан держбюджету, державного боргу і платіжного балансу країни; ▪ монетарна (грошово-кредитна) політика держави, регулювання грошової маси в обігу банківською системою, обмінний курс національної валюти; ▪ ставка позикового відсотка, доступність кредитних ресурсів, параметри фондового ринку, рівень дивідендних виплат; ▪ середній рівень прибутковості, частка збиткових підприємств; ▪ рівень тінізації національної економіки
4. Науково-технічна компонента	<ul style="list-style-type: none"> ▪ розвиток освіти і науки; ▪ рівень інновацій; ▪ прогресивність техніко-технологічної бази економіки
5. Демографічна компонента	<ul style="list-style-type: none"> ▪ чисельність та структура населення; ▪ територіальний розподіл населення та міграційні потоки; ▪ рівень народжуваності, смертності і природний приріст населення; ▪ середня тривалість життя і середній вік працюючих
6. Соціокультурна компонента	<ul style="list-style-type: none"> ▪ рівень доходів населення; ▪ рівень мінімальних соціальних стандартів (мінімальна оплата праці, прожитковий мінімум тощо); ▪ умови праці й техніка безпеки; ▪ вплив профспілок; ▪ рівень освіченості та професійної підготовки населення; ▪ менталітет та трудова дисципліна працюючих; ▪ розвиток усіх складових культури
7. Природно-екологічна компонента	<ul style="list-style-type: none"> ▪ наявність і розробка корисних копалин та природних багатств; ▪ природно-кліматичні особливості; ▪ рівень забруднення довкілля; ▪ вимоги екологічного законодавства

Необхідним аспектом аналізу мікросередовища підприємства є дослідження інтенсивності конкуренції на ринку. Показники інтенсивності конкуренції дають уяву про рівень незалежності фірми при прийнятті рішень стосовно збуту своїх товарів.

Приклад 1.1. Визначити рівень інтенсивності конкуренції на цільовому ринку та ідентифікувати наявність у його окремих учасників монопольного становища.

Виробник цільової продукції	Обсяги продажу за рік, млн грн	Частка оператора	Ранг фірми	$r_i q_i$
ПАТ «Лемма»	23,2	0,1001	5	0,500
ПрАТ «Онікс»	16,9	0,0729	8	0,583
ПАТ «Гемп»	26,7	0,1152	4	0,461
ТОВ «Астра-М»	9,1	0,0393	9	0,353
ПАТ «Берегиня»	17,5	0,0755	6	0,453
ПАТ «ЛМЗ»	17,3	0,0746	7	0,522
ПрАТ «Прометей»	32	0,1381	3	0,414
ТОВ «Мегаліт»	8,2	0,0354	10	0,354
ПрАТ «Інтерресурс»	42,6	0,1838	1	0,184
ПАТ «Метеор»	38,3	0,1652	2	0,330
Разом:	231,8	1,00		4,155

Далі розрахуємо показники інтенсивності конкуренції

Показник	Розрахунок	Тип ринку
Індекс концентрації I_C	$0,1838 + 0,1652 + 0,1381 = 0,4871$	$I_C \in (0,45; 0,7)$, ринок — помірно концентрований
Індекс Герфіндаля-Хіршмана I_{HH}	$0,1001^2 + 0,0729^2 + 0,1152^2 + 0,0393^2 + \dots + 0,1652^2 = 0,1228$	$I_{HH} \in [0,1; 0,2)$, ринок — помірно концентрований
Індекс Розенблюта I_R	$\frac{1}{2 \cdot (0,1001 \cdot 5 + 0,0729 \cdot 8 + 0,1152 \cdot 4 + \dots + 0,1652 \cdot 2) - 1} = 0,1368$	Ринок — помірно концентрований

Висновок: значення розрахованих показників свідчать про те, що ринок цільової продукції є помірно концентрованим.

3-ій крок. Визначимо наявність за вітчизняним законодавством [6] в окремих операторів монопольного домінуючого становища на ринку:

Критерій	Наявність монопольного становища
1. $q_{\max} > 0,35$	$q_{\max} = 0,1838 < 0,35$, отже критерій не виконується
2. $q_{\max} \leq 0,35$, але частки інших операторів є незначними	Частка найбільшого оператора (18,38 %) менша 35 %, однак частки його конкурентів (16,52%, 13,81% тощо) є суттєвими. Критерій не виконується
3. $\sum_1^3 q_i^{\max} \geq 0,5$	$\sum_1^3 q_i^{\max} = 0,4871 \leq 0,5$. Критерій не виконується
4. $\sum_1^5 q_i^{\max} \geq 0,7$	$\sum_1^5 q_i^{\max} = 0,1838 + 0,1652 + 0,1381 + 0,1152 + 0,1001 = 0,7024 \geq 0,7$ Критерій виконується, монопольне (домінантне) становище мають ПрАТ «Інтерресурс», ПАТ «Метеор», ПрАТ «Прометей», ПАТ «Гемп» та ПАТ «Лемма»

Широко використовуваним у маркетингових дослідженнях є показник індексу Лінда, який дозволяє оцінити склад олігополії на ринку. Обчислення цього індексу відбувається за параметрами суб'єктів господарювання, які мають значущі частки на ринку. При цьому їх сукупність формується за принципом зменшення показника q_i (частка ринку i -го підприємства), тобто з дотриманням умови: $q_i > q_{i+1}$. Індекс Лінда визначається таким чином:

Приклад 1.2. На основі вихідних даних прикладу 1.2 за допомогою індексу Лінда розрахувати тип та склад олігополії на цільовому ринку.

Значення індексу Лінда	Умова складу олігополії
Для двох найбільших операторів: $I_2^L = 0,1838 / 0,1652 \approx 1,113$	
Для трьох найбільших операторів: $I_3^L = \frac{1}{2} \cdot \left(\frac{0,1838}{(0,1652 + 0,1381) / 2} + \frac{(0,1838 + 0,1652) / 2}{0,1381} \right) \approx 1,238$	$I_L^3 > I_L^2$, умова зменшення досягнута

Отже «жорстку» олігополію на ринку формують два найбільші оператори: ПрАТ «Інтерресурс», ПАТ «Метеор».

Задачі

Задача 1.1. Обчисліть потенційну місткість вітчизняного ринку товару «А», якщо середня ціна його реалізації за одиницю становить 2,5 тис. грн, а також відомо наступне:

Група споживачів	Чисельність споживачів по групі, тис. осіб	Усереднена кількість закупівель товару одним споживачем, од.
1. Населення	40 000	0,05
2. Суб'єкти малого бізнесу	500	0,8
3. Заклади громадського харчування	14	2
4. Готелі	0,8	2,2
5. Інші споживачі	0,2	0,4

Задача 1.2. Визначте реальну місткість вітчизняного ринку безпрокольних шин, якщо у звітному році вітчизняні товаровиробники виготовили такої продукції на 65 млн грн, з яких 20 % відправлено на експорт. Залишки цільової продукції у вітчизняних продавців безпрокольних шин на початок року оцінювалися сумою 12 млн грн, а на його кінець — 14,5 млн грн. Обсяг прямого імпорту склав 35 млн грн, а вартість установлених на імпортованих автомобілях безпрокольних шин становить 5,4 млн грн. Обчислити реальну місткість вітчизняного ринку безпрокольних шин.

Задача 1.3. На основі наведених нижче даних щодо обсягу реалізації цільової продукції на вітчизняному ринку визначте показники інтенсивності конкуренції та тип ринку. Чи займає відповідно до вітчизняного законодавства котрийсь з операторів монопольне (домінуюче) становище у галузі?

Виробник цільової продукції	Обсяги продажу за .... рік, млн грн
ПАТ «Стимул»	68,5
ПрАТ «Авангард»	125
ПАТ «Плутон»	164
ПрАТ «ДА Груп»	228
ПрАТ «Квазар»	100
ПАТ «Сиріус»	115,5
ПрАТ «Вега»	52
ТОВ «Ельдорадо-2000»	26

Продовження табл.

Виробник цільової продукції	Обсяги продажу за .... рік, млн грн
ТДВ «Фаворит»	31
ТОВ «Сузір'я»	48
ТОВ «ССС-Техніка»	17
ТДВ «Грайдент»	25
Разом:	1000

Задача 1.4. На основі вихідних даних задачі 2.3 за допомогою індексу Лінда становить тип та склад олігополії на цільовому ринку.

Практичне завдання

Дослідіть цільовий ринок аналізованого підприємства та ідентифікуйте його наступні параметри:

- місткість ринку (галузі) та її динаміка;
- параметри зовнішньоекономічної діяльності у галузі (експорт, імпорт);
- кількість операторів і лідери галузі;
- характер та інтенсивність конкурентної боротьби;
- географічна та товарна сегментація ринку;
- прогресивність техніко-технологічної бази виробництва у галузі;
- диференційованість продукції;
- сезонність ділової активності на ринку;
- вартість і умови придбання та споживання цільового товару;
- рівень впливу на діяльність постачальників, споживачів та виробників товарів-замінників;
- особливості збуту продукції і розвиток дистрибуційних систем;
- наявність інтеграційних утворень у галузі.

Кросворд до теми

По горизонталі:

3. Сфера товарного обігу та пов'язана з ним сукупність товарно-грошових відносин, яка виникає між виробниками та споживачами у процесі купівлі-продажу товарів.

7. Юридична або фізична особа, котра здійснює для підприємства поставку виробничих запасів, малоцінних і швидкозношуваних предметів, необоротних активів чи інших цінностей.

8. Підприємство, з яким компанія вступає в договірні відносини.

11. Науковець, прізвище якого має індекс, обчислений з використанням рангу підприємства, що визначається за величиною його ринкової частки.

13. Методичний підхід до оцінювання середовища господарювання підприємства, який передбачає врахування важливості галузі, вплив на підприємство, напрям впливу.

14. Юридична або фізична особа, котра виконує для підприємства будівельні, ремонтні чи інші роботи.

По вертикалі:

1. Автор моделі «галузевої конкуренції».

2. Конкуренція — сукупність великої кількості малих і середніх підприємств, торгівля між якими, а також між фізичними особами здійснюється без значного впливу на рівень цін (прикметник).

4. Фізична або юридична особа чи група осіб, які є суперниками.

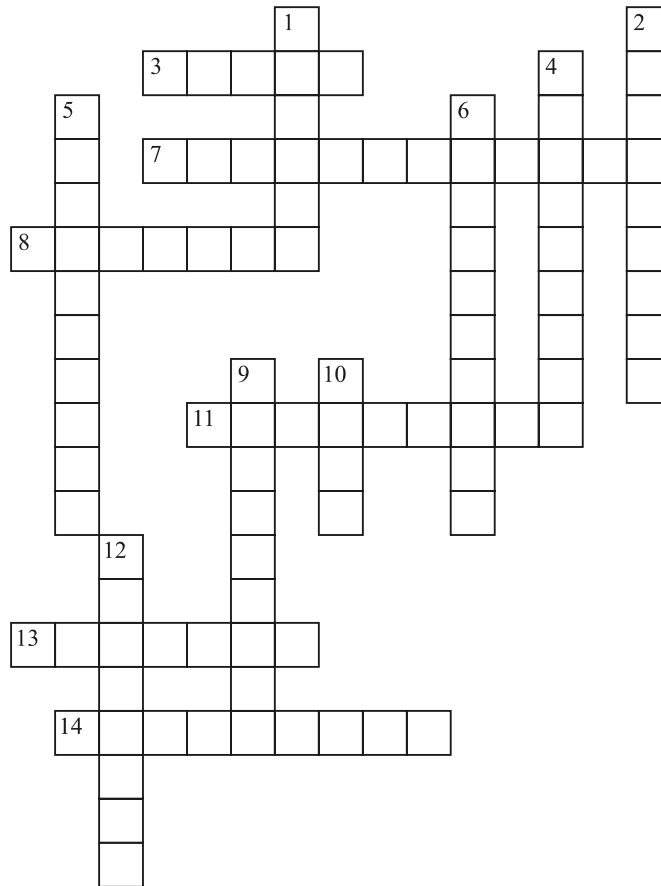
5. Модель середовища господарювання підприємств, де зовнішнє середовище розглядається як дворівнева структура, що складається із зовнішнього шару організації — «середовища завдань» і «загального середовища» (прикметник).

6. Ринкова структура, для якої характерна присутність незначної кількості компаній на ринку, кожна з яких володіє великою часткою ринку.

9. Тип ринкової структури, коли лише одна компанія пропонує весь ринковий обсяг товару, для якого не існує близьких замінників.

10. Методичний підхід до оцінювання факторів зовнішнього середовища (абревіатура від чотирьох англійських слів).

12. Вид середовища господарювання підприємств (прикметник).

ТЕМА 3

ДІАГНОСТИКА ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ПАРАМЕТРІВ ОРГАНІЗАЦІЇ

Ключові поняття і терміни	<i>юридично-господарський статус, місія, система управління, організаційна структура управління, структура прав власності, організаційна культура</i>
Знати	<i>мету, завдання, джерела інформації та аспекти дослідження юридично-господарського статусу підприємства; цілі, аспекти та індикатори оцінювання системи управління суб'єкта господарювання</i>
Вміти	<i>ідентифікувати особливості регулювання діяльності цільового підприємства, оцінювати ефективність системи управління підприємством</i>

Резюме практичних аспектів теми.

Підприємство як відкрита соціально-економічна система складається з багатьох підсистем і їх елементів, ефективна взаємодія яких має забезпечуватися системою управління організації. Оцінка цієї системи є найменш формалізованим та найбільш суб'єктивним етапом комплексної діагностики підприємства, що вимагає особистого візиту на підприємство. Разом з тим завдяки такому етапу дослідник одержує уявлення про логіку функціонування та внутрішнє середовище організації.

Необхідними аспектами дослідження мають бути мета і завдання діяльності, функції управління, організаційна структура, структура прав власності, організаційна культура, інформаційне забезпечення управлінських процесів та загальна ефективність системи управ-

ління. Джерелами інформації на даній стадії діагностики виступають внутрішні документи суб'єкта господарювання, а саме: статут, колективний договір, схема організаційної структури, положення про підрозділи організації, довідки депозитарію та реєстратора цінних паперів, штатний розклад, посадові інструкції працівників, паспорти бізнес-процесів, бізнес-плани підприємства, сертифікати відповідності стандартам менеджменту якості, протоколи загальних зборів акціонерів тощо.

Початковим аспектом діагностики системи управління є дослідження цільової орієнтації компанії. Аналізуючи мету й завдання організації, досліджують місію підприємства, його стратегічні та загальнокорпоративні тактичні цілі, стратегію розвитку організації, функції окремих підрозділів та осіб.

При аналізі організаційної структури визначають її тип, ієрархію і функції структурних одиниць, зв'язки між ними, їх технічну та кадрову забезпеченість. Оцінивши організаційну культуру, дослідник повинен сформулювати судження про її адекватність місії та цілям організації, умовам макро- і бізнес-середовища, відповідність потребам розвитку потенціалу підприємства. Важливим моментом дослідження системи управління підприємства є ідентифікація структури прав власності. Аналітику необхідно звернути увагу на кількість власників, частку кожного у статутному капіталі, рівень їх консолідованості, наявність серед них угруповань, їх цільові установки, можливість конфронтації тощо. Аналізуючи акціонерні товариства, звертають увагу на активність, неупередженість, авторитет і компетентність членів наглядової ради та ревізійної комісії компанії.

Досліджуючи інформаційне забезпечення, вивчають інформаційні ресурси, інформаційні технології, програмне забезпечення, а також технічні засоби інформаційних процесів. Для кількісної характеристики окремих аспектів інформаційного забезпечення системи управління на підприємстві можна використовувати такі показники, як коефіцієнт електронного документообігу і комп'ютеризації, фондоозброєність управлінського персоналу.

В основу оцінювання економічної ефективності управління може бути покладено співвідношення обсягів економічного ефекту від функціонування організації та суми витрат на утримання адміністративного апарату. В якості базових економічних ефектів доцільно використовувати обсяги чистої виручки, сукупних доходів, фінансового результату до та після оподаткування.

Джерелами інформації для ідентифікації акціонерів слугують:

- виписки з рахунків у цінних паперах банку-зберігача;
- моніторинг Єдиного державного реєстру судових рішень України (www.reyestr.court.gov.ua) з метою виявлення рішень прийнятих стосовно цільової компанії;
- платні бази даних міжнародних компаній (Thomson Reuters, Ipreo, Morning Star, Shareholder.com);
- платні бази даних російських компаній (наприклад, «Интегрум» та «Спарк-Интерфакс»), а також їх вітчизняні аналоги (автоматизовані бази даних київської компанії «Сидкон» www.sidkon.com.ua);
- ресурси ДП «Агентство розвитку інфраструктури фондового ринку» (www.smida.gov.ua);
- особисті бесіди з інвесторами, у тому числі з тими, які здійснювали капіталовкладення в інші підприємства галузі цільового підприємства.

Практичні завдання

1) На основі внутрішніх нормативних документів, одержаної з підприємства або з інших загальнодоступних джерел інформації здійснити аналіз юридично-господарських параметрів його діяльності. Зокрема ідентифікуйте:

- територіальне розташування, організаційно-правовий вид діяльності та форму власності;
- структуру прав власності, найвпливовіших акціонерів (пайщиків), наявність угруповань акціонерів (співвласників);
- місію і завдання діяльності підприємства;
- склад та ієрархію компонентів організаційної структури управління;
- ступінь підпорядкування (материнська компанія, дочірнє або асоційоване підприємство) та інтегрованості (належність до асоціацій, корпорацій, концернів, промислово-фінансових груп, холдингів);
- наявність спеціального статусу підприємства і пов'язані з ним особливості функціонування підприємства;
- сфери, напрями та масштаби діяльності;
- цільову галузь та ринки збуту продукції;

- участь у судових процесах у якості відповідача або позивача;
- наявність деструктивних осіб і процесів серед власників та керівництва;
- факти рейдерських атак на підприємство

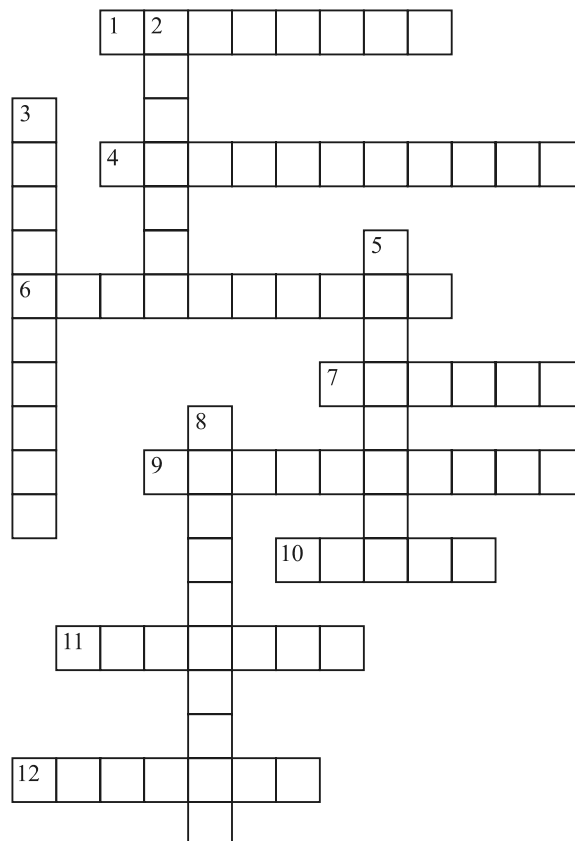
Кросворд до теми

По горизонталі:

1. Вид документів, які є сукупністю законодавчих, нормативних і директивних актів, що регламентують основні відносини між підприємством і державою (множина, прикметник).
4. Вид документів, які мають рекомендаційний характер, та їх виконання не є обов'язковим (множина, прикметник).
6. Вид підприємства за формою власності (прикметник).
7. Юридичний документ, яким оформлюється утворення організацій та підприємств, визначаються їх структура, функції і правове становище.
9. Договірне об'єднання суб'єктів господарювання на засадах інтеграції їхніх науково-технічних, виробничих і комерційних інтересів, із делегуванням окремих повноважень для централізованого регулювання діяльності.
10. Монополістичне об'єднання підприємств.
11. Договірне об'єднання підприємств переважно однієї галузі для здійснення спільної комерційної діяльності.
12. Вид підприємства, що створюється та підпорядковується Кабінету міністрів України і не може бути приватизоване.

По вертикалі:

2. Вид підприємства за правовим статусом і формою господарювання (прикметник).
3. Вид документів, які є сукупністю актів обов'язкового характеру, невиконання яких карається на регіональному, галузевому чи державному рівні (множина, прикметник).
5. Вид підприємства за способом творення (заснування) та формування статутного фонду.
8. Вид документів, які відображають обов'язкові норми поведінки працівників підприємства, учасників добровільних об'єднань, максимально допустимі межі витрат ресурсів тощо (множина, прикметник).

**ДІАГНОСТИКА ВИРОБНИЦТВА
ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ
ОСНОВНИМИ РЕСУРСАМИ ДІЯЛЬНОСТІ**

Ключові поняття і терміни	<i>персонал, основні засоби, техніко-технологічна база, оборотні кошти, виробництво, продукція</i>
Знати	<i>мету, завдання, джерела інформації та аспекти дослідження персоналу підприємства; технологію й базові аспекти діагностування основного та оборотного капіталу підприємства; завдання, аспекти та технологію аналізу процесів виробництва на підприємстві</i>
Вміти	<i>обчислювати рівні та трактувати динаміку чисельності, структури і показників руху персоналу; оцінювати ступінь використання працівниками робочого часу та рівень їхньої трудової дисципліни; аналізувати забезпеченість підприємства персоналом, його придатність та інноваційність; здійснювати діагностику системи мотивації праці на підприємстві, а також ефективності діяльності персоналу; аналізувати стан, ефективність відтворення і використання основних засобів підприємства; визначати обсяги оборотного капіталу та ефективність його експлуатації</i>

Резюме практичних аспектів теми

Діагностика базових сфер діяльності фірми передбачає дослідження виробництва, оцінювання персоналу, основного та оборотного капіталу, ділової активності підприємства. Аналіз продукції (робіт, послуг) підприємства доцільно проводити в таких аспектах, як вихідні параметри виробничих процесів, обсяги і структура виробництва і реалізації, номенклатура та асортимент, стадія життєвого циклу продукції, ціни, ритмічність виробництва і збуту, якість та конкурентоспроможність продукції. Основними джерелами інформації для даного етапу бізнес-діагностики виступають паспорти основних виробничих бізнес-процесів, дані виробничої програми підприємства, плани з реалізації продукції, укладені контракти на поставки продукції (надання послуг, виконання робіт), огляди кон'юнктури цільового ринку, накопичувальні відомості здачі готової продукції на склад, результати випробовувань служб сертифікації та внутрішнього контролю, а також форми державних статистичних спостережень № 1-П «Терміновий звіт про виробництво промислової продукції (товарів, послуг) за видами», №1-послуги «Звіт про обсяги реалізованих послуг», № 1-кб «Звіт про виконання будівельних робіт», №1-ціни (пром.) «Звіт про ціни виробників промислової продукції», №1-ціни (послуги) «Звіт про ціни підприємств-виробників послуг», №11-ОЗ «Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)» тощо.

Основними аспектами оцінювання персоналу підприємства є аналіз чисельності та структури персоналу, оцінювання руху персоналу, аналіз забезпеченості підприємства персоналом, аналіз використання часу та трудової дисципліни, оцінювання придатності та інновативності працівників, аналіз мотивації праці, а також оцінювання ефективності роботи персоналу.

Діагностуючи основний капітал суб'єкта господарювання, вивчають вартісні обсяги та структуру основних засобів, техніко-експлуатаційні параметри активної частини, стан та рух основних засобів, забезпеченість ними підприємства, параметри виробничої експлуатації та ефективність використання основних засобів.

Значний обсяг фінансових ресурсів, що інвестуються в оборотні активи, визначальна роль останніх у прискоренні обороту капіталу та забезпеченні платоспроможності, а також інші фактори визначають складність та важливість діагностики й управління оборотними коштами. Типовими аспектами дослідження оборотних коштів підприємства виступають обсяги і структура оборотних коштів, їх оборотність (коефіцієнти оборотності та тривалість обороту за окремими елементами) і прибутковість використання (рентабельність).

Приклад 1.4.1. Визначити щорічні усереднені темпи зміни обсягів виробництва і реалізації продукції підприємства виходячи з наступних даних:

Рік	Обсяг виробництва, тис. грн	Обсяг реалізації продукції, тис. грн
1	54000	52890
2	48200	46200
3	53180	52340
4	56720	57610
5	62590	62800

Розв'язок

1. Обчислимо базисні та ланцюгові темпи динаміки обсягів виробництва і реалізації продукції:

Рік	Обсяг виробництва, тис. грн	Темп зміни обсягів виробництва		Обсяг реалізації продукції, тис. грн	Темп зміни обсягів реалізації	
		базисний	ланцюговий		базисний	ланцюговий
1	54000	1	—	52890	1	—
2	48200	$\frac{48200}{54000} = 0,893$	$\frac{48200}{54000} = 0,893$	46200	0,874	0,874
3	53180	$\frac{53180}{54000} = 0,985$	$\frac{53180}{48200} = 1,103$	52340	0,990	1,133
4	56720	1,050	1,067	57610	1,089	1,101
5	62590	1,159	1,103	62800	1,187	1,090

2. Розрахуємо щорічні усереднені темпи зміни обсягів:

✓ виробництва: $T_{cp}^B = \sqrt[4]{\frac{62590}{54000}} = \sqrt[4]{1,159} \approx 1,038$;

✓ реалізації продукції: $T_{cp}^P = \sqrt[4]{1,09} \approx 1,022$.

Протягом аналізованого періоду щорічно обсяги виробництва зростали в середньому на 3,8 %, а обсяги реалізації продукції — на 2,2 %.

Приклад 1.4.2. За фактичними і плановими обсягами випуску продукції оцінити ритмічність і аритмічність виробництва у другому півріччі звітнього року.

Місяць	Обсяг випуску продукції, тис.грн.		Зараховано у виконання плану (обирається мінімальне значення)
	плановий	фактичний	
Липень	1200	1180	1180
Серпень	1200	1210	1200
Вересень	1350	1320	1320
Жовтень	1400	1380	1380
Листопад	1350	1370	1350
Грудень	1300	1310	1300
Разом:	7800	7770	7730

Коефіцієнт ритмічності виробництва становитиме:

$$K_{\text{РИТМ}} = \frac{7730}{7800} = 0,991,$$

звідки коефіцієнт аритмічності складе:

$$K_{\text{АРИТМ}} = 1 - 0,991 = 0,009$$

Отже, план виробництва продукції за друге півріччя був недовиконаний на 0,385 % ($\frac{7800-7730}{7800} \cdot 100\%$). З дотриманням строків та обсягів виробничої програми було випущено 99,1 % продукції.

Приклад 1.4.3: Визначити ступінь виконання плану за сортністю продукції, використовуючи таку інформацію:

Сорт	Ціна, грн/од.	План			Факт		
		Обсяг випуску, тис.од.	частка, %	сума, тис.грн	обсяг випуску, тис.од.	частка, %	сума, тис. грн
Вищий	200	7,5	65,8	1 500	6,92	59,9	1 384
1-й	170	2,8	24,6	476	3,25	28,1	552,5
2-й	150	1,1	9,6	165	1,38	12,0	207
Разом	—	11,4	100,00	2 141	11,55	100,00	2 143,5

Розв'язок

1. Обчислимо посорткові перевідні коефіцієнти, взявши за базу ціну вищого сорту:

- вищого сорту: $K_{псп}^B = \frac{200}{200} = 1$;
- першого сорту: $K_{псп}^1 = \frac{170}{200} = 0,85$;
- другого сорту: $K_{псп}^2 = \frac{150}{200} = 0,75$.

2. Визначимо плановий та фактичний коефіцієнти сортності:

Показник	Спосіб розрахунку	Розрахунок
1. Коефіцієнт сортності плановий	через обсяг випуску	$\frac{7,5 \times 1 + 2,8 \times 0,85 + 1,1 \times 0,75}{11,4} = 0,939$
	через частку	$1 \times 0,658 + 0,85 \times 0,246 + 0,75 \times 0,096 = 0,939$
2. Коефіцієнт сортності фактичний	через обсяг випуску	$\frac{6,92 \times 1 + 3,25 \times 0,85 + 1,38 \times 0,75}{11,55} = 0,928$
	через частку	$1 \times 0,599 \times 0,85 \times 0,281 + 0,75 \times 0,12 = 0,928$

Значення розрахованих показників показують, що відбулося незначне невиконання плану за сортністю: фактичний показник на 0,011 менший за плановий.

Приклад 1.4.4. Обчисліть втрати продукції та прибутку для підприємства від браку, якщо за звітний рік обсяг виробництва склав 12400 тис. грн, при її собівартості 10880 тис. грн. Параметри браку у звітному році були такими: собівартість виявленої бракованої продукції — 480 тис.грн; витрати на усунення браку 28 тис. грн; вартість браку за ціною можливого використання — 65 тис. грн; а вирахування з винуватців браку склали 5,5 тис. грн.

Розв'язок

1. Сукупні втрати від браку дорівнюватимуть: $480 + 28 - 65 - 5,5 = 437,5$ тис. грн.
2. Рівень рентабельності продукції становить:

$$P_{пр} = \frac{\Pi}{СВ} \times 100\% = \frac{12400 - 10880}{10880} \times 100\% = 13,97\%$$

Такий рівень рентабельності показує, що на 1 грн витрат прибуток складає 0,1397 грн.

3. Звідси недоотримання будуть такі:

- продукції: $Q_{пн} = 437,5 \times (1 + 0,1397) \approx 498,62$ тис. грн;
- прибутку $\Pi_{нд} = 437,5 \times 0,1397 \approx 61,12$ тис. грн.

Приклад 1.4.5. Визначити рівень конкурентоспроможності аналогічних технологічних ліній виходячи з наступної інформації.

Таблиця 1.2.

ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ АНАЛОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЛІНІЙ

Параметр	Значення за моделями			Ваговий коефіцієнт
	DF-210	SX200	RM8	
Потужність лінії, ум.пляшок / год.	300	250	270	0,45
Ресурс до першого капітального ремонту, норма-год.	14500	14000	15900	0,1
Питоме енергоспоживання (КВт-год./ум.пляшка)	0,125	0,14	0,11	0,23
Чисельність обслуговуючого персоналу, осіб	5	4	3	0,22

Розв'язок

Параметр	Еталонне значення	Індекс відповідності за моделями, q_i^p		
		DF-210	SX200	RM8
Потужність лінії, ум.пляшок / год.	300	$\frac{300}{300} = 1$	0,833	0,9
Ресурс до першого капітального ремонту, норма-год.	15 900	$\frac{14 500}{15 900} \approx 0,912$	0,881	1
Питоме енергоспоживання (КВт-год./ум.пляшка)	0,11	$\frac{0,11}{0,125} \approx 0,88$	0,786	1
Чисельність обслуговуючого персоналу, осіб	3	$\frac{3}{5} = 0,6$	0,75	1
Індекс конкурентоспроможності, $IK = \sum_{i=1}^n q_i \times k_i,$ де q_i — індекс відповідності еталону за i -им параметром; k_i — коефіцієнт вагомості i -го параметра		$1 \times 0,45 + 0,912 \times 0,1 + 0,88 \times 0,23 + 0,6 \times 0,22 = 1,796$	1,701	1,955

Отже, найбільш конкурентоспроможною за технічними параметрами є модель RM8, яка має найвищий індекс конкурентоспроможності.

Приклад 1.4.6. За наведеними нижче даними ідентифікуйте динаміку показників руху персоналу підприємства протягом двох років.

Показник	Значення за:	
	X1 рік	X2 рік
Чисельність прийнятого на роботу персоналу, осіб	8	17
Чисельність звільненого з роботи персоналу, всього осіб у тому числі за власним бажанням, осіб	7 2	6 4
Чисельність працівників, що відпрацювали весь рік, осіб	246	250
Середньоспискова чисельність персоналу, осіб	260	273

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ РУХУ ПЕРСОНАЛУ У Х1–Х2 РР.

Показник	Значення за:	
	Х1 рік	Х2 рік
1. Коефіцієнт обороту з найому: $K_{OH} = \frac{Ч_{ПР}}{Ч_{СС}},$ де, $Ч_{ПР}$ — чисельність прийнятого на роботу персоналу; $Ч_{СС}$ — середньоспискова чисельність персоналу	$\frac{8}{260} \approx 0,031$	0,062
2. Коефіцієнт обороту персоналу з вибуття: $K_{ОВ} = \frac{Ч_{ЗВ}}{Ч_{СС}},$ де $Ч_{ЗВ}$ — чисельність звільнених за період працівників	$\frac{7}{260} \approx 0,027$	0,022
3. Коефіцієнт загального обороту персоналу: $K_{ЗО} = \frac{Ч_{ЗВ} + Ч_{ПР}}{Ч_{СС}}$	$\frac{8+7}{260} \approx 0,058$	0,084
4. Коефіцієнт плинності персоналу: $K_{ПШ} = \frac{Ч_{ЗВ}^{ВБ}}{Ч_{СС}},$ де $Ч_{СС}^{ВБ}$ — чисельність звільнених за власним бажанням працівників	$\frac{2}{260} \approx 0,008$	0,015
5. Коефіцієнт постійності складу персоналу підприємства: $K_{ПС} = \frac{Ч_{ПВР}}{Ч_{СС}},$ де $Ч_{ПВР}$ — чисельність працівників, що відпрацювали весь рік	$\frac{246}{260} \approx 0,946$	0,916

Динаміка розрахованих показників показує, що протягом двох років на підприємстві не відбувалося суттєвих змін у персоналі, однак у Х2 році збільшився оборот підприємства з найому працівників, що свідчить про збільшення трудового потенціалу компанії.

Приклад 1.4.7. Обчислимо показники продуктивності праці персоналу ПАТ «ААА» за даними додатка Г. Також візьмемо до уваги, що середньоспискова чисельність персоналу зросла зі 150 осіб у році Х0 до 168 осіб у році Х1.

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ ПАТ «ААА» У Х0–Х1 РР.

Показник	Значення у році:	
	Х0	Х1
1. Продуктивність праці, тис.грн/осіб: $ПП = \frac{В_q}{Ч_{ПВП}},$ де $В_q$ — обсяг чистої виручки від реалізації продукції (надання послуг, виконання робіт) за період; $Ч_{ПВП}$ — середньоспискова чисельність промислово-виробничого персоналу	$\frac{15043}{150} \approx 100,29$	123,49

Показник	Значення у році:	
	X0	X1
<p>2. Зарплатовіддача:</p> $ЗВ = \frac{B_{\text{ч}}}{\text{ФОП}},$ <p>де ФОП — загальний фонд оплати праці промислово-виробничого персоналу за період</p>	$15043/2864 \approx 5,25$	5,87
<p>3. Зарплатомісткість:</p> $ЗМ = \frac{\text{ФОП}}{B_{\text{ч}}} = 1/ЗВ$	$1/5,25 \approx 0,19$	0,17
<p>4. Фінансова продуктивність праці, тис.грн/осіб:</p> $\text{ППФ} = \frac{П_{\text{ДО}}}{Ч_{\text{ПВП}}^{\text{СС}}},$ <p>де $П_{\text{ДО}}$ — обсяг отриманого за період прибутку (збитку) до оподаткування</p>	$15043/150 \approx 3,6$	9,63

Динаміка значень розрахованих показників свідчить про зростання ефективності використання персоналу на підприємстві протягом аналізованого періоду. При цьому особливо суттєвим було збільшення фінансової продуктивності праці (у 2,68 раза).

Приклад 1.4.8. Визначимо показники стану основних засобів ПАТ «ААА» за даними додатків В та Г.

Таблиця 1.4.8.

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ СТАНУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПАТ «ААА» У X0-X1 рр.

Показник	Дата аналізу:		
	01.01.X0	01.01.X1	01.01.X2
<p>1. Коефіцієнт зносу основних засобів:</p> $K_{\text{Зн}}^{\text{ОсЗ}} = \frac{З_{\text{нОсЗ}}}{B_{\text{П}}},$ <p>де $З_{\text{нОсЗ}}$ — обсяг накопиченого зносу основних засобів; $B_{\text{П}}$ — первісна вартість основних засобів</p>	$\frac{1843}{3546} \approx 0,52$	0,592	0,617
<p>2. Коефіцієнт придатності основних засобів:</p> $K_{\text{Пр}}^{\text{ОсЗ}} = \frac{B_{\text{З}}}{B_{\text{П}}} = 1 - K_{\text{Зн}}^{\text{ОсЗ}},$ <p>де $B_{\text{З}}$ — залишкова вартість основних засобів</p>	$\frac{1703}{3546} \approx 0,48$	0,408	0,383

Протягом X0—X1 р. стан основних засобів ПАТ «ААА» погіршився, а зношеність на кінець аналізованого періоду сягала майже 62 %. Це свідчить про зниження виробничого потенціалу товариства.

Приклад 1.4.9. Визначити показники відтворення основних засобів ПАТ «ААА» за даними додатків В та Г, а також те, що обсяги вибуття основних засобів склали 93 тис. грн у році X0 та 66 тис. грн у році X1, а обсяги введених у дію основних засобів — відповідно 85 тис. грн у році X0 та 70 тис. грн у році X1.

Таблиця 1.4.9.

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПАТ «ААА» У Х0–Х1 РР.

Показник	Значення за:	
	Х0 рік	Х1 рік
<p>1. Коефіцієнт вибуття основних засобів:</p> $K_{\text{ВИБ}} = \frac{ОсЗ_{\text{Виб}}}{ОсЗ_{\text{СР}}},$ <p>де $ОсЗ_{\text{Виб}}$ — вартість виведених з експлуатації протягом року основних засобів; $ОсЗ_{\text{СР}}$ — середньорічний обсяг основних засобів</p>	$\frac{93}{\frac{1703+1442}{2}} \approx 0,059$	0,047
<p>2. Коефіцієнт екстенсивного оновлення основних засобів:</p> $K_{\text{ЕО}} = \frac{ОсЗ_{\text{Введ}}}{ОсЗ_{\text{СР}}},$ <p>де $ОсЗ_{\text{Введ}}$ — обсяг введених в експлуатацію протягом року основних засобів</p>	$\frac{85}{\frac{1703+1442}{2}} \approx 0,054$	0,050
<p>3. Коефіцієнт інтенсивного оновлення основних засобів:</p> $K_{\text{ІО}} = \frac{ОсЗ_{\text{Введ}}}{ОсЗ_{\text{СР}}}$	$\frac{93}{85} \approx 1,094$	0,943
<p>4. Середня норма амортизації основних засобів:</p> $H_A^{\text{СР}} = \frac{A}{ОсЗ_{\text{СР}}^{\text{П}}},$ <p>де A — обсяг амортизаційних відрахувань за рік; $ОсЗ_{\text{СР}}^{\text{П}}$ — середньорічний обсяг основних засобів за первісною вартістю</p>	$\frac{296}{\frac{3546+3538}{2}} \approx 0,084$	0,061

Динаміка розрахованих показників свідчить про відносно однакові параметри відтворення основних засобів протягом аналізованого періоду, коли відтворення стосувалося близько 5 % обсягу основних засобів підприємства. Разом з тим середня норма амортизації скоротилася.

Приклад 1.4.10. За даними додатків В та Г проаналізуємо показники ефективності використання основних засобів.

Таблиця 1.4.10.

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПАТ «ААА» У Х0–Х1 РР.

Показник	Значення за рік:	
	Х0	Х1
<p>1. Середньорічний обсяг основних засобів (за залишковою вартістю), тис. грн:</p> $ОсЗ_{\text{СР}} = \frac{ОсЗ_{\text{поч}} + ОсЗ_{\text{кін}}}{2},$ <p>де $ОсЗ_{\text{поч}}$, $ОсЗ_{\text{кін}}$ — балансова (залишкова) вартість основних засобів на початок та, відповідно, кінець року</p>	$\frac{1703+1442}{2} = 1572,5$	1399,5
<p>2. Фондовіддача:</p> $\Phi В = \frac{Q_{\text{П}}}{ОсЗ_{\text{СР}}},$ <p>де $Q_{\text{П}}$ — обсяг продукції (товарної або реалізованої, обсяг чистої виручки) за період</p>	$\frac{15043}{1572,5} \approx 9,566$	14,824

Показник	Значення за рік:	
	X0	X1
3. Фондомісткість: $\Phi M = \frac{OсЗ_{CP}}{Q_{II}} = 1/\Phi B$	$\frac{1572,5}{15043} = \frac{1}{9,566} \approx 0,105$	0,067
4. Рентабельність основних засобів, %: $P_{OсЗ} = \frac{П_{до}}{OсЗ_{CP}} \times 100\%$ де $П_{до}$ — обсяг отриманого за період прибутку до оподаткування	$\frac{540}{1572,5} \times 100\% \approx 34,34$	115,54

Динаміка розрахованих показників показує, що незважаючи на зменшення середньорічної балансової вартості основних засобів, ефективність їх використання протягом аналізованого періоду суттєво зросла. Особливо вражає підвищення прибутковості експлуатації основного капіталу майже у 3,4 раза. Причинами цього є зниження середньорічної балансової вартості основних засобів за одночасного зростання фінансових результатів (виручки та прибутку).

Приклад 1.4.11. За даними додатка Б проаналізуємо динаміку обсягів та структури оборотних коштів ПАТ «ААА».

Таблиця 1.4.11.

**ДИНАМІКА ОБСЯГІВ ТА СТРУКТУРИ ОБОРОТНИХ КОШТІВ
ПАТ «ААА» У Х0–Х1 РР.**

Дата аналізу	Показник	Значення за елементами					Разом оборотні кошти
		запаси ТМЦ ¹	дебіторська заборгованість ²	грошові активи ³	інші обороти й активи	витрати майбутніх періодів	
1	2	3	4	5	6	7	8
01.01. X0	Сума, тис. грн	3443	1499	289	0	3	5234
	Частка в оборотних коштах, %	65,781	28,640	5,522	0,000	0,057	100,000
	Частка в активах, %	49,151	21,399	4,126	0,000	0,043	74,718
01.01. X1	Сума, тис. грн	2661	2486	44	0	2	5193
	Зміна абсолютна, тис. грн	-782	987	-245	0	-1	-41
	Зміна відносна, %	-22,71	65,84	-84,78	—	-33,33	-0,78
	Частка в оборотних коштах, %	51,242	47,872	0,847	0,000	0,039	100,000
	Частка в активах, %	39,794	37,177	0,658	0,000	0,030	77,658

¹ До складу товарно-матеріальних цінностей зараховуються вартість виробничих запасів (р. 100 балансу), поточних біологічних активів (р. 110), незавершене виробництво (р. 120), готова продукція (р. 130) і товари (р. 140).

² До складу дебіторської заборгованості зараховуються векселі одержані (р. 150 балансу), дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги (за чистою реалізаційною вартістю (р. 160), дебіторська заборгованість за розрахунками (р.170—210) та інша поточна дебіторська заборгованість (р. 210).

³ До складу грошових активів відносять поточні фінансові інвестиції (р. 220 балансу) та грошові кошти в національній і іноземній валюті (р. 230, 240)

Дата аналізу	Показник	Значення за елементами					Разом оборотні кошти
		запаси ТМЦ	Дебіторська заборгованість	Грошові активи	інші обороти й активи	витрати майбутніх періодів	
1	2	3	4	5	6	7	8
01.01. X2	Сума, тис. грн	1662	6681	53	0	5	8401
	Зміна абсолютна, тис. грн	-999	4195	9	0	3	3208
	Зміна відносна, %	-37,542	168,745	20,455	—	150,000	61,775
	Частка в оборотних коштах, %	19,783	79,526	0,631	0,000	0,060	100,000
	Частка в активах, %	16,964	68,194	0,541	0,000	0,051	85,751

Як видно з табл.1.4.11, обсяги оборотних коштів протягом XI р. суттєво збільшилися, а їхня частка у сукупних активах товариства сягнула 85,751 %. Разом з тим у структурі оборотних коштів відбулися суттєві несприятливі зміни. Так, протягом аналізованого періоду значно зросли обсяги та частка дебіторської заборгованості, на яку в активах підприємства на кінець аналізованого періоду припадає більше 68 % вартості всього майна компанії. Такий стан справ свідчить про іммобілізацію оборотних коштів у розрахунках і може призвести до проблеми їх нестачі. Також слід відзначити незначні обсяги і частки грошових активів та витрат майбутніх періодів.

Приклад 1.4.12. Обчислимо динаміку показників оборотності оборотних коштів за даними фінансової звітності ПАТ «ААА» (додатки В та Г).

Таблиця 1.4.12.

**ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ОБОРОТНОСТІ ОБОРОТНИХ КОШТІВ
ПАТ «ААА» У X0—X1 РР.**

Показник	Значення за рік:	
	X0	X1
1	2	3
1. Вихідні дані⁴		
1.1. Середньорічний обсяг оборотних коштів (оборотні активи й витрати майбутніх періодів), р.260, р. 270, ОбК _{СР} , тис.грн	$\frac{5234 + 5193}{2} = 5213,5$	6797
1.2. Середньорічний обсяг запасів товарно-матеріальних цінностей (середньорічне значення по сумах р. 100—140 балансу), З _{СР} , тис.грн	$\frac{3443 + 2661}{2} = 3052$	2161,5
1.3. Середньорічний обсяг дебіторської заборгованості (середньорічне значення по сумах р. 150, 160, 170—210 балансу), ДЗ _{СР} , тис.грн	$\frac{1499 + 2486}{2} = 1992,5$	4583,5
1.4. Середньорічний обсяг грошових активів (середньорічне значення по сумах р. 220, 230, 240 балансу), ГА _{СР} , тис.грн	$\frac{289 + 44}{2} = 166,5$	48,5

⁴ Середньорічні обсяги оборотних коштів та їх окремих елементів розраховані за даними табл. 1.4.8.

Закінчення табл. 1.4.12.

Показник	Значення за рік:	
	X0	X1
1	2	3
1.5. Обсяг чистої виручки (р. 035 форми №2), Вч, тис.грн	15043	20746
1.6. Обсяг чистої виручки за продукцією, реалізованою у кредит ⁵ , $Q_{РП}^K$	6017,2	8298,4
1.7. Виробнича собівартість продукції (р. 040 форми №2), СВ _В , тис.грн	13557	18287
2. Показники оборотності оборотних коштів		
2.1. Коефіцієнт оборотності оборотних коштів: $KO_{ОбК} = Q_{РП} / ОбК_{СР}$	$15043 / 5213,5 \approx 2,885$	3,052
2.2. Тривалість обороту оборотних коштів, днів: $ТО_{ОбК} = t_{П} / KO_{ОбК}$, де $t_{П}$ — тривалість аналізованого періоду	$365 / 2,885 \approx 126,5$	119,58
2.3. Коефіцієнт оборотності запасів товарно-матеріальних цінностей: $KO_3 = СВ_В / З_{СР}$	$13557 / 3052 \approx 4,442$	8,46
2.4. Тривалість обороту запасів, днів: $ТО_3 = t_{П} / KO_3$	$365 / 4,442 \approx 82,17$	43,14
2.5. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості: $KO_{ДЗ} = Q_{РП}^K / ДЗ_{СР}$	$6017,2 / 1992,5 \approx 3,02$	1,81
2.6. Період інкасації дебіторської заборгованості, днів: $ПДЗ = t_{П} / KO_{ДЗ}$	$365 / 3,02 \approx 120,86$	201,6
2.7. Коефіцієнт оборотності грошових активів: $KO_{ГА} = Q_{РП} / ГА_{СР}$	$15043 / 166,5 \approx 90,35$	427,75
2.8. Тривалість обороту грошових активів, днів: $ТО_{ГА} = t_{П} / KO_{ГА}$	$365 / 90,35 \approx 4,04$	0,85

Динаміка розрахованих показників оборотності оборотних коштів свідчить про підвищення ефективності їх використання у році X1 порівняно з роком X0. Особливо суттєвим було поліпшення оборотності запасів товарно-матеріальних цінностей та грошових активів. Разом з тим оборотність дебіторської заборгованості погіршилася, що є наслідком суттєвого збільшення її обсягу у році X1.

⁵ Такий обсяг визначається за даними управлінського обліку у відділі збуту, бухгалтерії тощо.

Задачі

Задача 1.4.1. Знайдіть усереднений щорічний темп зростання чистої виручки промислового підприємства, якщо її обсяги становили за перший рік — 45 млн/грн, другий — 52 млн, третій — 64 млн, за четвертий рік — 71 млн грн.

Задача 1.4.2. Ідентифікуйте динаміку рівня диверсифікації діяльності промислового підприємства протягом двох років, виходячи з наступних даних:

Вид продукції	Обсяг чистої виручки від реалізації за роками, тис.грн	
	X0	X1
1. Борошно	184500	190040
2. Олія	172000	204720
3. Шрот	14550	21390
4. Хлібобулочні вироби	2040	3810
5. Кондитерські вироби	680	2700

Задача 1.4.3. Проаналізуйте ритмічність (коефіцієнти ритмічності та аритмічності) виробництва продукції АТ «Сіріус» у першому півріччі 20XX року.

Місяць	Обсяг випуску продукції, тис.грн	
	плановий	фактичний
Січень	2500	2430
Лютий	2560	2520
Березень	3000	3080
Квітень	3200	3100
Травень	3300	3270
Червень	3200	3320

Задача 1.4.4. Визначте ступінь виконання плану виробництва за сортністю продукції за допомогою таких даних:

Сорт	Ціна, грн/т	Планові обсяги виробництва, т	Фактичні обсяги виробництва, т
Вищий	5200	280	250
Перший	4160	120	130
Другий	2600	40	60

Задача 1.4.5. Обчисліть обсяги недоотримання продукції та втрати прибутку підприємства від браку у ПАТ «Маяк», якщо за звітний рік обсяг виробництва продукції становив 147900 тис. грн при її собівартості у 125100 тис. грн. Параметри браку у звітному році наступні: собівартість виявленої бракованої продукції — 890 тис. грн, витрати на усунення браку — 230 тис. грн, вартість браку за ціною можливого використання — 340 тис. грн, вирахування з виватців браку — 42 тис. грн.

Задача 1.4.6. Знайдіть величину залишків готової продукції на складі підприємства на кінець звітного року, якщо відомо, що обсяг чистої продукції за звітний рік склав 16400 тис. грн, а величина понесених матеріальних витрат та амортизаційних відрахувань — 23100 тис. грн. Обсяг реалізованої продукції за звітний рік становив 38720 тис. грн, за вихідних (на початок року) запасів готової продукції у 1620 тис. грн.

Задача 1.4.7. Проранжуйте виробників професійних принтерів термосублімаційного друку за ступенем їх конкурентоспроможності виходячи з наведених даних:

Параметр	Значення за виробниками					Ваговий коефіцієнт параметра
	А	Б	В	Г	Д	
Ресурс картриджа, с.	1500	1200	1250	1400	1600	0,2
Витрати електроенергії (КВт-год.)	1,2	1,5	1,8	1,1	1,3	0,25
Вартість базової комплектації, тис. грн	3,8	3,6	3,7	3,3	3,5	0,4
Рівень сервісного обслуговування, балів	8	7	8	9	8	0,15

Задача 1.4.8. За даними наступної таблиці охарактеризуйте показники руху та ефективності використання персоналу підприємства протягом двох років.

Показник	Значення за:	
	X1 рік	X2 рік
Чисельність прийнятого на роботу персоналу, осіб	20	16
Чисельність звільненого з роботи персоналу, всього осіб у тому числі за власним бажанням, осіб	32 8	25 14
Чисельність працівників, що відпрацювали весь рік, осіб	224	218
Середньоспискова чисельність персоналу, осіб	271	260
Річний фонд оплати праці, тис. грн	12357	13420
Обсяг реалізованої продукції (чистої виручки), тис. грн	42800	44560
Обсяг чистого прибутку, тис. грн	330	814

Задача 1.4.9. У звітному році ТОВ «Формат» реалізувало продукції на 22 млн грн за середньорічного залишку оборотних коштів у 1,1 млн грн. У наступному році планується зменшення обсягів реалізації на 4 % і ставиться завдання скорочення тривалості обороту оборотних коштів на 2 дні. Розрахувати показники оборотності оборотних коштів у звітному та наступному роках та визначити зміну потреби в оборотних коштах.

Задача 1.4.10. За даними звітності підприємств з III-го розділу обчисліть усі можливі показники:

- аналіз персоналу підприємства за базовими аспектами дослідження;
- аналіз основного капіталу за базовими аспектами діагностики;
- аналіз оборотних коштів за базовими аспектами дослідження.

За кожним з аспектів діагностики дайте пояснення причин виявленої тенденції зміни індикаторів.

Практичні завдання

- 1) За даними звітності обраного підприємства:
  - здійсніть аналіз персоналу підприємства за базовими аспектами дослідження;
  - проаналізуйте основний капітал за базовими аспектами діагностики;
  - виконайте аналіз оборотних коштів за базовими аспектами дослідження
- 2) Ідентифікуйте параметри і прогресивність техніко-технологічної бази виробництва.
- 3) Висвітліть особливості процесу створення нової продукції на підприємстві.
- 4) Опишіть технологію виготовлення профільної продукції підприємства.
- 5) Визначте параметри номенклатури та асортименту виготовлюваних виробів (надаваних послуг, виконуваних робіт).
- 6) Ідентифікуйте існуючих та потенційних споживачів продукції (робіт, послуг) підприємства й охарактеризуйте масштаби та особливості співпраці з ними (обсяг закупівель, величину партій та частоту замовлень, порядок розрахунків, платіжну дисципліну тощо).
- 7) Визначте особливості залучення споживачів до співпраці, умови реалізації підприємством власної продукції (робіт, послуг), її просування на ринок.
- 8) Ідентифікуйте поточних та перспективних постачальників матеріально-технічних та інших ресурсів, а також опишіть специфіку співпраці з ними (обсяг закупівель, величину партій і частоту замовлень, якість ресурсів, надійність поставок, умови розрахунків тощо).
- 9) Здійсніть діагностику виробництва на обраному підприємстві за базовими аспектами дослідження:
  - ✓ за динамікою обсягів та структури виробництва і реалізації продукції;
  - ✓ номенклатурою та асортиментом продукції;
  - ✓ стадією життєвого циклу профільної продукції;
  - ✓ ціною на продукцію та умовами розрахунків;
  - ✓ ритмічністю виробництва і збуту продукції;
  - ✓ конкурентоспроможністю профільної продукції підприємства;
  - ✓ рівнем якості профільної продукції та узагальнювальними показниками якості товарів підприємства;

Кросворд до теми

По горизонталі:

1. Вид лізингу за характером операцій (прикметник).
6. Об'єктний вид концентрації як форми розвитку та трансформації техніко-технологічної бази підприємства (прикметник).

7. Складова техніко-технологічної бази, яка включає в себе виробничі машини й устаткування (прикметник).

8. Підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів та є альтернативою кредитуванню.

12. Форма трансформації техніко-технологічної бази, що означає повне перепрофілювання виробничого потенціалу.

13. ...матеріального потоку — це обсяг продукції, який переміщується за певну одиницю часу.

14. Різновид матеріального потоку за ритмічністю (прикметник).

15. Форма технічного розвитку підприємства.

16. Сучасна система управління матеріальними потоками.

17. Вид лізингу за строком використання об'єкта (прикметник).

По вертикалі:

2. Елемент комплексу логістики «7R».

3. Об'єктний вид спеціалізації як форми розвитку та трансформації техніко-технологічної бази підприємства (прикметник).

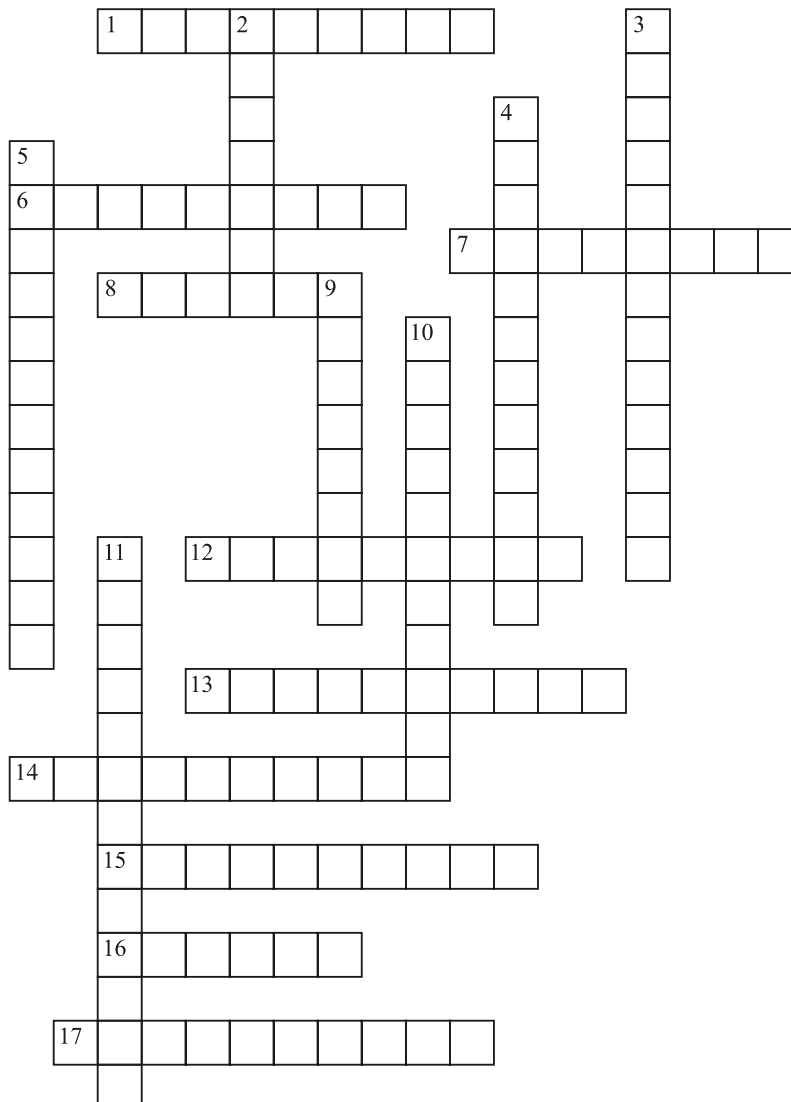
4. Форма розвитку техніко-технологічної бази підприємства.

5. ...матеріального потоку — це інтенсивність переміщення матеріальних ресурсів, напівфабрикатів і готової продукції.

9. Об'єктний вид кооперування як форми розвитку та трансформації техніко-технологічної бази підприємства (прикметник).

10. Вид лізингу за масштабом поширення лізингових відносин (прикметник).

11. Форма технічного розвитку підприємства.

ТЕМА 5

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВО-МАЙНОВОГО СТАНУ

Ключові поняття і терміни	фінансово-майновий стан, баланс підприємства, фінансова стійкість, платоспроможність, ліквідність
Знати	мету, завдання, джерела інформації та аспекти дослідження фінансово-майнового стану підприємства; технологію та базові аспекти діагностування балансу підприємства; сутність, фактори забезпечення, типи й основні індикатори фінансової стійкості; значення, чинники формування та базові показники ліквідності балансу підприємства
Уміти	агрегувати баланс та оцінювати динаміку його обсягів і структури, ідентифікувати тип та параметри фінансової стійкості; визначати ліквідність балансу та платоспроможність підприємства

Резюме практичних аспектів теми.

Фінансово-майновий стан компанії визначається обсягом використовуваного капіталу, напрямками його інвестування, а також відповідністю окремих груп активів і пасивів за ознакою адекватності строків їх обороту та погашення. Аналіз фінансово-майнового стану має наступні аспекти діагностики:

- аналіз балансу;
- аналіз фінансової стійкості;
- аналіз платоспроможності (ліквідності балансу).

Інформаційними джерелами даного етапу бізнес-діагностики виступатимуть форма №1 (№1-м для суб'єктів малого підприємництва) баланс підприємства, а також розшифровка складу окремих груп активів та пасивів суб'єкта господарювання.

Баланс аналізують за динамікою обсягів і структури. При цьому бажаними напрямками змін є наступні.

- Стале зростання валюти балансу.
- Приблизно однакові темпи приросту дебіторської та кредиторської заборгованості.
- Відсутність «хворих» статей (непокриті збитки, неоплачений капітал, резерви сумнівних боргів, прострочені зобов'язання тощо)

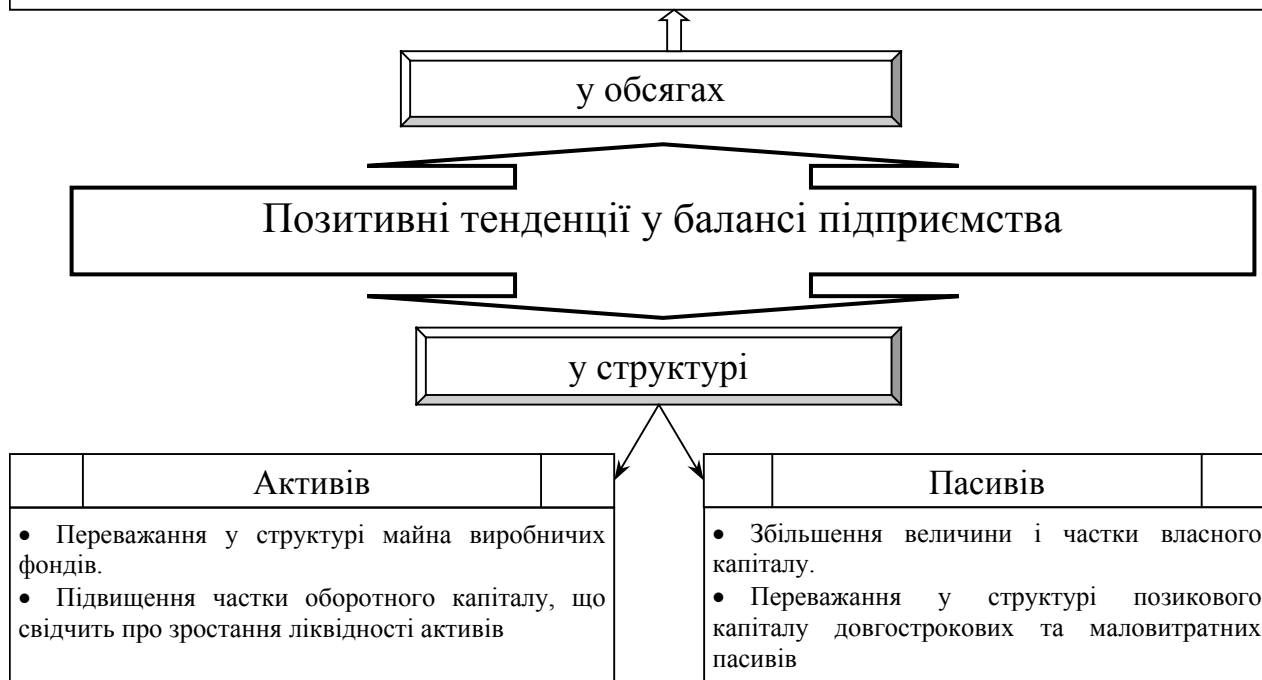

Рис. 1.5.1. Позитивні тенденції у балансі промислового підприємства

Важливим аспектом дослідження балансу є оцінювання динаміки його структури. Структуру балансу підприємства доцільно аналізувати у розрізі розділів балансу або окремих складових капіталу. Схему структурування активів підприємства подано у додатках Г та Д.

Приклад 1.5.1. Проаналізуємо динаміку обсягів і структури активів на прикладі фінансової звітності ПАТ «ААА».

Таблиця 1.5.1

ДИНАМІКА ОБСЯГІВ І СТРУКТУРИ АКТИВІВ У РОЗДІЛІ РОЗДІЛІВ БАЛАНСУ ПАТ «ААА» ПРОТЯГОМ Х0—Х1 РР.

Розділ балансу	01.01.X0		01.01.X1				01.01.X2			
	обсяг, тис. грн	частка, %	обсяг, тис. грн	частка, %	зміна обсягу з попереднім роком		обсяг, тис. грн	частка, %	зміна обсягу з попереднім роком	
					абсолютна, тис. грн	відносна, %			абсолютна, тис. грн	відносна, %
Необоротні активи	1771	25,28	1494	22,34	-277	-15,64	1396	14,25	-98	-6,56
Оборотні активи	5231	74,68	5191	77,63	-40	-0,76	8396	85,70	3205	61,74
Витрати майбутніх періодів	3	0,04	2	0,03	-1	-33,33	5	0,05	3	150,00
Необоротні активи та групи вибуття	0	0,00	0	0,00	0	—	0	0,00	0	—
Всього активів	7005	100,0	6687	100,0	-318	-4,54	9797	100,0	3110	46,51

Протягом аналізованого періоду спостерігалися дві різноспрямовані тенденції: за рік Х0 обсяги активів компанії незначно скоротилися, однак у році Х1 вони суттєво зросли. У цілому за період вартість майна товариства збільшилася на 2792 тис. грн, або на 39,86%. У структурі пасивів спостерігалася чітка тенденція до переважання оборотних активів, частка яких за два роки підвищилася з 74,68 до 85,7%. Необхідно відмітити стале скорочення обсягів та частки необоротних активів товариства.

Для оцінки перспектив нарощування капіталу і підвищення ефективності його експлуатації обчислюють показники майнового стану.

Приклад 1.5.2. Проаналізуємо динаміку показників майнового стану на прикладі фінансової звітності ПАТ «ААА».

Таблиця 1.5.2

ДИНАМІКА ОКРЕМИХ ПОКАЗНИКІВ МАЙНОВОГО СТАНУ ПАТ «ААА» ПРОТЯГОМ Х0-Х1 РР.

Показник	Значення на:		
	01.01.X0	01.01.X1	01.01.X2
1. Частка статутного фонду у власному капіталі	$\frac{1400}{1417} \approx 0,988$	0,850	0,407
2. Обсяг чистих активів, тис. грн: $A_c = BB - PK^+$, де BB — валюта балансу; PK^+ — позиковий і прирівняний до нього капітал	$7005 - 0 - 600 - 4988 = 1417$	1648	3442

Показник	Значення на:		
	01.01.X0	01.01.X1	01.01.X2
<p>3. Обсяг перманентного (постійного) капіталу, тис. грн:</p> $K_{ПРМ} = ВлК + З_{ДС} + ДМП,$ <p>де <i>ВлК</i> — власний капітал; <i>ДМП</i> — доходи майбутніх періодів; <i>З_{ДС}</i> — довгострокові зобов'язання</p>	1417 + 600 + 0 = 2017	1848	3442
<p>4. Обсяг власних оборотних коштів, тис. грн:</p> $ОбК_в = (ВлК + ДПМ) - А_{НО},$ <p>де <i>А_{НО}</i> — необоротні активи</p>	(1417 + 0) – 1771 = – 354	154	2046
<p>5. Обсяг чистих оборотних коштів, тис. грн:</p> $ОбК_ч = (ОбА + ВМП) - З_{ПТ}^*,$ <p>де <i>ОбА</i> — оборотні активи; <i>ВМП</i> — витрати майбутніх періодів; <i>З_{ПТ}[*]</i> — поточні зобов'язання та віднесені до позикового капіталу забезпечення наступних витрат і платежів</p>	(5231 + 3) – (0 + 4988) = 246	354	2046

Динаміка усіх без винятку показників є позитивною, що свідчить про покращення майнового стану товариства протягом аналізованого періоду.

Наступним аспектом діагностики фінансово-майнового стану є аналіз фінансової стійкості. *Фінансова стійкість* — характеристика фінансово-майнового стану підприємства, що відображає ступінь його незалежності від зовнішніх (позикових) джерел фінансування та здатність вільного маневрування капіталом. Недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності, банкрутства та ліквідації організації, а надлишкова — перешкоджати розвитку, обтяжуючи витрати підприємства утриманням зайвих запасів і резервів. Основні фактори формування фінансової стійкості підприємства наведено на рис. 1.5.2.

Рис. 1.5.2. Фактори формування фінансової стійкості підприємства

Приклад 1.5.3. Визначимо динаміку показників фінансової стійкості ПАТ «ААА» у наступній таблиці.

Таблиця 1.5.3.

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПАТ «ААА» ПРОТЯГОМ Х0–Х1 рр.

Показник	Значення на:		
	01.01.X0	01.01.X1	01.01.X2
<p>1. Коефіцієнт автономії:</p> $K_A = \frac{ВлК^+}{ВБ},$ <p>де $ВлК^+$ — обсяг власного та прівняного до нього капіталу*; $ВБ$ — валюта балансу</p> $K_A > 0,5$	$\frac{1417 + 0 + 0}{7005} \approx 0,202$	0,246	0,351
<p>2. Коефіцієнт фінансового ризику:</p> $K_{ФР} = \frac{ПК^+}{ВлК^+},$ <p>де $ПК^+$ — обсяг позикового і прівняного до нього капіталу</p> $K_{ФР} < 1$	$\frac{0 + 600 + 4988}{1417 + 0 + 0} \approx 3,944$	3,058	1,846
<p>3. Коефіцієнт фінансової стабільності:</p> $K_{ФС} = \frac{ВлК^+}{ПК^+},$ <p>де $K_{ФС} > 1$</p>	$\frac{1417 + 0 + 0}{0 + 600 + 4988} \approx 0,254$	0,327	0,542
<p>4. Коефіцієнт перманентного капіталу:</p> $K_{ПК} = \frac{ВлК^+ + З_{ДС}}{ВБ},$ <p>де $З_{ДС}$ — обсяг довгострокових зобов'язань</p>	$\frac{1417 + 0 + 0 + 600}{7005} \approx 0,288$	0,276	0,351
<p>5. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів:</p> $K_{ЗДС} = \frac{З_{ДС}}{З_{ДС} + З_{ПТ}},$ <p>де $З_{ПТ}$ — обсяг поточних зобов'язань підприємства</p>	$\frac{600}{600 + 4988} \approx 0,107$	0,04	0
<p>6. Коефіцієнт маневреності</p> $K_M = \frac{ВлК^+ + З_{ДС} - А_{НО}}{ВлК^+ + З_{ДС}},$ <p>де $А_{НО}$ — обсяг необоротних активів</p>	$\frac{(1417 + 0 + 0) + 600 - 1771}{(1417 + 0 + 0) + 600} \approx 0,122$	0,192	0,594
<p>7. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами:</p> $\frac{ВлК^+ - А_{НО}}{ОбА + ВМП},$ <p>де $ОбА$ — обсяг оборотних активів; $ВМП$ — витрати майбутніх періодів</p> $K_{ЗВОК} \in [0,6; 0,8]$	$\frac{(1417 + 0 + 0) - 1771}{5231 + 3} \approx -0,068$	0,030	0,244

Протягом Х0–Х1 р. у ПАТ «ААА» значення жодного з обчислених показників фінансової стійкості не відповідало нормативному рівню. Разом з тим у аналізованому періоді спостерігалася позитивна динаміка обчислених індикаторів, що свідчить про поступове зміцнення

* До власного і прівняного до нього капіталу слід віднести підсумок першого («Власний капітал», р. 380) та п'ятого розділів («Доходи майбутніх періодів», р. 630) балансу, а також суму цільового фінансування (р. 420 балансу).

фінансової незалежності товариства від зовнішніх джерел фінансування (зростання коефіцієнтів автономії, фінансової стабільності, забезпеченості власними оборотними коштами тощо). Однак усе ж її рівень є недостатнім. Також звертає на себе увагу небажане зникнення на кінець року XI такого важливого джерела фінансування діяльності, як довгострокові зобов'язання.

Важливим аспектом діагностики фінансово-майнового стану підприємства виступає дослідження платоспроможності, що визначає здатність суб'єкта господарювання погасити свої зобов'язання перед кредиторами. Дослідження платоспроможності передбачає побудову балансу ліквідності та обчислення коефіцієнтів ліквідності.

Приклад 1.5.4. За даними звітності ПАТ «ААА» побудуємо баланс ліквідності.

Таблиця 1.5.4

ДИНАМІКА ПАРАМЕТРІВ БАЛАНСУ ЛІКВІДНОСТІ ПАТ «ААА» ПРОТЯГОМ Х0-Х1 рр.

Активи	Дата аналізу	Сума, тис. грн	Пасиви	Сума, тис. грн	Різниця
А1. Найбільш ліквідні активи: р. 220, 230, 240	01.01.X0	289	П1. Найбільш термінові зобов'язання: р.530, 540, 550, 560, 570, 580, 590, 600, 610	4683	-4394
	01.01.X1	44		4639	-4595
	01.01.X2	53		6200	-6147
А2. Активи, що швидко реалізуються: р. 150, 160, 170, 180, 190, 200, 210, 250	01.01.X0	1499	П2. Зобов'язання середньострокові з терміном погашення до 1 року: р. 500, 510, 520, 400, 410	305	1194
	01.01.X1	2486		200	2286
	01.01.X2	6681		155	6526
А3. Активи, що повільно реалізуються: р. 100, 110, 120, 130, 140, 270	01.01.X0	3446	П3. Довгострокові зобов'язання: р. 480	600	2846
	01.01.X1	2663		200	2463
	01.01.X2	1667		0	1667
А4. Активи, які важко реалізуються: р. 080, 275	01.01.X0	1771	П4. Власний та прирівняний до нього капітал: р. 380, 420, 630	1417	354
	01.01.X1	1494		1648	-154
	01.01.X2	1396		3442	-2046

Як показують результати розрахунків, на жодну з дат аналізу не досягнуто параметрів абсолютно ліквідного балансу:

$$A1 \geq P1; A2 \geq P2; A3 \geq P3; A4 \leq P4.$$

Більше того, слід констатувати наявність серйозної проблеми у компанії нестачі найбільш ліквідних активів. До того ж такий дефіцит щороку зростає. Такий стан справ показує високу ймовірність затримки компанією погашення найбільш термінових зобов'язань.

Приклад 1.5.5. Ідентифікуємо динаміку показників ліквідності ПАТ «ААА» у табл. 1.5.5.

Таблиця 1.5.5

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ЛІКВІДНОСТІ ПАТ «ААА» ПРОТЯГОМ Х0—Х1 РР.

Показник	Значення на:		
	01.01.X0	01.01.X1	01.01.X2
<p>1. Коефіцієнт платоспроможності:</p> $K_{П} = \frac{ОбА + ВМП}{З_{ПТ} + ЗВП + З_{ДС}},$ <p>де ОбА — оборотні активи; ВМП — витрати майбутніх періодів; З_{ПТ} — поточні зобов'язання; ЗВП* — забезпечення витрат і платежів; З_{ДС} — довгострокові зобов'язання.</p> $K_{П} \geq 1$	$\frac{5231 + 3}{4988 + (0 + 0) + 600} \approx 0,937$	1,031	1,322

* У складі забезпечень витрат і платежів в якості елементів позикового капіталу слід віднести забезпечення виплат персоналу (р. 400 балансу) та інші забезпечення (р. 410 балансу)

Показник	Значення на:		
	01.01.X0	01.01.X1	01.01.X2
2. Коефіцієнт загальної ліквідності: $K_{ЛЗ} = \frac{ОбА + ВМП}{З_{ПТ} + ЗВП}$	$\frac{5231 + 3}{4988 + (0 + 0)} \approx 1,049$	1,073	1,322
3. Коефіцієнт поточної ліквідності: $K_{ЛП} = \frac{ОбА + ВМП}{З_{ПТ}},$ де $K_{ЛП} \geq 2$	$\frac{5231 + 3}{4988} \approx 1,049$	1,073	1,322
4. Коефіцієнт критичної ліквідності: $K_{ЛК} = \frac{ДЗ_{ПТ} + ПФІ + ГК}{З_{ПТ}},$ де $ДЗ_{ПТ}$ — поточна дебіторська заборгованість (у тому числі оформлена вексями); $ПФІ$ — поточні фінансові інвестиції; $ГК$ — грошові кошти $K_{ЛК} \geq 0,75$	$\frac{(1312 + 1 + 186) + 0 + 289}{4988} \approx 0,358$	0,523	1,060
5. Коефіцієнт абсолютної ліквідності: $K_{ЛА} = \frac{ПФІ + ГК}{З_{ПТ}},$ де $K_{ЛА} \in [0,2; 0,25]$	$\frac{0 + 289}{4988} \approx 0,058$	0,009	0,008
6. Коефіцієнт мобільності оборотних активів: $K_{МОА} = \frac{ПФІ + ГК}{ОбА}$	$\frac{0 + 289}{5231} \approx 0,055$	0,008	0,006
7. Обсяг ефективної заборгованості, тис. грн: $З_E = З_{ПТ} - ДЗ_{ПТ},$ де $З_E \leq 0$	$4988 - (1312 + 1 + 186) = 3489$	2353	-326

Протягом Х0—Х1 років у ПАТ «ААА» поліпилася більшість показників платоспроможності та ліквідності. Разом з тим лише окремі показники (коефіцієнти платоспроможності та критичної ліквідності, а також обсяг ефективної заборгованості) на кінець періоду відповідають своїм нормативним рівням. Також звертають на себе увагу надзвичайно низький рівень і зниження коефіцієнта абсолютної ліквідності протягом аналізованого періоду, що викликано, у першу чергу, зменшенням обсягів і частки грошових коштів та їх еквівалентів у загальній сумі оборотних активів з 5,5 % на початку аналізованого періоду до 0,6 % у його кінці. Такий стан справ вимагає від керівництва нарощування обсягів оборотних активів, особливо їх найліквіднішого компонента (грошових коштів та поточних фінансових інвестицій) за одночасного скорочення величини поточної заборгованості товариства.

Приклад 1.5.6. За даними додатків визначити вартість чистих активів ПАТ «ААА» та її відповідність вимогам ст. 155 Цивільного кодексу України.

Нагадаємо, що якщо після закінчення другого та кожного наступного фінансового року вартість чистих активів акціонерного товариства виявиться меншою за статутний капітал, товариство зобов'язане оголосити про зменшення свого статутного капіталу і зареєструвати відповідні зміни до статуту в установленому порядку. Коли вартість чистих активів товариства стає нижчою за мінімальний розмір статутного капіталу, встановленого законом, товариство підлягає ліквідації [3, ст. 155].

Для визначення відповідності нормативу здійснимо наступні дії:

1. Обчислимо вартість чистих активів на 01.01.X2 за нормативною технологією [13](табл.1.5.6).

Таблиця 1.5.6

ОБСЯГИ ВИХІДНИХ КОМПОНЕНТІВ РОЗРАХУНКУ ЧИСТИХ АКТИВІВ ПАТ «ААА» НА 01.01.X2, тис. грн

Активи		Зобов'язання	
1	2	3	4
Стаття	Сума, тис. грн	Стаття	Сума, тис. грн
2.1. Необоротні активи:		3.1. Довгострокові зобов'язання, р. 440, 450, 470, 460	0
— нематеріальні активи (залишкова вартість), р. 010	39	3.2. Поточні зобов'язання, у тому числі:	
— незавершене будівництво, р. 020	0	— короткострокові кредити банків, р. 500	0
— основні засоби (залишкова вартість), р. 030	1357	— поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, р. 510	0
— довгострокові фінансові інвестиції, р. 040	0	— видані векселі, р. 520	155
— інші фінансові інвестиції, р. 045	0	— кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, р. 530	5162
— довгострокова дебіторська заборгованість, р. 050	0	— поточні зобов'язання за розрахунками:	
— інші необоротні активи, включаючи відстрочені податкові активи, р. 060 + р. 070	0	— з одержаних авансів, р. 540	0
2.2. Оборотні активи (р. 2 балансу):		— з бюджетом, р. 550	215
— запаси, р. 100, 110, 120, 130, 140	1631+31=1662	— з позабюджетних платежів, р. 560	154
— векселі одержані, р. 150	0	— зі страхування, р. 570	118
— дебіторська заборгованість, р. 160, 170, 180, 190, 200, 210	6537+6+138 = 6681	— з оплати праці, р. 580	221
— поточні фінансові інвестиції, р. 220	0	— з учасниками, р. 590	150
— грошові кошти, р. 230, 240	53	— із внутрішніх розрахунків, р. 600	
— інші оборотні активи, р. 250	0	— інші поточні зобов'язання, р. 610	180
2.3. Витрати майбутніх періодів, р. 270	5	3.3. Забезпечення наступних виплат і платежів, р. 430	0
		3.4. Доходи майбутніх періодів, р. 630	0
Всього активів	9797	Всього зобов'язань	6355

2. Визначимо обсяг чистих активів, віднявши від розрахункової вартості активів суму зобов'язань:

$$9797 - 6355 = 3442 \text{ тис. грн.}$$

Отже, на 01.01.X2 величина чистих активів (3442 тис. грн) перевищує обсяг статутного капіталу ПАТ «ААА», що свідчить про виконання нормативу ст. 155 Цивільного кодексу України.

3. Встановимо мінімальний обсяг статутного капіталу, що має складати еквівалент 1250 мінімальних заробітних плат. Обсяг мінімальної заробітної плати встановлюється щороку Законом України про державний бюджет на відповідний рік. Наприклад, на дату 01.01.X2 мінімальний розмір зарплати на місяць становить 1100 грн, а отже мінімальний обсяг статутного капіталу ПАТ «ААА» дорівнюватиме:

$$1200 \cdot 1100 = 1375 \text{ тис. грн.}$$

Ми ж маємо суттєве перевищення обсягом чистих активів (3442 тис. грн) цієї мінімально необхідної суми (1375 тис. грн).

З усього наведеного вище можна дійти висновку про повну відповідність фінансово-майнового стану нормативним вимогам ст. 155 Цивільного кодексу України на 01.01.X2.

Задачі

Задача 1.5.1. За наведеними нижче даними сформууйте баланс підприємства з групуванням статей за розділами.

Стаття	Сума на 01.01.XX, тис. грн
Готова продукція	75
Статутний капітал	2800
Основні засоби (залишкова вартість)	2790
Кредиторська заборгованість	530
Довгострокові кредити банків	250
Нематеріальні активи (залишкова вартість)	110
Дебіторська заборгованість	514
Нерозподілений прибуток минулих років	330
Грошові кошти	46
Витрати майбутніх періодів	75
Доходи майбутніх періодів	60
Виробничі запаси	360

Задача 1.5.2. На основі вказаних даних та враховуючи те, що вартість запасів у 2 рази вища за обсяг поточних зобов'язань, складіть баланс підприємства з його структурізацією за розділами.

Стаття	Сума на 01.01.XX, тис. грн
Статутний капітал, тис. грн	8000
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	8450
Довгострокові кредити банків, тис. грн	370
Резервний фонд, тис. грн	620
Незавершене будівництво, тис. грн	468
Дебіторська заборгованість (первісна вартість), тис. грн	2040
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-290
Грошові кошти	52
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,4
Дебіторська заборгованість (резерв сумнівних боргів)	230

Задача 1.5.3. За наведеними нижче даними обчисліть невідомі значення виділених статей та побудуйте баланс підприємства з його структуризацією за нормативними розділами.

Стаття	Сума на 01.01.XX, тис. грн
Грошові кошти	—
Статутний капітал	—
Запаси, всього	720
Нерозподілений прибуток минулих років	314
Доходи майбутніх періодів	40
Кредиторська заборгованість	610
Основні засоби: — первісна вартість; — залишкова вартість	4235 3100
Короткострокові кредити банків	490
Витрати майбутніх періодів	86
Нематеріальні активи: — первісна вартість; — накопичена амортизація	117 67
Довгострокова дебіторська заборгованість	80
Довгострокові кредити банків	1950
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги: — первісна вартість; — резерв сумнівних боргів	970 43
Резервний капітал	216
Власний капітал, усього	2030

Задача 1.5.4. За наведеними нижче даними:

- обчисліть невідомі значення виділених статей;
- знайдіть суму зносу нематеріальних активів;
- сформууйте баланс підприємства з його структуризацією за нормативними розділами.

Стаття	Сума на 01.01.XX, тис. грн
Первісна вартість дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги	780
Доходи майбутніх періодів	26
Резерв сумнівних боргів за дебіторською заборгованістю за товари, роботи, послуги	30
Грошові кошти	65
Власний капітал, усього	4000
Основні засоби: — первісна вартість; — накопичена амортизація	7140 2590
Поточні зобов'язання, всього	1780
Запаси, всього	440
Дебіторська заборгованість за розрахунками, всього	—
Первісна вартість нематеріальних активів	120
Довгострокові зобов'язання, всього	750
Витрати майбутніх періодів	—
Коефіцієнт критичної ліквідності	0,7
Необоротні активи, всього	4590

Задача 1.5.5. За даними бухгалтерської звітності підприємств третього розділу:

- здійснить аналіз динаміки величини та структури балансу у розрізі розділів балансу та елементної структури капіталу;
- обчисліть показники майнового стану;
- визначте тип фінансової стійкості і проаналізуйте динаміку основних показників фінансової стійкості;
- побудуйте баланс ліквідності;
- дослідіть динаміку базових показників ліквідності.

Задача 1.5.6. За даними бухгалтерської звітності підприємств третього розділу визначіть відповідність їх фінансово-майнового стану вимогам ст. 155 Цивільного кодексу України.

Практичні завдання

1) За даними балансу аналізованого підприємства за три роки (чотири контрольні дати) здійснить діагностику динаміки:

- а) обсягів та структури балансу;
- б) показників майнового стану;
- в) показників фінансової стійкості;
- г) показників платоспроможності.

За кожним з аспектів діагностики порівняйте фактичні значення показників з їх нормативними рівнями, а також дайте пояснення причин виявленої тенденції зміни індикаторів.

2) Визначте тип фінансової стійкості аналізованого підприємства.

3) Побудуйте баланс ліквідності за звітністю цільового підприємства.

4) Ідентифікуйте факти порушення цільовим підприємством контрактних зобов'язань та охарактеризуйте рівень його платіжної дисципліни.

5) Розрахуйте вартість чистих активів акціонерного товариства за офіційною методикою [13] і встановіть факт виконання нормативу ст. 155 Цивільного кодексу України.

Кросворд до теми

По горизонталі:

4. Структурний фінансово-економічний аналіз (прикметник).

5. Коефіцієнт, що характеризує ступінь незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування (родовий відмінок).

8. Здатність підприємства погасити борги у разі одночасного подання вимог про виплату від усіх його кредиторів.

10. Фінансовий стан, коли запаси та витрати не забезпечуються джерелами їх формування, а грошові кошти, поточні фінансові інвестиції та дебіторська заборгованість не покривають кредиторської заборгованості (прикметник).

12. Тип фінансової стійкості, коли власні оборотні кошти забезпечують формування запасів (прикметник).

По вертикалі:

1. Один з найбільш ліквідних елементів балансу.

2. Ступінь покриття зобов'язань підприємства такими активами, строк перетворення яких на кошти відповідає строкові погашення зобов'язань.

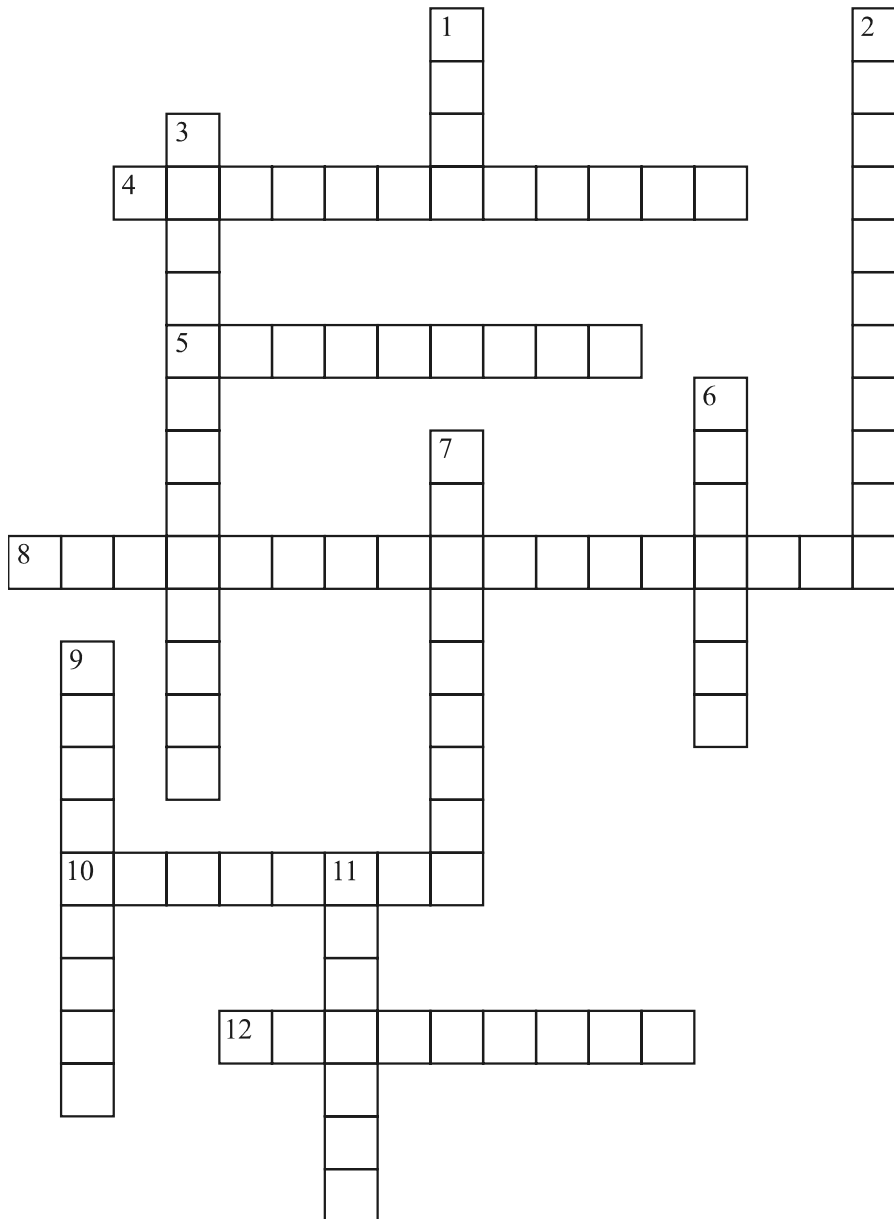
3. Коефіцієнт ... капіталу, що характеризує частку постійного капіталу в загальному обсязі джерел фінансування підприємства (прикметник, родовий відмінок).

6. Нестача грошових коштів.

7. Коефіцієнт ліквідності (прикметник).

9. Фінансова ... підприємства — це такий стан його фінансових ресурсів, їх розподілу і використання, що забезпечує стійкий розвиток компанії на основі зростання прибутку й капіталу за умови формування достатньої платоспроможності та кредитоспроможності за припустимого рівня ризику.

11. Капітал, який включає в себе статутний, пайовий, додатковий капітал (прикметник).

ТЕМА 6

ДІАГНОСТИКА ВИТРАТНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові поняття і терміни	<i>витратність, середньозважена вартість капіталу, операційний важіль, фінансовий важіль</i>
Формовані знання	<i>завдання, аспекти дослідження та джерела вихідних даних діагностики витратності діяльності підприємства;</i>
Формовані вміння	<i>аналізувати динаміку обсягів, структури витрат підприємства та собівартості його продукції; розраховувати силу операційного, фінансового та сукупного важелів і визначати їх вплив на параметри майбутніх результатів діяльності; обчислювати середньозважену вартість капіталу підприємства</i>

Резюме прикладних аспектів теми

Основними аспектами діагностики витратності підприємства є: оцінювання обсягів та структури витрат, аналіз собівартості продукції, визначення критичного обсягу виробництва і реалізації продукції, оцінювання параметрів лівериджу та ідентифікація вартості капіталу.

Приклад 1.6.1. Визначимо динаміку обсягів і структури сукупних витрат від звичайної діяльності ПАТ «ААА» за даними звіту про фінансові результати (додаток Г). Як витрати оберемо рядки: 40, 70, 80, 90, 140, 150 та 160.

Таблиця 1.6.1

ДИНАМІКА ОБСЯГІВ ТА СТРУКТУРИ ВИТРАТ ПАТ «ААА» У Х0–Х1 рр.

Витрати	За Х0 рік		За Х1 рік			
	обсяг, тис. грн	частка, %	обсяг, тис. грн	частка, %	зміна обсягу	
					абсолютна, тис. грн	відносна, %
1	2	3	4	5	6	7
1. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	13557	89,18	18287	92,97	4730	34,89
2. Адміністративні витрати	913	6,01	1019	5,18	106	11,61
3. Витрати на збут	175	1,15	140	0,71	-35	-20,00
4. Інші операційні витрати	543	3,57	213	1,08	-330	-60,77
5. Фінансові витрати	2	0,01	0	0,00	-2	-100,00
6. Втрати від участі в капіталі	0	0,00	0	0,00	0	—
7. Інші витрати	12	0,08	11	0,06	-1	-8,33
Разом витрат	15202	100,00	19670	100,00	4468	29,39

Результати обчислень у таблиці показують, що обсяг сукупних витрат діяльності ПАТ «ААА» зріс у році Х1 порівняно з роком Х0 на 4468 тис. грн, або на 29,4 %, що свідчить про збільшення масштабів діяльності товариства. При цьому спостерігалася різноспрямована динаміка за окремими компонентами витрат — найбільші складові сукупних витрат підвищувалися. Так, суттєво (на 34,9%) зросла бухгалтерська собівартість реалізованої продукції, а також адміністративні витрати. Поряд з цим спостерігалася скорочення витрат на збут, інших операційних, фінансових витрат.

Критичний обсяг (точка беззбитковості) відображає мінімальну величину виробництва і реалізації продукції, при перевищенні якої підприємство починає отримувати прибуток. Критичний обсяг виробництва і реалізації продукції може бути визначений у натуральних та вартісних одиницях. На даному етапі також розраховують коефіцієнт безпеки виробництва, що характеризує віддаленість від зони збитків.

Приклад 1.6.2. Визначити критичні обсяги виробництва і реалізації продукції за виробами Х, Y та Z. Сукупна сума непрямих постійних витрат підприємства становить 2680 тис. грн і згідно з прийнятою обліковою політикою розподіляється пропорційно до сукупних прямих витрат на виробництво та реалізацію продукції. Відомо, що прямі постійні витрати на кожен вид продукції складають відповідно 420 тис., 215 тис. та 365 тис. грн, а змінні прямі витрати за видами продукції — 44, 26 та 38 грн/од. Всього у плановому періоді планується виготовити і реалізувати 100 тис. од. Х, 120 тис. од. Y та 150 тис. од. Z. Чиста відпускна ціна за виробами планується на рівні: 110 грн/од. по Х, 95 — по Y та 80 грн/од. по Z.

Розв'язок

1. Визначимо обсяги постійних витрат, що мають бути відшкодовані за рахунок випуску і реалізації кожного виду продукції:

Обсяг	По виробу Х	По виробу Y	По виробу Z	Разом
1. Прямі постійні витрати, тис. грн	420	215	365	1000
2. Сукупні прямі змінні витрати, тис. грн	$44 \cdot 100 = 4400$	$26 \cdot 120 = 3120$	$38 \cdot 150 = 5700$	13220
3. Сукупні прямі витрати, тис. грн	$420 + 4400 = 4820$	$215 + 3120 = 3335$	$360 + 5700 = 6065$	14220

Закінчення табл.

Обсяг	По виробу X	По виробу Y	По виробу Z	Разом
4. Частка виробу у сукупних прямих витратах	$\frac{4820}{14220} \approx 0,338$	$\frac{3335}{14200} \approx 0,235$	$\frac{6065}{14220} \approx 0,427$	1
5. Розподілена сума непрямих постійних витрат, тис. грн	$0,338 \cdot 2680 = 905,84$	$0,235 \cdot 2680 = 629,8$	$0,427 \cdot 2680 = 1144,4$	2680
6. Сукупна сума постійних витрат, що мають бути відшкодовані за рахунок виробництва виробу	$420 + 905,84 = 1325,8$	$215 + 629,8 = 844,8$	$365 + 1144,4 = 1509,4$	3680

2. Обчислимо критичні обсяги виробництва і реалізації продукції за виробами:

	Критичний обсяг виробництва, од.	Критичний обсяг виробництва, грн
По виробу X	$\frac{1325800}{110 - 44} \approx 20088$ од.	$20088 \cdot 110 = 2209680$
По виробу Y	$\frac{844800}{95 - 26} \approx 12244$ од.	$12244 \cdot 95 = 1163180$
По виробу Z	$\frac{1509400}{80 - 38} \approx 35938$ од.	$35938 \cdot 80 = 28755040$
Разом	—	6247900

Отже, для того щоб здійснювати прибуткове виробництво, необхідно виробляти і продавати не менше 20088 од. виробів X, 12244 од. виробів Y та 26150 од. виробів Z.

На аналогічні результати можна вийти й так:

$$k_m = \frac{TR - VC}{TR} = \frac{(100 \times 110 + 120 \times 95 + 150 \times 80) - 13220}{100 \times 110 + 120 \times 95 + 150 \times 80} = \frac{34400 - 13220}{34400} \approx 0,616.$$

Звідси критичний обсяг виробництва і реалізації всіх видів продукції становить:

$$Q^{Kp} = \frac{3680}{0,616} \approx 5977 \text{ тис. грн.}$$

Невелика різниця у показниках (6247,9 тис. та 5977 тис. грн) пояснюється застосуванням скороченням розрахованих показників.

3. Визначимо коефіцієнти безпеки виробництва за кожним виробом:

$$\text{по виробу X: } k_{BB}^X = \frac{100000 - 20088}{100000} \approx 0,7991;$$

$$\text{по виробу Y: } k_{BB}^Y = \frac{120000 - 12244}{120000} \approx 0,898;$$

$$\text{по виробу Z: } k_{BB}^Z = \frac{150000 - 26150}{150000} \approx 0,8257, \quad k_{BB}^Z = \frac{150000 - 35938}{150000} \approx 0,7604.$$

Таким чином, максимально допустиме невиконання плану з виробництва і реалізації продукції за видами становить: 79,91% — по виробах X, 89,8% — по виробах Y та 76,04% — по виробах Z.

Приклад 1.6.3. Визначити допустимі витрати підприємства на виробництво й реалізацію виробу, який продається на ринку з ознаками досконалої конкуренції за ціною 120 грн/шт. Бажана норма прибутковості виробу становить 15%.

Розв'язок

$$V_i^D = \frac{120}{1 + 0,15} \approx 104,38 \text{ грн/од.}$$

Отже, повна собівартість одного виробу не повинна перевищувати 104,38 грн.

Наявність постійних операційних та фінансових витрат зумовлює формування ефекту лівериджу. *Ліверидж* — це використання витрат, величина яких є постійною, у намаганні підвищити прибутковість діяльності підприємства та досягти основної мети управління капіталом. У економічній сфері прийнято виділяти три види важелів — операційний, фінансовий та сукупний.

Таблиця 1.6.1

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРАХУНКУ ТА ТРАКТУВАННЯ ЛІВЕРИДЖУ

Показник	Порядок обчислення	Зміст значення
1. Сила операційного важеля	$DOL = \frac{\Delta EBSIT_{\%}}{\Delta TR_{\%}} = \frac{EBIT + FC}{EBIT}$ <p>де $\Delta EBSIT_{\%}$ — процентна зміна обсягу операційного прибутку до сплати позикових відсотків і податку на прибуток; $\Delta TR_{\%}$ — процентна зміна обсягів продажу; $EBIT$ — обсяг операційного прибутку до сплати позикових відсотків і податку на прибуток; FC — обсяг сукупних постійних витрат</p>	Показує, на скільки зміниться обсяг операційного прибутку до сплати позикових відсотків та податку на прибуток при зміні обсягу продажу на 1% у певних межах
2. Сила фінансового важеля	$DFL = \frac{\Delta EPS_{\%}}{\Delta EBIT_{\%}} = \frac{EBIT}{EBIT - I - \frac{POD}{1 - r_{ппп}}}$ <p>де $\Delta EPS_{\%}$ — процентна зміна прибутку на звичайну акцію; I — величина позикових відсотків за користування позиковими джерелами, грош. од.; $EBIT$ — обсяг операційного прибутку до сплати позикових відсотків і податку на прибуток; POD — величина обов'язкових (першочергових) напрямків розподілу прибутку (виплата дивідендів на привілейовані акції, нормативне поповнення резервного фонду, сплата окремих податків та штрафних санкцій тощо), грош. од.; $r_{ппп}$ — ставка податку на прибуток підприємства, виражена десятковим дробом</p>	Показує, наскільки зміниться обсяг прибутку на одну акцію при зміні прибутку до сплати відсотків і податку на прибуток на 1% у певних межах
3. Сила сукупного важеля	$DTL = DFL \cdot DOL$	Показує відсоткову зміну прибутку на акцію у результаті 1-процентної зміни обсягу продажу

Приклад 1.6.4. Обсяг реалізації продукції ПАТ «Меридіан» у звітному році становив 12840 тис. грн. При цьому валові операційні витрати — 10120 тис. грн, з яких 10 % припало на постійні. Для фінансування своєї діяльності компанія використовує позикові кошти у сумі 4500 тис. грн, привілейовані акції, номінальна емісійна вартість яких складала 650 тис. грн. Решта ж (5100 тис. грн) припадає на інші елементи власного капіталу. Середня величина позикового відсотка для товариства оцінюється на рівні 18%, а обіцяний дивідендний дохід на привілейовані акції становить 16%. Ставка податку на прибуток підприємства — 25 %. Обчисліть силу операційного, фінансового та сукупного важелів. Якщо у наступному році прогнозується зменшення обсягу продажу на 9 %, то як зміниться величина операційного прибутку до сплати відсотків та податків, рівень прибутку на звичайну акцію? Як зміняться ці показники у випадку зростання обсягу реалізації на 7%?

Розв'язок

1. Визначимо силу операційного важеля: $DOL = \frac{EBIT + FC}{EBIT}$, розраховавши спочатку елементи цієї формули:

а) Обсяг операційного прибутку до сплати відсотків і податку на прибуток:

$$EBIT = 12840 - 10120 = 2720 \text{ тис. грн.};$$

б) Сукупний обсяг постійних витрат:

$$FC = 10120 \cdot 0,1 = 1012 \text{ тис. грн.};$$

в) Сила операційного важеля:

$$DOL = \frac{2720 + 1012}{2720} = 1,372.$$

Це означає: у випадку зростання обсягу реалізації на 1 % величина ЕВІТ збільшиться на 1,372 %.

2. Обчислимо силу фінансового важеля (DFL):

$$DFL = \frac{\Delta EPS\%}{\Delta EBIT\%} = \frac{EBIT}{EBIT - I \frac{D_{PS}}{1 - t_{ппп}}}$$

$$DFL = \frac{2720}{2720 - (4500 \cdot 0,18) \frac{(650 \cdot 0,16)}{1 - 0,25}} = \frac{2720}{2720 - 810 - 104 / 0,75} = 1,536 .$$

3. Визначимо силу сукупного важеля (DTL):

$$DTL = DFL \cdot DOL = 1,372 \cdot 1,536 \approx 2,107 .$$

4. Значення параметрів у випадку зростання TR на 7%:

а) $\Delta EBIT^* = \Delta TR \cdot DOL = 7\% \cdot 1,372 \approx 9,604\%$;

б) $\Delta EPS^* = \Delta TR \cdot DTL = 7\% \cdot 2,107 \approx 14,75\%$.

5. Значення параметрів у випадку зменшення TR на 9%:

а) $\Delta EBIT^* = \Delta TR \cdot DOL = -9\% \cdot 1,372 \approx -12,35\%$;

б) $\Delta EPS^* = \Delta TR \cdot DTL = -9\% \cdot 2,107 \approx -18,96\%$.

Визначним фінансовим показником підприємства та об'єктом управлінського впливу є вартість капіталу підприємства, яка являє собою усереднену ставку відсотка, під який залується капітал з різних джерел. Технологію розрахунку середньозваженої вартості капіталу показано на рис. 1.6.1.

Середньозважена вартість капіталу (WACC)	
$WACC = \sum_{i=1}^n C_i^* \times q_i$	
Специфіка визначення вартості елементів власного капіталу	Специфіка визначення вартості елементів позикового капіталу
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Вартісним орієнтиром є рівень дивідендної віддачі за простими та привілейованими акціями; ▪ необхідне постійне коригування балансової суми власного капіталу в процесі здійснення оцінки; ▪ оцінка вартості нового власного капіталу, що залується, має імовірний характер; ▪ потрібне врахування емісійних витрат; ▪ зворотний грошовий потік (від підприємства інвестору-акціонеру) при залученні власного капіталу обмежений лише виплатою дивідендів без повернення підприємством основної суми внеску 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Базовим показником вартості є ставка позикового відсотка за кредит, купонна ставка за облігацією тощо; ▪ необхідне врахування податкового коректора; ▪ необхідне врахування витрат залучення позикових коштів; ▪ вартість залучення позикового капіталу тісно пов'язана з рівнем кредитоспроможності підприємства; ▪ залучення позикового капіталу передбачає не лише сплату позикових відсотків, а й погашення основної суми боргу за кредитами і позиками

Рис.1.6.1. Технологія оцінки середньозваженої вартості капіталу

Приклад 1.6.5. На основі даних табл. 8.5 визначимо середньозважену вартість капіталу ПуАТ «КВЗ».

Таблиця 8.5

СЕРЕДНЬОРІЧНІ ПАРАМЕТРИ ПАСИВУ БАЛАНСУ ПУАТ «КВЗ»

Стаття пасиву	Обсяг джерела, тис. грн	Орієнтовна вартість використання джерела, %
1. Власний капітал, всього в тому числі	3470	—
– прості акції	2000	20
– привілейовані акції	500	14

Стаття пасиву	Обсяг джерела, тис. грн	Орієнтовна вартість використання джерела, %
– інші елементи власного капіталу	970	Прим1
2. Довгострокова заборгованість, всього в тому числі	3200	—
– довгострокові кредити банків	3000	16
– відстрочені податкові зобов'язання	200	0
3. Поточні зобов'язання, всього в тому числі	4820	—
– короткострокові кредити банків	1700	14
– кредиторська заборгованість	3120	0
Всього пасивів	11490	—

Середня ставка оподаткування прибутку підприємства очікується на рівні 21 %.

Розв'язок

$$WACC = \frac{2000}{11490} \cdot 20\% + \frac{500}{11490} \cdot 14\% + \frac{970}{11490} + \frac{3000}{11490} \cdot (1 - 0,21) \cdot 16 +$$

$$+ \frac{200}{11490} \cdot (1 - 0,21) \cdot 0 + \frac{1700}{11490} \cdot (1 - 0,21) \cdot 14 + \frac{3120}{11490} \cdot (1 - 0,21) \cdot 0 \approx 10,72\%.$$

Таким чином, середньозважена вартість капіталу ПуАТ «Ренесанс» становить 10,72 %.

Приклад 1.6.6. Капітал ПрАТ «Славія» на момент аналізу характеризується співвідношенням «борг/власний капітал» на рівні 0,22, а його середньозважена вартість складає 31,6%. У наступному році компанія планує збільшити частку позикового капіталу до 26% при зростанні його вартості (без податкового коригування) з 15% у звітному році до 19,3% у наступному році. Передбачається, що вартість сукупного капіталу складе вже 34 %. Ставка податку на прибуток компанії — 25%. Ідентифікуйте динаміку вартості власного капіталу протягом двох років.

Розв'язок

1. Визначимо структуру капіталу в розрізі джерел фінансування:

$$\frac{1-x}{x} = 0,22 \Rightarrow 1-x = 0,22x \Rightarrow 1,22x = 1 \Rightarrow x = 0,8197.$$

Отже, $V_LK = 0,8197$. Тоді $ПК = 1 - 0,1803 = 0,8197$.

2. Розрахуємо вартість власного капіталу у звітному році:

$$31,6\% = 15\% \cdot 0,1803 \cdot (1 - 0,25) + y \cdot 0,8197;$$

$$0,8197y = 29,572;$$

$$y = 36,08\%.$$

3. Визначимо вартість власного капіталу у наступному році:

$$34\% = 19,3\% \cdot 0,26 \cdot (1 - 0,25) + y \cdot (1 - 0,26);$$

$$0,74y = 30,2367;$$

$$y = 40,86\%.$$

¹ Вартість інших елементів власного капіталу (додатковий, резервний капітал, нерозподілений прибуток минулих років тощо), а також доходів майбутніх періодів привірюється до вартості власного капіталу, залученого шляхом емісії простих акцій.

4. Визначимо динаміку вартості власного капіталу: $\Delta C_{\text{ВЛК}} = 40,86 - 36,08 = 4,78\%$.

Отже, вартість власного капіталу товариства у наступному році порівняно зі звітним зростає на 4,78 %.

Задачі

Задача 1.6.1. За даними бухгалтерської звітності підприємств III розділу проаналізуйте динаміку:

- обсягів і структури операційних витрат на виробництво продукції;
- сукупних витрат на виробництво і реалізацію продукції.

Задача 1.6.2. Обчисліть критичні обсяги виробництва та реалізації продукції за виробами X, Y та Z. Сукупна сума непрямих постійних витрат по підприємству складає 1760 тис. грн і згідно з обліковою політикою розподіляється пропорційно сукупним прямим витратам на виробництво і реалізацію продукції. Відомо, що прямі постійні витрати на кожен вид продукції становлять відповідно 420 тис., 630 тис. та 395 тис. грн, а змінні прямі витрати за видами продукції — 123, 171 та 104 грн/од. Всього у плановому періоді планується виготовити і реалізувати 84 тис. од. X, 100 тис. од. Y та 70 тис. од. Z. Чиста відпускна ціна за виробами планується на рівні: 140 грн/од. по X, 200 грн/од. по Y та 125 грн/од. по Z.

Задача 1.6.3. ПАТ «Вега» виробляє два вироби «А» і «Б», відпускна ціна яких становить 440 та 380 грн/виріб відповідно. Прямі змінні витрати на виробництво кожного продукту складають: 314 грн/шт. по «А» та 315 грн/шт. по «Б». Величина постійних витрат функціонування компанії прогнозується на рівні 1100 тис. грн. Крім того, у кінці розрахункового року підприємство повинно погасити основну суму боргу у 2000 тис. грн, за отриманим банківським кредитом. Також на дивіденди власникам товариства необхідно направити 600 тис. грн. За усталеною на підприємстві практикою розподіл постійних, непрямих видатків, а також витрат погашення кредиту буде здійснено пропорційно до часу виготовлення виробів. Виробництво виробу «А» триває 3,4 нормо-год., а виробу «Б» — 2,6 нормо-год. Ставка податку на прибуток підприємств становить 16 %. Обчисліть мінімальні обсяги виробництва кожного найменування продукції, якщо підприємство не очікує отримання інших доходів та витрат.

Задача 1.6.4. Розв'яжіть задачу, дайте пояснення. У звітному році ПАТ «Нова» реалізувало продукції на суму 24800 тис. грн. Валові операційні витрати при цьому становили 19420 тис. грн, з яких 78 % припадало на змінні. Для фінансування своєї діяльності компанія використовує позикові кошти у сумі 6900 тис. грн, привілейовані акції, номінальна емісійна вартість яких дорівнювала 1200 тис. грн. Решта ж (7900 тис. грн) припадає на інші елементи власного капіталу. Середня величина позикового відсотка для товариства оцінюється на рівні 21,5%, а обіцяний дивідендний дохід на привілейовані акції становить 18%. Ставка податку на прибуток підприємства — 16 %. Обчисліть силу операційного, фінансового та сукупного важелів. Якщо у наступному році прогнозується зростання обсягу продажу на 15 %, то як зміниться величина операційного прибутку до сплати позикових відсотків і податку на прибуток, рівень прибутку на звичайну акцію? Як зміняться ці показники у випадку зменшення обсягу реалізації на 4%?

Задача 1.6.5. Сила операційного важеля ТОВ «Марс» за поточного рівня виробництва і продажу, що складає 42 тис. виробів, — 2,8. При цьому обсяг операційного прибутку до сплати позикових відсотків та податку на прибуток дорівнює 560 тис. грн. Визначте величину операційного прибутку до сплати позикових відсотків та податку на прибуток, якщо обсяг виробництва і реалізації зростає на 10 тис. виробів та у випадку зменшення обсягу продажу на 5 %.

Задача 1.6.6. Обчисліть середньозважену вартість капіталу новоствореного ПАТ «Нива», структура капіталу якого є наступною: прості акції — 75 %, банківський кредит — 20%. Решта припадає на привілейовані акції. На прості акції буде заплановано виплату дивідендів у розмірі 17,5 %. Банку за надані кошти сплачується 22 %, а привілейовані акції емітовані із зобов'язанням у 14 % доходу. Витрати залучення джерел фінансування становлять: 1,5% по простих акціях та 1,8 % — по привілейованих, а також 0,1 % — по отриманню кредитних ресурсів. Ставка оподаткування для компанії — 16 %.

Задача 1.6.7. Капітал ТОВ «Легія» на дату оцінки характеризується коефіцієнтом «співвідношення борг/власний капітал» 0,4, а його вартість становить 19,8 %. У наступному році компанія планує підвищити частку позикового капіталу до 50 % при зростанні його вартості (без податкового коригування) з 17,3 % у звітному році до 22,5 % у наступному році. Вартість сукупного капіталу передбачається утримати на рівні звітного року. Ставка податку на прибуток компанії — 16 %. Розрахуйте вартість власного капіталу у звітному та наступному роках.

Задача 1.6.8. Обчисліть середньозважену вартість капіталу для новостворюваного підприємства. Ставка оподаткування становить 16 %. Кон'юнктура фінансового ринку дозволяє розраховувати на наступні параметри фінансування:

Елементи фінансування капіталу	Сума залучення коштів, тис. грн	Ставка процентного доходу за користування, %	Витрати на залучення джерела, %
1. Прості акції	5000	15	0,5
2. Привілейовані акції	500	14	0,75
3. Довгострокові кредити	250	25*	0,9
4. Короткострокові кредити	300	22*	0,7

* Без коригування на вплив податків.

Задача 1.6.9. Середньозважена вартість капіталу ПАТ «Дністер» становить 12%. Вартість власного капіталу оцінюється на рівні 18%. На боргові джерела фінансування (банківські кредити) припадає 42%, решта — на власний капітал. Якою є вартість позикового капіталу компанії, якщо ставка її оподаткування складає 16%?

Задача 1.6.10. На основі даних таблиці визначте середньозважену вартість капіталу ПрАТ «Космос».

СЕРЕДНЬОРІЧНІ ПАРАМЕТРИ ПАСИВУ БАЛАНСУ ПРАТ «КОСМОС»

Стаття пасиву	Значення параметрів	
	Обсяг джерела, тис. грн	Вартість використання джерела, %
1. Власний капітал, всього в тому числі	5320	
– прості акції	3500	16,5
– інші елементи власного капіталу	1820	16,5
2. Довгострокова заборгованість, усього	1100	23,4
3. Поточні зобов'язання, всього в тому числі	3960	
– короткострокові кредити банків	2310	19,8
– кредиторська заборгованість	1650	0
Всього пасивів	10380	—

Середня ставка оподаткування прибутку підприємства очікується на рівні 16 %.

Практичні завдання

1) Опишіть специфіку управління витратами на підприємстві: як здійснюється планування, облік, аналіз, прогнозування витрат (які відділи цим займаються, кількість зайнятого персоналу, яка прогресивність використовуваних методів та інструментів діяльності тощо).

2) Проаналізуйте динаміку:

а) обсягів та структури операційних витрат на виробництво продукції;

б) обсягів і структури сукупних витрат на виробництво і реалізацію продукції;

в) динаміку питомих витрат на 1 грн реалізованої продукції.

3) Ідентифікуйте показники критичного обсягу виробництва і реалізації продукції у цілому для підприємства та за найважливішими видами продукції.

4) Висвітліть заходи, спрямовані на оптимізацію витрат, здійснених підприємством протягом аналізованого періоду: актуальність, мета, вартість, джерела фінансування, виконавці та результати заходів.

5) Визначте використовувані підприємством методи формування фінансових ресурсів.

6) Ідентифікуйте базові умови залучення підприємством позикових коштів (умови отримання коштів, відсоткова ставка, необхідність застави, особливості погашення тощо).

7) Опишіть процес формування статутного капіталу на підприємстві (для акціонерного товариства — обсяг емісії, обсяг статутного капіталу, кількість акцій, номінальна вартість акції, тип і наслідки підписки, вартість залучення джерела, емісії, характер співпраці з професійними учасниками ринку).

8) Обчисліть середньозважену вартість капіталу підприємства.

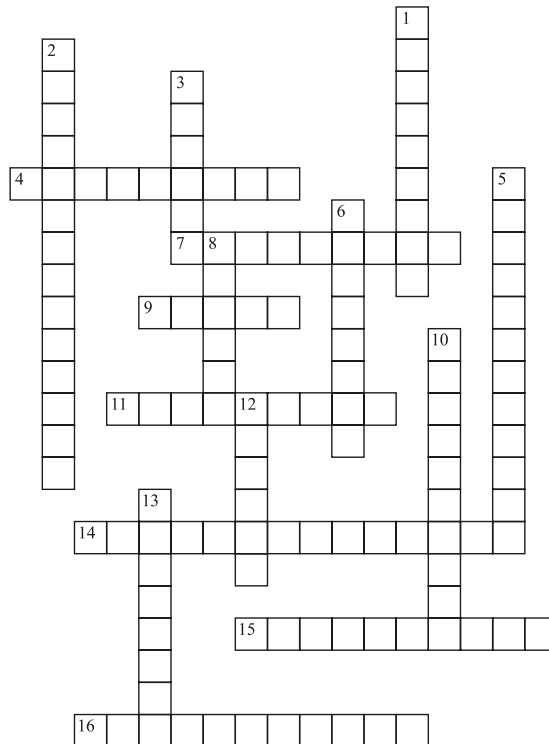
Кросворд до теми

По горизонталі:

- Емісійний цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує зобов'язання відшкодувати йому номінальну вартість цього цінного паперу в передбачений у ньому строк з виплатою фіксованого відсотка (якщо інше не передбачено умовами випуску).
- Вид фінансово-економічного аналізу (прикметник).
- ... відповідальності — це місце витрат або організаційна єдність кількох місць, за якими контролюються витрати та встановлена відповідальність за їх рівень.
- Вид аналізу, дослідження впливу окремих факторів на результативні показники за допомогою детермінованих і стохастичних прийомів аналізу (прикметник).
- Вид аналізу, порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом (прикметник).
- Приватизаційний цінний папір.
- Вона буває абсолютна, термінова та загальна.

По вертикалі:

- Фонд, який є фінансовим компенсатором можливих відхилень від нормального обороту коштів або джерелом покриття додаткової потреби в них (прикметник).
- Точка ... — це такий обсяг реалізації, коли доходи підприємства дорівнюють його витратам, а підприємство не має ні прибутку, ні збитків (родовий відмінок).
- Цінний папір, який надає право його власникові придбати один вид цінного папера за фіксованою ціною у визначений термін.
- Прибуток, що характеризує обсяг виручки від продажу продукції за мінусом змінних витрат (прикметник).
- План витрат на виконання певної роботи.
- Ставка дивідендного доходу.
- Витрати, обсяг яких залежить від варіантів прийняття рішень (множина, прикметник).
- Похідний цінний папір, що засвідчує право його власника на придбання від емітента сертифіката або на продаж емітенту сертифіката базового активу в строки та на умовах, визначених в інформації про випуск цих похідних цінних паперів.
- Та частина доходу, що залишається після відрахування певних витрат, пов'язаних з отриманням даного доходу.

ТЕМА 7

ДІАГНОСТИКА ОКРЕМИХ ВИДІВ ТА АСПЕКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові поняття і терміни	екологічність, маркетинг, інвестиційна діяльність, зовнішньоекономічна діяльність, рефінансування дебіторської заборгованості, факторинг
Формовані знання	мету, джерела інформації та аспекти діагностики ефективності діяльності підприємства; завдання, аспекти діагностування та ключові індикатори прибутковості діяльності підприємства; цілі, напрями дослідження, джерела вихідних даних і основні індикатори ефективності процесів формування та експлуатації акціонерного капіталу компанії; сутність і значення вартості підприємства у сучасній економічній науці та практиці господарювання; сутність методичних підходів до визначення вартості підприємства, а також умови доцільності їх застосування; зміст та технологію аналізу зовнішньоекономічної діяльності
Формовані уміння	досліджувати екологічні параметри діяльності і вплив на довкілля, діагностувати ефективність діяльності маркетингових служб підприємства, оцінювати ефективність інвестиційної діяльності, діагностувати параметри зовнішньоекономічної діяльності

Резюме практичних аспектів теми

Джерелами інформації щодо параметрів екологічної діяльності, а також забруднення підприємством довкілля можуть виступати такі форми державної статистичної звітності, як ФДСС 2-ТП (повітря) «Звіт про охорону атмосферного повітря», ФДСС 1-екологічні витрати «Витрати на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі», ФДСС 1-відходи «Поводження з відходами»¹. Об'єктами діагностики при цьому виступають природоохоронні об'єкти, природоохоронні заходи, екологічність діяльності, штрафні санкції за порушення екологічного законодавства.

У сучасних економічних реаліях функції служб маркетингу не обмежуються просуванням і реалізацією продукції підприємства. Такі відділи повинні на основі ґрунтовного аналізу існуючого ринку, враховуючи поточні та майбутні потреби споживачів, ресурсні можливості підприємства, визначити перелік продуктів та їх параметрів (ціну, якість), які компанія пропонуватиме своїм клієнтам.

Приклад 1.7.1. Виходячи з поданої нижче інформації, проаналізуйте динаміку показників ефективності діяльності маркетингових служб ТОВ «Стаєр».

Таблиця 1.7.1

ДИНАМІКА ФАКТИЧНИХ ТА ПЛАНОВИХ ОБСЯГІВ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТА УКЛАДЕНИХ ДОГОВОРІВ У Х0—Х1 рр., тис.грн

Показник	Значення у році	
	Х0	Х1
1. Обсяг виробництва продукції: а) плановий; б) фактичний	24200 23760	27500 28380
2. Обсяг виробництва продукції у натуральних вимірниках, тис. виробів: а) плановий; б) фактичний	220 216	250 258
3. Загальний обсяг попередньо укладених договорів на постачання продукції за період (на початок року)	2400	5800

Таблиця 1.7.2

ДИНАМІКА ОБСЯГІВ ОКРЕМИХ РЕСУРСІВ ТОВ «СТАЄР»

Показник	Значення на:		
	01.01.Х0	01.01.Х1	01.01.Х2
1. Виробнича потужність, тис. виробів	250	260	265
2. Обсяг готової продукції на складі, тис. грн	1345	1420	1615

¹ Перелік, назви та зміст форм статистичних спостережень затверджуються щороку наказом Державного комітету статистики, про що можна довідатися на офіційному сайті комітету (www.ukrstat.gov.ua) у розділі «Методологія та звітна документація».

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «СТАЄР» У Х0-Х1 рр.

Показник	Значення показника за рік:	
	X0	X1
<p>1. Коефіцієнт використання виробничої потужності:</p> $K_{ВВП} = \frac{Q_{вир}}{ВП_{СР}},$ <p>де $ВП_{СР}$ — середня за період величина виробничої потужності підприємства</p> <p>а) плановий б) фактичний</p>	$K_{ВВП}^{\text{П}} = \frac{220}{(250+260)/2} \approx 0,863$	0,952
	$K_{ВВП}^{\text{Ф}} = \frac{250}{(260+265)/2} \approx 0,847$	0,983
<p>2. Коефіцієнт забезпеченості угодами:</p> $K_{ЗУ} = \frac{Q_{заг}}{Q_{пл}^{вир}},$ <p>де $Q_{заг}$ — загальний обсяг укладених контрактів на період, що аналізується; $Q_{пл}^{вир}$ — плановий обсяг виробництва продукції за цей же період.</p>	$K_{ЗУ} = \frac{2400}{24200} \approx 0,099$	0,211
<p>3. Коефіцієнт затоварення готовою продукцією:</p> $K_{зат} = \frac{ЗГП_{СР}}{Q_{вир}},$ <p>де $ЗГП$ — середні за період залишки готової продукції на складі; $Q_{вир}$ — обсяг виробництва продукції за період</p>	$K_{зат} = \frac{(1345+1420)/2}{23760} \approx 0,058$	0,053

Виходячи з динаміки розрахованих показників, можна говорити про підвищення ефективності маркетингової діяльності на підприємстві у році Х1 порівняно з роком Х0. До позитивних моментів слід віднести підвищення рівня використання виробничої потужності та зростання забезпеченості планового обсягу виробництва наперед укладеними угодами. Відносний же рівень товарних запасів протягом двох років залишався стабільним, що свідчить про дотримання політики формування запасів готової продукції на підприємстві.

Приклад 1.7.2. ТОВ «Вікінг», не задоволене обсягами реалізації продукції вирішило здійснити комплексну програму з її просування. Фактичні витрати компанії склали 560 тис. грн на рекламу та 400 тис. грн на інші заходи з просування. У результаті виконання програми обсяг чистої виручки від реалізації продукції зріс на 8400 тис. грн. Рентабельність продукції ТОВ «Вікінг» — 18 %. Визначити абсолютну і відносну величину економічного ефекту від програми.

Розв'язок

1. Обчислимо абсолютну величину ефекту від здійснення комплексної програми з просування продукції:

$$E_A = 8400 \cdot 0,18 - (560 + 400) = 1512 - 960 = 552 \text{ тис. грн.}$$

2. Розрахуємо ефективність (рентабельність) комплексної програми з просування продукції, зіставивши величину економічного ефекту зі здійсненими витратами:

$$P_{III} = \frac{552}{960} \cdot 100 = 57,5\%.$$

Висновок: реалізація комплексної програми з просування продукції ТОВ «Вікінг» привела до одержання компанією абсолютного ефекту обсягом у 552 тис. грн. При цьому ефективність (рентабельність) такої програми становила 57,5 %.

Приклад 1.7.3. Плановий обсяг реалізації продукції «ПрАТ Стоміл» становить 22000 тис. грн, причому з відстрочкою платежу буде реалізовано 65 % обсягу. Питомі витрати на одну гривню реалізованої продукції — 0,86 грн. Середній строк надання кредиту покупцям складає 20 днів, а середній термін прострочення платежу — 8 днів. Визначити загальний обсяг

інвестицій у дебіторську заборгованість компанії та доцільність надання комерційного кредиту, якщо можливі прямі фінансові втрати від неповернення боргів оцінюються на рівні 12 %. Товариство має змогу отримання короткострокових банківських кредитів під 23 % річних, а рентабельність активів підприємства становить 26%.

Розв'язок

1. Обчислимо обсяг інвестицій у дебіторську заборгованість:

$$I_{ДЗ} = \frac{22000 \cdot 0,65}{365} \cdot 0,86 \cdot (20 + 8) \approx 943,41 \text{ тис. грн.}$$

2. Знайдемо обсяг додаткових операційних витрат на виготовлення і реалізацію додаткових обсягів продукції з відстроченням платежу:

$$\Delta B_0 = 22000 \cdot 0,65 \cdot 0,86 = 12298 \text{ тис. грн.}$$

3. Розрахуємо фінансові витрати на залучення кредиту для фінансування відволікання коштів у дебіторську заборгованість:

$$B_\Phi = 22000 \cdot 0,65 \cdot 0,86 \cdot 0,23 \cdot \frac{20 + 8}{365} \approx 216,98 \text{ тис. грн.}$$

4. Визначимо альтернативні витрати (недоотримання прибутку) у зв'язку з вилученням коштів з господарського обороту:

$$B_A = 943,41 \cdot 0,26 \approx 245,29 \text{ тис. грн.}$$

5. Ідентифікуємо обсяг фінансових втрат від неповернення боргів:

$$B_H = 943,41 \cdot 0,12 \approx 113,21 \text{ тис. грн.}$$

6. Обчислимо обсяг фінансового ефекту від поліпшення умов розрахунків, від обсягу реалізації продукції у кредит, віднявши сукупні витрати і втрати:

$$E = 22000 \cdot 0,65 - 12298 - 216,98 - 245,29 - 113,21 \approx 1426,52 \text{ тис. грн.}$$

Позитивна величина фінансового ефекту свідчить, що за інших рівних умов надання відстрочки платежу покупцям для ПрАТ «Стоміл» є вигідним.

Приклад 1.7.4. ТОВ «Явір-2000» оплачує необхідні матеріали на умовах «1,4/10, нетто 25». Компанія має змогу отримувати короткострокові банківські кредити за ставкою 26 % річних. Чи доцільно ТОВ «Явір-2000» користуватися ціновою знижкою за ранню оплату матеріалів?

Розв'язок

Визначимо вартість використання цінової знижки для ТОВ «Явір-2000» у еквіваленті річної процентної ставки:

$$r_{ЦЗ} = \frac{1,4}{100 - 1,4} \cdot \frac{365}{25 - 10} \approx 0,3455.$$

Отже, вартість цінової знижки в еквіваленті становить 34,55% річних, що більше за вартість банківського кредиту (26 %). Тому для ТОВ «Явір-2000» економічно доцільно оплачувати матеріали на десятій (останній дозволений для оплати) день після поставки за 98,6 % її вартості.

Приклад 1.7.5. Установити доцільність для ТОВ «Скала» рефінансування дебіторської заборгованості на суму 300 тис. грн за допомогою факторинга виходячи з наступних даних. Розмір комісійних факторингової компанії становить 2,5 % від суми боргу. За операцією фактор надає підприємству кредит у формі попередньої оплати 80 % суми боргу під 19% річних. Середній рівень рентабельності активів ТОВ «Скала» складає 22 %. ТОВ «Скала» має можливість залучати короткострокові банківські кредити під 24 % річних.

Розв'язок

Визначимо вартість рефінансування в еквіваленті річної процентної ставки, співвідносячи загальні витрати на факторингову операцію із сумою отриманих коштів:

$$r_\Phi = \frac{300 \cdot 0,02 + 300 \cdot 0,8 \cdot 0,19}{300 \cdot 0,8} = \frac{6 + 45,6}{240} = 0,215.$$

Отже, вартість факторингової операції (21,5 %) для ТОВ «Скала» є меншою за рентабельність активів (22 %) і дешевшою за короткостроковий банківський кредит (24 %), що і визначає доцільність застосування факторингу для рефінансування дебіторської заборгованості.

Для забезпечення успішного функціонування підприємства у довгостроковому періоді необхідною передумовою є здійснення інвестиційної діяльності в актуальних напрямках та достатніх обсягах. Проілюструємо аналіз динаміки обсягів та напрямів інвестицій.

Приклад 1.7.6. Аналіз динаміки обсягів і напрямів інвестицій ПАТ «Смолоскип» відобразимо у табл. 1.7.4

Таблиця 1.7.4

ДИНАМІКА ОБСЯГІВ ТА НАПРЯМІВ ІНВЕСТИЦІЙ ПАТ «СМОЛОСКИП» У Х0—Х2 рр., тис. грн

Показник	Обсяг інвестицій за:		
	Х0	Х1	Х2
Капітальне будівництво	4	3,3	0
Придбання (виготовлення) основних засобів	160	285,1	1987
Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних засобів	35	29,9	9
Придбання (створення) нематеріальних активів	0	0	89
Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів	0	0	0
Інші	0	0	0
<i>Разом капітальних інвестицій</i>	<i>199</i>	<i>318,3</i>	<i>2085</i>
Фінансові інвестиції за методом участі в капіталі	0	62838	0
Інші фінансові інвестиції	0	0	0
<i>Разом фінансових інвестицій</i>	<i>0</i>	<i>62838</i>	<i>0</i>
Разом інвестицій	199	63156,3	2085

Як бачимо з таблиці протягом Х0—Х2 р. інвестиційна діяльність товариства характеризувалася різною інтенсивністю. Так, найменші обсяги капіталовкладень відбулися у році Х0, коли кошти спрямовувалися лише у придбання основних засобів і інших необоротних матеріальних активів. Водночас у році Х1 обсяги інвестування були значними. Це відбулося за рахунок здійснення фінансових інвестицій шляхом участі у створенні іншої юридичної особи. Слід зазначити, що внесок ПАТ «Смолоскип» полягав у переданні основних засобів (будівлі) до статутного фонду створюваного підприємства.

Задачі

Задача 1.7.1. Визначити динаміку вартості інтелектуального капіталу ПАТ «Слов'янськсіль» за показником розрахункової неосяжної вартості (СІV), виходячи з наступних даних:

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «СЛОВ'ЯНСЬКСІЛЬ»

Показник	Рік 1	Рік 2	Рік 3
1. Прибуток підприємства, тис. грн	2830	3420	4560
2. Середньорічний обсяг активів підприємства, тис. грн	14500	15190	16225
3. ROA галузі, %	4,5	5,6	6,7

Задача 1.7.2. Ідентифікуйте динаміку вартості облікованих елементів інтелектуального капіталу на основі даних фінансової звітності за підприємствами у III розділі.

Задача 1.7.3. Визначити загальний обсяг інвестицій у дебіторську заборгованість ТОВ «Детальпостач» та доцільність надання покупцям відстрочки по оплаті, якщо відомо наступне. Плановий обсяг реалізації продукції товариства становить 13500 тис. грн, причому з відстрочкою платежу планується реалізувати 40 % цього обсягу. Питомі витрати на одну гривню реалізованої продукції складають 0,9 грн. Середній строк надання кредиту покупцям —

25 днів, середній термін прострочення платежу — 10 днів. А можливі прямі фінансові втрати від неповернення боргів оцінюються на рівні 16 %. Товариство має змогу отримання короткострокових банківських кредитів під 25 % річних, а рентабельність активів підприємства становить 24%.

Задача 1.7.4. Обґрунтувати доцільність використання цінової знижки покупцем продукції на умовах «1/7, нетто 15», якщо середня ставка за користування банківським кредитом для нього становить 27 %.

Задача 1.7.5. З метою зменшення іммобілізації оборотних коштів у дебіторській заборгованості ПАТ «Точдеталь» розглядає можливість надання клієнтам 1,2%-ої знижки за ранню оплату поставленої продукції. Такий захід, за оцінками фінансово-кредитного відділу компанії, призведе до скорочення середньої тривалості оплати виставлених покупцям рахунків з 33 до 28 днів. Чи економічно доцільним є для ПАТ «Точдеталь» такий захід, якщо товариство може отримати короткостроковий кредит у банку під 22 % річних? Якою є величина максимальної знижки, вигідної для компанії за вказаної ставки позикового відсотка та терміну зменшення тривалості оплати рахунків?

Задача 1.7.6. Чи доцільним є для ПАТ «Екватор» рефінансувати свою дебіторську заборгованість на суму в 460 тис. грн за допомогою факторингу, якщо розмір комісійних факторингової компанії становить 3 % від суми боргу. За операцією фактор надає підприємству кредит у формі попередньої оплати 80 % суми боргу під 17% річних. Середній рівень рентабельності активів ПАТ «Екватор» складає 20 %, а короткостроковий банківський кредит воно може отримати під 23 % річних.

Практичні завдання

- 1) Ідентифікуйте параметри, результативність та достатність екологічної діяльності на підприємстві.
- 2) Опишіть особливості здійснення маркетингової діяльності на підприємстві.
- 3) Ідентифікуйте існуючих та потенційних споживачів продукції (робіт, послуг) підприємства та охарактеризуйте масштаби й особливості співпраці з ними (обсяг закупівель, величину партій та частоту замовлень, порядок розрахунків, платіжну дисципліну тощо).
- 4) Визначте особливості ціноутворення на товари підприємства та специфіку його кредитної політики.
- 5) Опишіть кількісні параметри стану і розвитку елементів інтелектуального капіталу підприємства.
- 6) Дослідіть кількісні та якісні параметри зовнішньоекономічної діяльності підприємства.
- 7) Опишіть напрями, параметри та результати інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства.

Кросворд до теми

По горизонталі:

3. Вид інвестицій за формами власності капіталу, що інвестується (множина, прикметник).
5. Метод оцінювання інвестицій, який не враховує впливу фактора часу на цінність грошових потоків (прикметник).
10. Функція маркетингу.
11. ... доходності інвестицій — це відношення суми дисконтованих грошових потоків до суми дисконтованих інвестицій.
12. Банківський, комерційний, лізинговий кредити, емісія облігацій — це ... кошти (множина, прикметник).
13. Вид інвестицій, за якими вкладення капіталу інвестора опосередковане іншими особами (множина, прикметник).

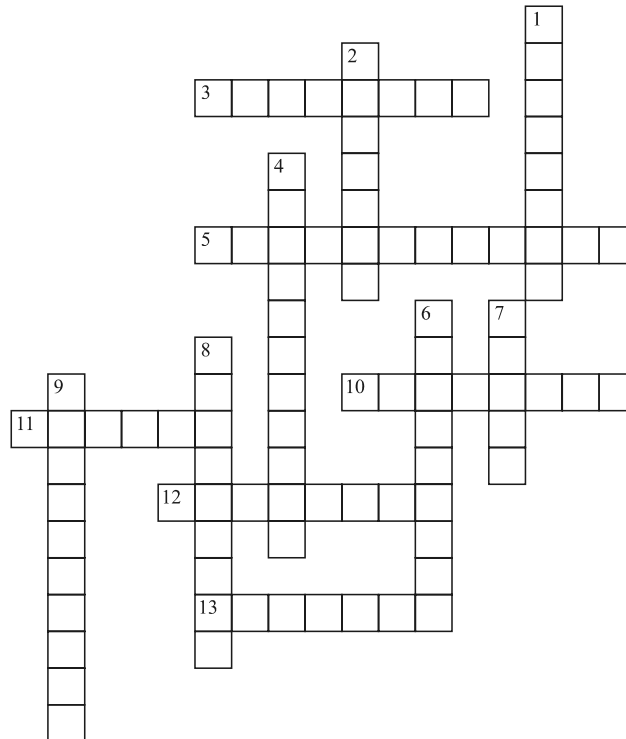
По вертикалі:

1. Вид інвестицій, вкладення капіталу нерезидентами в об'єкти інвестування певної країни (множина, прикметник).
2. Вид маркетингу залежно від міри диференціації маркетингової діяльності (прикметник).
4. Тип товару за рівнем ринкової новизни (прикметник).
6. Методи оцінювання інвестицій, в основу яких покладено врахування фактора часу в процесі порівняння надходжень і витрат від здійснення інвестицій (множина, прикметник).

7. Внутрішня ... дохідності — це таке значення дисконтної ставки, за якого чистий приведений дохід дорівнюватиме нулю.

8. Ставка, застосування якої у процесі дисконтування дає змогу привести майбутню вартість грошового потоку до теперішньої (прикметник).

9. Тип товару за способом виготовлення (прикметник).

ТЕМА 8

ДІАГНОСТИКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ключові поняття і терміни	<i>ефективність, прибутковість, рентабельність, вартість підприємства, конкурентоспроможність підприємства, збалансована система показників</i>
Знати	<i>мету, джерела інформації та аспекти діагностики ефективності діяльності підприємства; завдання, аспекти діагностування та ключові індикатори прибутковості діяльності підприємства; цілі, напрями дослідження, джерела вихідних даних і основні індикатори ефективності процесів формування та експлуатації акціонерного капіталу компанії; сутність і значення вартості підприємства у сучасній економічній науці та практиці господарювання; сутність методичних підходів до визначення вартості підприємства, а також умови доцільності їх застосування; зміст та технологію ідентифікації рівня конкурентоспроможності підприємства</i>
Вміти	<i>ідентифікувати і тлумачити динаміку обсягів і структури фінансових результатів суб'єкта господарювання, обчислювати показники рентабельності; оцінювати рівень податкового навантаження, аналізувати розподіл прибутку та виявляти резерви підвищення прибутковості діяльності підприємства; діагностувати перспективи компанії щодо успішної емісії пайових цінних паперів та оцінювати ефективність формування акціонерного капіталу; аналізувати дивідендну політику і досліджувати ефективність акціонерного товариства, з точки зору його власників, керівництва та фондового ринку; розраховувати вартість підприємства за допомогою методів майнового, дохідного та порівняльного підходів; визначати рівень конкурентоспроможності суб'єкта господарювання</i>

Резюме прикладних аспектів теми

Діагностика ефективності діяльності фірми передбачає оцінювання доходів, ділової активності, прибутковості діяльності, ефективності формування і використання акціонерного капіталу, конкурентоспроможності та вартості підприємства. Основними аспектами дослідження прибутковості діяльності підприємства виступають обсяг та структура фінансового результату, показники рентабельності, податкове навантаження, параметри розподілу прибутку, а також резерви підвищення прибутковості функціонування.

Вихідним етапом діагностики результатів діяльності є оцінювання обсягів та структури сукупних доходів підприємства. При цьому акцент дослідження ставиться на доходи від звичайної діяльності, склад яких відображає рис. 1.8.1.

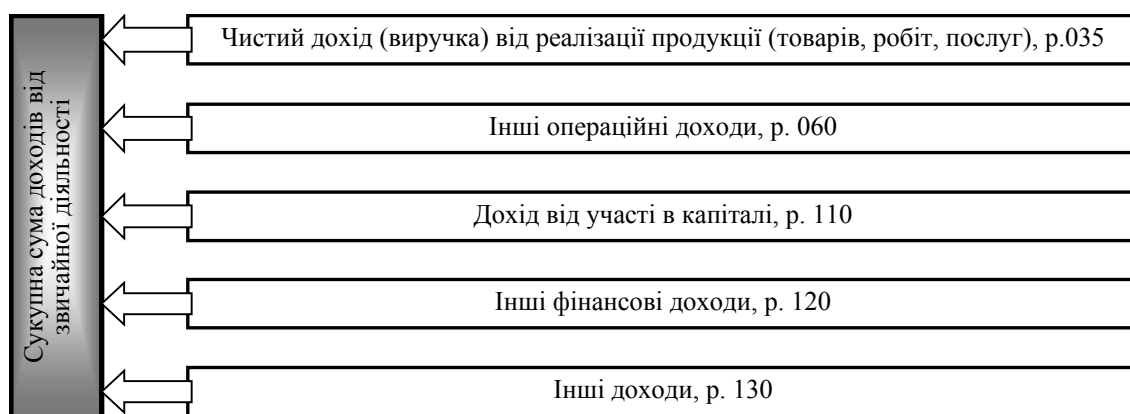

Рис. 1.8.1. Склад сукупних доходів підприємства¹ від звичайної діяльності

Приклад 1.8.1. Проаналізуємо динаміку і структуру сукупних доходів ПАТ «ААА».

Таблиця 1.8.1.

ДИНАМІКА ОБСЯГІВ ТА СТРУКТУРИ СУКУПНОГО ДОХОДУ ПАТ «ААА» У Х0—Х1 рр.

Параметр	За Х0		За Х1			
	сума, тис. грн	частка, %	сума, тис. грн	частка, %	Зміна за рік	
					абсолютна, тис. грн	відносна, %
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	15043	95,56	20746	97,46	5703	37,91
Інші операційні доходи	699	4,44	477	2,24	-222	-31,76
Дохід від участі в капіталі	0	0,00	0	0,00	0	—
Інші фінансові доходи	0	0,00	0	0,00	0	—
Інші доходи	0	0,00	64	0,30	64	—
Сукупний дохід	15742	100,00	21287	100,00	5545	35,22

Як видно з табл. 1.8.1, протягом аналізованого періоду компанія суттєво (на 45 %) збільшила величину свого сукупного доходу від звичайної діяльності, причому особливо значне зростання його (на 84,9 %) спостерігалось за чистим доходом (виручкою) від реалізації продукції (робіт, послуг). Переважну частину сукупного доходу підприємства формує основна діяльність компанії: частка чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) підвищилася з 95,56 % на початок аналізованого періоду до 97,46 % у його кінці. Зазначимо також, що товариство у Х0—Х1 рр. не отримувало доходів від участі у капіталі та інших фінансових доходів. Одержання інших операційних доходів було нестабільним.

Після визначення обсягів та структури доходів переходять до діагностики ділової активності підприємства, яка передбачає ідентифікацію оборотності його активів, що, у свою чер-

¹ На рисунку подано коди рядків за формою №2 «Звіт про фінансові результати».

гу, детермінується співвідношенням обсягів отриманих доходів і застосованих ресурсів. Для обчислення рівня ділової активності застосовують такі показники, як загальна віддача активів, тривалість обороту активів, а також уже розглядані у розділі IV фондовіддача, фондомісткість та показники оборотності оборотних коштів. При інтерпретації значень указаних показників слід виходити з того, що позитивним напрямом динаміки для віддачі є зростання, а для тривалості обороту — зниження.

Приклад 1.8.2. За даними ПАТ «ААА» визначимо динаміку основних показників ділової активності.

Таблиця 1.8.2.

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПАТ «ААА» У X0—X1 РР.

Показник	Значення за рік:	
	X0	X1
1. Обсяг сукупних доходів від звичайної діяльності (табл. 1.8.1), ДС, тис. грн	15742	21287
2. Середньорічний обсяг активів, A_{CP} , тис. грн	$\frac{7005 + 6687}{2} = 6746$	$\frac{6687 + 9797}{2} = 8142$
3. Загальна віддача активів: $ZBA = \frac{ДС}{A_{CP}}$	$\frac{15742}{6746} \approx 2,33$	$\frac{21287}{8142} \approx 2,61$
4. Тривалість одного обороту активів, днів: $TO_A = \frac{t_{II}}{ZBA}$, де t_{II} — тривалість аналізованого періоду, днів	$\frac{365}{2,33} \approx 156,42$	$\frac{365}{2,61} \approx 139,61$

У році X1 рівні розрахованих показників ділової активності поліпилися, що свідчить про підвищення результативності діяльності товариства. Причинами цього є перевищення темпів зростання обсягу сукупних доходів над темпами приросту активів.

Важливим індикатором результативності діяльності суб'єкта господарювання є показник питомих сукупних витрат на одну гривню генерованих сукупних доходів, що визначається шляхом їх співвіднесення.

Приклад 1.8.3. Визначимо динаміку величини питомих сукупних витрат на одну гривню генерованих сукупних доходів від звичайної діяльності ПАТ «ААА». Для цього скористаємося результатами розрахунків у табл. 1.6.1 (обсяги сукупних витрат за звичайною діяльністю) та 1.8.1 (обсяги сукупних доходів). За результатами співвіднесення обсягів сукупних витрат та доходів побудуємо рис. 1.8.2.

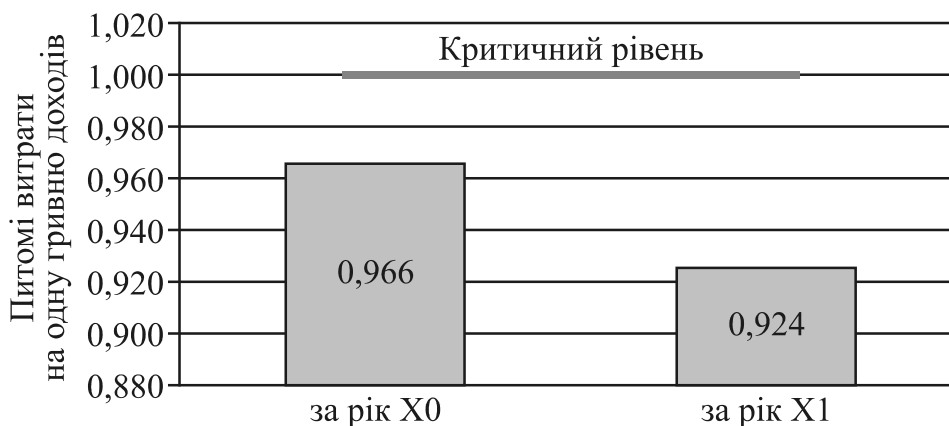

Рис. 1.8.2. Динаміка питомих витрат ПАТ «ААА» на одну гривню генерованих доходів від звичайної діяльності у X0—X1 рр., грн/грн

Рис.1.8.2 демонструє позитивну спадну динаміку питомих витрат, яка свідчить про зростання результативності діяльності компанії протягом аналізованого періоду. Разом з тим необхідно відмітити низький рівень фінансової маржі (віддаленість критичного рівня від питомих витрат), що вказує на низьку прибутковість товариства.

Важливим індикатором, що дозволяє говорити про динаміку результативності діяльності підприємства, є порівняння темпів збільшення сукупних витрат, активів, доходів та прибутку підприємства. Про підвищення результативності витрат свідчить переважання темпів зростання саме результатів (сукупних доходів та прибутку) над темпами приросту ресурсних факторів (активів, сукупних витрат).

Приклад 1.8.4. Зіставимо темпи зростання результатів і ресурсних факторів за даними ПАТ «ААА».

Таблиця 1.8.3

ДИНАМІКА РЕСУРСНИХ ФАКТОРІВ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «ААА» У Х0-Х1 рр.

Показник	Значення за рік:		Темп зростання
	X0	X1	
1. Середньорічна величина активів, (р. 280 форми №1), тис. грн	$\frac{7005 + 6687}{2} = 6846$	$\frac{9797 + 6687}{2} = 8242$	$\frac{8242}{6846} \approx 1,204$
2. Обсяг сукупних витрат за звичайною діяльністю (табл. 1.6.1), тис. грн	15202	19670	$\frac{19670}{15202} \approx 1,294$
3. Обсяг сукупних доходів від звичайної діяльності (табл. 1.8.1), ДС, тис. грн	15742	21287	$\frac{21287}{15742} \approx 1,352$
4. Обсяг фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування (р. 170/175) форми №2), тис. грн	540	1617	$\frac{1617}{540} \approx 2,994$
5. Обсяг чистого фінансового результату, (р. 220/225) форми №2), тис. грн	471	1594	$\frac{1594}{471} \approx 3,384$

Зіставлення темпів динаміки результатів (доходів та прибутку) та ресурсних факторів (обсягу активів та витрат) показує підвищення результативності діяльності ПАТ «ААА» у році Х1. При цьому особливо масштабним було зростання прибутку до оподаткування за звичайною діяльністю і чистого прибутку товариства.

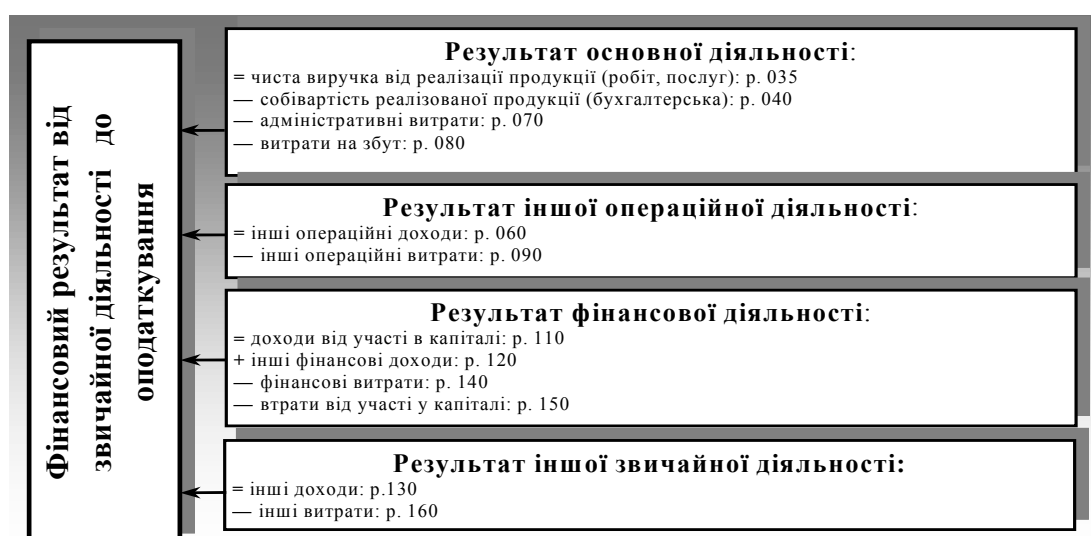

Рис. 1.8.3. Компоненти фінансового результату до оподаткування від звичайної діяльності¹

¹ Номери рядків взяті з форми №2 «Звіт про фінансові результати».

Наступним кроком аналізу має стати вивчення динаміки обсягів та структури фінансового результату підприємства. Технологія структуризації фінансового результату до оподаткування подана на рис. 1.8.3.

Приклад 1.8.5. *Визначимо динаміку обсягів та структури фінансового результату від звичайної діяльності ПАТ «ААА».*

Таблиця 1.8.4

**ДИНАМІКА ОБСЯГІВ ТА СТРУКТУРИ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ
ВІД ЗВИЧАЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ОПОДАТКУВАННЯ ПАТ «ААА» У Х0—Х1 рр.**

Показник	За Х0 рік		За Х1 рік			
	обсяг, тис. грн	частка, %	обсяг, тис. грн	частка, %	зміна обсягу	
					абсолютна, тис. грн	відносна, %
Результат основної діяльності	15043 – 13557 – 913 – 175 = 398	73,70	1300	80,40	902	226,63
Результат іншої операційної діяльності	699 – 543 = 156	28,89	264	16,33	108	69,23
Результат фінансової діяльності	0+0 – 2 – 0 = –2	–0,37	0	0,00	2	—
Результат іншої звичайної діяльності	0 – 12 = –12	–2,22	53	3,28	65	—
Результат від звичайної діяльності до оподаткування	398 + 156 – 2 – 12 = 540	100,00	1617	100,00	1077	199,44

Розрахунки у таблиці показують, що підприємство протягом аналізованого періоду значно поліпшило абсолютні фінансові результати. Так, обсяг прибутку від звичайної діяльності до оподаткування у році Х1 порівняно з роком Х0 зріс майже у 3 рази. При цьому результат від основної діяльності збільшився на понад 226,6%. Позитивним моментом є те, що у структурі сукупного фінансового результату превалює саме прибуток від основної діяльності компанії. Слід підкреслити і той факт, що у році Х1 товариство підвищило результати іншої операційної та звичайної діяльності.

Важливим для дослідника також є розуміння механізму врахування фінансових ефектів від надзвичайних подій або операцій, які відрізняються від звичайної діяльності підприємства. Та не очікується, що вони повторюватимуться періодично або в кожному наступному звітному періоді.

Приклад 1.8.6. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування ПАТ «Львівспецбуд» за аналізований період становить 1560 тис. грн та оподатковується за ставкою 16 %. В аналізованому періоді на підприємстві сталася техногенна аварія, у результаті якої компанія отримала збитки на суму 350 тис. грн. За рахунок страхового відшкодування товариству компенсовано втрати в обсязі 280 тис. грн. Обчислити:

- 1) суму чистого прибутку ПАТ «Львівспецбуд» за аналізований період;
- 2) потенційну суму, що може бути спрямована на виплату дивідендів акціонерам компанії, якщо необхідно здійснити поповнення резервного фонду на мінімальному, встановленому законодавством рівні.

Розв'язок

1. *Визначимо обсяг прибутку від звичайної діяльності після оподаткування*

$$1560 \cdot (1 - 0,16) = 1310,4 \text{ тис. грн.}$$

2. *Обчислимо суму зменшення податку на прибуток від невідшкодованих збитків:*

$$(350 - 280) \cdot 0,16 = 11,2 \text{ тис. грн.}$$

3. Розрахуємо обсяг збитків від надзвичайних подій за мінусом суми зменшення податку на прибуток від звичайної діяльності:

$$(350 - 280) - 11,2 = 58,8 \text{ тис. грн.}$$

4. Чистий прибуток товариства становитиме:

$$1310,4 - 58,8 = 1251,6 \text{ тис. грн.}$$

5. Знайдемо суму чистого прибутку, яка може бути спрямована на сплату дивідендів, з обсягу чистого прибутку здійснивши нормативне поповнення резервного фонду, що становить 5 % чистого прибутку:

$$1251,6 - 1251,6 \times 0,05 = 1189,02 \text{ тис. грн.}$$

Рівень відносної прибутковості характеризують показники рентабельності, які, зважаючи на необхідність оцінювання прибутковості з багатьох ракурсів, мають багато модифікацій. Загалом же *рентабельність* — це відносний показник ефективності діяльності, що розраховується як помножене на 100 % співвідношення величин прибутку та застосованих для його отримання ресурсів (здійснених витрат, одержаних доходів).

Приклад 1.8.7. Проаналізуємо динаміку показників рентабельності на прикладі фінансової звітності ПАТ «ААА».

Таблиця 1.8.5

**ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ
ПАТ «ААА» У X0—X1 рр., %**

Показник	Значення за рік:	
	X0	X1
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
<p>1. Загальна рентабельність активів, %:</p> $P_{AZ} = \frac{П_{ДО} \cdot 100\%}{A_{CP}}$ <p>де $П_{ДО}$ — фінансовий результат (прибуток) до оподаткування, тис. грн, A_{CP} — середньорічний обсяг активів, тис. грн</p>	$\frac{540}{(7005 + 6687) / 2} \cdot 100\% \approx 7,89\%$	19,62
<p>2. Чиста рентабельність активів, %:</p> $P_{AC} = \frac{П_{Ч} \cdot 100\%}{A_{CP}}$ <p>де $П_{Ч}$ — фінансовий результат після оподаткування (чистий прибуток), тис. грн</p>	$\frac{471}{(7005 + 6687) / 2} \cdot 100\% \approx 6,88\%$	19,34
<p>3. Рентабельність власного капіталу, %:</p> $P_{BK} = \frac{П_{Ч} \cdot 100\%}{ВЛК_{CP}}$ <p>де $ВЛК_{CP}$ — середньорічна величина власного капіталу, тис. грн</p>	$\frac{471}{(1417 + 1648) / 2} \cdot 100\% \approx 30,73\%$	62,63

Показник	Значення за рік:	
	X0	X1
I	2	3
<p>4. Рентабельність виробництва, %:</p> $P_B = \frac{P_{RP} \cdot 100\%}{V\Phi_{CP}}$ <p>де P_{RP} — прибуток від реалізації продукції (основної діяльності)¹; $V\Phi_{CP}$ — середньорічний обсяг виробничих фондів підприємства. До виробничих фондів належать основні засоби (р. 030), виробничі запаси (р. 100), незавершене виробництво (р. 120) та витрати майбутніх періодів (р. 270 балансу).</p>	$\frac{398}{(1703 + 1442 + 2590 + 2638 + 358 + 0 + 3 + 2) / 2} \cdot 100\% \approx 9,11\%$	36,75
<p>5. Рентабельність основних засобів, %:</p> $P_{OeZ} = \frac{P_{DO} \cdot 100\%}{OeZ_{CP}}$ <p>де OeZ_{CP} — середньорічний обсяг основних засобів, тис. грн</p>	$\frac{540}{(1703 + 1442) / 2} \cdot 100\% \approx 34,34\%$	115,54
<p>6. Рентабельність оборотного капіталу, %:</p> $P_{ObK} = \frac{P_{DO} \cdot 100\%}{ObK_{CP}}$ <p>де ObK_{CP} — середньорічний обсяг оборотних коштів (оборотні активи та витрати майбутніх періодів), тис. грн</p>	$\frac{540}{(5231 + 3 + 5191 + 2) / 2} \cdot 100\% \approx 10,36\%$	23,79
<p>7. Рентабельність продажу, %:</p> $P_{Продажу} = \frac{P_{RP} \cdot 100\%}{B_{Ч}}$	$\frac{398}{15043} \cdot 100\% \approx 2,65\%$	6,27
<p>8. Рентабельність продукції, %:</p> $P_{П} = \frac{P_{RP} \cdot 100\%}{CB}^2$	$\frac{398}{13557 + 913 + 175} \cdot 100\% \approx 2,72\%$	6,69

Як видно з результатів розрахунків, протягом певного періоду ПАТ «ААА» працювало прибутково та значно підвищило ефективність своєї діяльності. Значення обчислених показників рентабельності у році Х1 порівняно з попереднім роком зросли у 2—4 рази.

Інформативним аспектом діагностики ефективності господарювання виступає дослідження рівня податкового навантаження. Такий аналіз передбачає оцінювання податкового преса

¹ Прибуток від реалізації продукції (основної діяльності) розрахований за даними табл. 1.8.3.

² До складу СВ слід включити не тільки бухгалтерську собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (р. 40), але й адміністративні витрати (р.70) та витрати на збут (р.80 форми №2).

на дохід від реалізації продукції, собівартість продукції, прибуток, а також визначення загального рівня оподаткування звичайної діяльності.

Приклад 1.8.8. За даними фінансової звітності ПАТ «ААА» й інформації щодо обсягів сплачених податків оцінити динаміку рівня податкового навантаження на підприємство.

Таблиця 1.8.6

ДИНАМІКА ВИХІДНИХ ПОКАЗНИКІВ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ПАТ «ААА» У Х0—Х1 рр., %

Показник	Значення за рік:	
	Х0	Х1
I. Вихідні параметри		
1.1. Сума непрямих податків (р. 15, 20 форми №2), T_H , тис. грн	3009	4149
1.2. Сума податків, зборів та обов'язкових платежів, що належать до складу собівартості та витрат звітного періоду (за даними управлінського обліку), T_B , тис. грн.	1118	1352
1.3. Сума податків, що сплачуються за рахунок прибутку (податок на прибуток, податок на нерухомість, податок на дивіденди тощо) (за даними управлінського обліку), T_P , тис. грн	74	49
1.4. Дохід (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг), D (р. 010 форми №2), тис. грн	18052	24895
1.5. Собівартість продукції й інші витрати звітного періоду, що зменшують базу оподаткування (декларация з податку на прибуток), B , тис. грн	15202	19670
1.6. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування 1.7. (р. 170/175 форми №2), $P_{ДО}$, тис. грн	540	1617
1.7. Сукупні доходи від звичайної діяльності до оподаткування (без вирахування непрямих податків), D_C , тис. грн	18751	25436
II. Показники податкового навантаження		
2.1. Коефіцієнт оподаткування доходу (виручки) ($K_{ОД}$): $K_{ОД} = \frac{T_H}{D}$	$\frac{3009}{18052} \approx 0,167$	0,1667
2.2. Коефіцієнт оподаткування витрат ($K_{ОВ}$): $K_{ОВ} = \frac{T_B}{B}$	$\frac{1118}{15202} \approx 0,074$	0,0687
2.3. Коефіцієнт оподаткування прибутку ($K_{ОП}$): $K_{ОП} = \frac{T_P}{P_{ДО}}$	$\frac{74}{540} \approx 0,137$	0,030
2.4. Коефіцієнт загального оподаткування звичайної діяльності ($K_{ЗО}$): $K_{ЗО} = \frac{T_H + T_B + T_P}{D_C}$	$\frac{3009 + 1118 + 74}{18751} \approx 0,224$	0,218

Як показують результати розрахунків у році Х1 порівняно з роком Х0 податкове навантаження на підприємство децю зменшилося.

Важливим етапом діагностики ефективності компанії є оцінювання ефективності залучення та експлуатації акціонерного капіталу товариства, з точки зору керівництва, власників компанії та фондового ринку. З боку менеджменту компанії важливими показниками ефективності управління акціонерним капіталом є відношення фактично залучених коштів до номінальної вартості емісії акцій, капіталізована вартість акцій, співвідношення ринкової і балансової вартості акції. Співвласники товариства, у першу чергу, заінтересовані в таких показниках, як коефіцієнт виплати (розподілу прибутку), прибуток на акцію, дивідендний

дохід, коефіцієнт забезпеченості акцій, загальна дохідність звичайних акцій. Важливими індикаторами для учасників фондового ринку стосовно аналізованої компанії будуть курс акції, коефіцієнт котування акції, дивідендне покриття, коефіцієнт ліквідності акцій, співвідношення цін пропозиції і попиту, коефіцієнт обігу акції, коефіцієнт Тобіна.

Приклад 1.8.9. ПАТ «Олтек» успішно здійснило додаткову емісію 500 тис. звичайних акцій номінальною вартістю 20 грн/акц. Комісійні для андеррайтера становили 1,4 % обсягу емісії, а сума інших емісійних витрат товариства — 160 тис. грн. Обчисліть показники, що характеризують рівень ефективності емісії додаткових акцій ПАТ Олтек».

Розв'язок.

- *Визначимо чисту суму залучення додаткового акціонерного капіталу:*

$$K_3^C = 500 \cdot 20 - 500 \cdot 20 \cdot 0,014 - 160 = 10000 - 140 - 160 = 9700 \text{ тис. грн.}$$

- *Рівень емісійних витрат становитиме:*

$$EB = \frac{140 + 160}{10000} = 0,03.$$

- *Коефіцієнт ефективності емісії (K_{EE}):*

$$K_{EE} = \frac{9700}{10000} = 0,97.$$

Приклад 1.8.10. Власний капітал ПАТ «Гантал» на початок періоду мав таку структуру:

- статутний капітал (11000 тис. грн);
- резервний фонд (270) тис. грн;
- нерозподілений прибуток минулих років (3530 тис. грн).

За результатами господарювання товариство отримало 2480 тис. грн чистого прибутку, який згідно з рішенням загальних зборів акціонерів буде розподілено так:

- У наступному році передбачено здійснення інвестиційних витрат на реалізацію інноваційного проекту на суму 1500 тис. грн. При цьому 75 % цих видатків буде профінансовано з чистого прибутку звітного року.

- Погашення тіла кредиту на суму 400 тис. грн.

- На виплату додаткової матеріальної винагороди за успішну роботу трудового колективу спрямовано 10 % чистого прибутку.

- Відрахування до резервного фонду компанії будуть виконані на мінімальному, визначеному законодавством рівні¹.

- Решта використовуватиметься на виплату дивідендів власникам звичайних акцій, кількість яких у звітному році залишалася стабільною (275 тис.шт.), та сплату авансованого внеску з податку в розмірі 16%.

Номінальна вартість однієї звичайної акції — 40 грн. Її ринкова ціна на початку аналізованого періоду — 46,4 грн, а на момент оцінювання складає 48,5 грн. Визначити:

а) загальну суму та елементну структуру власного капіталу товариства у результаті розподілу прибутку звітного періоду;

б) величину дивіденду на одну звичайну акцію;

в) показники оцінки акцій з точки зору акціонерів та фондового ринку.

Розв'язок

1. Обчислимо загальну суму й елементну структуру власного капіталу компанії у результаті розподілу прибутку звітного періоду:

Стаття	Значення на початок періоду, тис. грн	Значення після розподілу чистого прибутку, тис. грн
1. Статутний капітал	11000	11000
2. Резервний фонд	270	$270 + 2480 \cdot 0,05 = 394$
3. Нерозподілені прибутки (непокриті збитки) минулих років	3530	$3530 + 1500 \cdot 0,75 = 4655$
Разом	14800	16049

¹ Згідно зі ст. 87 Господарського кодексу України розмір щорічного поповнення резервного фонду має становити не менше 5 % обсягу прибутку товариства.

2. Визначимо величину чистого прибутку, що підлягає виплаті власникам звичайних акцій у вигляді дивідендів та авансованій сплаті прибуткового податку:

$$П_{\text{ч}}^{\text{ДЗАП}} = 2480 - 400 - 1500 \times 0,75 - 0,05 \times 2480 - 2480 \times 0,1 = 583 \text{ тис. грн.}$$

3. Розрахуємо коефіцієнт виплат чистого прибутку акціонерам:

$$K_{\text{випл}} = \frac{583}{2480} \approx 0,235.$$

4. Визначимо показник прибутку на акцію (EPS), що показує величину максимально можливого (потенційного) дивіденду на звичайну акцію у випадку, якби компанія відмовилася від необов'язкових напрямів розподілу прибутку. До обов'язкових напрямів за умовою задачі належатимуть погашення тіла кредиту та нормативне поповнення резервного фонду:

$$EPS = \frac{П_{\text{ч}} - B_0}{n_{\text{ЗА}}} = \frac{2480 - (2480 \cdot 0,05 + 400)}{275 \text{ тис. акцій}} = \frac{2480 - 124 - 400}{275} = 7,113 \text{ грн/акц.}$$

5. Знайдемо фактичну суму чистого прибутку, що буде розподілена серед акціонерів компанії ($П_{\text{ч}}^{\text{ДЗАФ}}$). Для цього слід урахувати необхідність авансованої сплати прибуткового податку на дивіденди за ставкою 16%. Позначимо бажану суму $П_{\text{ч}}^{\text{ДЗАФ}}$ як x :

$$П_{\text{ч}}^{\text{ДЗАФ}} = x.$$

Складаємо наступне рівняння:

$$x + 0,16x = 583;$$

$$1,16x = 583;$$

$$x = \frac{583}{1,16} \approx 502,59 \text{ тис. грн.}$$

6. Визначимо величину дивіденду на звичайну акцію ($d_{\text{ЗА}}$):

$$d_{\text{ЗА}} = \frac{502,59 \text{ тис. грн}}{275 \text{ тис. акцій}} \approx 1,828 \text{ грн. / акц.}$$

7. Дивідендний дохід на акцію становитиме:

$$ДД = \frac{d_{\text{ЗА}}}{Ц_{\text{АСР}}} \cdot 100\% = \frac{1,828}{(46,4 + 48,5) / 2} \cdot 100\% \approx 3,85\%$$

8. Рівень загальної дохідності звичайної акції компанії за період складе:

$$ДА_{\text{ЗАГ}} = \frac{d_{\text{ЗА}} + (Ц_{\text{А1}} - Ц_{\text{А0}})}{Ц_{\text{А0}}} \cdot 100\% = \frac{1,828 + (48,5 - 46,4)}{46,4} \cdot 100\% \approx 8,47\%.$$

9. Обчислимо курс акції:

а) на початок аналізованого періоду: $КА_{\text{П}} = \frac{Ц_{\text{АП}}}{Ц_{\text{АН}}} = \frac{46,4}{40} = 1,16;$

б) на кінець аналізованого періоду: $КА_{\text{К}} = \frac{48,5}{40} \approx 1,213.$

10. Розрахуємо коефіцієнт котування акції (price/earnings ratio, P/E ratio):

$$P/E = \frac{Ц_{\text{АП}}}{EPS} = \frac{48,5}{7,113} \approx 6,82.$$

11. Визначимо показник дивідендного покриття (Dividend Cover, DC):

$$DC = \frac{EPS}{d_{\text{ЗА}}} = \frac{7,113}{1,828} \approx 3,891.$$

Інтегральним індикатором ефективності функціонування суб'єкта господарювання виступає його ціна. В економічній літературі та практиці господарювання існують три методичні підходи до визначення вартості підприємства: майновий, дохідний та порівняльний.

Задача 1.8.11. Використовуючи дані доданків, обчисліть на 01.01.X2 ринкову вартість ПАТ «ААА» на основі таких мультиплікаторів: ціну/чисту виручку; ціну /прибуток до оподаткування; ціну/грошовий потік. Подібним за сферою і масштабами діяльності до ПАТ «ААА» є ПАТ «БББ», ринкова вартість якого була оцінена у 6,5 млн грн.

ОКРЕМІ ФІНАНСОВІ ПАРАМЕТРИ ПАТ «БББ» ЗА РІК Х1

Показник	Значення, тис. грн
1. Чиста виручка від реалізації	22500
2. Амортизаційні відрахування	320
3. Прибуток до оподаткування	1875
4. Чистий прибуток	1520

Розв'язок

1. За даними ПАТ «БББ» визначимо мультиплікатори:

✓ ціну/чисту виручку: $M_{Ц/Вч} = \frac{6500}{22500} \approx 0,289$;

✓ ціну /прибуток до оподаткування: $M_{Ц/Пдо} = \frac{6500}{1875} \approx 3,467$;

✓ ціну/грошовий потік: $M_{Ц/CF} = \frac{6500}{1520 + 320} \approx 3,533$.

2. Використовуючи отримані мультиплікатори, знайдемо проміжні значення вартості ПАТ «ААА»:

✓ через мультиплікатор «ціна/чиста виручка»: $Ц_{Ц/Вч}^{ААА} = 20746 \cdot 0,289 \approx 5995,6$ тис.грн;

✓ через мультиплікатор «ціна /прибуток до оподаткування»:
 $Ц_{Ц/Пдо}^{ААА} = 1617 \cdot 3,467 \approx 5606,14$ тис.грн

✓ через мультиплікатор «ціна/грошовий потік»: $Ц_{Ц/CF}^{ААА} = (1594 + 216) \cdot 3,533 \approx 6394,73$ тис.грн.

3) Усереднимо проміжні значення та визначимо усереднену вартість ПАТ «ААА»:

$$Ц_{ААА} = \frac{5995,6 + 5606,14 + 6394,73}{3} \approx 5998,82 \text{ тис.грн.}$$

Отже, орієнтовна ринкова вартість ПАТ «ААА», розрахована за порівняльним підходом, складає 5998,82 тис.грн.

Задачі

Задача 1.8.1. Визначте динаміку обсягів і структури фінансового результату за даними фінансової звітності підприємств з III розділу. Зробіть висновки.

Задача 1.8.2. Здійсніть висновок щодо динаміки ефективності господарювання за даними підприємств III розділу, порівнявши темпи зміни середньорічного обсягу активів, сукупних витрат, сукупних доходів та фінансового результату від звичайної діяльності.

Задача 1.8.3. Визначте динаміку показників рентабельності за даними фінансової звітності підприємств з III розділу. Зробіть висновки.

Задача 1.8.4. Власний капітал ПрАТ «Титан» на початок звітного року у своєму складі мав статутний капітал 5000 тис. грн; резервний фонд — 415 тис. і нерозподілений прибуток минулих років — 340 тис. грн. За результатами господарювання товариство отримало 1100 тис. грн чистого прибутку. За рішенням загальних зборів акціонерів його буде розподілено наступним чином:

- У наступному році передбачено здійснення інвестиційних витрат на реалізацію інноваційного проекту на суму 600 тис. грн, при цьому 70 % цих видатків буде профінансовано з чистого прибутку звітного року.

- На виплату дивідендів за привілейованими акціями має бути спрямовано 120 тис. грн.

- На виплату матеріальної винагороди колективу має бути спрямовано 3 % чистого прибутку.

- Відрахування до резервного фонду компанії становитимуть 60 тис. грн.

▪ Решта піде на виплату дивідендів власникам звичайних акцій, кількість яких у звітному році залишалася стабільною (50 тис. шт.), та сплату авансованого внеску із податку в розмірі 16%.

Номінальна вартість однієї звичайної акції 100 грн. Її ринкова ціна на початку аналізованого періоду становила 101,2 грн, а на момент оцінки — 102,4 грн. Визначити:

а) загальну суму та елементну структуру власного капіталу товариства у результаті розподілу прибутку звітного періоду;

б) величину дивіденду на одну звичайну акцію;

в) показники оцінки акцій з точки зору акціонерів і фондового ринку.

Задача 1.8.5. На основі поданих нижче даних оцініть динаміку податкового навантаження на підприємство.

Показник, тис. грн	Значення за рік:	
	X0	X1
Вихідні параметри		
1. Сума непрямих податків	2420	3100
2. Сума податків, зборів та обов'язкових платежів, що належать до складу собівартості та витрат звітного періоду, T_B	960	1075
3. Сума податків, що сплачуються за рахунок прибутку, T_{II}	280	725
4. Дохід (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг)	14500	21300
5. Собівартість продукції та інші витрати звітного періоду, що зменшують базу оподаткування, В	13920	17880
6. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	1090	4030
7. Сукупні доходи від звичайної діяльності до оподаткування (без вирахування непрямих податків)	17430	25010

Задача 1.8.6. Обсяг нерозподіленого прибутку підприємства на початок звітного року становив 4200 тис. грн, а на його кінець (після розподілу прибутку звітного року) — вже 5000 тис. грн. Поповнення резервного фонду товариства відбулося на мінімальному, визначеному законодавством рівні і складало 85 тис. грн. Інших напрямів розподілу загальні збори акціонерів не визначили.

Який обсяг чистого прибутку було спрямовано на виплату дивідендів та авансовану сплату прибуткового податку за ними, якщо ставка податку становить 16 %? Який дивіденд було отримано на кожну з 200 тис. звичайних акцій?

Задача 1.8.7. Обсяг нерозподіленого прибутку на початок звітного року дорівнював 1115 тис. грн, а на його кінець (після розподілу прибутку звітного року) — вже 1620 тис. грн. Величина прибутку до оподаткування складає 1480 тис. грн, ставка податку на прибуток — 16 %, а відрахування до резервного фонду — 8 % чистого прибутку. Який максимально можливий обсяг дивіденду може бути виплачено на одну звичайну акцію, якщо в обігу їх перебуває 120 тис. шт.?

Задача 1.8.8. Визначити ринкову вартість описаних у III розділі підприємств за даними їх фінансової звітності, застосовуючи методи майнового (витратного) підходу.

Задача 1.8.9. Ідентифікуйте ринкову вартість ТОВ «Тімбер» методом скоректованої балансової вартості (чистих активів), якщо компанія має наступні параметри балансу на дату оцінки

Актив		Пасив	
Стаття	Сума, тис. грн	Стаття	Сума, тис. грн
Нематеріальні активи (за залишковою вартістю)	48	Власний капітал	3890
Основні засоби (за залишковою вартістю)	3820		
Товарно-матеріальні запаси	1214		
Дебіторська заборгованість	945	Довгостроковий позиковий капітал	420
Грошові активи	128	Поточні зобов'язання	1830
		Доходи майбутніх періодів	15
ВСЬОГО АКТИВІВ	6155	ВСЬОГО ПАСИВІВ	6155

Результати експертної оцінки свідчать про завищення вартості нематеріальних активів на 30 %, заниження балансової вартості основних засобів на 8 %, завищення вартості запасів на 5 % та наявність нереальної до погашення дебіторської заборгованості в розмірі 16 % від її балансової вартості.

Задача 1.8.10. Використавши фінансові параметри ПАТ «Будмеханізація», розрахуйте всі можливі мультиплікатори та ідентифікуйте ринкову вартість подібного ПАТ «ВМЗ».

Окремі параметри звіту про фінансові результати ПАТ «Будмеханізація»

Показник	Значення, тис. грн
1. Чиста виручка від реалізації продукції	38000
2. Собівартість продукції і витрати звітного періоду, що зменшують базу оподаткування	36330
у тому числі амортизаційні відрахування	1490
3. Ставка податку на прибуток, %	16

У ПАТ «Будмеханізація» на дату оцінки наявні в обігу 40 тис. звичайних акцій ринковою вартістю 125 грн кожна. ПАТ «ВМЗ» має наступні фінансові показники діяльності у звітному році:

- ✓ обсяг чистої виручки від реалізації продукції — 27620 тис. грн;
- ✓ обсяг прибутку до оподаткування — 3110 тис. грн;
- ✓ ставку податку на прибуток — 16 %.
- ✓ обсяг амортизаційних відрахувань за рік — 875 тис. грн;

Задача 1.8.11. Обчисліть ринкову ціну ПАТ «Фобос», яке за рік отримало чистого прибутку на суму 825 тис. грн на основі ринкової вартості ПАТ «Оріон». Звичайні акції ПАТ «Оріон», кількість яких складає 250 тис.од., котуються на фондовій біржі та мають ринкову вартість 214 грн/акція. ПАТ «Оріон» отримало у звітному році 1320 тис. грн чистого прибутку.

Задача 1.8.12. На основі інформації про продаж аналогічних об'єктів оцініть вартість салону краси «Касандра», який має усереднений щорічний чистий операційний дохід у розмірі 645 тис. грн.

Салон-аналог	Ціна продажу, тис.грн	Річний чистий операційний дохід, тис.грн
A	720	429
B	850	504
C	480	186
D	970	655
E	750	130

Практичні завдання

1) Здійсніть оцінку динаміки показників прибутковості діяльності обраного підприємства за розглянутими аспектами дослідження.

2) Оцініть рівень податкового пресу на підприємстві.

3) У випадку написання дипломної роботи на базі акціонерного товариства дослідіть показники ефективності формування і використання акціонерного капіталу компанії.

4) Визначте тип дивідендної політики (політики розподілу прибутку) підприємства та опишіть параметри розподілу чистого прибутку серед акціонерів або учасників (загальна величина дивідендів, дивіденд на одну акцію, частота прийняття рішень про виплату дивідендів, строки їх виплат тощо).

5) Опишіть інвестиційну політику підприємства (мета капіталовкладень, джерела фінансування, обсяги реінвестування чистого прибутку, напрями вкладання коштів, результативність інвестицій тощо).

6) Ідентифікуйте наявність у досліджуваного підприємства конкурентних переваг та опишіть вжиті ним заходи, спрямовані на їх формування, підтримку та розвиток.

7) Оцініть рівень конкурентоспроможності підприємства.

8) Проаналізуйте динаміку рівня інвестиційної привабливості за вітчизняними та зарубіжними методиками.

9) Визначте вартість досліджуваного підприємства, використовуючи методи майнового, дохідного та порівняльного підходів.

10) Враховуючи специфіку діяльності досліджуваного підприємства, його цільового ринку та спрямованість інтересів зацікавлених осіб, сформууйте систему стратегічних показників ефективності його діяльності та встановіть за ними критерії їх значень.

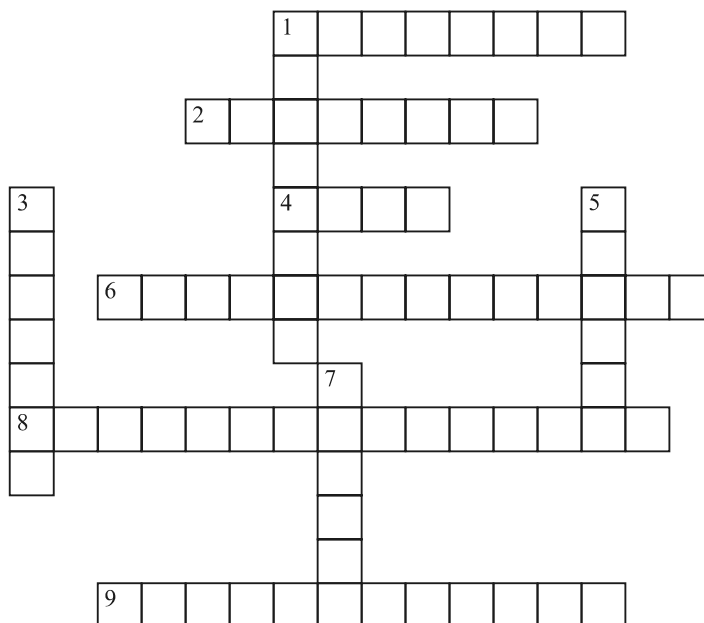
Кросворд до теми

По горизонталі:

1. Буває вхідним, вихідним або процесним.
2. Економічна додана ... .
4. Д. Скотт-... — автор системи критеріїв оцінювання ефективності діяльності.
6. Спроможність генерувати і реалізовувати нові ідеї.
8. ... вартість капіталу.
9. Система показників, що є однією із сучасних методик оцінювання стратегічних рішень (прикметник).

По вертикалі:

1. Автор базової структури визначення ефективності.
3. Елемент моделі BSC.
5. Місто, де було засновано одну з найвідоміших консультативних груп GE/Mc-Kinsey.
7. Один з авторів моделі BSC.

ТЕМА 9

ДІАГНОСТИКА РИЗИКІВ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Ключові поняття і терміни	неплатоспроможність, банкрутство, борги, неправомірне використання механізмів банкрутства
Формовані знання	сутність, причини, види та кількісні параметри неплатоспроможності підприємства; методичні підходи до діагностування ймовірності банкрутства суб'єкта господарювання; зміст, причини та ознаки неправомірного використання інституту банкрутства
Формовані уміння	визначати нормативні кількісні ознаки незадовільної структури балансу і неплатоспроможності підприємства; встановлювати можливість відкриття щодо підприємства-боржника судового провадження у справі про банкрутство; прогнозувати можливість банкрутства суб'єкта господарювання за сучасними методиками; ідентифікувати ознаки прихованого, умисного та фіктивного банкрутства

Резюме прикладних аспектів теми

Неплатоспроможність — це неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через відновлення його платоспроможності. Неможливість подолання стану неплатоспроможності призводить до банкрутства і наступної ліквідації суб'єкта господарювання. Нормативні ознаки неплатоспроможності підприємства та незадовільної структури балансу містить Постанова Кабінету Міністрів України «Про Положення про реєстр неплатоспроможних підприємств та організацій» [8], що відображено на рис. 1.9.1.

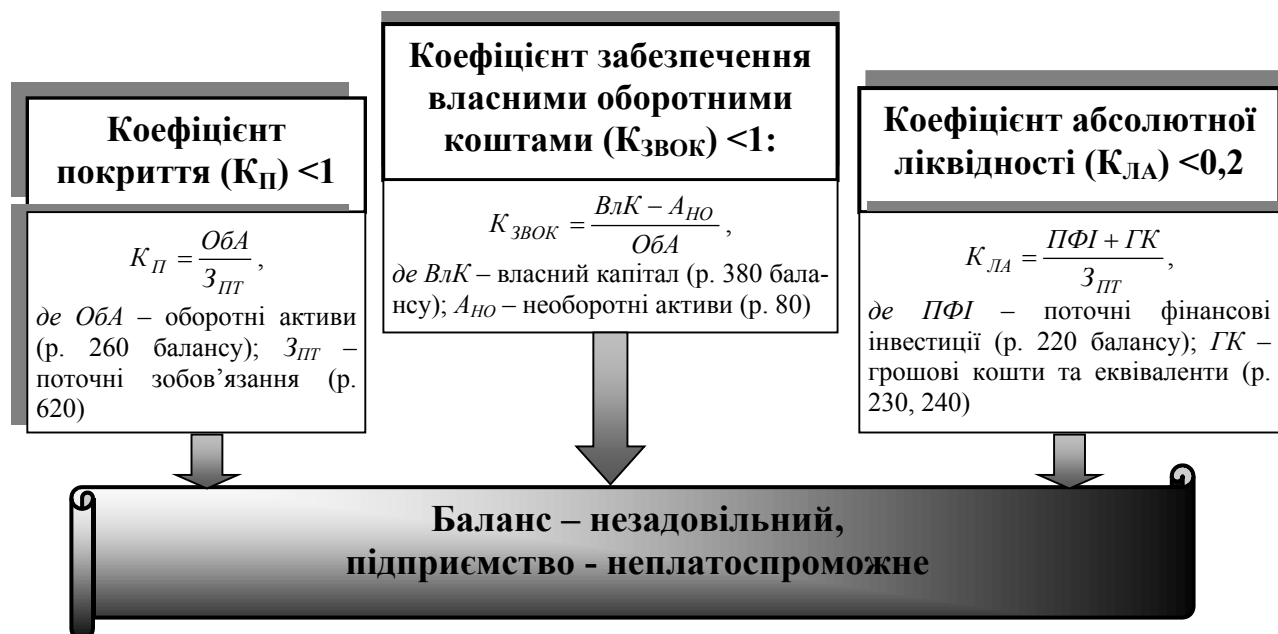

Рис. 1.9.1. Нормативні критерії неплатоспроможності підприємств в Україні [8]

Приклад 1.9.1. Ідентифікуємо наявність нормативних ознак неплатоспроможності у ПАТ «ААА» протягом Х0—Х1 рр.

Таблиця 1.9.1.

ДИНАМІКА ЗНАЧЕНЬ НОРМАТИВНИХ ІНДИКАТОРІВ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ¹ ПАТ «ААА» У Х0–Х1 рр.

Показник	Значення на:		
	01.01.Х0	01.01.Х1	01.01.Х2
1. Коефіцієнт покриття	$\frac{5231}{4988} \approx 1,049$	1,073	1,321
2. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	$\frac{1417 - 1771}{5231} \approx -0,068$	0,030	0,244
3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{289}{4988} \approx 0,058$	0,009	0,008

На жодну з контрольних дат ПАТ «ААА» не мало відповідності всім трьом критеріям неплатоспроможності. Разом з тим протягом року Х0 два з трьох індикаторів мали значення нижче критичного.

Явище банкрутства органічно притаманне ринковій економіці, яка передбачає існування конкурентної боротьби між її елементами за одержання сприятливих умов свого розвитку. Діяльність підприємства як елемента такої системи, завжди пов'язана з ризиком програшу цієї боротьби, втрати активів та повного зникнення з господарської системи.

¹ Розрахунок показників здійснено за нормативною технологією [7].

Проведення у справі про банкрутство порушується господарським судом, якщо безспірні вимоги кредитора (кредиторів) до боржника сукупно становлять не менше 300 мінімальних розмірів заробітної плати, які не були задоволені боржником протягом трьох місяців після встановленого для їх погашення строку[5]. Заява про порушення провадження у справі про банкрутство подається боржником або кредитором. Боржник зобов'язаний звернутися до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство у разі виникнення таких обставин:

- задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності);

- під час ліквідації боржника не у зв'язку з процедурою банкрутства встановлено неможливість боржника задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі та в інших, передбачених законодавством випадках.

Мінімальний розмір зарплати визначається щороку у відповідному законі про державний бюджет. Наприклад, у 2013 р. мінімальний розмір заробітної плати за місяць є наступним з 1 січня — 1147 грн; з 1 грудня — 1218 грн.

Приклад 1.9.2. Проаналізуйте стан поточної заборгованості ТОВ «Ватра» на 01.01.2013 р. і, враховуючи діючу ставку мінімальної зарплати, дійдіть висновку про можливість порушення справи про його банкрутство. Хто може бути ініціатором подання заяви? Яку суму боргу він повинен заявити?

Таблиця 1.9.2.

СТАН ПОТОЧНОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТОВ «ВАТРА» НА 01.01.2013 р.

Кредитор	Вся сума безспірних вимог, тис. грн	З неї прострочена заборгованість				
		Сума, тис. грн	в тому числі з терміном прострочення			
			1—3 місяці	3—6 місяців	6—12 місяців	Рік і більше
1. Банк	520	0	0	0	0	0
2. ДПА	340	230	30	94	106	0
3. Постачальник 1	370	170	23	117	30	0
4. Постачальник 2	254	95	12	0	63	20
Разом:	1384	495	65	211	199	20

Розв'язок

1. Визначимо грошовий еквівалент мінімальної заборгованості, що дає право кредитору звернутися до господарського суду з клопотанням про банкрутство боржника, враховуючи чинний на даний момент розмір мінімальної зарплати:

$$300 \cdot 1147 = 344100 \text{ грн.}$$

2. Обчислимо розмір простроченої безспірної заборгованості підприємства за кожним кредитором з терміном прострочення понад три місяці:

3.

Кредитор	Всі безспірні вимоги з терміном прострочення понад три місяці., тис. грн
1. Банк	0
2. ДПА	$94 + 106 = 200$
3. Постачальник 1	$117 + 30 = 147$
4. Постачальник 2	$0 + 63 + 20 = 83$
Разом:	430

Висновок: таким чином окремо з вимогою порушити справу про банкрутство ТОВ «Ватра» не може звернутися жоден кредитор. Лише у випадку спільного подання заяви від ДПА та постачальника 1, тим більше коли до них долучиться постачальник 2, сума простроченої понад три місяці заборгованості перевищить мінімально необхідну і проти боржника мож-

на буде розпочати провадження у справі про банкрутство. Для керівництва ж ТОВ «Ватра», щоб уникнути початку провадження, необхідно погасити в першу чергу прострочену заборгованість перед ДПА.

Постійний моніторинг фінансового стану, моделювання грошових потоків та ідентифікація загрози неплатоспроможності і банкрутства дозволяють забезпечити керівництво підприємства інформацією про реальний фінансово-майновий стан підприємства, перспективи його діяльності, що дає змогу прийняти адекватні господарські рішення щодо подальшої роботи суб'єкта, його фінансового оздоровлення або ліквідації. Практика господарювання знає наступні чотири групи моделей прогнозування ймовірності банкрутства підприємства.

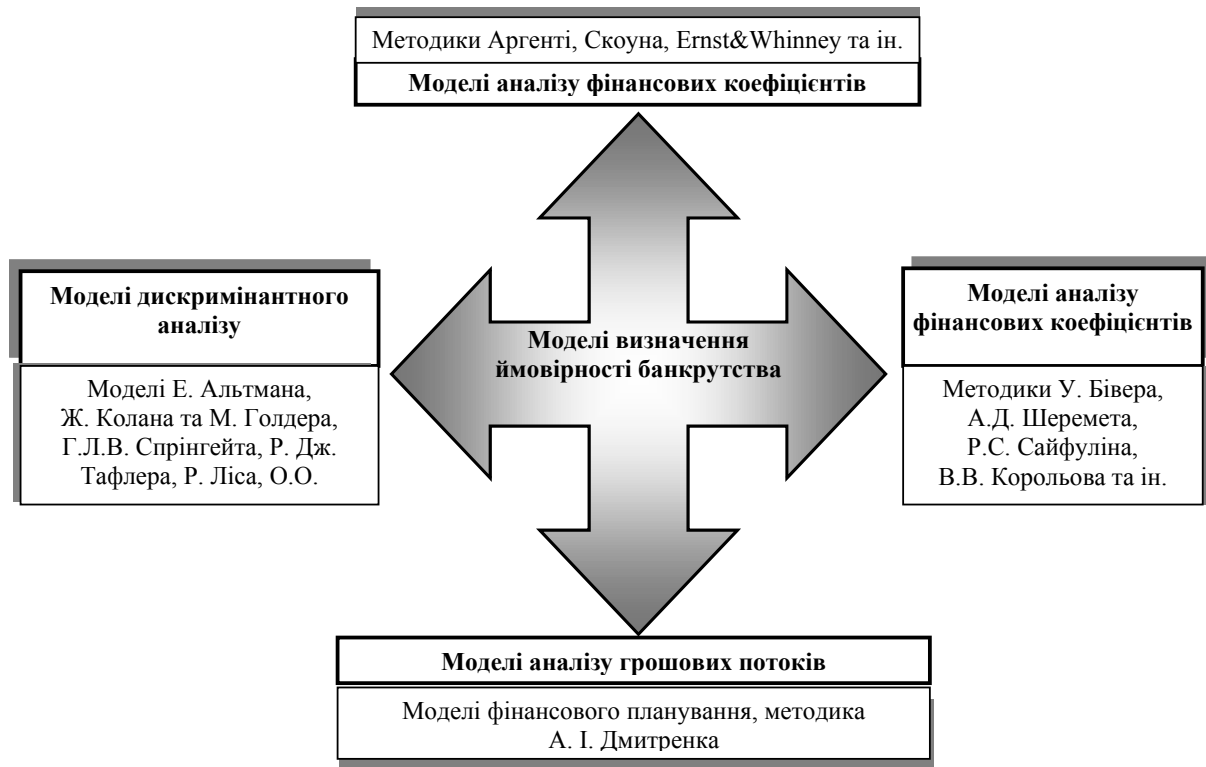

Рис. 1.9.2. Моделі визначення ймовірності банкрутства

Приклад 1.9.3. Визначимо динаміку ймовірності банкрутства ПАТ «ААА» за моделлю Р. Дж. Тафлера.

Розв'язок

Таблиця 1.9.3.

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКА Z ПАТ «ААА» ЗА МОДЕЛЛЮ Р.ДЖ.ТАФЛЕРА У Х0–Х1 рр.

Показник	Значення на:	
	кінець року Х0	кінець року Х1
X_1 — прибуток від реалізації / короткострокові зобов'язання	$398/4839 \approx 0,082$	0,205
X_2 — оборотні активи / сума зобов'язань	$5191/(200 + 4839) \approx 1,03$	1,321
X_3 — короткострокові зобов'язання / сума активів	$4839/6687 \approx 0,724$	0,649
X_4 — обсяг продажу (виручка) / сума активів	$15043/6687 \approx 2,25$	2,118
$Z_T = 0,53X_1 + 0,13X_2 + 0,18X_3 + 0,16X_4$	0,668	0,736

У зв'язку з тим, що значення $Z_T^{AAA} > 0,3$ на усі контрольні дати, то довгострокові перспективи ПАТ «ААА» на продовження своєї діяльності є позитивними.

Приклад 1.9.4.: Визначимо динаміку ймовірності банкрутства ПАТ «ААА» за моделлю О.О. Терещенка.

Розв'язок

Для визначення ймовірності банкрутства ПАТ «ААА» зайнятого виробництвом будівельних матеріалів, застосуємо формулу для інших галузей обробної промисловості:

$$Z = 0,139X_1 + 1,535X_2 + 0,486X_3 + 1,459X_4 + 0,265X_9 + 0,159X_{10} - 1,757.$$

Розрахунки показників подамо у табл. 1.9.4.:

Таблиця 1.9.4

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКА Z ПАТ «ААА» ЗА МОДЕЛЛЮ О. О. ТЕРЕЩЕНКА У X0–X1 pp.

Показник	Значення на:	
	кінець року X0	кінець року X1
X1 — поточні активи / поточні зобов'язання	$5191/4839 \approx 1,073$	1,321
X2 — власний капітал / валюта балансу	$1648/6687 \approx 0,246$	0,351
X3 — чиста виручка від реалізації / валюта балансу	$15043/6687 \approx 2,25$	2,118
X4 — Кеш Флоу / (чиста виручка від реалізації + інші операційні доходи)	$(471 + 296)/(15043 + 699) \approx 0,049$	0,085
X9 — прибуток (збиток) до оподаткування / власний капітал	$540/1648 \approx 0,328$	0,470
X10 — чиста виручка від реалізації / середні залишки оборотних активів	$\frac{15043}{(5231 + 5191)/2} \approx 2,887$	3,054
$Z = 0,139X_1 + 1,535X_2 + 0,486X_3 + 1,459X_4 + 0,265X_9 + 0,159X_{10} - 1,757$	0,481	0,730

Розраховані за моделлю О.О. Терещенка значення $Z^{AAA} > 0,44$ на всі контрольні дати, що свідчить про фінансову стійкість підприємства та позитивні перспективи на продовження своєї діяльності.

Приклад 1.9.5: Прогнозуємо перспективи ПАТ «ААА» на продовження своєї діяльності, застосовуючи методикою У. Бівера.

Розв'язок.

Усі розрахунки за методикою У. Бівера подамо у табл. 1.9.5.

Таблиця 1.9.5.

ЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ПРОГНОЗУВАННЯ БАНКРУТСТВА ПАТ «ААА» ЗА МЕТОДИКОЮ У. БІВЕРА НА 01.01.X2

Показники	Довірчі інтервали показників	Значення	Перспективи компанії
Коефіцієнт Бівера: $\frac{Пч + АВ}{Здс + Зпт}$ де $Пч$ — чистий прибуток; $АВ$ — амортизаційні відрахування; $Здс$ — довгострокові зобов'язання; $Зпт$ — поточні зобов'язання	<ul style="list-style-type: none"> • Стабільна фірма: 0,4—0,45; • за 5 років до банкрутства: 0,17; • за 1 рік до банкрутства: -0,15 	$\frac{1594 + 216}{0 + 6355} \approx 0,285$	За 5 років до банкрутства
Рентабельність активів: $\frac{Пч}{Аср} \cdot 100\%$ де $Аср$ — середньорічний обсяг активів	<ul style="list-style-type: none"> • Стабільна фірма: 6—8; • за 5 років до банкрутства: 4; • за 1 рік до банкрутства: -22 	$\frac{1594 \cdot 100}{6687 + 9797} \approx 19,34$	Стабільна фірма

Показники	Довірчі інтервали показників	Значення	Перспективи компанії
Фінансовий ліверидж: $\frac{З_{ДС} + З_{ПТ}}{А}$	<ul style="list-style-type: none"> • Стабільна фірма: $\leq 0,37$ • за 5 років до банкрутства: $\leq 0,5$; • за 1 рік до банкрутства: $\leq 0,8$ 	$\frac{0 + 6355}{9797} \approx 0,649$	За 1 рік до банкрутства
Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом: $\frac{ВлК - А_{НО}}{А}$, де $ВлК$ — власний капітал; $А_{НО}$ — необоротні активи	<ul style="list-style-type: none"> • Стабільна фірма: $0,4$; • за 5 років до банкрутства: $\leq 0,3$; • за 1 рік до банкрутства: ≈ 0 	$\frac{3442 - 1396}{9797} \approx 0,209$	За 5 років до банкрутства
Коефіцієнт покриття зобов'язань: $\frac{ОбА}{З_{ПТ}}$, де $ОбА$ — обсяг оборотних активів	<ul style="list-style-type: none"> • Стабільна фірма: $\leq 3,2$; • за 5 років до банкрутства: ≤ 2; • за 1 рік до банкрутства: ≤ 1 	$\frac{8396}{6355} \approx 1,321$	За 5 років до банкрутства

Значення розрахованих за методикою У. Бівера показників свідчать про те, що ПАТ «ААА» може збанкрутувати у найближчі п'ять років.

Задачі

Задача 1.9.1. Ідентифікуйте підприємство, яке згідно з чинним законодавством, має нездовільну структуру балансу та має бути внесено у реєстр неплатоспроможних підприємств і організацій.

ПАРАМЕТРИ БАЛАНСУ АНАЛІЗОВАНИХ КОМПАНІЙ НА ДАТУ ОЦІНКИ, ТИС. ГРН

Актив	ТОВ «Х»	ПрАТ «У»	ПАТ «Z»	Пасив	ТОВ «Х»	ПрАТ «У»	ПАТ «Z»
Розділ 1. Необоротні активи	2920	12890	16900	Розділ 1. Власний капітал	2000	12600	11500
Розділ 2. Оборотні активи — всього в тому числі	4680	6730	13200	Розділ 2. Забезпечення наступних витрат і платежів		20	12
• поточні фінансові вкладення	30	20		Розділ 3. Довгострокові зобов'язання	100	2400	6300
• грошові кошти	110	150	280	Розділ 4. Поточні зобов'язання	5420	4600	12288
Розділ 3. Витрати майбутніх періодів	10	5	5	Розділ 5. Доходи майбутніх періодів		5	5
Всього активів	7610	19625	30105	Всього пасивів	7520	19625	30105

Задача 1.9.2. За даними фінансової звітності підприємств з III розділу ідентифікуйте наявність нормативних ознак неплатоспроможності у компанії.

Задача 1.9.3. На основі аналізу параметрів поточної заборгованості ПАТ «Протон» на поточну дату, враховуючи діючу ставку мінімальної зарплати, ідентифікуйте можливість порушення справи про його банкрутство. Хто може бути ініціатором подання заяви? Яку суму боргу він повинен заявити?

СТАН ПОТОЧНОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПАТ «ПРОТОН» НА ПОТОЧНУ ДАТУ

Кредитор	Вся сума безспірних вимог, тис. грн	З неї прострочена заборгованість, тис.грн.				
		Сума	У тому числі з терміном прострочення			
			1—3 місяці	3—6 місяців	6—12 місяців	Рік і більше
1. ДПА	52	24	14			10
2. АБ «Кворум»	210	210	10	100	100	
3. ТОВ «Ліга-М»	300	185	80	50	25	30
4. ПрАТ «Стиль»	150	87	60	10	5	12
Разом:	712	506	164	160	130	52

Задача 1.9.4. За даними фінансової звітності підприємств із III розділу оцініть ймовірність їх банкрутства за різними моделями (Р. Дж. Тафлера, О. О. Терещенка, У. Бівера тощо).

Практичні завдання

За даними форм звітності обраного промислового підприємства:

- 1) Ідентифікуйте наявність нормативних ознак неплатоспроможності.
- 2) Проаналізуйте рівень платіжної дисципліни досліджуваного підприємства (факти невчасних розрахунків за зобов'язаннями, суму нарахованих і сплачених штрафних санкцій, участь у судових позовах щодо невиконання фінансових зобов'язань у якості відповідача; сума безспірних та непогашених боргів).
- 3) Визначте ймовірність банкрутства за допомогою вітчизняних та зарубіжних моделей дискримінантного аналізу, формалізованих критеріїв, аналізу коефіцієнтів і дослідження грошових потоків.
- 4) Зіставте одержані результати та дійдіть висновку щодо перспектив підприємства.

Кросворд до теми

По горизонталі:

5. Група заходів для внутрішнього страхування ризиків, покликана забезпечити нейтралізацію їх негативних фінансових наслідків у процесі розвитку підприємства.
8. Широке поняття, яке відображає об'єктивну неможливість набути абсолютного знання про внутрішні та зовнішні умови їх функціонування, неоднозначність параметрів.
9. Метод оцінювання ризиків (прикметник).
10. Спосіб зменшення ризику шляхом гарантування відшкодування потенційних збитків.
12. Метод доцільності ... орієнтований на ідентифікацію потенційних зон ризику за проектом (родовий відмінок).
13. Ризик, який менеджери не можуть контролювати безпосередньо, тобто ризик, пов'язаний із загальними змінами в економіці, які практично не підлягають контролю окремих суб'єктів підприємницької діяльності, але безпосередньо впливають на інвестиційні можливості (прикметник).
14. Ризик втрат реальних активів унаслідок нанесення збитку власності, а також втрат доходу через недієздатність підприємства (прикметник).
15. Числова характеристика можливості настання випадкової події за певної умови, яка може бути відтворена необмежену кількість разів.

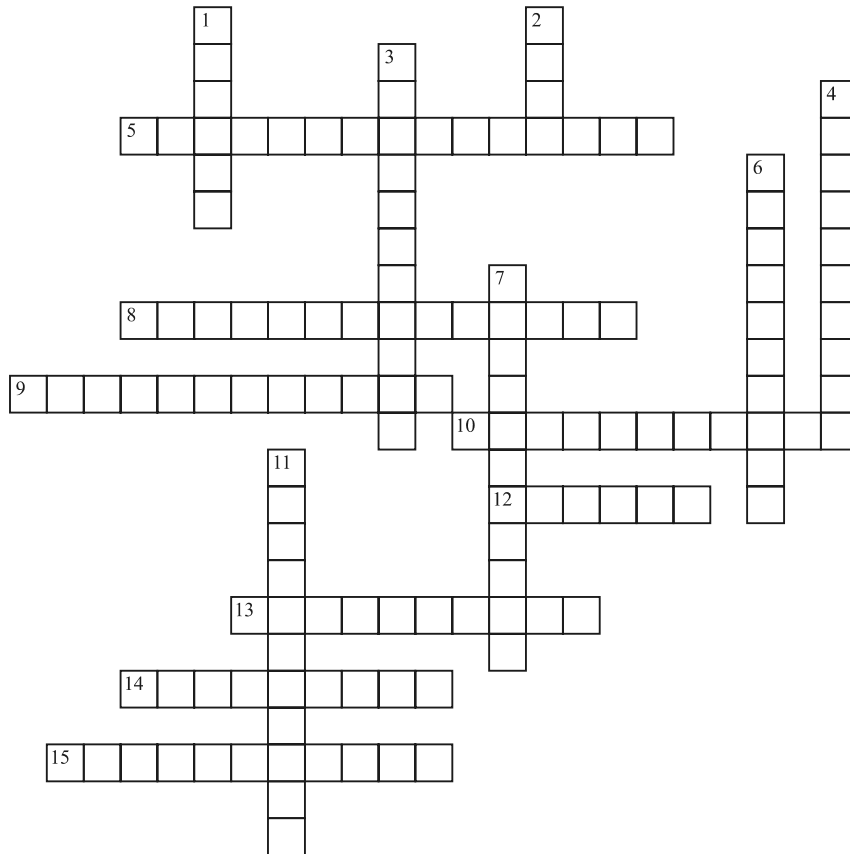
По вертикалі:

1. ... за ризик — це необхідна норма доходу понад безпечну ставку, яка сплачується інвестору за його готовність ризикувати, вкладаючи кошти в тривалі об'єкти інвестування.
2. ... ризику — це різниця між очікуваним (запланованим без урахування ризику) прибутком від певного підприємницького проекту та прибутком з імовірним ризиком.
3. Метод оцінювання економічного ризику (прикметник).
4. Діяльність, спрямована на створення захисту від можливих фінансових втрат у майбутньому, пов'язаних зі зміною ринкової ціни фінансових інструментів чи товарів.

6. Ризик, що може контролюватися конкретним суб'єктом господарювання (прикметник, синонім «внутрішній»).

7. Внутрішній спосіб зниження ризику, що полягає у встановленні верхньої межі інвестицій.

12. Ризик неправильного вибору видів вкладень капіталу (прикметник).

ПРИКЛАД ДІАГНОСТИКИ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Діагностика діяльності ПАТ «Інгулецький гірничозбагачувальний комбінат»¹

1. Характеристика напрямів та етапів розвитку підприємства

Публічне акціонерне товариство «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат» (ІнГЗК) розташоване у м. Кривий Ріг Дніпропетровської області.

Підприємство засновано у квітні 1965 р. на базі Інгулецького родовища залізистих кварцитів, яке розташоване в південній частині Криворізького залізорудного басейну і представлене пластовим покладом. Запаси руди цього родовища — близько 1,6 млрд т при середньому вмісті заліза 32,4 % .

У структурному плані комбінат є об'єднанням гірничотранспортного і дробильно-збагачувального комплексів, блоку допоміжних цехів та управління (рис. 2.1).

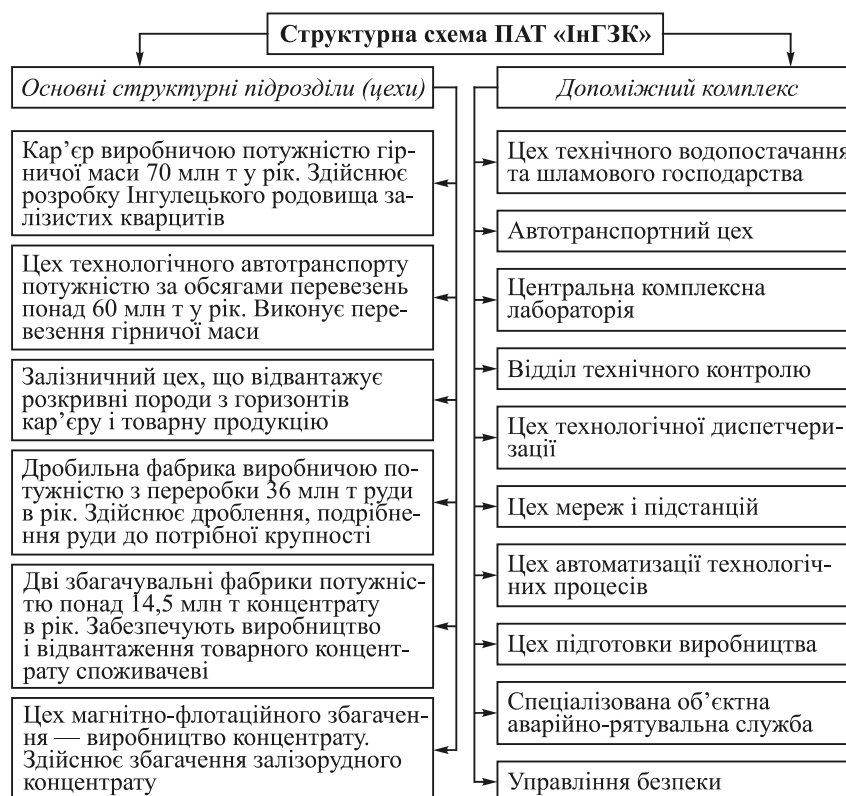

Рис. 2.1. Структурна схема виробничих підрозділів ПАТ «ІнГЗК»

Серед споживачів продукції — найбільші металургійні підприємства України: «Запоріжсталь», «Маріупольський металургійний комбінат ім. Ілліча», «ДМК ім. Дзержинського», «Азовсталь» та ін. На зовнішньому ринку споживачами продукції є металургійні заводи Східної Європи і Китаю.

У листопаді 2007 р. підприємство ввійшло до складу гірничодобувного дивізіону компанії ТОВ «МЕТІНВЕСТ ХОЛДІНГ» — міжнародної гірничо-металургійної компанії, що володіє підприємствами в Україні, Європі і США. Метінвест є найбільшою компанією України за версією журналу Forbes та займає шосте місце в рейтингу найбільших компаній Центральної та Східної Європи Deloitte TOP-500 за підсумками 2010 р.

¹ Інформацію взято з <http://ingok.metinvestholding.com>

Метінвест — найкрупніший в Україні і один з найбільших у СНД виробників залізорудної сировини та сталі. Компанія входить у десятку найуспішніших виробників ЗРС та товстолистого прокату, займає 24-е місце в ряду найбільших металургійних компаній світу за версією Всесвітньої асоціації виробників сталі (WSA). Основними акціонерами Групи Метінвест є Група «Систем Кепітал Менеджмент» (71,25 %) і Група «Смарт-холдинг» (23,75 %), які беруть участь в управлінні Метінвестом на партнерських засадах.

Метінвест виробляє широкий спектр продукції: залізорудну сировину, коксову й коксохімічну продукцію, сталіні напівфабрикати та готовий прокат (плоский, сортовий і фасонний), у тому числі електрозварні труби великого діаметра тощо. Компанія експортує значну частину своєї продукції понад 1000 споживачам у 75 країнах світу шляхом розвинутої міжнародної мережі збуту, яка охоплює більшість ключових регіональних сегментів ринку. Вона контролює кожен етап виробничого ланцюжка — від видобутку руди та вугілля, виробництва коксу, виплавки сталі до виробництва плоского, сортового й фасонного прокату, виготовлення труб великого діаметра. В Європі Група Метінвест представлена прокатними заводами в Італії — Ferriera Valsider та Metinvest Trameal, у Великобританії Spartan UK, у Болгарії Промет Стіл, у США — вугільними шахтами United Coal Company.

Структура виробничих підприємств компанії наведена на рис. 2.2.

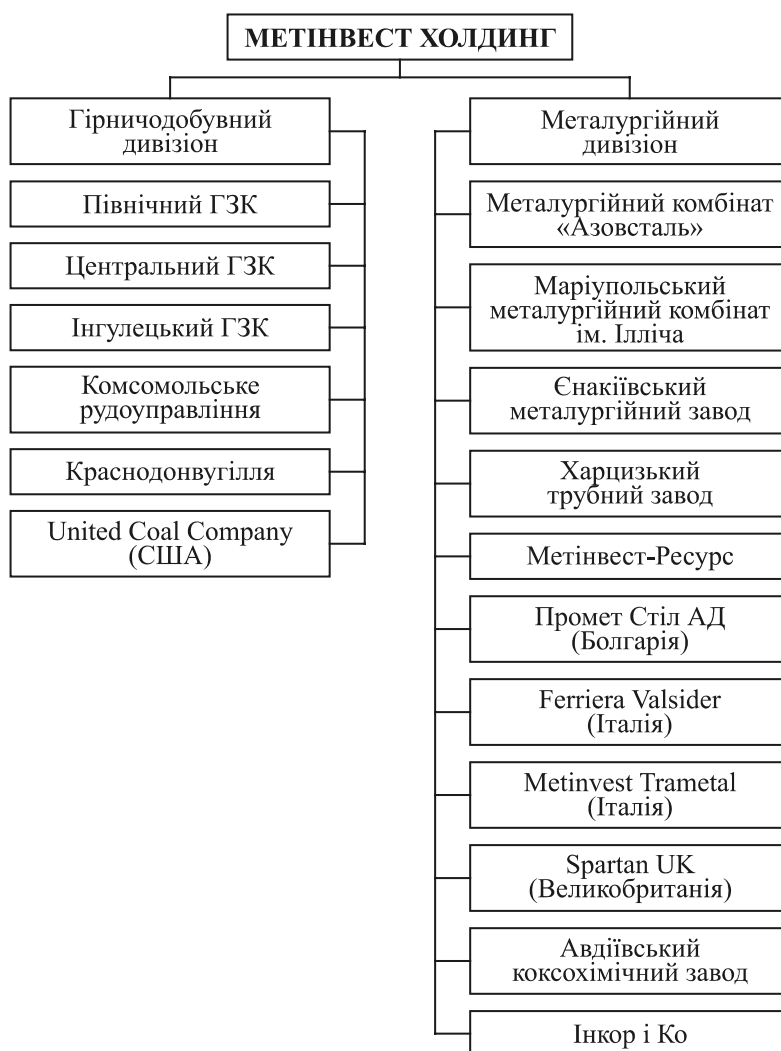

Рис. 2.2. Структура виробничих підприємств Групи МЕТІНВЕСТ

Таким чином, основні виробничі потужності Метінвесту містяться в Україні, що дає змогу підтримувати відносно низький рівень собівартості порівняно з багатьма конкурентами на світовому ринку сталі. Підприємства Метінвесту розташовані поблизу великих транспортних вузлів і морських портів, що забезпечує компанії додаткові переваги при поставках продукції споживачам в Україну, Європейські країни, а також на зростаючих ринках країн Близького Сходу, Південно-Східної Азії, СНД та Китаю.

Спрощений виробничий ланцюжок показаний на рис. 2.3.

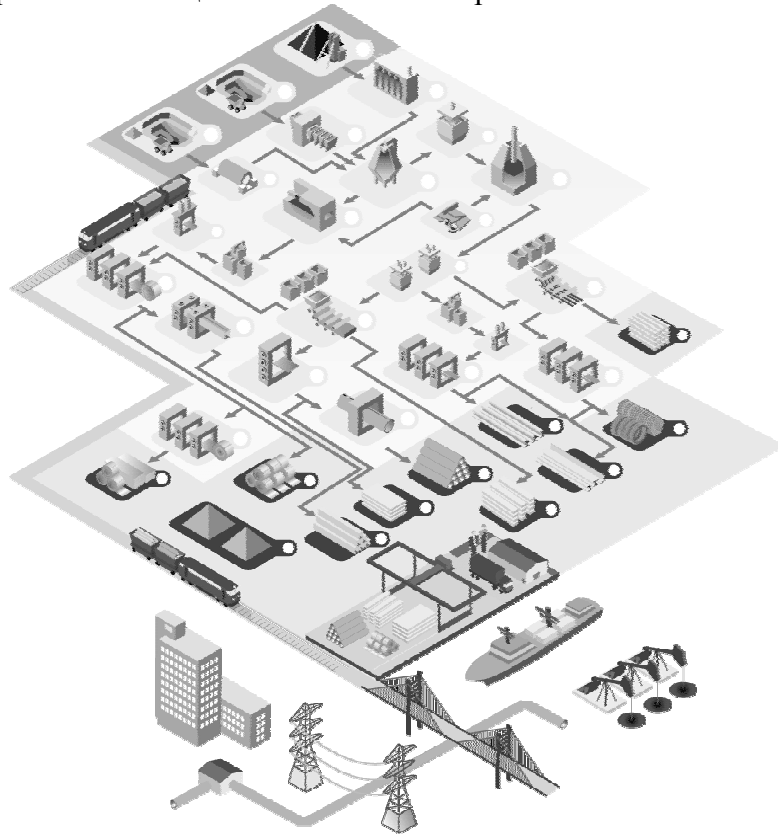

Рис. 2.3. Технологічний ланцюжок виробництва продукції Метінвест

Жорстка конкурентна позиція компанії ґрунтується на кількох сильних і стійких конкурентних перевагах:

1) вертикально-інтегрованої моделі бізнесу, що забезпечує ефективне ведення бізнесу, гнучкість реагування на зміни кон'юнктури на світових ринках, стійке зростання і прибутковість незалежно від фази економічних циклів;

2) значних запасах залізної руди з низькою собівартістю видобутку;

3) надійних та диверсифікованих джерелах високоякісного коксівного вугілля;

4) кваліфікованому технічному персоналі;

5) сприятливому географічному положенні: близькості до ключових ресурсів і стратегічних ринків.

Для окреслення основних напрямів розвитку розглянемо місію та візію (бачення) Метінвест. *Місія* Метінвест викладена головною компанією «СКМ»: «Створити бізнес світового класу, що сприятиме економічному та соціальному розвитку України».

Стратегічне бачення Метінвест — стати провідним інтегрованим виробником сталі в Європі, що демонструє стійке зростання і прибуток незалежно від фази економічних циклів і забезпечує інвесторам доходи від інвестицій вище середніх галузевих показників. Стратегічне бачення компанії транслюється в три ключові стратегічні цілі й низку завдань:

1. Забезпечити стійку конкурентну перевагу у виробництві сталі:

— вийти на один рівень ефективності з провідними світовими виробниками сталі. Компанія здійснює цільові інвестиції в сучасні металургійні технології та послідовні операційні поліпшення, які є наріжним каменем стратегії поряд з оновленням існуючої бази активів і підвищенням якості власних сировинних ресурсів для виплавки сталі;

— продовжувати роботу над зміцненням самозабезпеченості сировинними ресурсами, над підвищенням ефективності логістики від поставок сировинних матеріалів до відвантаження готової продукції, включаючи залізничну й морську логістику. Метінвест прагне збільшувати й диверсифікувати власну сировинну базу високоякісного коксівного вугілля та реалізовувати ефективні стратегії постачання іншими ключовими сировинними матеріалами;

— розширювати потужності з виробництва сталі для максимізації доданої вартості залізничної сировини. Метінвест прагнучиме до подальшого зростання в металургійному секто-

рі за допомогою використання своєї сильної конкурентної позиції по залізорудній сировині, за рахунок органічного приросту, будівництва нових потужностей або використання можливостей з придбання діючих підприємств;

— створити й підтримувати культуру безперервного вдосконалення. Компанія прагне досягнути світового рівня ефективності на всіх рівнях організації. Це завдання має на увазі фундаментальну зміну культури організації в напрямі впровадження культури безперервного вдосконалення, заснованої на філософії ощадливого виробництва.

2. Зміцнити позиції на стратегічних ринках:

— збільшувати обсяги продажу готової сталевих продукції (Метінвест нарощуватиме виробництво готового прокату для досягнення більшої диверсифікації продажу та гнучкості виробництва); впроваджувати цілісні продуктові стратегії для реалізації ринкового потенціалу продукції компанії;

— підвищувати обсяги продажу готової продукції на внутрішньому та регіональному ринках. Метінвест має в своєму розпорядженні виключну стратегічну позицію для реалізації можливостей, запропонованих зростанням внутрішнього й регіонального ринків. Компанія продовжить зміцнювати свої позиції на цих ринках, включаючи створення нових сегментів для сталевих продукції з високою доданою вартістю та подальше розширення своєї мережі дистрибуції;

— стати переважним постачальником для ключових клієнтів. Придбання статусу переважного постачальника є однією з ключових стратегій для підтримки довгострокових відносин з ключовими клієнтами. Це завдання значно глибше простого виробництва, продажу та ціноутворення, й компанія інвестує значні кошти в навчання й розвиток свого персоналу, бізнес-процесів і підходів до створення стратегічної цінності для клієнтів.

3. Досягти рівня ефективніших практик у вдосконаленні ведення бізнесу — впровадити передові практики управління компанією й досягнення результатів. Метінвест продовжить впровадження практик управління, заснованих на єдиному баченні, цінностях, культурі та ефективного впровадженні змін у межах усієї компанії.

2. Основні тенденції зовнішнього середовища функціонування підприємства

На сьогоднішній день ПАТ «ІнГЗК» є одним з найуспішніших підприємств гірничодобувної галузі України. Для підтримки теперішньої позиції визначимо основні можливі напрями розвитку комбінату. Для цього необхідно проаналізувати положення галузі на світовому рівні та в Україні, місце і перспективи підприємства.

У першу чергу розглянемо позиції України на глобальному ринку залізорудної сировини. Нижче наведена карта глобальних запасів залізорудної сировини станом на 2011 р. при збереженні поточного рівня виробництва (рис. 2.4).

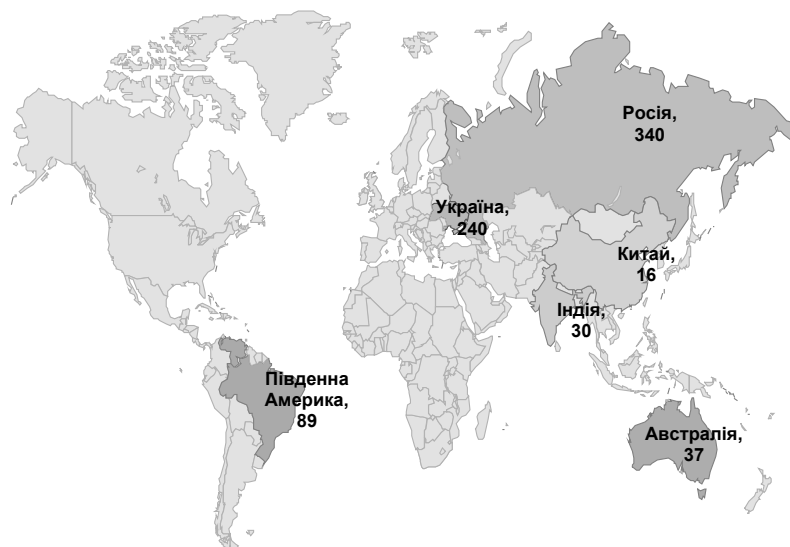

Рис. 2.4. Карта глобальних запасів залізорудної сировини (ЗРС), років видобування

Якість сировини української руди нижча, ніж в основних конкурентів, а саме:

- в Україні — 35 % Fe;
- у Бразилії — 58 % Fe;
- в Австралії — 64 % Fe.

Вміст заліза в концентраті спостерігається на рівні з глобальними конкурентами (66 %), але тут значно більша частка домішок ($\text{SiO} \geq 5\%$). Найбільшу кількість якісної залізної руди у світі виробляють Бразилія та Австралія. Кожна має частку, що доходить до п'ятої частини світового виробництва. Серед великих виробників також Китай, Індія, Росія, Україна, США, Канада, Швеція й ін. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

**ВИРОБНИЦТВО ЗРС У 2005–2010 Р.
У КРАЇНАХ — НАЙБІЛЬШИХ ВИРОБНИКАХ, МЛН Т**

Країна-виробник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Всього	Частка, %
Бразилія	210	201	215	234	262	286	1409	19
Китай	224	217	233	263	310	350	1596	21
Австралія	172	181	189	213	231	249	1234	17
Індія	81	86	99	123	143	159	691	9
Росія	87	83	86	93	95	97	540	7
Україна	56	55	59	63	66	69	367	5
США	63	46	52	49	55	58	322	4
ПАР	34	35	36	38	39	41	223	3
Всього	927	904	969	1076	1201	1309	6382	86
Інші	173	162	167	179	182	184	1045	14
Світ	1100	1066	1136	1255	1383	1493	7427	100

Найбільшими виробниками залізорудної сировини у світі залишаються три провідні гірничорудні компанії CVRD, RIO Tinto, BHP Billiton, що називаються ще «великою трійкою». Сумарна частка їх у світовому виробництві складає майже 70 %. Консолідація цих компаній почалася в 2001 р. шляхом купівлі ними дрібніших компаній, збільшивши їх частку із 40 % у 2000 р. до 50 % у 2003 р. У подальші роки внаслідок зростаючого попиту на сировину з боку металургійної галузі, що переживає піднесення, і в першу чергу, з боку Китаю вони розвивали виробництво, розширивши свою частку ще на 10 %.

Як і в попередні роки, ринок продовжує характеризуватися сильним попитом з боку Китаю та зростанням видобутку руди у світових виробників.

Виробництво залізної руди безпосередньо залежить від потреб металургії, і відповідно тренди виробництва залізорудної сировини, чавуну і сталі зв'язані між собою. Ринок залізорудної сировини можна охарактеризувати як ринок олігопольної конкуренції: на ринку домінують три мультинаціональні корпорації (CVRD, RIO Tinto та BHP Billiton), частка яких у світовій торгівлі складає близько 70 %, що дозволяє їм диктувати цінову політику на ринку. Рудні активи компаній зосереджені переважно у Бразилії, Австралії і Канаді, а ринки збуту в Азії, Європі і Північній Америці.

Крім них, помітну участь у світовій торгівлі беруть такі компанії, як LKAB (Швеція), SNIM (Мавританія), CVG (Венесуела), Kumba (Південна Африка), Quebec Cartier (Канада), виробничі потужності яких розташовані у відповідних країнах та котрі орієнтуються на регіональні ринки, переважно на Європу.

У структурі світової торгівлі залізорудною сировиною найбільшу частку займає дрібна руда (концентрат), на яку припадає майже дві третини всього обсягу. Кускова руда займає одну п'яту, решта — окатиші, як традиційні, так і окатиші для прямого відновлення заліза. Останнім часом частка торгівлі дрібною рудою збільшилася за рахунок значного зростання обсягів торгівлі останньої. Водночас світова торгівля окатишами практично залишається на одному рівні та її частка знизилася.

Оскільки виробництво ЗРС в Україні складає лише 5 % від світового, розглянемо детальніше український ринок залізорудної сировини. Перелік учасників цього ринку наведено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2.

УЧАСНИКИ ГАЛУЗІ ВИРОБНИЦТВА ЗРС В УКРАЇНІ

Підприємство	Інформація
Північний гірничо-збагачувальний комбінат ПАТ «ПівнГЗК»	Дніпропетровська обл., м.Кривий Ріг, ТОВ «МЕТІНВЕСТ ХОЛДІНГ». Сфера діяльності: виробництво залізорудного концентрату та окатишів
Центральний гірничо-збагачувальний комбінат ПАТ «ЦГЗК»	Дніпропетровська обл., м.Кривий Ріг, ТОВ «МЕТІНВЕСТ ХОЛДІНГ». Сфера діяльності: видобуток і переробка бідних руд і виробництво ЗРС
Південний гірничо-збагачувальний комбінат ПАТ «ПівдГЗК»	Дніпропетровська обл., м.Кривий Ріг, ТОВ «Смарт-холдинг». Сфера діяльності: видобуток і переробка руд та виробництво агломерату
Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат ПАТ «ІнГЗК»	Дніпропетровська обл., м.Кривий Ріг, ТОВ «МЕТІНВЕСТ ХОЛДІНГ». Сфера діяльності: виробництво залізорудного концентрату
Полтавський гірничо-збагачувальний комбінат ПАТ «ПГЗК»	Полтавська обл., м.Комсомольськ, група «ФЕРРЕКСПО». Сфера діяльності: виробництво залізорудного концентрату та окатишів
Новокриворізький гірничо-збагачувальний комбінат ПАТ «НКГЗК»	Дніпропетровська обл., м.Кривий Ріг, Арселор Міттал. Сфера діяльності: видобуток і переробка руд і виробництво агломерату
Криворізький залізорудний комбінат ПАТ «КЗРК»	Дніпропетровська обл., м.Кривий Ріг, група «Приват». Сфера діяльності: видобуток і переробка руд та виробництво окатишів

Розподіл частки ринку за обсягом реалізації продукції за останні два роки наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3.

ОБСЯГ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА РОЗПОДІЛ РИНКОВИХ ЧАСТОК У ДРУГОМУ—ТРЕТЬОМУ РОКАХ НА РИНКАХ ЗРС

Підприємство	Другий рік		Третій рік	
	Обсяг, млн грн	Частка, %	Обсяг, млн грн	Частка, %
ІнГЗК	10397,6	23,2	17102,6	24,8
ПівнГЗК	11503,2	25,7	16696,8	24,2
ПівдГЗК	6211,4	13,9	11697,4	16,9
ПГЗК	6370,7	14,2	9272,5	13,4
ЦГЗК	5040,7	11,3	7385,4	10,7
НКГЗК	3547,6	7,9	4845,1	7,0
КЗРК	1699,2	3,8	2072,2	3,0
Всього	44770,4	100	69071,9	100

На рис. 2.5 наведений розподіл ринкових часток виробників ЗРС України у третьому році.

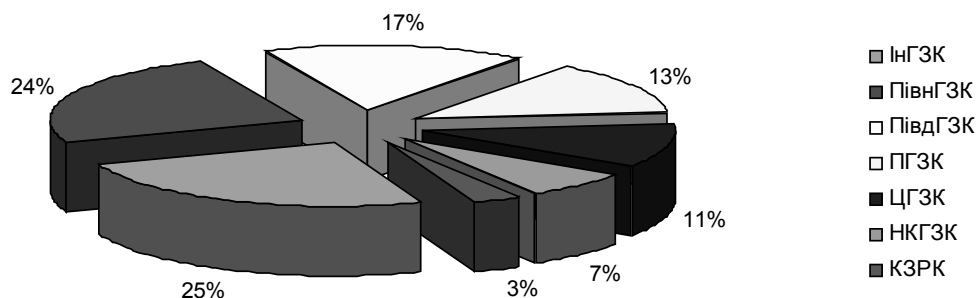

Рис. 2.5. Розподіл ринкових часток виробників ЗРС України у третьому році

Проведемо розрахунок рівня інтенсивності конкуренції в галузі. Визначимо характер розподілу ринкових часток між конкурентами за індексом концентрації. Для обчислення показника скористаймося даними за третій рік і виберемо найбільші за частками ринку підприємства галузі:

$$CR_3 = 24,8\% + 24,2\% + 16,9\% = 65,9\%.$$

Отже, ринок є концентрованим. Розрахуємо індекс Херфіндаля–Хіршмана:

$$I_H = 24,8^2 + 24,2^2 + 16,9^2 + 13,4^2 + 10,7^2 + 7,0^2 + 3,0^2 = 1837, \text{ тобто } 1837 > 1800.$$

Таким чином, ринок є монополізованим і концентрованим.

Побудуємо конкурентну карту ринку, що допоможе класифікувати конкурентів, виявити основні тенденції зміни їх позицій на ринку. Конкурентна карта ринку — це матриця 4×4 , що базується на використанні перехресної кваліфікації розміру та динаміки ринкових часток підприємств із конкретного типу продукції. Вона дає змогу виділити 16 типових положень підприємств, що розрізняються ступенем використання конкурентних переваг і потенційною можливістю протистояти тиску конкурентів.

Визначимо середню ринкову частку для аналізованих підприємств у третьому році:

$$X = \frac{100}{7} = 14,3\%.$$

Нанесемо положення учасників ринку ЗРС на шкалу ринкових часток (рис. 2.6). Позначимо підприємства наступними літерами: ІнГЗК — А, ПівнГЗК — В, ЦГЗК — С, ПівдГЗК — D, ПГЗК — Е, НКГЗК — F, КЗРК — G.

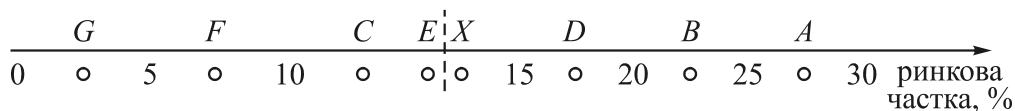

Рис. 2.6. Положення учасників ринку ЗРС на шкалі ринкових часток

Праворуч від лінії, що перетинає шкалу ринкових часток у точці X, міститься підприємства А, В, D (додатна семиваріація).

Проведемо розрахунки:

$$X_{\text{сер.лідери}} = \frac{24,8 + 24,2 + 16,9}{3} = 22\%;$$

$$\sigma_1 = \sqrt{\frac{1}{3} \cdot [(24,8 - 22)^2 + (24,2 - 22)^2 + (16,9 - 22)^2]} = 3,5;$$

$$3\sigma_1 = 3,5 \cdot 3 = 10,5.$$

Ліворуч від лінії, що перетинає шкалу ринкових часток у точці X, розташовані підприємства С, F, G, Е (від'ємна семиваріація).

Обчислимо:

$$X_{\text{сер.аутсайтери}} = \frac{13,4 + 10,7 + 7 + 3}{4} = 8,5\%;$$

$$\sigma_2 = \sqrt{\frac{1}{4} \cdot [(13,4 - 8,5)^2 + (10,7 - 8,5)^2 + (7 - 8,5)^2 + (3 - 8,5)^2]} = 3,3;$$

$$3\sigma_2 = 3,3 \cdot 3 = 9,9.$$

Визначимо темпи приросту ринкових часток за формулою:

$$T_i = \frac{1}{n} \cdot \frac{X_t - X_{t0}}{X_t}, \quad (2.1)$$

де X_t — ринкова частка за період,
 n — кількість років.

Як вихідні дані про величини частки ринку використаємо табл. 2.3. Наведемо розрахунок темпу приросту ринкових часток за підприємствами:

$$T_A = \frac{1}{2} \cdot \frac{24,8 - 23,2}{23,2} \cdot 100\% = 3,3\% ,$$

$$T_B = \frac{1}{2} \cdot \frac{24,2 - 25,7}{25,7} \cdot 100\% = -3,0\% ;$$

$$T_C = \frac{1}{2} \cdot \frac{10,7 - 11,3}{11,3} \cdot 100\% = -2,5\% ;$$

$$T_D = \frac{1}{2} \cdot \frac{16,9 - 13,9}{13,9} \cdot 100\% = 11,0\% ;$$

$$T_E = \frac{1}{2} \cdot \frac{13,4 - 14,2}{14,2} \cdot 100\% = -2,8\% ;$$

$$T_F = \frac{1}{2} \cdot \frac{7 - 7,9}{7,9} \cdot 100\% = -5,7\% ;$$

$$T_G = \frac{1}{2} \cdot \frac{3,0 - 3,8}{3,8} \cdot 100\% = -10,5\% .$$

Найвищого темпу зростання ринкової частки досягнув ПівдГЗК. ІнГЗК також збільшив свою частку на відміну від решти підприємств галузі.

Визначимо середній темп приросту для аналізованих підприємств:

$$T = \frac{3,3 - 3,0 - 2,5 + 11,0 - 2,8 - 5,7 - 10,5}{7} = -1,5\% .$$

Нанесемо темпи підвищення ринкових часток учасників ринку ЗРС на шкалу (рис. 2.7):

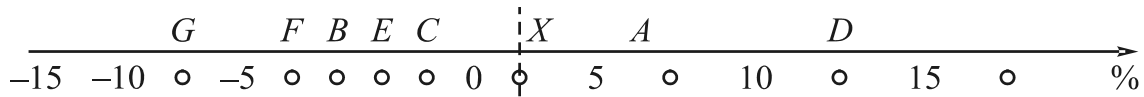

Рис. 2.7. Темпи приросту ринкових часток учасників ринку ЗРС

Проведемо розрахунок:

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{7} \cdot \left[(3,3 + 1,5)^2 + (-3,0 + 1,5)^2 + (-2,5 + 1,5)^2 + (11,0 + 1,5)^2 + (-2,8 + 1,5)^2 + (-5,7 + 1,5)^2 + (-10,5 + 1,5)^2 \right]} = 6,4 .$$

На основі виконаних розрахунків побудуємо конкурентну карту ринку (табл. 2.4).

Таблиця 2.4.

КОНКУРЕНТНА КАРТА РИНКУ ЗРС УКРАЇНИ

Темп приросту ринкової частки підприємства		Ринкова частка підприємства	Класифікаційні групи			
			Лідери ринку	Підприємства із сильною конкурентною позицією	Підприємства із слабкою конкурентною позицією	Аутсайтери ринку
Клас	Підприємство з конкурентною позицією, що швидко поліпшується			ПівдГЗК		
	Підприємство з конкурентною позицією, що повільно поліпшується		ІнГЗК			
	Підприємство з конкурентною позицією, що повільно погіршується			ПівнГЗК	ПГЗК ЦГЗК НКГЗК	
	Підприємство з конкурентною позицією, що швидко погіршується					КЗРК

ПАТ «ІнГЗК» є лідером ринку, що зумовлено наявністю наступних конкурентних переваг:

- ✓ невисокої ціни продукції порівняно з іншими виробниками ЗРС завдяки низькій собівартості виробництва;
- ✓ вигідного географічного положення щодо розташування вітчизняних споживачів (у радіусі 400 км) та європейського ринку збуту;
- ✓ централізованої системи продажу на експорт через загальну холдингову збутову мережу, що дає змогу складати контракти на найвигідніших умовах;
- ✓ потенціалу для підвищення якості ЗРС шляхом будівництва додаткових модулів магніто-флотажної доводки концентрату;
- ✓ потенційної можливості збільшення обсягів виробництва на тлі стабільного попиту на ЗРС.

Виконаємо аналіз поточного стану і перспектив підприємств-виробників ЗРС (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

АНАЛІЗ ПОТОЧНОГО СТАНУ І ПЕРСПЕКТИВ ВИРОБНИКІВ ЗРС

Підприємство	Поточний стан	Перспектива
ІнГЗК	ПАТ «ІнГЗК» є лідером у галузі за обсягами виробництва концентрату. Основна особливість продукції — не досить високий уміст заліза, тобто невисока якість. Стратегію даного підприємства можна охарактеризувати як лідерство за витратами за рахунок обсягів та низької собівартості	Після оновлення металургійної галузі попит на високоякісну сировину в майбутньому збільшуватиметься та ІнГЗК потрібно буде внести корективи у довгострокову стратегію для підвищення якості продукції при збереженні низьких витрат і високих обсягів виробництва
ПівнГЗК ПГЗК	Обидва підприємства сьогодні випускають продукцію високої якості, але при цьому програють ІнГЗК за собівартістю	Конкурентоспроможність підприємств у майбутньому, враховуючи велику конкуренцію на ринку та досить високу собівартість, може знизитися
ПівдГЗК	Підприємству на сьогодні вдалося збільшити обсяги виробництва, і відповідно частка ринку ПівдГЗК також зросла	Потрібно працювати над зниженням собівартості виробництва продукції
ЦГЗК НКГЗК	Підприємства, з точки зору конкурентоспроможності перебувають в ненайліпшому становищі. Вони поступаються за обсягами виробництва, собівартістю та якістю продукції	У майбутньому підприємствам необхідно визначитися зі стратегією: або збільшення обсягів та зниження витрат, або підвищення якості
КЗРК	Дане підприємство перебуває на спаді життєвого циклу, але має можливість випускати специфічний вид продукції — аглоруду, що сьогодні має своїх постійних споживачів. При відсутності докорінних змін у стратегії перспективи підприємства є несприятливими.	

Проведемо SWOT-аналіз сильних і слабких сторін ПАТ «ІнГЗК» (табл.2.6).

Таблиця 2.6.

SWOT-АНАЛІЗ ПАТ «ІНГЗК»

Внутрішні фактори	
Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> — багаторічний досвід роботи, позитивний імідж та репутація, відомість на ринку; — активна інвестиційна політика; — впровадження енергоощадних технологій — зменшення операційних витрат; — впровадження нового і модернізація існуючого обладнання — розширення потужностей виробництва і поліпшення якості продукції; — значні запаси залізної руди з відносно низькою собівартістю видобутку; — є складовою вертикально-інтегрованої компанії; — сильний менеджмент; — сертифікація в системі ISO 9001:2000; — впровадження сучасної системи SAP ERP 	<ul style="list-style-type: none"> — плинність персоналу робітничих професій; — недостатня укомплектованість виробництва технічними спеціалістами високої кваліфікації в зв'язку з браком їх на ринку праці; — розроблення нових технологічних рішень займає тривалий період часу; — значна частка вартості енергоресурсів у собівартості виробництва; — старіння існуючих технологій

Зовнішні фактори	
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> — стабільність попиту на ринку; — витіснення конкурентів, що не проводять модернізацію виробничих потужностей; — збільшення частки експорту продукції на високомаржинальних ринках; — сприятливе географічне положення: близькість до споживачів та стратегічних ринків 	<ul style="list-style-type: none"> — нестабільність економічного середовища країни та у світі; — стрімке зростання цін на енергоресурси; — погіршення умов експорту продукції; — прийняття «екологічних» законів, законів про розширення санітарної зони й ін.

На основі проведеного аналізу підб'ємо підсумки щодо загальних напрямів розвитку ПАТ «ІнГЗК»:

- постійне скорочення операційних витрат (зниження собівартості продукції);
- збільшення/підтримання обсягів виробництва;
- управління якістю продукції (поліпшення якості продукції).

3. Діагностика результативності діяльності підприємства

Діагностика результативності діяльності підприємства виконана за матеріалами фінансової звітності ПАТ «ІнГЗК» за останні три роки. Фінансова звітність підприємства надається Державною установою «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України», що є Уповноваженою особою з розкриття інформації емітентів цінних паперів у загальнодоступній інформаційній базі даних ДКЦПФР про ринок цінних паперів, а також існує у вільному доступі на офіційному сайті ПАТ «ІнГЗК».

Діагностика результативності діяльності ПАТ «ІнГЗК» побудована за такою логікою:

- аналіз ефективності формування ресурсів;
- аналіз фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності;
- оцінювання ефективності використання активів;
- аналіз фінансових результатів діяльності.

Аналіз ефективності формування ресурсів ПАТ «ІнГЗК» здійснено за даними звітів «Баланс» за останні три роки. За результатами оцінювання, наведеними у табл. 2.7, 2.8, можна дійти наступних висновків:

- у другому році порівняно з першим величина власного капіталу зменшилася на 9 %, що викликано передусім зниженням нерозподіленого прибутку на 19 %. У другому році величина нерозподіленого прибутку зросла майже вдвічі (на 81 %), що зумовило збільшення розміру власного капіталу до 9 664 млн грн (на 46 %). Тобто вдалося перевищити величину власного капіталу, досягнутого в першому році;

- власний капітал більш ніж наполовину сформований за рахунок нерозподіленого прибутку, причому частка останнього у власному капіталі зросла із 67 % у першому році до 73 % у третьому році;

- протягом трьох років відбулися суттєві зміни в структурі капіталу. Так, частка власного капіталу в його загальній величині скоротилася з 71 % у першому році до 47 % у третьому році. Це викликано стрімким підвищенням загальної величини капіталу, в першу чергу за рахунок поточних зобов'язань (зростання кредиторської заборгованості на 5 440 млн грн);

- у структурі позикового капіталу протягом трьох років майже відсутній довгостроковий позиковий капітал. Частка останнього у структурі зменшилася з 12 % у другому році до 0,3 % у третьому році;

- протягом трьох років спостерігається тенденція до збільшення частки короткострокового позикового капіталу у його загальній величині, відповідно з 15 до 50 %. Основний приріст викликаний зростанням кредиторської заборгованості з 3 до 30 %, а також поточних зобов'язань за розрахунками — із 6 до 20 %.

Для оцінювання ефективності використання власного капіталу ПАТ «ІнГЗК» використовуємо модель аналізу Du Pont, результати розрахунків за якою подані у табл. 2.9.

Рентабельність власного капіталу за чистим прибутком має тенденцію стрімкого збільшення: у другому році — на 33 % порівняно з першим, у третьому році — на 20 % проти попереднього року. Досягнення значення фінансової рентабельності на рівні 65 % у третьому році є істотним результатом.

Таблиця 2.7

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ АКТИВІВ ПАТ «ІНГЗК» ЗА ОСТАННІ ТРИ РОКИ (НА КІНЕЦЬ РОКУ)

Джерела формування активів	Перший рік	Другий рік			Третій рік		
		тис. грн	зміни відносно першого року		тис. грн	зміни відносно другого року	
			тис. грн	темп приросту (зменшення), %		тис. грн	темп приросту (зменшення), %
1. Власний капітал, у тому числі:	7 258 988	6 629 636	-629 352	-9	9 663 878	3 034 242	46
статутний капітал	689 906	689 906	0	0	689 906	0	0
інший додатковий капітал	1 566 074	1 841 238	275 164	18	1 700 246	-140 992	-8
резервний капітал	172 477	172 477	0	0	172 477	0	0
нерозподілений прибуток	4 830 531	3 926 015	-904 516	-19	7 101 249	3 175 234	81
2. Забезпечення наступних витрат і платежів	415 459	440 870	25 411	6	425 710	-15 160	-3
3. Довгостроковий позиковий капітал	1 016 655	1 429 184	412 529	41	66 841	-1 362 343	-95
4. Поточні зобов'язання, у тому числі:	1 479 826	3 417 589	1 937 763	131	10 344 113	6 926 524	203
короткострокові кредити банків	205 215	0	-205 215	-100	0	0	—
поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	0	0	0	—	7 908	7 908	—
кредиторська заборгованість	296 294	662 913	366 619	124	6 102 567	5 439 654	821
поточні зобов'язання за розрахунками	648 361	2 617 689	1 969 328	304	4 085 944	1 468 255	56
інші поточні зобов'язання	329 956	136 987	-192 969	-58	147 694	10 707	8
5. Доходи майбутніх періодів	53 830	51 066	-2 764	-5	48 251	-2 815	-6
РАЗОМ	10 224 758	11 968 345	1 743 587	17	20 548 793	8 580 448	72

Таблиця 2.8

СТРУКТУРА АКТИВІВ ПАТ «ІНГЗК» ЗА ДЖЕРЕЛАМИ ФОРМУВАННЯ (НА КІНЕЦЬ РОКУ)

Джерела формування активів	Перший рік структура, %	Другий рік		Третій рік	
		структура, %	зміна щодо першого року, %	структура, %	зміна щодо другого року, %
1. Власний капітал, у тому числі:	71	55	-16	47	-8
статутний капітал	7	6	-1	3	-2
інший додатковий капітал	15	15	0	8	-7
резервний капітал	2	1	0	1	-1
нерозподілений прибуток	47	33	-14	35	2
2. Забезпечення наступних витрат і платежів	4	4	0	2	-2
3. Довгостроковий позиковий капітал	10	12	2	0,3	-12
4. Поточні зобов'язання, у т.ч.:	14	29	14	50	22
короткострокові кредити банків	2	0	-2	0	0
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	0	0	0	0	0
кредиторська заборгованість	3	6	3	30	24
поточні зобов'язання за розрахунками	6	22	16	20	-2
інші поточні зобов'язання	3	1	-2	1	0
5. Доходи майбутніх періодів	1	0	0	0	0
РАЗОМ	100	100	—	100	—

Таблиця 2.9

**РЕЗУЛЬТАТИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ
ПАТ «ІНГЗК» НА ОСНОВІ МОДЕЛІ DU PONT (НА КІНЕЦЬ РОКУ)**

Показники	Перший рік	Другий рік		Третій рік	
		значення	зміна щодо першого року	значення	зміна щодо другого року
Вихідні дані, тис.грн:					
1. Виручка від реалізації	4 384 200	8 897 838	4 513 638	14 507 916	5 610 078
2. Чистий прибуток	933 571	3 233 698	2 300 127	6 584 382	3 350 684
3. Власний капітал	7 728 277	7 121 572	-606 705	10 137 839	3 016 267
4. Позиковий капітал	2 496 481	4 846 773	2 350 292	10 410 954	5 564 181
5. Валюта балансу	10 224 758	11 968 345	1 743 587	20 548 793	8 580 448
Розрахункові дані:					
6. Рентабельність продажу, %	21	36	15	45	9
7. Продуктивність активів	0,43	0,74	0,31	0,71	-0,04
8. Коефіцієнт структури капіталу	0,32	0,68	0,36	1,03	0,35
9. Рентабельність власного капіталу за чистим прибутком, %	12	45	33	65	20
Абсолютна зміна чистої рентабельності власного капіталу за рахунок зміни, %:					
10. Рентабельності продажу			9		11
11. Продуктивності функціонування активів	—	—	15	—	-3
12. Коефіцієнта структури капіталу			10		11
13. Сукупного впливу факторів			33		20

Найбільш впливовим фактором зростання показника рентабельності власного капіталу за чистим прибутком у другому році було підвищення продуктивності функціонування активів з 0,43 до 0,74, що зумовило збільшення рентабельності власного капіталу на 15 %.

Зростання рентабельності продажу і коефіцієнта структури мали приблизно однаковий вплив на приріст рентабельності власного капіталу (на 9 і 10 % відповідно). У третьому році однаково вагомий вплив (11 %) на підвищення показника рентабельності власного капіталу за чистим прибутком мали рентабельність продажу та коефіцієнт структури капіталу.

Проведемо *аналіз фінансової стійкості* ПАТ «ІНГЗК» за показниками, наведеними у табл. 2.10. Аналіз фінансової стійкості показує структуру капіталу підприємства за складом і джерелами фінансування, частку власних і позикових коштів у майні підприємства, дає можливість простежити, чи відповідають ці показники оптимальним значенням.

Таблиця 2.10

ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПАТ «ІНГЗК» (НА КІНЕЦЬ РОКУ)

Показники	Методологія розрахунку показника	Перший рік	Другий рік	Третій рік
Власні оборотні кошти, тис. грн	ОбКв = Власний капітал + Довгострокові зобов'язання – Необоротні активи	3712 340	3316 460	1004 367
Коефіцієнт автономії	Ка = Власний капітал / Валюта балансу	0,71	0,55	0,47
Коефіцієнт перманентного капіталу	Кпк = (Власний капітал + Довгострокові зобов'язання) / Валюта балансу	0,81	0,67	0,47
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Кдсз = Довгострокові зобов'язання / (Довгострокові зобов'язання + Поточні зобов'язання)	0,41	0,29	0,01
Коефіцієнт фінансового ризику	Кфр = (Довгострокові + Поточні зобов'язання) / Власний капітал	0,34	0,73	1,08
Коефіцієнт фінансової стабільності	Кфс = Власний капітал / (Довгострокові зобов'язання + Поточні зобов'язання)	2,91	1,37	0,93
Коефіцієнт маневреності власних коштів	Кмвк = (Власний капітал + Довгострокові зобов'язання – Необоротні активи) / (Власний капітал + Довгострокові зобов'язання)	0,45	0,41	0,10
Обсяг чистих оборотних коштів, тис.грн	ОбКч = Оборотні активи + Витрати майбутніх періодів – Поточні зобов'язання	4181 629	3808 396	1478 328

Головною метою аналізу фінансової стійкості підприємства є виявлення та усунення недоліків його фінансової діяльності, а також пошук способів підвищення ліквідності і платоспроможності.

За результатами оцінювання рівня фінансової стійкості ПАТ «ІнГЗК» з точки зору фінансової автономії, можна зазначити, що коефіцієнт автономії, як і коефіцієнт перманентного капіталу, поступово знижується, але міститься у прийнятних межах.

Коефіцієнти фінансового ризику та фінансової стабільності за останні три роки мають значення, що відповідають нормі, а у третьому році перетинають допустиму межу в 1,0, що викликано стрімким зростанням кредиторської заборгованості.

Обсяг чистих оборотних коштів зменшився у 2,8 раза у третьому році порівняно з першим, що свідчить про заморожування коштів у поточних зобов'язаннях підприємства, але загальний рівень оборотних коштів достатній для погашення поточних зобов'язань.

Враховуючи рівні розрахованих показників та їх динаміку, можемо дійти висновку про наявність тенденції погіршення фінансової стійкості підприємства у короткостроковому періоді.

Проведемо *аналіз ліквідності та платоспроможності* ПАТ «ІнГЗК» у табл. 2.11. Для цього розглянемо ліквідність балансу — порівняємо величини активів, згрупованих за рівнем ліквідності, із сумами зобов'язань з пасиву, згрупованими за термінами їх погашення.

Таблиця 2.11

РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ЛІКВІДНОСТІ І ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ (НА КІНЕЦЬ РОКУ)

Показники	Методологія розрахунку показника	Перший рік	Другий рік	Третій рік
Коефіцієнт абсолютної ліквідності, K_1	$K_1 = (\text{Грошові кошти} + \text{Цінні папери}) / \text{Поточні зобов'язання}$	0,01	0,07	0,0001
Проміжний коефіцієнт ліквідності, K_2	$K_2 = (\text{Грошові кошти} + \text{Цінні папери} + \text{Дебіторська заборгованість}) / \text{Поточні зобов'язання}$	3,60	2,00	1,10
Коефіцієнт покриття (платоспроможності), K_3	$K_3 = \text{Матеріальні і грошові оборотні активи} / \text{Поточні зобов'язання}$	3,81	2,11	1,14
Коефіцієнт загальної платоспроможності, K_4	$K_4 = \text{Оборотні активи} / \text{Загальна сума зобов'язань}$	1,93	1,37	1,09
Коефіцієнт загальної ліквідності, K_5	$K_5 = (\text{Грошові кошти} + \text{Цінні папери} + \text{Дебіторська заборгованість} + \text{Виробничі запаси}) / \text{Поточні зобов'язання}$	3,72	2,08	1,12

Як видно з результатів розрахунків, коефіцієнт абсолютної ліквідності ПАТ «ІнГЗК» протягом трьох років значно менший за норматив (0,2). Але з огляду на специфіку підприємства, наявність великого залишку грошових коштів може свідчити про неефективність їх використання. Тому більше інформаційне навантаження має коефіцієнт загальної ліквідності.

Проміжний коефіцієнт ліквідності перевищує нормативний у 1,6—5,1 раза (відповідно у першому та третьому роках). Така ситуація пояснюється значною дебіторською заборгованістю підприємства.

Коефіцієнт покриття, як і коефіцієнт загальної платоспроможності, має тенденцію зменшення, що є негативною ознакою. Основна причина зниження коефіцієнта загальної платоспроможності полягає в тому, що темп росту зобов'язань, особливо поточних, вищий за темп зростання оборотних активів.

Коефіцієнт загальної ліквідності перевищує нормативний. У цілому платоспроможність підприємства можна визнати задовільною, але при цьому варто відмітити наявність резервів для поліпшення показників.

Проаналізуємо *ймовірність банкрутства* ПАТ «ІнГЗК» за моделями передбачення неплатоспроможності, наведеними у табл. 2.12. Згідно з нижченаведеною аналітикою щодо ймовірності банкрутства підприємства можливі такі висновки:

— за моделлю Альтмана граничне значення коефіцієнта $Z=1,23$. За даними ПАТ «ІнГЗК» цей показник перевищує граничне значення (на 0,59 од. у першому році, 1,42 од. — у другому та на 1,77 од. — у третьому році);

— розрахунок коефіцієнта Спрінгейта показав, що підприємство не є потенціальним банкрутом. Навіть у кризовий перший рік цей показник становив 1,71 проти нормативного значення 0,862;

— за моделлю Ліса у поточній перспективі підприємству не загрожує крах (значення показника на рівні 0,083 при граничному значенні 0,037). Варто відмітити позитивну тенденцію збільшення даного показника протягом трьох років;

— розрахунки за моделлю Тафлера також підтверджують стабільні довгострокові перспективи підприємства (у третьому році показник понад утричі перевищує нормативний).

ІНТЕГРАЛЬНІ МОДЕЛІ ОЦІНЮВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПАТ «ІНГЗК» (НА КІНЕЦЬ РОКУ)

Модель	Формула	Складники формули	Перший рік	Другий рік	Третій рік
Е. Альтмана, 1983 р.	$Z = 0,717 \cdot X_1 + 0,847 \cdot X_2 + 3,107 \cdot X_3 + 0,42 \cdot X_4 + 0,995 \cdot X_5$	X_1 — оборотний капітал / сума активів X_2 — нерозподілений прибуток / сума активів X_3 — операційний прибуток / сума активів X_4 — балансова вартість акцій / позиковий капітал X_5 — виручка / сума активів	1,82	2,65	3,00
Спрінгейта	$S = 1,03A + 3,07B + 0,66C + 0,4D$	A — робочий капітал / сума активів B — прибуток до сплати податків та відсотків / сума активів C — прибуток до сплати податків / короткострокова заборгованість D — виручка / сума активів	1,71	2,61	2,21
Ліса, 1972 р.	$L = 0,063 \cdot X_1 + 0,092 \cdot X_2 + 0,057 \cdot X_3 + 0,001 \cdot X_4$	X_1 — оборотний капітал / сума активів X_2 — прибуток від реалізації / сума активів X_3 — нерозподілений прибуток / сума активів X_4 — власний капітал / сума активів	0,08	0,10	0,11
Тафлера, 1997 р.	$T = 0,53 \cdot X_1 + 0,13 \cdot X_2 + 0,18 \cdot X_3 + 0,16 \cdot X_4$	X_1 — прибуток від реалізації / короткострокова заборгованість X_2 — оборотні активи / сума зобов'язань X_3 — короткострокова заборгованість / сума активів X_4 — виручка / сума активів	1,19	1,25	0,91

Динаміка структури активів товариства наведена у табл. 2.13, 2.14.

Таблиця 2.13

СТРУКТУРА АКТИВІВ ПАТ «ІНГЗК» (НА КІНЕЦЬ РОКУ)

Активи	Перший рік	Другий рік			Третій рік		
		тис. грн	зміни щодо першого року		тис. грн	зміни щодо другого року	
			тис. грн	темп приросту (зменшення), %		тис. грн	темп приросту (зменшення), %
1. Необоротні активи, в тому числі:	4 563 303	4 742 360	179 057	4	8 726 352	3 983 992	84
нематеріальні активи за залишковою вартістю	10 603	5 934	-4 669	-44	3 411	-2 523	-43
незавершене будівництво	429 399	688 248	258 849	60	743 778	55 530	8
основні засоби за залишковою вартістю	4 117 950	4 041 718	-76 232	-2	4 361 040	319 322	8
відстрочені податкові активи	0	0	—	—	279 553	279 553	—
довгострокова дебіторська заборгованість	5 351	6 460	1 109	21	3 338 570	3 332 110	51581
2. Оборотні активи, в тому числі:	5 632 716	7 225 286	1 592 570	28	11 822 216	4 596 930	64
виробничі запаси	174 716	208 929	34 213	20	185 782	-23 147	-11
незавершене виробництво	2 886	9 447	6 561	227	7 626	-1 821	-19
готова продукція	124 885	83 690	-41 195	-33	103 828	20 138	24
товари	29	10 408	10 379	35790	119 181	108 773	1045
дебіторська заборгованість	5 313 716	6 673 703	1 359 987	26	11 405 013	4 731 310	71
поточні фінансові інвестиції	1 428	0	-1 428	-100	0	0	—
грошові кошти та їх еквіваленти	15 056	239 109	224 053	1488	786	-238 323	-100
3. Витрати майбутніх періодів	28 739	699	-28 040	-98	225	-474	-68
РАЗОМ	10 224 758	11 968 345	1 743 587	17	20 548 793	8 580 448	72

Таблиця 2.14

ПОКАЗНИКИ СТРУКТУРИ АКТИВІВ ПАТ «ІНГЗК» (НА КІНЕЦЬ РОКУ)

Активи	Перший рік, частка, %	Другий рік		Третій рік	
		частка, %	зміна щодо першого року	частка, %	зміна щодо другого року
1. Необоротні активи, в тому числі:	44,6	39,6	-5,0	42,5	2,8
нематеріальні активи за залишковою вартістю	0,1	0,0	-0,1	0,0	0,0
незавершене будівництво	4,2	5,8	1,6	3,6	-2,1
основні засоби за залишковою вартістю	40,3	33,8	-6,5	21,2	-12,5
відстрочені податкові активи	0,0	0,0	0,0	1,4	1,4
довгострокова дебіторська заборгованість	0,1	0,1	0,0	16,2	16,2
2. Оборотні активи, в тому числі:	55,1	60,4	5,3	57,5	-2,8
виробничі запаси	1,7	1,7	0,0	0,9	-0,8
незавершене виробництво	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0
готова продукція	1,2	0,7	-0,5	0,5	-0,2
товари	0,0	0,1	0,1	0,6	0,5
дебіторська заборгованість	52,0	55,8	3,8	55,5	-0,3
поточні фінансові інвестиції	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
грошові кошти та їх еквіваленти	0,1	2,0	1,9	0,0	-2,0
3. Витрати майбутніх періодів	0,3	0,0	-0,3	0,0	0,0
РАЗОМ	100,0	100,0	—	100,0	—

На основі даних табл. 2.12—2.14 можна дійти наступних висновків:

✓ у третьому році величина необоротних активів збільшилася на 84 % порівняно з першим роком. Це відбулося, в першу чергу, за рахунок зростання довгострокової дебіторської заборгованості підприємства до 3 339 млн грн;

✓ протягом трьох років оборотні активи в їх загальній величині підвищилися вдвічі, частка їх коливалася на рівні 55—60 %. Зростання оборотних активів в абсолютній величині зумовлено збільшенням частки і розміру поточної дебіторської заборгованості. Так, якщо її величина у першому році становила 5 314 млн грн (52 %), то у третьому році — вже 11 405 млн грн і становила 56 % у величині активів.

Для глибшого дослідження результативності функціонування активів підприємства розраховані показники, що характеризують швидкість їх обороту (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ОБОРОТНОСТІ АКТИВІВ ПАТ «ІНГЗК»

Показники	Методологія розрахунку показника	Перший рік	Другий рік	Третій рік
Робочий капітал, тис. грн	$R_k = \text{Оборотні активи} - \text{Поточні зобов'язання}$	4 181 629	3 808 396	1 478 328
Маневреність робочого капіталу	$M_k = \text{Сума всіх запасів} / \text{Сума робочого капіталу}$	0,07	0,08	0,28
Коефіцієнт оборотності ($K_{об}$), кількість оборотів				
Оборотних коштів	$K_o = \text{Виручка} / \text{Середні за період залишки оборотних коштів}$	0,72	1,38	1,52
Виробничих запасів	$K_z = \text{Собівартість продукції} / \text{Середні за період залишки запасів}$	8,57	10,42	10,03

Показники	Методологія розрахунку показника	Перший рік	Другий рік	Третій рік
Готової продукції	$K_{гп} = \text{Виручка від реалізації продукції} / \text{Середні за період залишки готової продукції}$	63,58	85,32	154,74
Дебіторської заборгованості	$K_{д} = \text{Виручка від реалізації продукції} / \text{Середні за період залишки дебіторської заборгованості}$	0,77	1,48	1,61
Активів	$K_{а} = \text{Виручка від реалізації продукції} / \text{Сума активів}$	0,43	0,80	0,89
Тривалість обороту, днів				
Оборотних коштів	$T_{о} = \text{Кількість днів періоду} / K_{об}$	497	260	236
Виробничих запасів	$T_{з} = \text{Кількість днів періоду} / K_{об}$	42	35	36
Готової продукції	$T_{з} = \text{Кількість днів періоду} / K_{об}$	6	4	2
Дебіторської заборгованості	$T_{з} = \text{Кількість днів періоду} / K_{об}$	470	243	224
Активів	$T_{з} = \text{Кількість днів періоду} / K_{об}$	845	449	403
Абсолютна зміна оборотного капіталу за рахунок зміни, тис.грн				
Швидкості обертання	—	—	-5 848 113	-958 729
Зміни виручки			6 227 855	4 053 479
Сукупний вплив факторів			379 743	3 094 750

Незважаючи на зростання в абсолютному значенні величини оборотних коштів за останні три роки, коефіцієнти оборотності оборотних коштів, виробничих запасів, готової продукції та найвагомішого за часткою складника оборотних активів — дебіторської заборгованості мають стабільну тенденцію до підвищення. Це пояснюється тим, що в зазначений період виручка від реалізації продукції мала вищий темп приросту, ніж оборотні кошти (виручка у третьому році збільшилася у 3,3 раза порівняно з першим роком, а величина оборотних коштів — лише у 1,6 раза). Тривалість обороту оборотних коштів та активів взагалі також має позитивну тенденцію до зменшення.

Визначення абсолютної зміни оборотного капіталу за рахунок факторів зміни виручки і швидкості обертання також підтверджує висновок щодо суттєвого впливу зростання виручки на збільшення оборотного капіталу.

Проаналізуємо детальніше стан основних засобів за показниками, наведеними на рис. 2.8, 2.9.

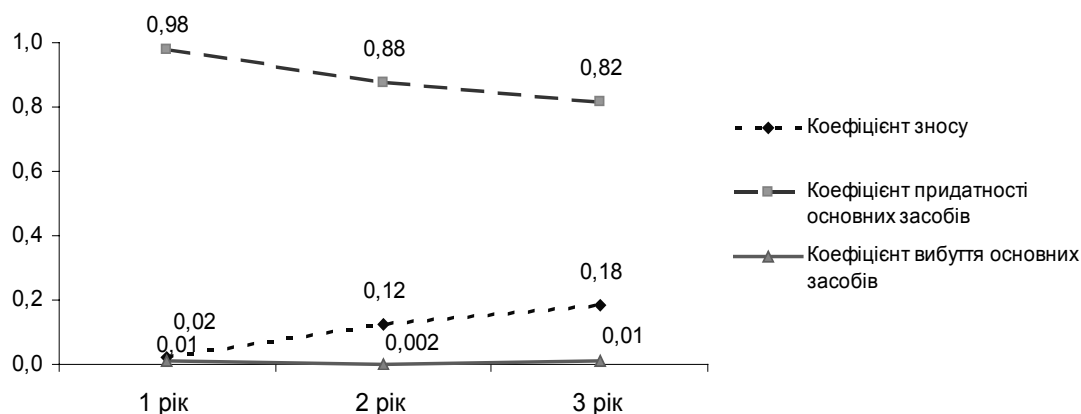

Рис. 2.8. Коефіцієнти зносу, придатності та вибуття основних засобів у динаміці за три роки

Коефіцієнт зносу має тенденцію до підвищення, а коефіцієнт придатності основних засобів — до зниження. Абсолютні ж значення показників перебувають у межах норми.

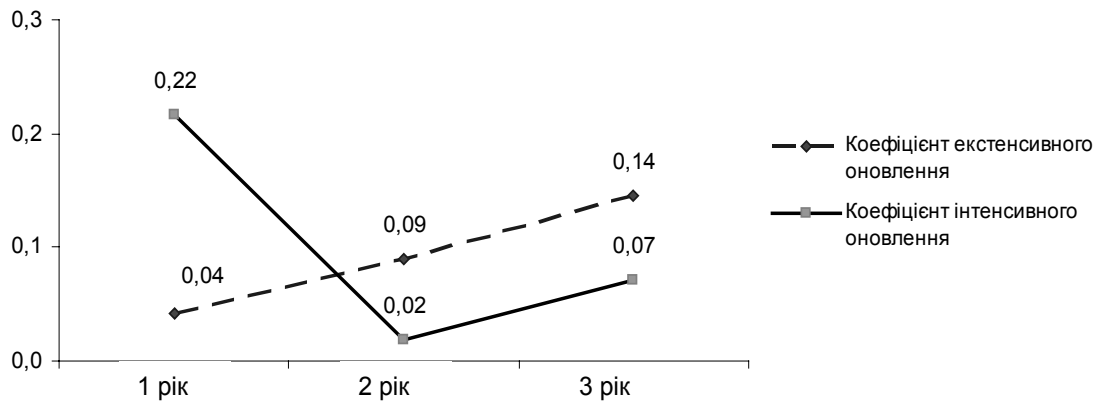

Рис. 2.9. Коефіцієнти екстенсивного та інтенсивного оновлення основних засобів у динаміці за три роки

Коефіцієнт екстенсивного оновлення стабільно зростає з 0,04 у першому році до 0,14 у третьому, що є позитивною ознакою. Коефіцієнт інтенсивного оновлення стрімко знижується у другому році порівняно з першим, передусім, через значну вартість введених в експлуатацію основних засобів. У третьому році даний показник збільшується на 0,05.

Проаналізуємо рівень забезпеченості підприємства основними засобами та ефективність їх використання за показниками, наведеними у табл. 2.16.

Таблиця 2.16

ПОКАЗНИКИ РІВНЯ ЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ

Показники	Методологія розрахунку показника	Перший рік	Другий рік	Третій рік
Фондоозброєність	$F_o = \text{Середньорічна вартість ОЗ} / \text{Середньоспискова чисельність персоналу}$	491,3	650,4	837,4
Фондовіддача	$F_v = \text{Чистий дохід від реалізації продукції} / \text{Середньорічна вартість ОЗ}$	1,04	2,01	2,92
Фондомісткість	$F_m = 1 / F_v$	0,96	0,50	0,34
Рентабельність основних засобів	$R = \text{Чистий прибуток} / \text{Середньорічна вартість ОЗ}$	22 %	73 %	132 %

Варто відмітити стійке зростання фондоозброєності на ПАТ «ІнГЗК» протягом трьох років, що викликане, в першу чергу, скороченням чисельності персоналу.

Динаміка зміни показника фондовіддачі підприємства має тенденцію до зростання, що зумовлене поступовим підвищенням чистого доходу від реалізації продукції у 3,3 раза у третьому році порівняно з першим роком. Фондомісткість є оберненим показником до фондовіддачі, тому відповідно має позитивну тенденцію до зменшення.

Рентабельність основних засобів збільшується у 6,5 раза у другому році порівняно з першим роком, передусім через значне зростання чистого прибутку в абсолютному значенні.

За результатами *аналізу фінансових результатів* діяльності (табл. 2.17) можна констатувати, що підприємство є прибутковим. У третьому році проти першого року величина чистого прибутку збільшилася в 7 разів. Невисокий рівень прибутку в першому році пояснюється наслідками фінансової кризи попереднього року. У посткризовий період розвиток підприємства охарактеризується позитивною динамікою.

Позитивним є зростання виручки від реалізації продукції у другому році порівняно з першим роком понад удвічі, у третьому році проти другого — у 1,6 раза.

Оскільки протягом досліджуваного періоду підприємство характеризувалося найбільшою величиною чистого прибутку у третьому році, то і показники рентабельності є найвищими у даному періоді (табл. 2.18).

Таблиця 2.17

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «ІНГЗК» ЗА ТРИ РОКИ

Показники	Перший рік	Другий рік			Третій рік		
		тис. грн	зміни		тис. грн	зміни	
			тис. грн	темп приросту (зменшення), %		тис. грн	темп приросту (зменшення), %
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	4 384 200	8 897 838	4 513 638	103	14 507 916	5 610 078	63
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2 156 233	3 205 347	1 049 114	49	3 654 118	448 771	14
Інші операційні доходи	5 626 673	7 018 521	1 391 848	25	15 271 557	8 253 036	118
Адміністративні витрати	55 112	66 810	11 698	21	74 407	7 597	11
Витрати на збут	287 532	434 893	147 361	51	358 433	-76 460	-18
Інші операційні витрати	5 867 562	7 760 968	1 893 406	32	15 284 151	7 523 183	97
Фінансові результати від операційної діяльності	1 644 434	4 448 341	2 803 907	171	10 408 364	5 960 023	134
Фінансові доходи	172 408	131 812	-40 596	-24	20 811	-111 001	-84
Фінансові витрати	312 886	162 662	-150 224	-48	1 715 741	1 553 079	955
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування	1 503 956	4 417 491	2 913 535	194	8 713 434	4 295 943	97
Податок на прибуток від звичайної діяльності	570 385	1 183 815	613 430	108	2 129 079	945 264	80
Надзвичайні доходи	0	127	127	—	235	108	85
Надзвичайні витрати	0	105	105	—	208	103	98
Чистий прибуток (збиток)	933 571	3 233 698	2 300 127	246	6 584 382	3 350 684	104

Через стрімке зростання чистого прибутку можна спостерігати підвищення значень рентабельності продажу в 2 рази, рентабельності основного капіталу в 6, рентабельності оборотного капіталу — в 3, рентабельності виробничого капіталу — в 7, рентабельності власного капіталу — в 5 разів у третьому році порівняно з першим роком.

Таблиця 2.18

**ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ЗА ЧИСТИМ ПРИБУТКОМ ПАТ «ІНГЗК» ЗА ТРИ РОКИ, %
(НА КІНЕЦЬ РОКУ)**

Показники	Методологія розрахунку показника	Перший рік	Другий рік	Третій рік
Рентабельність продукції	$R = \text{Чистий прибуток} / \text{Собівартість реалізації}$	37	87	161
Рентабельність продажу	$R = \text{Чистий прибуток} / \text{Виручка від реалізації продукції}$	21	36	45
Рентабельність активів	$R = \text{Чистий прибуток} / \text{Вартість активів}$	9	27	32
Рентабельність основного капіталу	$R = \text{Чистий прибуток} / \text{Вартість основних фондів}$	21	68	129
Рентабельність оборотного капіталу	$R = \text{Чистий прибуток} / \text{Вартість оборотного капіталу}$	16	45	56
Рентабельність виробничого капіталу	$R = \text{Чистий прибуток} / \text{Вартість виробничих фондів}$	22	76	145
Рентабельність власного капіталу	$R = \text{Чистий прибуток} / \text{Власний капітал}$	12	46	65

Таким чином, за результатами проведеної діагностики результативності діяльності ПАТ «ІНГЗК» можна дійти наступних висновків:

1. Підприємство має стабільне становище в умовах ринкової економіки, але водночас існує потенціал підвищення ефективності окремих показників (наприклад, підвищення дисципліни погашення дебіторської та кредиторської заборгованості) та діяльності підприємства в цілому.

2. Незважаючи на погіршення показників ліквідності підприємства у короткостроковому періоді загроза банкрутства у перспективі найближчих років відсутня.

3. Результати економічного оцінювання фінансового стану ПАТ «ІНГЗК» показують, що на сьогоднішній день підприємство є фінансово стійким і прибутковим.

4. Аналіз джерел фінансування розвитку підприємства

У межах дослідження процесу формування капіталу висвітливо структуру джерел фінансових ресурсів, які наявні у розпорядженні підприємства. Проаналізуємо структуру власних джерел фінансування ПАТ «ІНГЗК» в динаміці за три роки (рис. 2.10, 2.11).

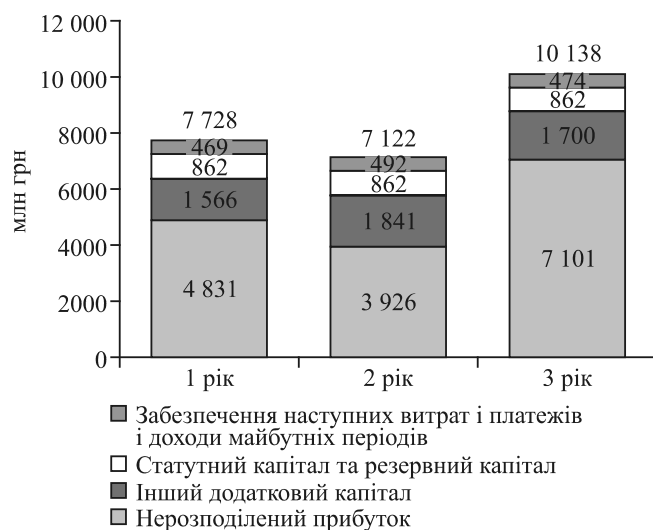

Рис. 2.10. Динаміка власних джерел фінансування за три роки

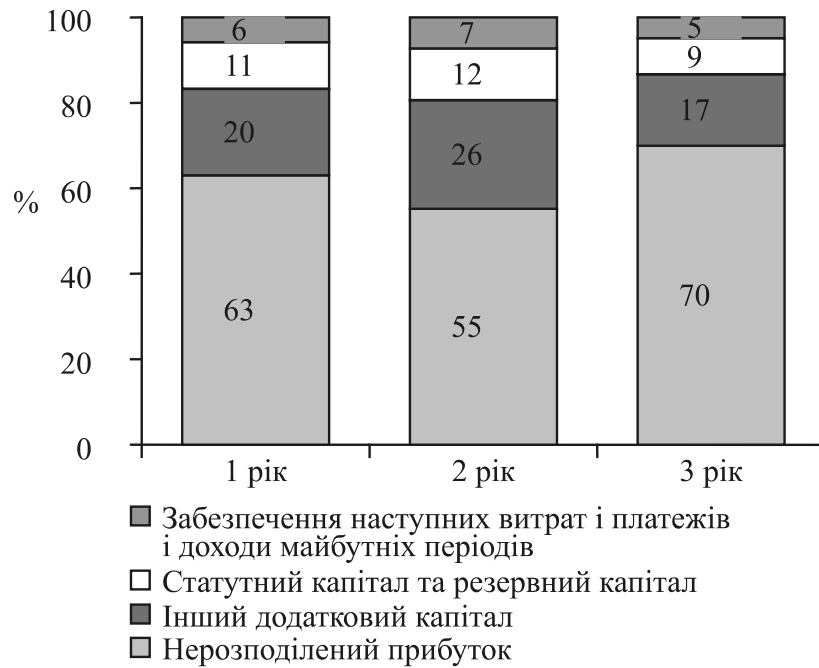

Рис. 2.11. Структурні зміни власних джерел фінансування за три роки

За результатами проведених досліджень можна стверджувати:

— найбільшу частку у структурі власних джерел займає нерозподілений прибуток (70 % у третьому році). Саме через зростання абсолютної величини останнього у третьому році на 80 % щодо другого року відбувся загальний приріст власного капіталу в 1,4 раза;

— величина іншого додаткового капіталу зазнає незначних коливань і не перевищує 26 % протягом трьох років;

— резервний та статутний капітал мають стабільну величину, яка сумарно становить близько 10 % протягом аналізованого періоду;

— забезпечення наступних витрат і платежів та доходи майбутніх періодів складають майже 6 % від власних джерел і визначаються передусім сумою забезпечення виплат персоналу.

Проаналізуємо структуру зовнішніх джерел фінансування ПАТ «ІнГЗК» в динаміці за три роки (рис. 2.12, 2.13).

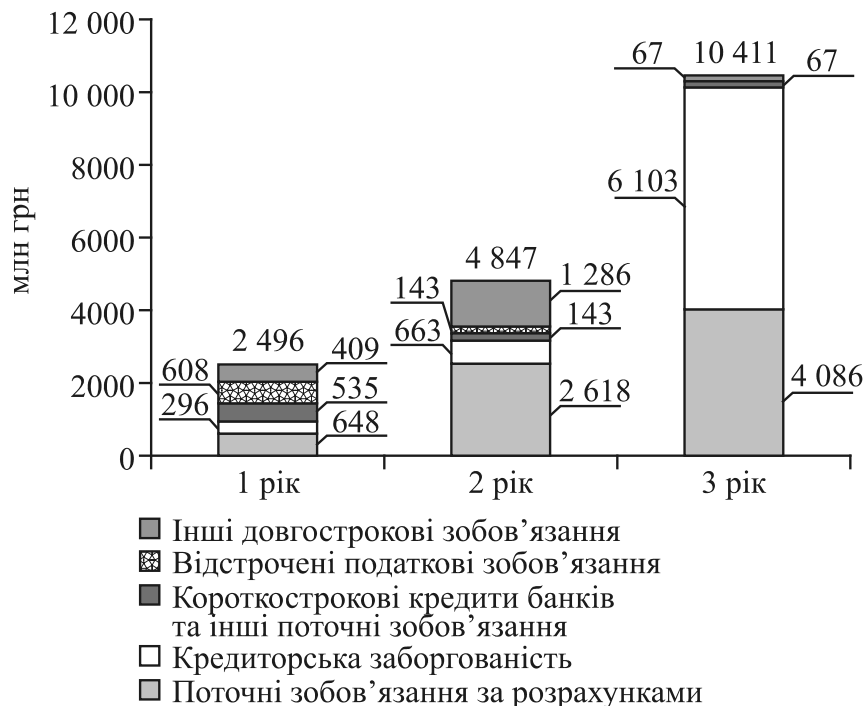

Рис. 2.12. Динаміка зовнішніх джерел фінансування за три роки

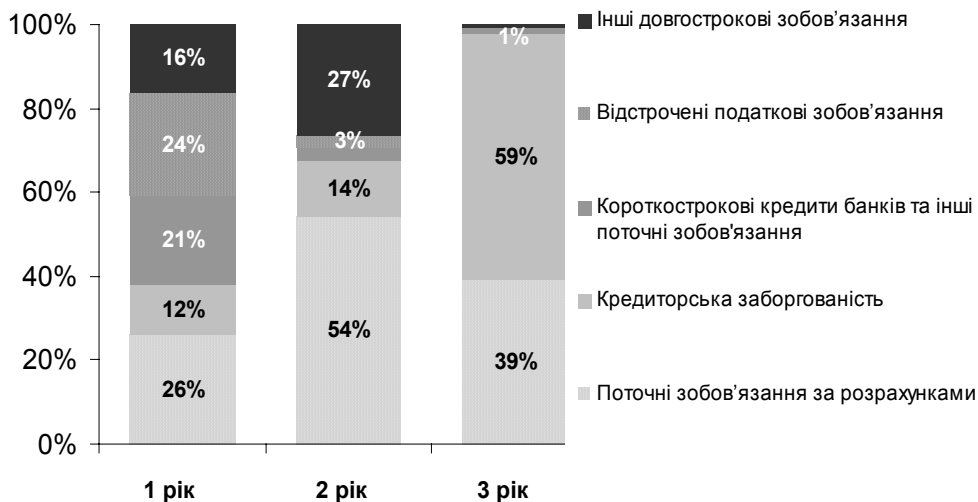

Рис. 2.13. Структурні зміни зовнішніх джерел фінансування за три роки

З вищенаведених діаграм видно, що:

- ✓ в аналізованому періоді спостерігається тенденція стрімкого нарощування кредиторської заборгованості та поточних зобов'язань за розрахунками. За три роки кредиторська заборгованість зросла більш ніж у 20 разів, поточні зобов'язання за розрахунками — у 6 разів;
- ✓ частка величини кредиторської заборгованості і поточних зобов'язань у третьому році досягла 98 % загального розміру зовнішніх джерел фінансування;
- ✓ серед джерел зовнішнього фінансування відсутні довгострокові кредити банків, частка короткострокових кредитів банків була невисока у першому році (8%), у другому-третьому роках підприємство взагалі не використовувало короткострокові кредити. Довгострокові зобов'язання складають відстрочені податкові зобов'язання та інші довгострокові зобов'язання, сумарна частка яких у загальній величині зовнішніх джерел була вагомою у першому році (41%), але поступово знизилася до 1% у третьому році.

На рис. 2.14 наведено співвідношення власних та зовнішніх джерел фінансування ПАТ «ІнГЗК».

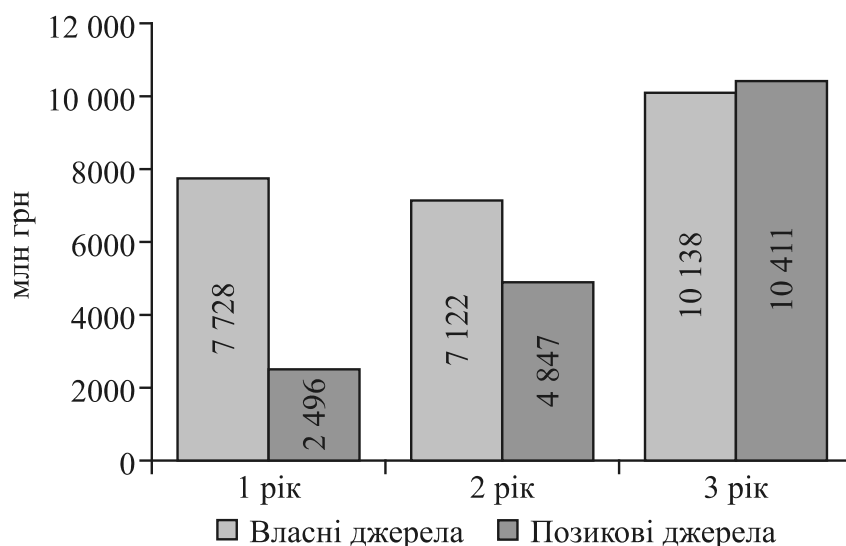

Рис. 2.14. Співвідношення власних і зовнішніх джерел фінансування за три роки

Виконаємо узагальнення щодо динаміки та структури джерел фінансування ПАТ «ІнГЗК»:

— стійке зростання величини джерел фінансування (у 2 рази за три роки) свідчить про збільшення масштабів діяльності підприємства;

— підвищення загальної величини джерел фінансування за три роки зумовлене переважно зростанням величини зовнішніх джерел (кредиторської заборгованості та поточних зобов'язань), що збільшує фінансовий ризик діяльності підприємства і негативно впливає на фінансову стійкість;

— незважаючи на приріст абсолютного розміру власних джерел на 31 % у третьому році порівняно з першим (передусім, за рахунок нерозподіленого прибутку) відбулося зниження їх частки у загальній величині джерел фінансування із 76 до 49 %.

Визначимо ефективність формування та функціонування капіталу ПАТ «ІнГЗК». На основі моделі Du Pont побудуємо мультиплікативну залежність рентабельності капіталу від наступних факторів:

- рентабельності продажу;
- оборотності дебіторської заборгованості;
- частки дебіторської заборгованості в оборотних активах;
- коефіцієнта поточної ліквідності;
- частки короткострокових зобов'язань у позиковому капіталі.

Рентабельність усього капіталу розраховується за бухгалтерським прибутком і є найзагальнішим показником у системі характеристик рентабельності, що відображає величину прибутку на одиницю вартості капіталу. Результати розрахунків подані у табл. 2.19.

Таблиця 2.19

**ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА ЗМІНУ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ КАПІТАЛУ
ПАТ «ІнГЗК» ЗА МОДЕЛЛЮ DU PONT (НА КІНЕЦЬ РОКУ)**

Показники	Перший рік	Другий рік		Третій рік	
		значення	зміна щодо першого року	значення	зміна щодо другого року
Вихідні дані, тис.грн					
1. Виручка від реалізації	4 384 200	8 897 838	4 513 638	14 507 916	5 610 078
2. Прибуток до оподаткування	1 503 956	4 417 491	2 913 535	8 713 434	4 295 943
3. Оборотні активи, у тому числі:	5 632 716	7 225 286	1 592 570	11 822 216	4 596 930
дебіторська заборгованість	5 313 716	6 673 703	1 359 987	11 405 013	4 731 310
4. Позиковий капітал, у тому числі:	2 496 481	4 846 773	2 350 292	10 410 954	5 564 181
короткострокові зобов'язання	1 479 826	3 417 589	1 937 763	10 344 113	6 926 524
5. Власний капітал	7 728 277	7 121 572	-606 705	10 137 839	3 016 267
6. Валюта балансу	10 224 758	11 968 345	1 743 587	20 548 793	8 580 448
Розрахункові дані					
7. Рентабельність продажу, %	34	50	15	60	10
8. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,83	1,33	0,5	1,27	-0,06
9. Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах	0,94	0,92	-0,02	0,96	0,04
10. Коефіцієнт поточної ліквідності	3,81	2,11	-1,69	1,14	-0,97
11. Частка короткострокових зобов'язань у позиковому капіталі	0,59	0,71	0,11	0,99	0,29
12. Коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу	0,32	0,68	0,36	1,03	0,35
13. Коефіцієнт автономії	0,76	0,60	-0,16	0,49	-0,10
14. Рентабельність капіталу, %	15	37	22	42	5
Оцінювання впливу факторів на зміну рентабельності капіталу, %					
15. Рентабельність продажу	—	—	7	—	8
16. Оборотність дебіторської заборгованості			13		-2
17. Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах			-1		2
18. Коефіцієнт поточної ліквідності			-15		-20

Закінчення табл. 2.19.

Показники	Перший рік	Другий рік		Третій рік	
		значення	зміна щодо першого року	значення	зміна щодо другого року
19. Частка короткострокових зобов'язань у позиковому капіталі			4		10
20. Коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу			25		17
21. Коефіцієнт автономії			-10		-9
22. Сукупний вплив факторів			22		5

Рентабельність капіталу має тенденцію стабільного зростання: у другому році — на 22 % порівняно з першим роком, у третьому році — на 5 % проти попереднього року. Досягнення значення рентабельності капіталу на рівні 42 % у 2011р. є істотним результатом.

Усі фактори, що враховані в аналітиці, можна розподілити за ознакою впливу на зміну рентабельності капіталу: позитивну та негативну. До чинників, що спричинили підвищення рентабельності капіталу ПАТ «ІнГЗК», можна віднести:

— коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу — найвпливовіший фактор збільшення показника рентабельності капіталу. У другому році через зміну даного показника понад удвічі зростає рентабельність капіталу на 25 %, у третьому році — відповідно на 17 %;

— через стабільне зростання рентабельності продажу відбулося підвищення рентабельності капіталу на 7—8 % щорічно протягом аналізованого періоду;

— у межах частки короткострокових зобов'язань у позиковому капіталі збільшення поточних зобов'язань можна розцінити як позитивний вплив на рентабельність капіталу, але водночас погіршилася фінансова стійкість підприємства;

— оборотність дебіторської заборгованості мала позитивний вплив на рентабельність капіталу лише за результатами другого року, у третьому році через відсутнє нарощування дебіторської заборгованості показник спричинив зменшення рівня рентабельності капіталу на 2 %.

До факторів, що зумовили негативний вплив на рівень рентабельності капіталу ПАТ «ІнГЗК», належать:

— коефіцієнт поточної ліквідності — має найвагоміший вплив серед цієї групи факторів на рівень рентабельності; через недостатнє покриття поточних зобов'язань оборотними активами знизився рівень рентабельності на 15 % у другому році та на 20 % — у третьому році;

— коефіцієнт автономії — має стійку тенденцію до зменшення, що можна розцінювати як негативне явище, оскільки у третьому році показник досягає критичного значення і відповідно впливає на рентабельність капіталу.

Таким чином, можна дійти наступних висновків щодо змін у структурі джерел фінансування розвитку ПАТ «ІнГЗК»:

1) Позитивною тенденцією вважається збільшення абсолютної величини та частки у структурі власних джерел нерозподіленого прибутку, що привело до загального зростання власного капіталу. Це свідчить про істотний потенціал його реінвестування з метою розвитку підприємства.

2) Стійкий приріст величини джерел фінансування (у 2 рази за три роки) свідчить про розширення масштабів діяльності підприємства, але це зростання обумовлене, передусім, збільшенням розміру зовнішніх джерел (кредиторської заборгованості та поточних зобов'язань), що підвищує фінансовий ризик діяльності підприємства і негативно впливає на фінансову стійкість.

Таблиця 2.20

БАЛАНС ПАТ «ІнГЗК», тис. грн

Актив	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>I</i>	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:				
— залишкова вартість	010	5726	10603	5934
— первісна вартість	011	13186	24823	29083

Продовженням табл. 2.20

Актив	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
1	2	3	4	5
— накопичена амортизація	012	(7460)	(14220)	(23149)
Незавершене будівництво	020	348856	429399	688248
Основні засоби:				
— залишкова вартість	030	3543803	4117950	4041718
— первісна вартість	031	4226710	4218178	4616871
— знос	032	(682907)	(100228)	(575153)
Довгострокові біологічні активи:				
— справедлива (залишкова) вартість	035	0	0	0
— первісна вартість	036	0	0	0
— накопичена амортизація	037	(0)	(0)	(0)
Довгострокові фінансові інвестиції:				
— які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	040	0	0	0
— інші фінансові інвестиції	045	0	0	5
Довгострокова дебіторська заборгованість	050	1266	5351	6455
Справедлива (залишкова) вартість інвестиційної нерухомості	055	0	0	0
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	056	0	0	0
Знос інвестиційної нерухомості	057	(0)	(0)	(0)
Відстрочені податкові активи	060	0	0	0
Гудвіл	065	0	0	0
Інші необоротні активи	070	0	0	0
Гудвіл при консолідації	075	0	0	0
Усього за розділом I	080	3899651	4563303	4742360
II. Оборотні активи				
Виробничі запаси	100	171330	174714	208928
Поточні біологічні активи	110	2	2	1
Незавершене виробництво	120	6570	2886	9447
Готова продукція	130	13029	124885	83690
Товари	140	9682	29	10408
Векселі одержані	150	0	0	0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				
— чиста реалізаційна вартість	160	5654775	5296013	6056638
— первісна вартість	161	5655003	5296393	6056949
— резерв сумнівних боргів	162	(228)	(380)	(311)
Дебіторська заборгованість за рахунками:				
— за бюджетом	170	160	216	10583
— за виданими авансами	180	149673	15020	536798
— з нарахованих доходів	190	31	24	191
— із внутрішніх розрахунків	200	0	0	0

Актив	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>I</i>	2	3	4	5
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	335575	2443	69493
Поточні фінансові інвестиції	220	5865	1428	0
Грошові кошти та їх еквіваленти:				
— в національній валюті	230	102572	14526	236596
— у тому числі в касі	231	8	1	1
— в іноземній валюті	240	9237	530	2513
Інші оборотні активи	250	7300	0	0
Усього за розділом II	260	6465801	5632716	7225286
III. Витрати майбутніх періодів	270	135	28739	699
IV. Необоротні активи та групи вибуття	275	0	0	0
Баланс	280	10365587	10224758	11968345
Пасив	Код рядка	1 рік	2 рік	3 рік
I. Власний капітал				
Статутний капітал	300	689906	689906	689906
Пайовий капітал	310	0	0	0
Додатковий вкладений капітал	320	0	0	0
Інший додатковий капітал	330	937381	1566074	1841238
Резервний капітал	340	94094	172477	172477
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	5696943	4830531	3926015
Неоплачений капітал	360	(0)	(0)	(0)
Вилучений капітал	370	(0)	(0)	(0)
Накопичена курсова різниця	375	0	0	0
Усього за розділом I	380	7418324	7258988	6629636
Частка меншості	385	0	0	0
II. Забезпечення наступних виплат та платежів				
Забезпечення виплат персоналу	400	374881	403503	427855
Інші забезпечення	410	14222	11956	13015
Сума страхових резервів	415	0	0	0
Сума часток перестраховиків у страхових резервах	416	0	0	0
Цільове фінансування	420	0	0	0
Усього за розділом II	430	389103	415459	440870
III. Довгострокові зобов'язання				
Довгострокові кредити банків	440	0	0	0
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450	2099	12158	74324
Відстрочені податкові зобов'язання	460	432950	607983	143447
Інші довгострокові зобов'язання	470	0	396514	1211413
Усього за розділом III	480	435049	1016655	1429184

Актив	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
IV. Поточні зобов'язання				
Короткострокові кредити банків	500	0	205215	0
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	0	0	0
Векселі видані	520	0	0	0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	1190393	296294	662913
Поточні зобов'язання за розрахунками:				
— з одержаних авансів	540	276	240	24431
— з бюджетом	550	16887	34907	31539
— з позабюджетних платежів	560	0	0	0
— зі страхування	570	4421	4606	5491
— з оплати праці	580	9909	11092	12286
— з учасниками	590	783453	597516	2543942
— із внутрішніх розрахунків	600	0	0	0
Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримувані для продажу	605	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	610	60895	329956	136987
Усього за розділом IV	620	2066234	1479826	3417589
V. Доходи майбутніх періодів	630	56877	53830	51066
Баланс	640	10365587	10224758	11968345

Таблиця 2.21.

**ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПАТ «ІнГЗК», тис. грн
I ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ**

Стаття	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	7590319	5147861	10397625
Податок на додану вартість	015	1171635	763661	1499787
Акцизний збір	020	(0)	(0)	(0)
Інші вирахування з доходу	030	(0)	(0)	(0)
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	6418684	4384200	8897838
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	040	(1997371)	(2156233)	(3205347)
Валовий прибуток:				
— прибуток	050	4421313	2227967	5692491
— збиток	055	(0)	(0)	(0)
Інші операційні доходи	060	6180146	5626673	7018521
Адміністративні витрати	070	(46677)	(55112)	(66810)
Витрати на збут	080	(157904)	(287532)	(434893)
Інші операційні витрати	090	(4633555)	(5867562)	(7760968)

Продовження табл. 2.21

Стаття	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Фінансові результати від операційної діяльності:				
— прибуток	100	5763323	1644434	4448341
— збиток	105	(0)	(0)	(0)
Доход від участі в капіталі	110	0	0	0
Інші фінансові доходи	120	4100	138543	36481
Інші доходи	130	258791	33865	95331
Фінансові витрати	140	(0)	(176413)	(54487)
Втрати від участі в капіталі	150	(0)	(0)	(0)
Інші витрати	160	(259222)	(136473)	(108175)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	165	0	0	0
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:				
— прибуток	170	5766992	1503956	4417491
— збиток	175	(0)	(0)	(0)
У т.ч. прибуток від припиненої діяльності та/або прибуток від переоцінки необоротних активів та групи вибуття унаслідок припинення діяльності	176	0	0	0
У т.ч. збиток від припиненої діяльності та/або збиток від переоцінки необоротних активів та групи вибуття унаслідок припинення діяльності	177	(0)	(0)	(0)
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	(1044130)	(570385)	(1183815)
Дохід з податку на прибуток від звичайної діяльності	185	0	0	0
Фінансові результати від звичайної діяльності:				
— прибуток	190	4722862	933571	3233676
— збиток	195	(0)	(0)	(0)
Надзвичайні:				
— доходи	200	0	0	127
— витрати	205	(0)	(0)	(105)
Податки з надзвичайного прибутку	210	(0)	(0)	(0)
Чистий:				
— прибуток	220	4722862	933571	3233698
— збиток	225	(0)	(0)	(0)

II ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Найменування показника	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Матеріальні затрати	230	1443030	1510701	2265857
Витрати на оплату праці	240	317326	287365	338240
Відрахування на соціальні заходи	250	107891	102076	123909
Амортизація	260	195169	358849	487221

Стаття	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Інші операційні витрати	270	129822	415491	529828
Разом	280	2193238	2674482	3745055

III РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Середньорічна кількість простих акцій	300	2754270409	2759625600	2759625600
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	310	2754270409	2759625600	2759625600
Чистий прибуток, (збиток) на одну просту акцію	320	1.71474	0.3383	1.17179
Скоригований чистий прибуток, (збиток) на одну просту акцію	330	1.71474	0.3383	1.17179
Дивіденди на одну просту акцію	340	0.72473599	1.53434818	1.22023372

Розділ III

КОМПЛЕКСНІ ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ (КЕЙСИ)

Ділова гра «Експрес-діагностика підприємства»

Загальна характеристика ділової гри

Ділова гра «Експрес-діагностика підприємства» спрямована на посилення активізації сприйняття матеріалу з дисципліни «Бізнес-діагностика підприємства». У процесі її розроблення було поставлено такі цілі:

- сприяти розвитку у студентів навичок проведення діагностики підприємства, тобто вмінь визначати, систематизувати та оцінювати проблеми підприємства та обґрунтовувати ефективні шляхи їх вирішення;
- активізувати у студентів обмін досвідом прийняття управлінських рішень за результатами діагностики, а також розроблення творчих ідей вирішення проблемних ситуацій функціонування підприємства;
- викликати необхідність дослідження і пошуку інформації для проведення діагностики та висвітлення проблем, які виникають на підприємстві з визначенням можливих шляхів їх розв'язання з позицій як управлінської ланки, так і безпосередньо персоналу. Це дозволяє одержати повнішу інформацію про якість системи управління підприємством та результативність його господарювання.

У процесі гри студенти:

- вивчають і виокремлюють перелік показників ефективності діяльності підприємства;
- визначають і доповнюють перелік найтипівіших проблем підприємств однієї сфери діяльності;
- оцінюють та ранжують за різноманітними критеріями перелічені проблеми та їх значення для підприємства;
- виявляють причини, які зумовлюють визначені проблеми;
- оцінюють вплив визначених проблем на показники ефективності діяльності підприємства і в процесі колективного обговорення пропонують шляхи їх вирішення.

Ділова гра «Експрес-діагностика підприємства» сприяє максимальній активній діяльності студентів на занятті, конкуренції між командами та розподілу відповідальності за проведення діагностики за окремим блоком показників, надає досвід співпраці в команді, а також розвиває вміння обговорювати ідентифіковані проблеми діяльності компанії та вносити пропозиції щодо прийняття конкретних управлінських рішень з метою підвищення результативності функціонування досліджуваного суб'єкта господарювання. Гра проводиться в два етапи.

Етап I

Основною метою першого етапу є знайомство з підприємством, оцінювання зовнішнього середовища, а також проблем досліджуваної компанії і причин їх виникнення. Даний етап гри розпочинається з повідомлення модератора про завдання діагностики суб'єкта господарювання, цілі ділової гри, її сутність і послідовність проведення.

Група студентів має розділитися на команди (доцільно по п'ять осіб). У складі кожної з них виділяють топ-менеджера (капітана команди) та чотири консультанти. Також оголошуються основні кроки експрес-діагностики на першому етапі ділової гри.

Крок 1. Знайомство із загальною інформацією про підприємство. Студентам надаються короткі відомості про діяльність певного суб'єкта господарювання за останні три роки, найважливіші аспекти діяльності, особливості його функціонування на ринку, основних конкурентів, про перспективи розвитку на майбутнє тощо.

Учасникам гри роздаються кейси та визначається час на ознайомлення з ними. Потім студенти працюють зі спеціально підготовленим переліком питань, до складу якого входять група питань про напрями й особливості діяльності підприємства, зовнішнє середовище його функціонування, показники оцінювання ефективності та перелік можливих проблемних питань. У процесі ознайомлення зі змістом питань та одержаних пояснень від модератора кожний студент самостійно дає відповідь на поставлені проблемні питання, оцінюючи наведені в ньому показники за ступенем важливості для підприємства, діяльність якого описана у кейсі, доповнює їх, визначає перелік найважливіших проблемних питань, характерних для даного підприємства, а також оцінює актуальність проблеми.

Крок 2. Проведення розрахунків для експрес-діагностики діяльності підприємства. Після визначення особливостей функціонування суб'єкта господарювання та наявних проблем наступним кроком є проведення діагностики діяльності підприємства за останні три роки (додаток В). Студентам надається орієнтовний перелік обов'язкових показників з виокремленням шести блоків:

Блок 1. Основні характеристики діяльності підприємства: місія, стратегічні й тактичні цілі, основні клієнти, канали збуту, цільовий ринок, торгова марка, асортимент, якість продукції, дизайн, рівень цін, реклама, конкуренти.

Блок 2. Основні показники діяльності підприємства (абсолютні показники та їх динаміка за останні три роки): чистий дохід (обсяг реалізації продукції), витрати на виробництво та реалізацію продукції, дохід за окремими видами діяльності, витрати за окремими видами діяльності, прибуток і чистий прибуток, прибуток і чистий прибуток за окремими видами діяльності, активи підприємства, власний капітал, позиковий капітал.

Блок 3. Оцінювання стану та ефективності використання основних засобів підприємства: коефіцієнт зносу, коефіцієнт придатності, фондоозброєність, фондовіддача, фондомісткість, рентабельність основного капіталу.

Блок 4. Оцінювання ефективності використання персоналу підприємства: продуктивність праці, середня заробітна плата, зарплатовіддача, вплив зміни чисельності персоналу на зміну обсягу виготовленої продукції, вплив зміни продуктивності праці одного працівника на зміну обсягу виготовленої продукції.

Блок 5. Оцінювання фінансової стійкості та платоспроможності підприємства: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами, коефіцієнт абсолютної ліквідності, проміжний коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт покриття (платоспроможності).

Блок 6. Оцінювання результативності функціонування підприємства за показниками рентабельності: рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність необоротного (постійного) капіталу, рентабельність функціонуючого капіталу, рентабельність фінансових інвестицій, рентабельність реалізованої продукції за прибутком і чистим прибутком (рентабельність товарообороту), рентабельність продукції.

Відповідальність за розрахунки по окремому блоку показників несе певний консультант (обраний студент у команді). Контроль над проведенням розрахунків кожним консультантом і обґрунтуванням відповідних висновків здійснює топ-менеджер команди. Команда може доповнити орієнтовну систему показників ефективності діяльності підприємства іншими даними, які, на її думку, сприятимуть підсилению обґрунтованості висновків за результатами проведених розрахунків.

Етап II

Другий етап гри проводиться на наступному занятті. Його основна мета — обговорення одержаних результатів експрес-діагностики на першому етапі ділової гри та розроблення в процесі колективного мислення шляхів вирішення конкретних проблем підприємства. Другий етап розпочинається з того, що модератор оголошує порядок виступів топ-менеджерів команд з доповідями стосовно основних проблем діяльності підприємства на ринку, його конкурентних позицій та результатів проведеної командою експрес-діагностики функціонування суб'єкта господарювання.

Робота над ідентифікованими проблемами проходить у формі колективного обговорення, під час якого учасники гри обмінюються своїми думками, досвідом вирішення подібних проблем на своїх підприємствах, ідеями про можливі шляхи розв'язання визначеної проблеми. Результати роботи щодо аналізу та шляхів вирішення проблем компанії у командах обговорюються всіма студентами групи. В процесі обговорення представники кожної команди презентують результати роботи щодо прийняття конкретних рішень про підвищення результативності діяльності підприємства, а інші студенти висловлюють свої критичні зауваження та конструктивні пропозиції стосовно проведеної діагностики і шляхів вирішення проблем. Доцільно продіагностувати нові можливості підприємства, враховуючи основні параметри:

- технологічні зміни;
- можливості зростання ринку;
- можливості залучення нових споживачів;
- зміна величини і структури витрат;
- підвищення ефективності системи просування на ринок;
- можливості зниження рівня ризику;

- розширення асортименту;
- зменшення часу виконання замовлень;
- можливість формування переваг у ціновій конкуренції;
- підвищення іміджу торгової марки;
- збільшення швидкості реагування на зміни вподобань споживачів.

Потім модератор та студенти всієї групи оцінюють запропоновані шляхи вирішення проблеми за трьома показниками: можливості досяжності результату, ефективністю і рівнем витрат. Мета повторного оцінювання — проаналізувати, як робота, проведена під час ділової гри, вплинула на ставлення студентів до проблем, що обговорювалися.

На заключному етапі гри проводиться обговорення та оцінювання гри. Учасники гри діляться своїми враженнями, висловлюють зауваження і пропозиції щодо проведення гри, дають оцінку її актуальності та корисності. Модератор використовує одержану інформацію в подальшому для вдосконалення ділової гри.

Таблиця 3.1

ПРИКЛАД ЗАГАЛЬНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Повне найменування:	Публічне акціонерне товариство «Яготинський маслозавод»
Скорочене найменування (згідно зі статутом)	ПАТ «Яготинський маслозавод»
Регіон	Київська область
Дата реєстрації	25.03.1996 р.
Вид економічної діяльності (найменування)	Переробка молока та виробництво сиру; роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах з перевагою продовольчого асортименту; діяльність автомобільного вантажного транспорту
Вид цінних паперів	Акції іменні прості
Номінальна вартість одиниці акції (грн)	10,50
Розмір статутного капіталу (грн)	3 796 716,00
Кількість цінних паперів (шт.)	361 592

ПАТ «Яготинський маслозавод» — підприємство, що входить до складу холдингу «Молочний альянс» та є одним з провідних національних виробників молочної продукції. Воно випускає 16 видів молочної продукції під ТМ «Яготинське» — масло, сир, м'які і кисломолочні сири, йогурти, десерти, молоко, сметану, кефір, ряжанку, простоквашу, сироватки, закваски. Вся вона виготовляється виключно з високоякісної натуральної сировини без додавання рослинних жирів, консервантів та інших шкідливих для здоров'я сполук.

ПАТ «Яготинський маслозавод» виробляє продукцію лише з натурального молока без домішок і рослинних жирів з короткими термінами зберігання (від трьох до п'яти днів). У цьому — значна перевага над іншими компаніями з виробництва молочної продукції. Потужність підприємства на першій стадії складала 40 т цільного молока, що переробляється щодня в молочну продукцію. Обсяги випуску продукції становлять 35 т на добу.

За останні 10 років виробництво цільномолочної продукції ПАТ «Яготинський маслозавод» збільшилось у 9 разів. Так, 10 років тому було вироблено 7761 т продукції, а минулого року — 70006 т цільномолочної продукції. Відповідно і частка продукції Яготинського маслозаводу на ринку виробництва три роки тому складала близько 3 %, а в 2012 р. — 5 %.

На ПАТ «Яготинський маслозавод» завершилася повна модернізація виробничих потужностей, пов'язаних з приймально-апаратними процесами. У технічне оновлення підприємства інвестовано близько 50 млн грн. Зокрема, вдосконалені приймально-апаратне відділення, цех кисломолочної продукції, маслоцех, ділянка розливу продукції в ПЕТ-упаковку та компресорний цех. У результаті реконструкції приймально-апаратного відділення збільшено обсяг сховища сировини майже втричі (зі 100 до 290 т), підвищено понад удвічі продуктивність ліній сепарації та пастеризації молока (з 14 до 32,5 т/рік), автоматизовано технологічний процес.

За словами фахівців, установка нових сучасних компресорів дала змогу зменшити споживання підприємством електроенергії в 2,5 раза, збільшити продуктивність виробництва холоду втричі і підвищити рівень безпеки об'єкта, адже обсяг аміаку в системі зменшився з 14 т до 600 кг.

Істотно розширити асортимент дозволило встановлення лінії розфасовки молока в ПЕТ-пляшку потужністю 6000 пляшок/рік та введення в експлуатацію 17 нових танків для приготування кисломолочної продукції.

За прогнозами керівництва, завод має намір до жовтня поточного року збільшити виробничі потужності на 25 %, а також проводиться реконструкція з метою підвищення обсягів переробки. Реконструкція здійснюється без залучення зовнішніх інвестицій, лише власним коштом. Її орієнтовна вартість — 26 млн грн. Розширення виробництва, в першу чергу, буде зорієнтовано на виготовлення кисломолочної продукції — закваски, кефіру, ряжанки, оскільки наявні потужності з виробництва даної продукції вже завантажені на 100 %, а попит продовжує зростати. Це передбачає, зокрема, установку ємностей з приймання молока, сквашування молока та фасувальних автоматів. Планується, що реконструкція буде завершена до середини вересня поточного року. Крім того, за словами керівника, наступного року підприємство має намір на 14 % збільшити виробництво продукції з незбираного молока — до 80 тис. т, що на 10 тис. т більше, ніж минулого року.

ПАТ «Яготинський маслозавод» входить до складу потужного холдингу АТ «Молочний альянс». Це — група компаній, що об'єднує лідируючі підприємства з виробництва та збуту сирів і цільномолочної продукції, лідер сироварної галузі України. Холдинг охоплює дев'ять виробничих підприємств молочної галузі: Пирятинський, Баштанський, Городенківський, Згурівський, Тростянецький, Новоархангельський сирзаводи, Золотоніський маслоробний комбінат, Яготинський маслозавод, Варваслосирзавод та компанії «Еталонмолпродукт» і Торговий дім «Еталон», які забезпечують продаж продукції підприємств холдингу в Україні та за кордоном. Продукція підприємств холдингу випускається під брендами «Молочний шлях», «Славія», «Здорово», «Яготинське».

У даний час для молочної галузі України характерною є досить жорстка конкуренція. Основними конкурентами Яготинського маслозаводу є «Галактон», «Простоквашино», «Щодня», «Фанні». Але завод веде з ними цивілізовану боротьбу, навіть співпрацює з «Галактон».

Чисельність його персоналу за останні три роки була такою: перший рік — 722 особи, другий — 729, третій рік — 817 осіб, а фонд оплати праці становив відповідно — 18516,3 тис., 21966,4 тис. і 29475,6 тис. грн.

Таблиця 3.2

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ПАТ «ЯГОТИНСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД»
БАЛАНС ПАТ «ЯГОТИНСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД» ЗА ОСТАННІ ТРИ РОКИ, тис. грн

Актив	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи:				
— залишкова вартість	010	32	15	4
— первісна вартість	011	64	64	64
— накопичена амортизація	012	(32)	(49)	(60)
Незавершене будівництво	020	18650	1898	1392
Основні засоби:				
— залишкова вартість	030	25657	53585	54774
— первісна вартість	031	39269	75287	86929
— знос	032	(13612)	(21702)	(32155)
Довгострокові фінансові інвестиції:				
— які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	040	0	350	350
— інші фінансові інвестиції	045	360	3500	4001
Довгострокова дебіторська заборгованість	050	0	0	0
Відстрочені податкові активи	060	273	212	0
Гудвіл	065	0	0	0

Продовження табл. 3.2

Актив	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
Інші необоротні активи	070	0	0	0
Усього за розділом I	080	60521	59560	60521
II. Оборотні активи				
Виробничі запаси	100	6073	6339	22510
Незавершене виробництво	120	0	319	307
Готова продукція	130	978	7625	872
Товари	140	703	931	1237
Векселі одержані	150	0	0	0
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				
— чиста реалізаційна вартість	160	19920	29764	1383
— первісна вартість	161	19920	29764	1440
— резерв сумнівних боргів	162	(0)	(0)	(57)
Дебіторська заборгованість за рахунками:				
— за бюджетом	170	1	139	12
— за виданими авансами	180	395	974	4428
— з нарахованих доходів	190	0	0	0
— із внутрішніх розрахунків	200	0	0	76581
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	1490	360	1199
Поточні фінансові інвестиції	220	0	0	0
Грошові кошти та їх еквіваленти:				
— в національній валюті	230	327	135	1104
— у тому числі в касі	231	0	78	51
Інші оборотні активи	250	544	24	1931
Усього за розділом II	260	111564	46610	111564
III. Витрати майбутніх періодів	270	0	25	6951
IV. Необоротні активи та групи вибуття	275	0	0	0
Баланс	280	179036	106195	179036
I. Власний капітал				
Статутний капітал	300	3797	3797	3797
Пайовий капітал	310	0	0	0
Додатковий вкладений капітал	320	0	0	0
Інший додатковий капітал	330	4399	4398	4395
Резервний капітал	340	74	74	591
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	23707	32793	52499
Неоплачений капітал	360	(0)	(0)	(0)
Вилучений капітал	370	(0)	(0)	(0)
Накопичена курсова різниця	375	0	0	0
Усього за розділом I	380	31977	41062	61282
Частка меншості	385	0	0	0
II. Забезпечення наступних виплат та платежів				
Забезпечення виплат персоналу	400	0	0	2108

Закінчення табл. 3.2

Актив	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
Інші забезпечення	410	0	0	0
Цільове фінансування	420	0	0	0
Усього за розділом II	430	0	0	2108
III. Довгострокові зобов'язання				
Довгострокові кредити банків	440	0	6731	0
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450	3508	41649	13234
Відстрочені податкові зобов'язання	460	0	0	2337
Інші довгострокові зобов'язання	470	16360	0	0
Усього за розділом III	480	19868	48380	15571
IV. Поточні зобов'язання				
Короткострокові кредити банків	500	3290	0	17480
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	0	3503	34958
Векселі видані	520	0	0	0
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	7166	7662	14316
Поточні зобов'язання за розрахунками:				
— з одержаних авансів	540	679	39	531
— з бюджетом	550	611	436	1994
— з позабюджетних платежів	560	0	0	0
— зі страхування	570	502	899	934
— з оплати праці	580	878	1813	1930
— з учасниками	590	0	0	0
— із внутрішніх розрахунків	600	0	0	26729
Інші поточні зобов'язання	610	10432	2401	1203
Усього за розділом IV	620	23558	16753	100075
V. Доходи майбутніх періодів	630	0	0	0
Баланс	640	179036	106195	179036

Таблиця 3.3

**ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПАТ «ЯГОТИНСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД»
ЗА ОСТАННІ ТРИ РОКИ, тис. грн
I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ**

Стаття	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>I</i>	2	3	4	5
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	232737	331202	608713
Податок на додану вартість	015	37487	55121	101452
Акцизний збір	020	(0)	(0)	(0)
Інші вирахування з доходу	030	(7619)	(770)	(2790)
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	187631	275311	504471
Собівартість реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	040	(163528)	(228572)	(422263)
Валовий прибуток:				
— прибуток	050	24103	46739	82208

Стаття	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
— збиток	055	(0)	(0)	(0)
Інші операційні доходи	060	7144	1255	1571
Адміністративні витрати	070	(3248)	(4711)	(5631)
Витрати на збут	080	(11995)	(13980)	(22722)
Інші операційні витрати	090	(8972)	(4292)	(7437)
Фінансові результати від операційної діяльності:				
— прибуток	100	7032	25011	47989
— збиток	105	(0)	(0)	(0)
Дохід від участі в капіталі	110	0	0	0
Інші фінансові доходи	120	5	5	9
Інші доходи	130	0	31	209
Фінансові витрати	140	(4899)	(13603)	(17059)
Втрати від участі в капіталі	150	(0)	(0)	(0)
Інші витрати	160	(0)	(153)	(3596)
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	165	0	0	0
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:				
— прибуток	170	2138	11291	27552
— збиток	175	(0)	(0)	(0)
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	(880)	(2204)	(7329)
Фінансові результати від звичайної діяльності:				
— прибуток	190	1258	9087	20223
— збиток	195	(0)	(0)	(0)
Надзвичайні:				
— доходи	200	0	0	0
— витрати	205	(0)	(1)	(0)
Чистий:				
— прибуток	220	1258	9086	20223
— збиток	225	(0)	(0)	(0)
Забезпечення матеріального заохочення	226	0	0	0

II. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Показники	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Матеріальні затрати	230	129183	178100	328962
Витрати на оплату праці	240	18516	22809	32468
Відрахування на соціальні заходи	250	6866	7543	10192
Амортизація	260	4710	8583	10720
Інші операційні витрати	270	10342	17175	21320
Разом	280	169617	234210	403662

III. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Стаття	Код рядка	Перший рік	Другий рік	Третій рік
1	2	3	4	5
Середньорічна кількість простих акцій	300	361592	361592	361592
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	310	361592	361592	361592
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	320	3.4796	25.1272	55.9304
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	330	3.4796	25.1272	55.9304
Дивіденди на одну просту акцію	340	0	0	0

Завдання

1. Визначте переваги та недоліки підприємства на основі SWOT-аналізу.
2. Назвіть три найгостріші проблеми підприємства, що аналізується, а також дві-три гострі проблеми, характерні для діяльності підприємства у найближчому майбутньому.

Кейс 3.1. Бізнес-діагностика ПАТ «Завод «Ленінська кузня»»¹(«ЗЛК»)**Характеристика
ПАТ «ЗЛК»**

ПАТ «Завод «Ленінська кузня» — підприємство, основними видами діяльності якого є виробництво суден, кораблів, котлів, мостових балок. Останні кілька років підприємство було прибутковим. У 2011 р. його чистий прибуток склав 15 324 тис. грн, а чисельність персоналу в 2012 р. — 386 осіб.

Діяльність підприємства суднобудування має принципову особливість — цикл виробництва триває більше одного року. З даної обставини впливає специфічність усіх його показників. Більша частина активів ЗЛК (67,9 %) перебуває в оборотному капіталі. Основний капітал становить порівняно меншу частину через свою низьку вартісну оцінку. Значну частку складають виробничі запаси (68,8 % оборотних активів). Досить довго триває підготовка виробництва нових виробів, а в суднобудуванні, де кількість замовлень незначна, кожний виріб виконується під окреме замовлення.

Головною проблемою ЗЛК є порівняно високий рівень зносу основних виробничих фондів. На початок 2012 р. він склав 63,2 % від первісної вартості основних засобів. Також особливістю функціонування ЗЛК, як і будь-якого машинобудівного підприємства, на сьогодні є відсутність достатніх власних оборотних коштів для фінансування своєї діяльності. Тому підприємству доводиться звертатися за допомогою до зовнішніх інвесторів. Так, позиковий капітал заводу на початок 2012 р. дорівнював 168 822 тис. грн, або 49,5 % від вартості активів. Найбільша частка в позиковому капіталі відводиться саме короткостроковим кредитам банківських установ — 91 332 тис. грн (54,1 % від вартості позикового капіталу).

Аналіз зовнішніх аспектів діяльності підприємства було здійснено за допомогою матриці PEST-аналізу. Основні висновки при цьому такі:

1) розвиток машинобудування має бути пріоритетним для держави, адже створення одного робочого місця у суднобудуванні приводить до виникнення чотирьох-п'яти робочих місць у суміжних галузях. Проте рівень інвестування поки що залишається на низькому рівні;

2) наявні пільги для підприємств суднобудування (на 10 років звільнення від сплати податку на прибуток, відсутність мита на ввіз техніки для машинобудування);

3) тенденції в світовому розвитку дозволяють припустити, що кількість замовлень на будівництво суден зростатиме через старіння флоту в більшості країн світу та прийняття нового міжнародного закону, котрий забороняє заходити в порти суднам, строк експлуатації яких перевищує 10 років;

¹ За матеріалами сайту <http://www.lk.kiev.ua/>

4) вітчизняні технології та наявне устаткування мають високий рівень техніко-економічного зношування. Так, трудомісткість виробництва вітчизняної продукції у 3—5 разів вища, а тривалість будівництва суден — у 2—2,5 раза довша порівняно з провідними заводними виробниками. Характерною тенденцією є нестача коштів для техніко-технологічного переозброєння.

Дослідження загальних аспектів діяльності підприємства та безпосередньо обґрунтування управлінського рішення щодо диверсифікації зумовлює необхідність діагностики функціонування підприємства.

Конкуренція. Основними конкурентами «ЗЛК» є Чорноморський суднобудівельний завод (далі «ЧСЗ») (Миколаїв), суднобудівельний завод «Океан» (Миколаїв), суднобудівельний завод ім. 61 комунара (Миколаїв), Херсонський суднобудівельний завод, суднобудівельний завод «Затока» (Керч), Севастопольський морський завод, Феодосійське ПО «Море», Київський суднобудівельно-судноремонтний завод, «Заря-машпроект». Всі вони для об'єднання зусиль і координації дій підприємств даного виду економічної діяльності в розв'язанні їх спільних проблем об'єдналися в Асоціацію суднобудівельників України. З них найбільшими за кількістю замовлень є «ЧСЗ», «Океан», державне підприємство «Зоря». Досить суттєвою виступає конкуренція з боку іноземних судновиробників (японських, південнокорейських). Зокрема, провідними японськими суднобудівельними компаніями є «Casebo», «Мицубісі», «Кавасаки», «Юніверсал», корейськими — «Hanjin Shipping», «Hyundai Merchant Marine», «STX Pan Ocean» і «Korealines».

Споживачі. Покупці продукції суднобудування — це переважно зарубіжні країни: Росія, Іспанія, Нідерланди. Близько 80 % замовлень такої продукції припадає на державний сектор економіки. У зв'язку з масштабною розбудовою метро у «ЗЛК» є державні замовлення на виробництво металевих конструкцій для нього. Одне з останніх масштабних замовлень держави — будівництво плавучого крана «Захарія» для спорудження мосту на Подільсько-Воскресенському переході.

Постачальники. Для виробництва продукції заводу перш за все необхідний метал. Постачальниками металу є Алчевський та Маріупольський металургійні комбінати, постачальниками фарби — «Хемпел», «Велесгард», «Інтернешнл-пейнт», «Йотунгард». Природний газ постачається з українських родовищ, зокрема Шебелинського. Енергія виробляється котельнею заводу самостійно. Для зварювання необхідним компонентом є вуглекислота, яку для заводу постачає Червонослобідський спиртовий завод (Київська область). Проволоку та флюс для заводу постачає шведська фірма «Ессап». Досить низька вартість водних ресурсів у Києві порівняно з іншими областями країни. Можна помітити, що сировинна база «ЗЛК» характеризується близькістю розташування до підприємства. Це можна було б вважати однією із суттєвих переваг підприємства, однак висока вартість сировини її нівелює.

Товари-субститути. Товарами-субститутами для суден як засобу пересування можна вважати літаки, залізницю, автомобільний транспорт. Наземний транспорт є спадві суттєвим конкурентом для суднобудування. Однак перевезення вантажів водними видами транспорту у 7 разів дешевше за перевезення подібних вантажів залізницею.

Потенційні конкуренти. На сучасному етапі навряд чи доцільно говорити про створення або репрофілювання машинобудівних підприємств у суднобудівні. Разом з тим серед виробників «малого флоту», які змогли б репрофілюватися на виробництво більших суден, можна назвати такі підприємства, як «Лиман» (Чорноморський судно-механічний завод), UMS boat, Energomash, Galeon та ін.

Бар'єри входу. Фінансова складова відіграє визначальну роль, тому що підприємство має інвестувати: вагомі кошти для організації необхідних виробничих процесів; наявність добре знаних виробників, особливо іноземних; скорочення обсягу попиту на українську продукцію; витрати «конверсії» — додаткові витрати, які можуть бути пов'язані зі зміною постачальників, необхідністю освоєння нових типів обладнання, перекваліфікацією персоналу; державні дозволи для організації підприємства у стратегічно важливі галузі господарства; складнощі з пошуком дешевих ресурсів та складність збуту продукції; наявність галузевих переваг у підприємств, що вже функціонують у галузі.

Для діагностики діяльності ПАТ «ЗЛК» був проведений SWOT-аналіз. На основі взаємовпливу визначених факторів розроблено загальні рекомендації щодо використання сильних сторін і можливостей підприємства, а також щодо нейтралізації й усунення слабких сторін і загроз. Головними результатами даного аналізу є визначення проблем підприємства «ЗЛК» та спроби їх конструктивного вирішення. Основні проблеми підприємства це:

— висока зношеність основних виробничих фондів;

— значна ресурсомісткість та затратність, тривалий цикл виробництва, а відтак висока собівартість продукції;

— нестача власних оборотних коштів, значна залежність від банківських кредитів.

Указані фактори зумовлюють головні зовнішні недоліки: неконкурентоспроможність продукції, високу конкуренцію з боку іноземних судновиробників. Для такого великого підприємства, як «ЗЛК», доцільною була б державна підтримка, оскільки для докорінної перебудови і модернізації потрібні значні фінансові ресурси. Окупність таких проектів є тривалою, і стратегічне значення підприємств наштовхує на думку про державні пільги та державне інвестування, а також залучення позикових коштів. Власними силами «ЗЛК» в змозі вжити лише окремих конкретних заходів, однак кардинально це не вплине на конкурентоспроможність продукції та підприємства в цілому.

Крім недоліків, у підприємства «ЗЛК» є і певні переваги, які воно має використовувати, зокрема, повний виробничий цикл, мінімальна залежність від проміжних постачальників, зручність розташування, великі виробничі площі, широкий асортимент, універсальне устаткування, налагоджена система навчання та вагомий інтелектуальний потенціал. Саме дані позитивні фактори і світові тенденції розвитку міжнародної торгівлі мають сприяти відродженню українського суднобудування, зокрема «ЗЛК».

Перспективні плани розвитку заводу «Ленінська кузня» полягають у пошуку нових ринків збуту, залученні нових клієнтів, поліпшення якості продукції, зменшенні її ресурсомісткості, зростанні обсягів виробництва. Проте слід зазначити, що більшість з цих планів безпосередньо пов'язані з чинниками, які не залежать від самого підприємства.

*Діагностика
результативності
діяльності
підприємства*

Діагностику діяльності підприємства ПАТ «Завод “Ленінська кузня”» проведено за п'ять років. У процесі проведеного вертикального аналізу було виявлено, що значна частина активів (40,6 %) підприємства акумульовано в запасах і затратах, що зумовлено особливостями його діяльності, проте з часом у структурі частка цього показника знижується. Натомість зростає частка дебіторської заборгованості та необоротних активів. Це свідчить про зменшення обсягів діяльності підприємства, погіршення платіжної дисципліни споживачів і вказує на необхідність проведення диверсифікації, розширення асортименту продукції менш ресурсомісткими виробами. Щодо пасивів, то слід звернути увагу на високу частку поточних зобов'язань, яка в окремих періодах складає понад 60 % вартості пасивів і протягом усіх періодів вища 90 % від залученого капіталу, в тому числі за рахунок великих сум від залучених короткострокових кредитів банку.

Горизонтальний аналіз засвідчив, що досить суттєво зростали необоротні активи, переважно за рахунок незавершеного будівництва. Оборотні активи скорочувалися в основному завдяки запасам і затратам, а також грошовим коштам. Власний капітал за останні три періоди збільшувався, залучений — зменшувався переважно за рахунок поточних зобов'язань (короткострокових кредитів банків), що є позитивним моментом і свідчить про можливість поліпшення позицій у майбутньому.

З початку 2010 р. активи підприємства знизилися на 40,9 %, тому що в 2009 р. було проведено частково списання запасів та незавершеного виробництва і скорочення суми банківського фінансування.

У процесі проведеного аналізу ліквідності було виявлено, що ліквідність балансу ПАТ «ЗЛК» перебуває на середньому рівні. Підприємству необхідно збільшувати обсяг грошових коштів та фінансових інвестицій і зменшувати обсяг кредиторської заборгованості та короткострокових банківських кредитів.

Абсолютні показники діяльності підприємства наведено на рис. 3.1 Як бачимо, на кінець 2009 р. активи, оборотний та позиковий капітал різко скоротилися, що може свідчити про зниження обсягів діяльності підприємства.

Діагностика показників майнового стану ПАТ «ЗЛК» (рис. 3.1) показала, що коефіцієнт оновлення міститься в межах 0,04–0,06, проте коефіцієнт вибуття в передостанньому звітному періоді значно збільшився. Це свідчить про продаж застарілих основних засобів, які обтяжували діяльність підприємства. Проте, незважаючи на здійснені заходи, знос перевищує залишкову вартість основних фондів у 1,7 раза в 2011 р. і становить 63,2 % від їх первісної вартості.

Показники абсолютної, швидкої і загальної ліквідності приблизно в 2 рази нижчі від нормативних значень (відповідно 0,2–0,25; 0,7–0,8; 2–2,5), що свідчить про низьку ліквідність балансу підприємства, про неможливість вчасно розраховуватися за зобов'язаннями (рис.

3.3). Різких коливань більшості показників протягом досліджуваного періоду не відбувалося. Лише показник абсолютної ліквідності дещо знизився. Впевнено підвищується частка власних оборотних коштів у оборотних активах підприємства, що свідчить про підвищення стабільності у фінансуванні діяльності підприємства.

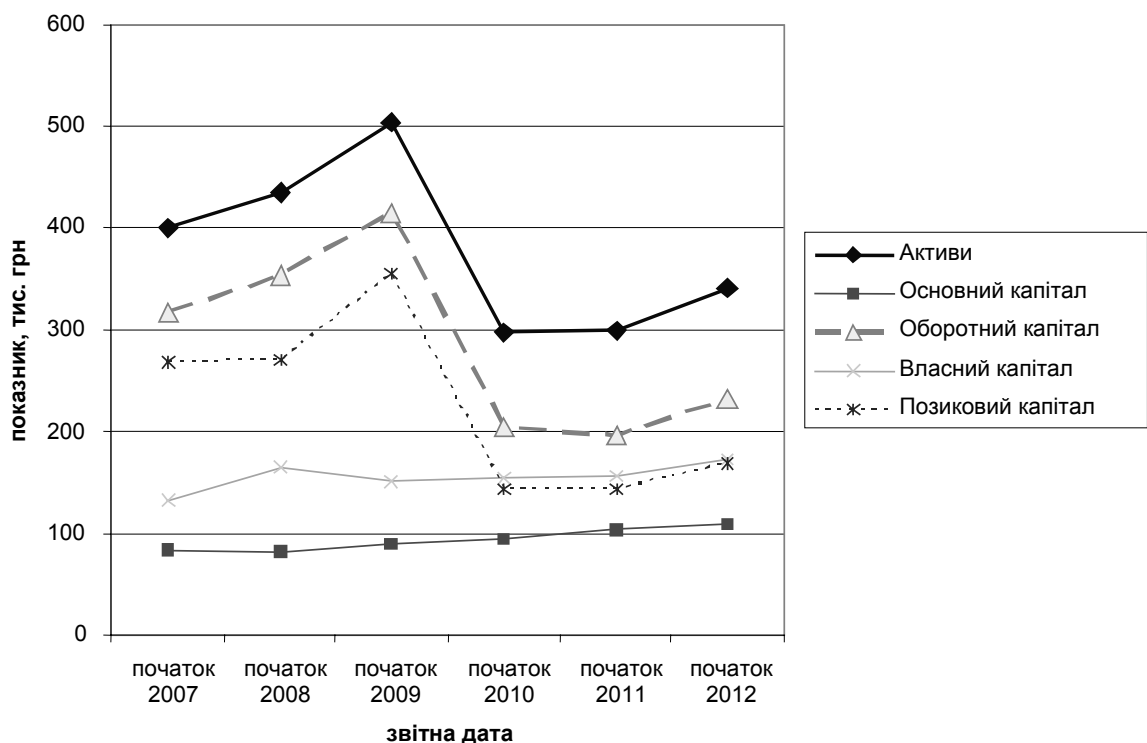

Рис. 3.1. Капітал і майно ПАТ «ЗЛК» у 2007–2011 рр.

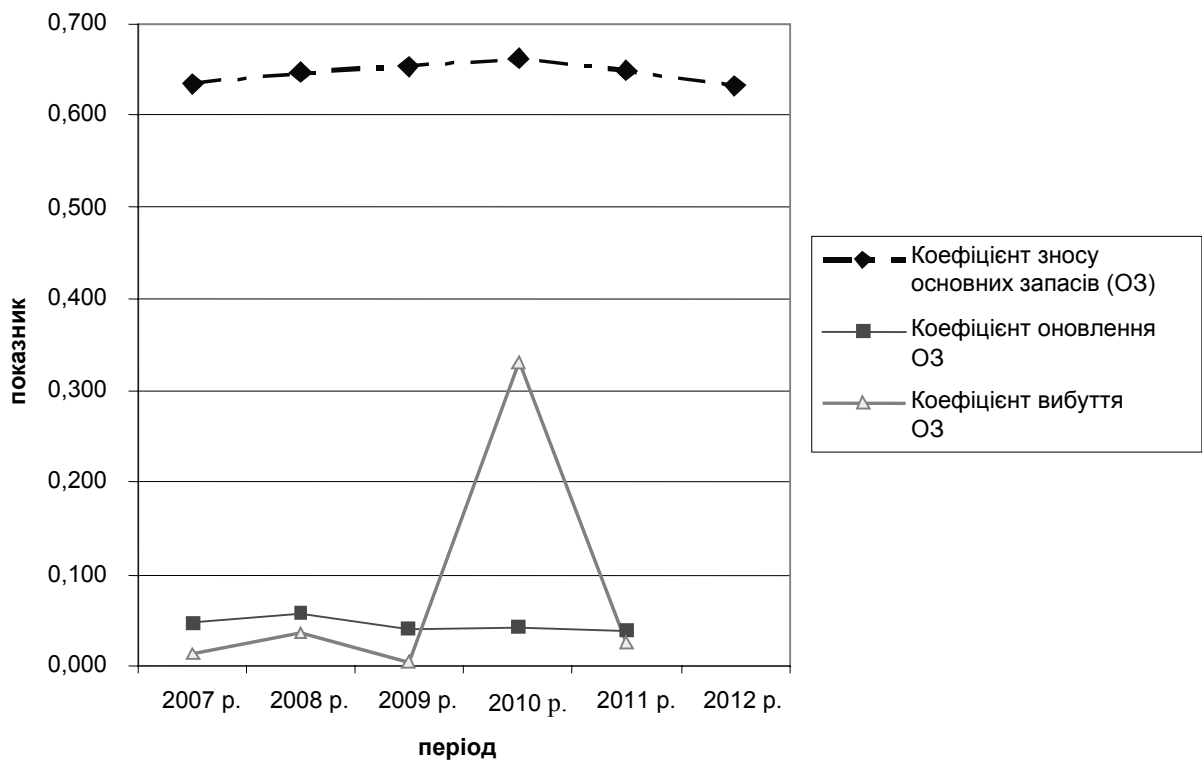

Рис. 3.2. Показники майнового стану ПАТ «ЗЛК» за 2007–2011 рр.

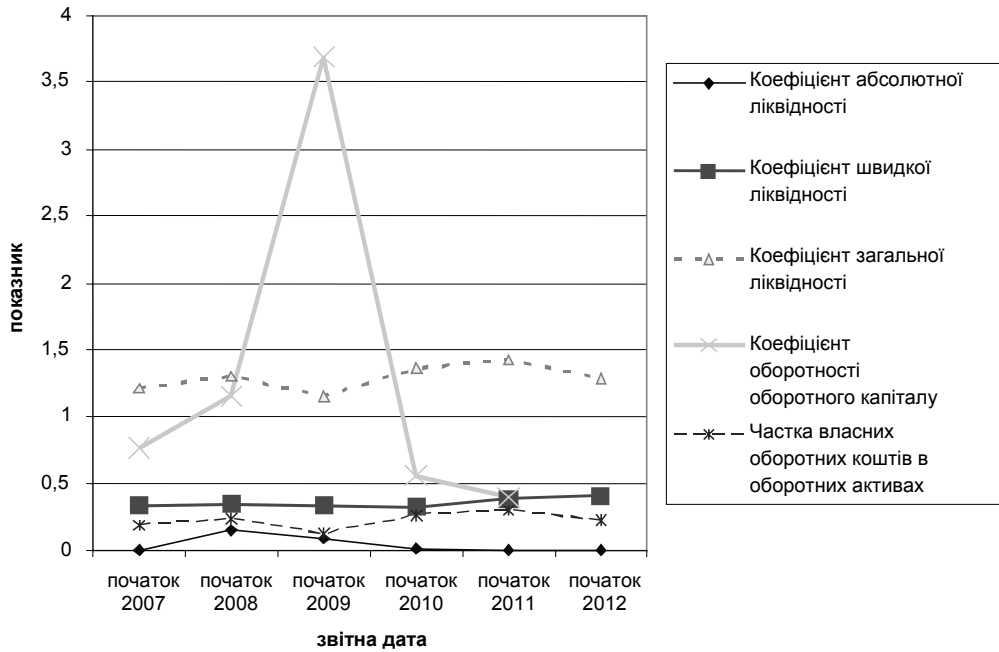

Рис. 3.3. Показники ліквідності та платоспроможності ПАТ «ЗЛК» за 2007–2011 рр.

Показники фінансової стійкості ПАТ «ЗЛК», зокрема показник автономії останні три періоди відповідає нормативному значенню ($>0,5$). В останньому періоді на гривню активів підприємства припадає 0,51 грн власного капіталу (рис. 3.4, 3.5). Частка власних оборотних коштів у структурі власного капіталу зростала, однак у 2011 р. різко знизилася і становить 26,4 % (переважно за рахунок збільшення кредиторської заборгованості). Коефіцієнт структури залученого капіталу у 2010–2011 рр. був на досить високому рівні, оскільки зростали довгострокові зобов'язання. Коефіцієнт фінансової залежності знизився понад у 2 рази у 2009 р. З кінця його року цього значення відповідає нормативному (<1). Внаслідок суттєвого скорочення позикового капіталу в останні три роки зменшився і коефіцієнт фінансового ризику та став відповідати нормативу ($<0,5$). У 2011 р. на гривню активів припадало 0,50 грн позикового капіталу підприємства. Співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості за останній звітний період нормалізувалося: кредиторська заборгованість перевищувала дебіторську в 1,1 рази.

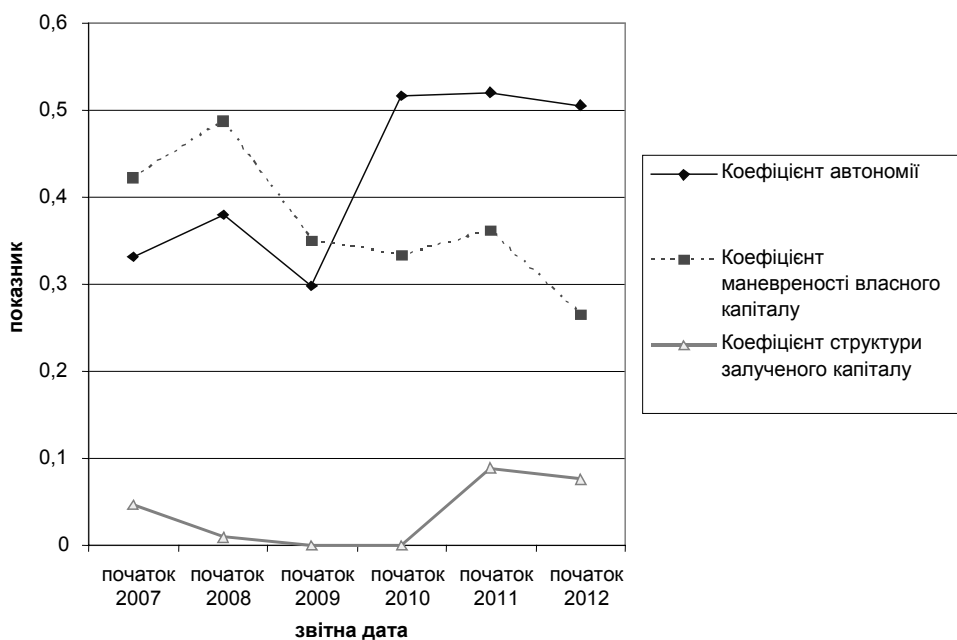

Рис. 3.4. Показники фінансової стійкості ПАТ «ЗЛК» за 2007–2011 рр.

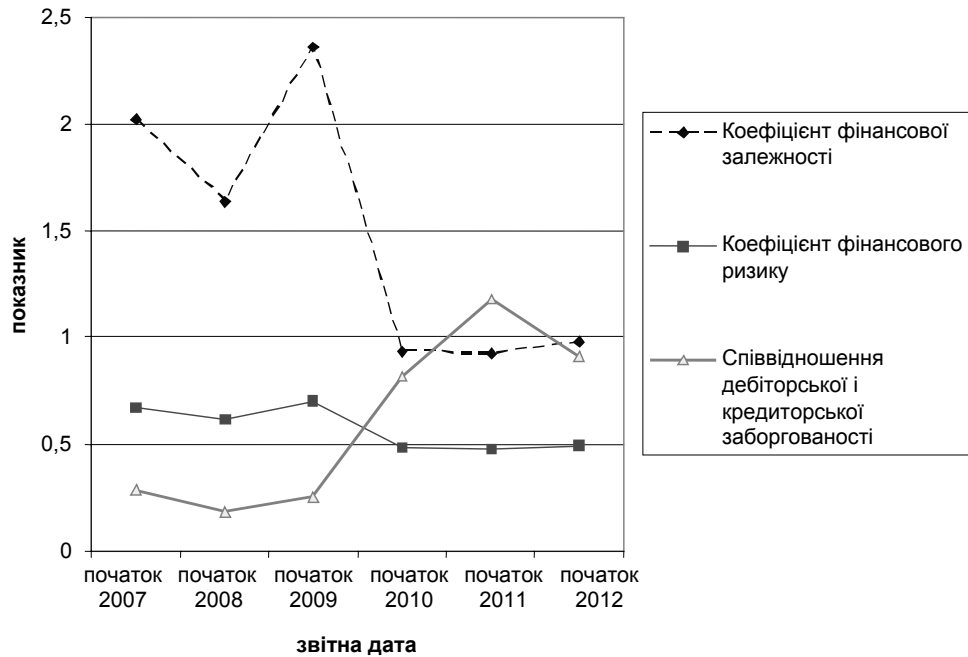

Рис. 3.1.5. Показники фінансової стійкості ПАТ «ЗЛК» за 2007–2011 рр.

Отже, за останні кілька періодів показники фінансової стійкості нормалізувалися та мають позитивну тенденцію зміни. Це означає, що поліпшуються фінансові можливості для проведення диверсифікації на підприємстві.

Показники ділової активності ПАТ «ЗЛК» за 2007–2011 роки наведено на рис. 3.1.6 і 3.1.7. Щодо показників оборотності, то вони є досить низькими внаслідок специфіки діяльності підприємства. Зокрема, загальна оборотність капіталу становить 0,06 раза за рік, дебіторської заборгованості — 0,37, запасів — 0,18 раза. На гривню основних засобів припадає 0,30 грн виручки. Вагоме підвищення фондівіддачі спостерігалось в 2009 р. внаслідок зростання обсягів реалізації більш як у 2,5 раза.

Тривалість обороту окремих елементів капіталу підприємства високий, що зумовлено специфікою діяльності підприємства: дебіторської заборгованості — 960 днів, кредиторської — 949, запасів — 1 948 днів. Найвищий рівень використання елементів оборотного капіталу спостерігався у 2009 р.

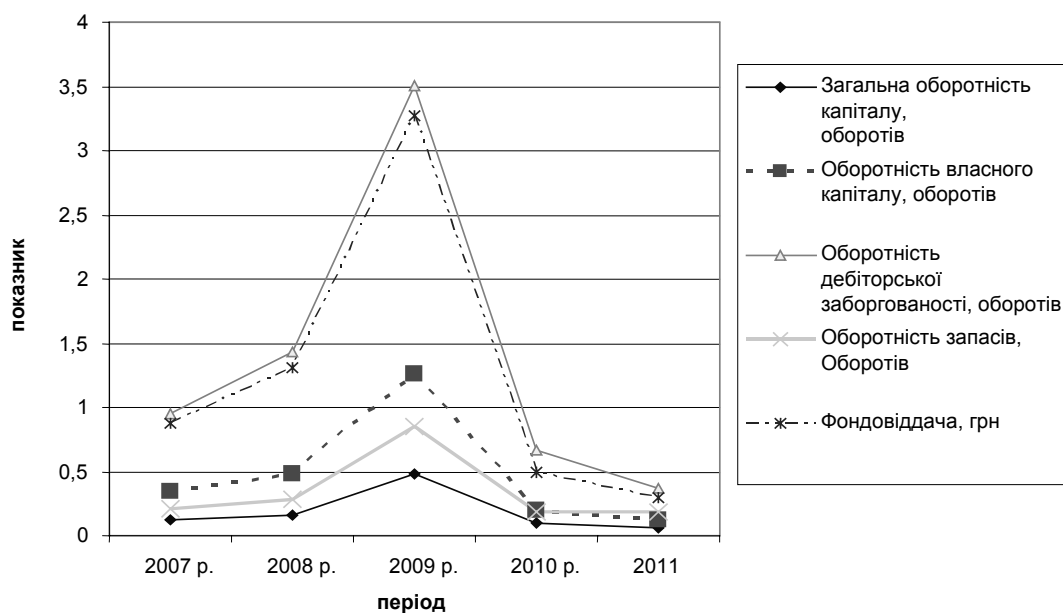

Рис. 3.1.6. Показники оборотності оборотного капіталу ПАТ «ЗЛК» за 2007–2011 рр.

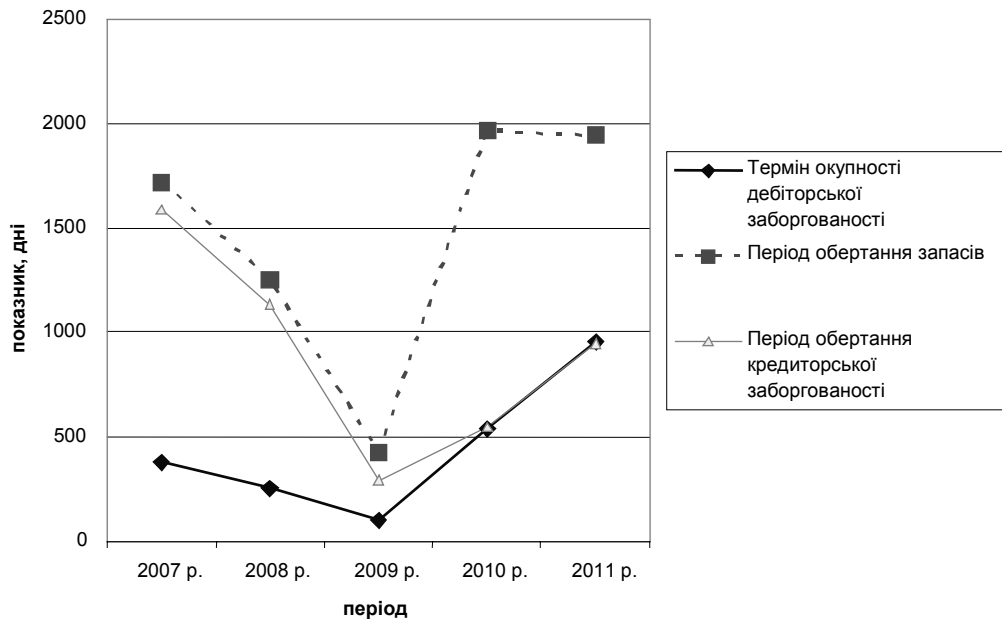

Рис. 3.1.7. Показники тривалості обороту ПАТ «ЗЛК» за 2007–2011 рр.

Тривалість операційного циклу на підприємстві перевищує один рік. Показники прибутковості мали досить нестійкі тенденції. Підприємство знаходилося у зоні прибутковості лише у 2009–2011 рр. Рентабельність власного капіталу в 2011 р. склала 9,8 %, рентабельність активів — 4,8 %. Однак валового прибутку в цьому році ПАТ «ЗЛК» не отримало (внаслідок високої собівартості продукції і низької виручки), а позитивна величина чистого прибутку була наслідком фінансової діяльності підприємства.

Проведена діагностика дозволяє дійти наступних висновків щодо діяльності ПАТ «Завод «Ленінська кузня»»:

- в майновому стані підприємства спостерігаються негативні тенденції: знос основних засобів складає дві третини від їх первісної вартості;

- показники ліквідності і платоспроможності підприємства нижчі за нормативне значення. Це показують коефіцієнти абсолютної, швидкої та загальної ліквідності. Дані показники вдвічі нижчі за критичні обмеження, що свідчить про вкрай низьку ліквідність. Однак показники швидкої, загальної ліквідності, а також частка власних оборотних коштів в оборотних активах мають позитивні тенденції;

- фінансовий стан підприємства впродовж 2010–2011 рр. поліпшився, що зумовлено зниженням короткострокового позикового фінансування;

- показники ділової активності підприємства не стабільні, що є наслідком особливостей господарської діяльності суднобудівного підприємства;

- діяльність підприємства була рентабельна лише у 2009–2010 рр.

Загалом фінансовий стан підприємства «ЗЛК» за останні два роки можна вважати задовільним. Разом з тим особливої уваги потребують такі аспекти його діяльності: зношеність основних фондів, фінансування діяльності переважно за рахунок короткострокових позикових коштів, зменшена ліквідність балансових показників, вкрай низькі значення показників оборотності.

Поліпшення фінансового стану підприємства можна досягти шляхом:

- 1) оновлення устаткування за рахунок довгострокових джерел кредитування;
- 2) одержання нових замовлень, збільшення обсягів виробництва, в тому числі за рахунок менш ресурсомістких виробів.

Слід зазначити, що купівля нового устаткування й отримання нових замовлень — два головні заходи, що є запорукою зростання ефективності діяльності підприємства. Очевидним є те, що проведення обох заходів можливе лише за державного сприяння. Безпосередньо для підприємства необхідні списання зайвих активів, здача в оренду площ та приміщень, які не використовуються. Одним з кардинальних заходів може стати проведення диверсифікації діяльності підприємства. Це дозволить підвищити стійкість функціонування підприємства, знизити залежність від одного переважаючого сегмента діяльності — суднобудування.

Оцінювання рівня диверсифікації підприємства

Підприємство діє в трьох основних напрямках діяльності: виробництво парових котлів; будування та ремонт суден; посередництво в торгівлі машинами, промисловим устаткуванням, суднами і літаками.

Аналіз виробничої диверсифікації зумовлює акцентувати увагу на перших двох напрямках діяльності. Продукція, яка виробляється в їх межах, може розширювати диверсифікованість підприємства. Таким чином кожному напрямку діяльності відповідають певні продукти, виробляються на «ЗЛК». Тому доцільно виділити лише ті з них, які дійсно продаються замовникам підприємства і які розширюють рівень диверсифікації діяльності ПАТ «ЗЛК» (рис.3.1.8), серед них: основна продукція підприємства — судна; продукція для суден — котли, насоси, печі для обігріву, а також продукція, яка є результатом обробки металу (запчастини, деталі, допоміжні котлоагрегати тощо).

Для порівняння рівня диверсифікації в динаміці розрахунок здійснений за двома досліджуваними роками — 2007 та 2011 (табл. 3.1.1).

Взагалі можна констатувати, що кількість напрямів не змінилася. Суттєвих структурних змін також не сталося. Перше, на що слід звернути увагу, — це зниження на 8 % обсягів реалізації за основним напрямом діяльності — суден. Також зменшилася в структурі реалізації частка печей для обігріву. Частка всіх інших напрямів у структурі зросла: котлів — на 3,5 %, насосів — на 0,5, обробки металу — на 5,7 %. В абсолютному відношенні у 2011 р. порівняно з 2007 р. відбулося падіння обсягів реалізації продукції. Тому знизилася обсяги реалізації за всіма напрямками.

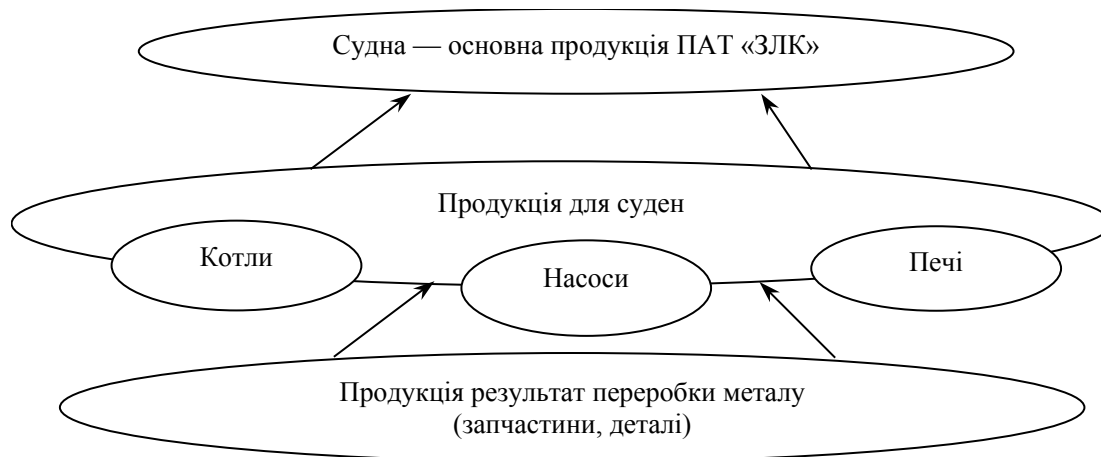

Рис. 3.1.8. Диверсифікованість поточної діяльності підприємства

Таблиця 3.1.1.

СТРУКТУРА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ ПАТ «ЗЛК» ЗА 2007 І 2011 РР.

Вид продукції	2007 р.		2011 р.		Відхилення тис. грн
	тис. грн	%	тис. грн	%	
Судна	36 940,7	71,2	12 437,6	62,4	-24 503,1
Котли	6 900,4	13,3	3 348,6	16,8	-3 551,9
Насоси	3 320,5	6,4	1 375,3	6,9	-1 945,2
Печі для обігріву	1 919,7	3,7	558,1	2,8	-1 361,6
Обробка металу	2 801,7	5,4	2 212,4	11,1	-589,2
Всього	51 883,0	100,0	19 932,0	100,0	-31 951,0

Основні коефіцієнти визначено в табл. 3.1.2.

В обох порівнюваних періодах кількість напрямів, в яких діяло підприємство, складає п'ять. Таким чином, показник абсолютного рівня диверсифікації є неінформативним. Трансформований показник концентрації зріс з 0,288 до 0,376. Це означає, що частка основного виду діяльності (реалізація суден) знизилася і рівень диверсифікації на ПАТ «ЗЛК» відповідно зріс. Беррі-індекс з 2007 до 2011 р. підвищився на 21,0 % і в 2011 становить 0,565.

Таблиця 3.1.2.

ПОКАЗНИКИ РІВНЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «ЗЛК» ЗА 2007 І 2011 РР *

Показник рівня диверсифікації	2007 р.	2011 р.	Темп приросту, %	Висновок
Абсолютний рівень диверсифікації	5	5	0,0	Темп приросту дорівнює нулю, кількість напрямів діяльності незмінна
Трансформований показник концентрації	0,288	0,376	30,6	Зменшення частки основного виду діяльності, зростання рівня диверсифікації на 30,6 %, що є вищим, ніж за рештою показників
Беррі-індекс	0,467	0,565	21,0	Підвищення рівня диверсифікації на 21,0 %, що є свідченням суттєвого поглиблення диверсифікації
Ступінь ризику	163,7	148,0	-9,6	Зниження ризику від спеціалізації, тобто зростання рівня диверсифікації на 9,6 %, порівняно нижче, ніж за рештою показників
Індекс ентропії	0,966	1,123	16,3	Збільшення рівня диверсифікації на 16,3 %; в 2011 р. даний показник перевищує одиницю

Визначений рівень диверсифікації є середнім. При цьому ступінь ризиків для ПАТ «ЗЛК» залишається на досить високому рівні. Отже, зниження ризиків діяльності підприємства зумовлює необхідність розширення асортименту в процесі диверсифікації. Для оцінювання можливості поглиблення рівня диверсифікації на підприємстві «ЗЛК» проведена діагностика наявного потенціалу.

За 2011 р. інвестиції в оновлення та модернізацію основних засобів склали 8 124 тис. грн (11,6 % від залишкової вартості). Враховуючи ступінь зносу основних засобів (63,2 %) цей показник є недостатнім.

Позитивною тенденцією є здійснення часткової автоматизації виробничих процесів: на різальні машини встановлено засоби програмного управління, і нарізання металу здійснюється згідно з програмним кодом, який встановлюють висококваліфіковані фахівці. Універсальність же основних засобів є високою (на тому ж устаткуванні виробляються судна, котли, печі). Таким чином на наявному обладнанні можна виробляти багато різних видів продукції.

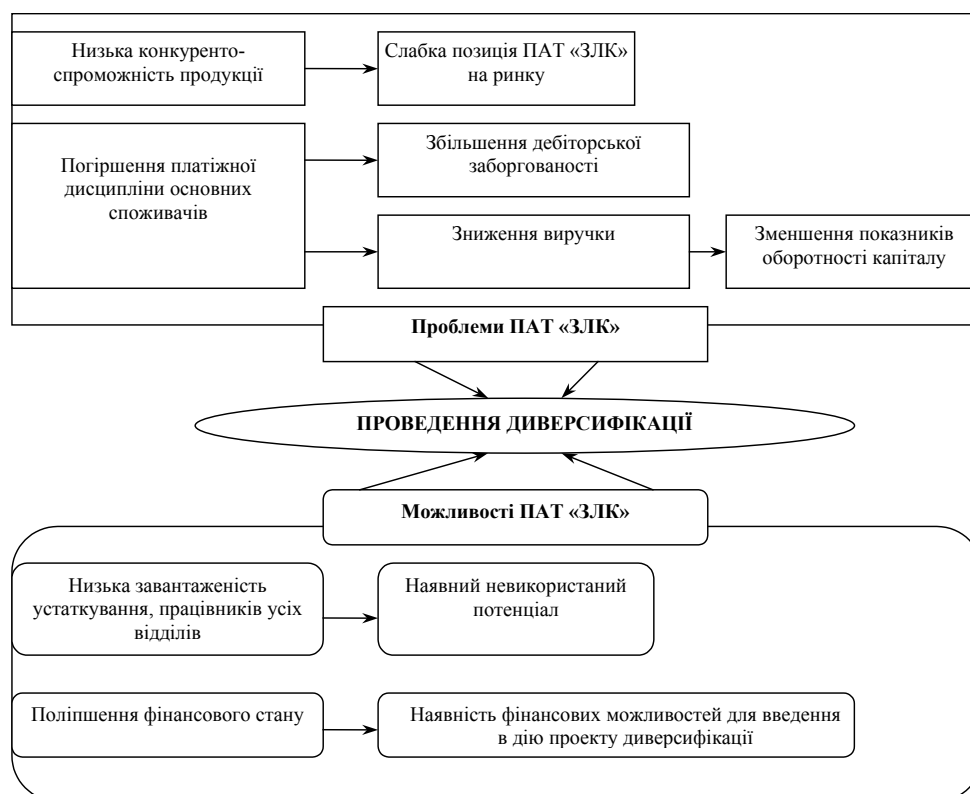

Рис. 3.1.9. Аргументи на користь здійснення диверсифікації на ПАТ «ЗЛК»

Основні цехи ПАТ «ЗЛК» — корпусно-заготівельний та складально-зварювальний — завантажені менш ніж на половину. Підприємство використовує лише 48 % своїх площ. Надто важливим фактором для проведення на підприємстві диверсифікації є людський та управлінський потенціал.

На підприємстві діє лінійно-функціональна організаційна структура. Чисельність персоналу в 2011 р. склала 386 осіб. Кваліфікація персоналу є високою і достатньою, щоб забезпечити перехід на виробництво нової продукції. Наукові дослідження на підприємстві проводяться в обмежених масштабах, проте наукові кадри та необхідне матеріально-технічне і програмне забезпечення наявне. Діагностика фінансового стану ПАТ «ЗЛК» свідчить про недостатність власних коштів для фінансування діяльності підприємства. Брак коштів пов'язаний, у першу чергу, зі значними термінами оборотності коштів підприємства, і порівняно вагомими є кошти, які необхідні для підготовчих розробок і початку виробництва.

У 2007 та 2011 р. на підприємстві було збільшено статутний капітал за рахунок додаткової емісії акцій. Даний захід зменшив обсяг необхідних позикових коштів, однак кардинально не поліпшив ситуацію з фінансуванням. Не є способом вирішення проблеми фінансування діяльності за рахунок чистого прибутку з огляду на нестабільність його отримання.

Основні аргументи на користь здійснення диверсифікації на ПАТ «ЗЛК» наведено на рис. 3.9.

Завдання:

1. Оцініть комплексність проведеної діагностики результативності діяльності ПАТ «ЗЛК».
2. Діагностуйте достатність наведених аргументів на користь здійснення диверсифікації на підприємстві.
3. Визначте необхідність додаткової інформації для прийняття управлінського рішення щодо доцільності проведення диверсифікації виробництва на підприємстві.

КЕЙС 3.2. БІЗНЕС-ДІАГНОСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «АВТОМОТОРС»

1. Загальна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «Автомоторс» зареєстровано державною адміністрацією в місті Києві. Предметом його діяльності є:

- виробництво вантажних, легкових автомобілів та автобусів;
- торгівельна діяльність оптового, роздрібно-го та комісійного характеру транспортними засобами, запасними та комплектуючими частинами до них, що підлягають реєстрації в органах ДАІ, обладнанням, приладами, інструментами для технічного обслуговування транспортних засобів;
- оптова і роздрібна торгівля нафтопродуктами, паливно-мастильними матеріалами;
- торгівельно-закупівельна діяльність на базі власних та орендованих торгівельних площ;
- виконання будівельних, проектних, ремонтних, оздоблювальних, монтажних та сантехнічних робіт;
- розробка проектно-кошторисної документації, комплектація і пусконаладжувальні роботи виробничих комплексів;
- зовнішньоекономічна діяльність, спрямована на здійснення операцій по експорту–імпорту сировини, матеріалів, продукції виробничо-технічного призначення, товарів народного споживання;
- виконання операцій по імпорту електронно-обчислювальних і організаційно-технічних засобів, монтажні роботи та сервісне обслуговування цих засобів;
- організація навчання та підготовка фахівців у межах відповідних навчальних закладів, семінарів, конференцій, симпозіумів;
- виробництво наукових розробок і програм комп'ютеризації підприємств та організацій;
- надання представницьких, агентських та посередницьких послуг;
- здійснення лізингової, брокерської, дилерської діяльності;
- сервісне обслуговування та прокат автомобілів, механічних транспортних засобів;
- надання транспортних послуг по перевезенню вантажів по Україні та за її межами.

Середньооблікова чисельність персоналу протягом останніх трьох років складає близько 90 осіб. Схема організаційної структури підприємства наведена на рис. 3.2.1.

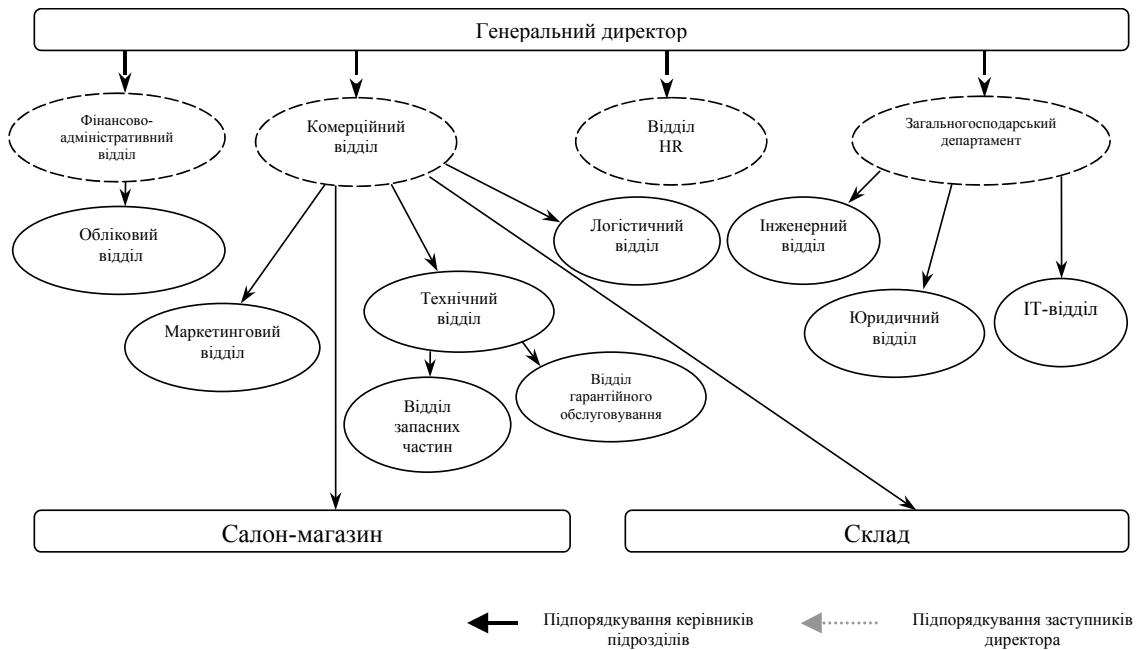

Рис. 3.2.1. Схема організаційної структури ТОВ «Автомоторс» функціонального типу

На підприємстві розподіл повноважень здійснюється за чотирма напрямками відповідно до кількості заступників генерального директора. Діяльність салону-магазину і складу знаходиться в підпорядкуванні комерційного відділу. Загальногосподарський департамент об'єднує підрозділи, що виконують допоміжну та обслуговуючу функції відносно інших відділів підприємства.

Головна специфіка операційної діяльності полягає в імпортуванні машино-комплектів (для великовузлового виробництва автомобілів) на основі договору комісії між заводом у Львові та «Автомоторс», що здійснюється на основі аутсорсингової моделі постачання комплектуючих. Після виробництва на потужностях автомобільного заводу відбувається їх наступна реалізація «Автомоторс» для подальшого продажу через роздрібну мережу дилерів та представництв компанії по всій території України (рис. 3.2.2).

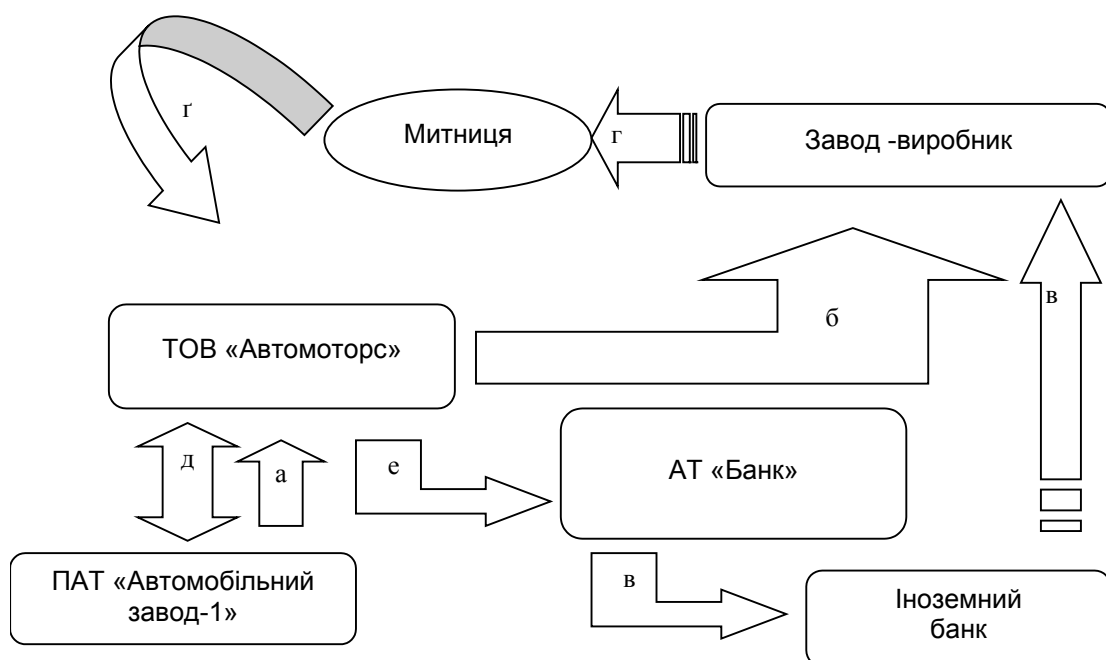

Рис. 3.2.2. Схема постачання машинокомплектів для великовузлової збірки

Процес постачання машинокомплектів для великовузлової збірки містить такі елементи:

- а) розміщення замовлення на постачання комплектуючих автомобільним заводом;
- б) подання замовлення ТОВ «Автомоторс» заводу-виробникові в Південній Кореї;
- в) відкриття акредитиву під закупівлю комплектуючих;
- г) постачання машино-комплектів на територію України;
- г) розмитнення машино-комплектів;

д) відвантаження комплектуючих автомобільного заводу для складання готових автомобілів з метою подальшої реалізації «Автомоторс», після чого відбувається продаж автомобілів кінцевим споживачам через мережу дилерів та представництв по всій території України;

- е) погашення акредитиву шляхом переведення коштів на рахунок у банку.

Натомість дрібновузлове виготовлення автомобілів передбачає імпортування машинокомплектів для їх складання на автомобільному заводі на основі договору підряду. Таким чином підприємство застосовує модель виробничого аутсорсингу, взаємодіючи з партнерами (рис. 3.2.3).

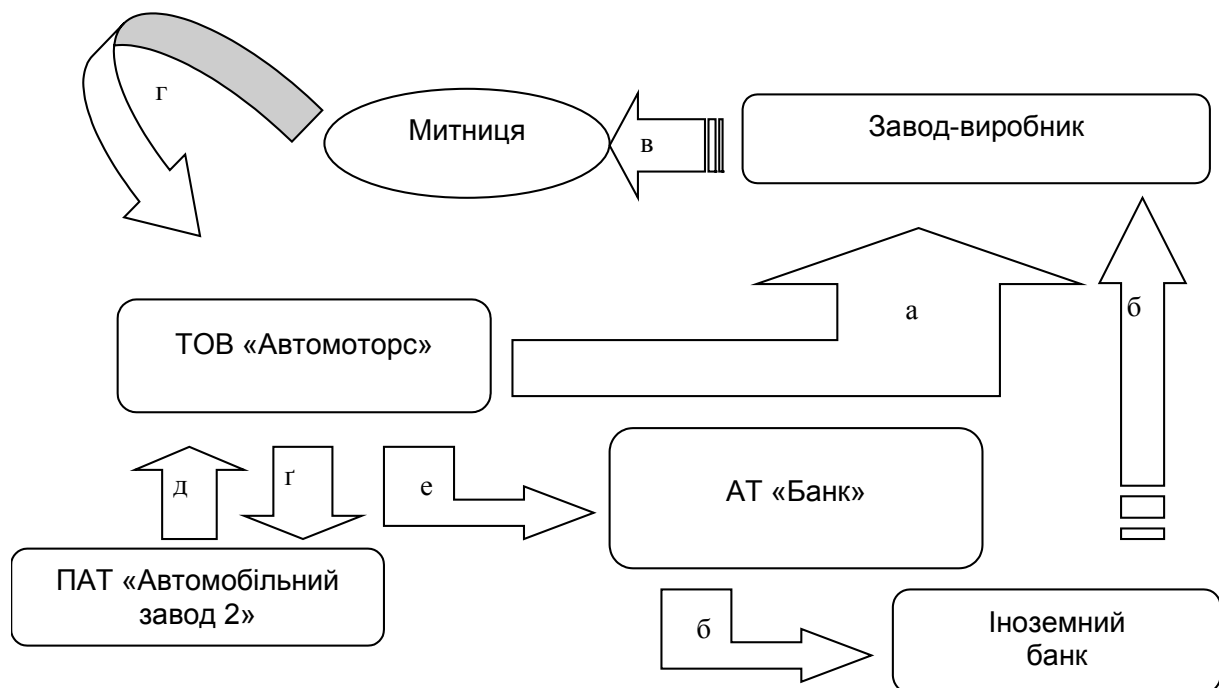

Рис. 3.2.3. Схема постачання комплектуючих для дрібновузлової збірки

Отже, процес постачання машино-комплектів для дрібновузлової збірки містить такі елементи:

- а) подання замовлення ТОВ «Автомоторс» заводу-виробнику в Кореї;
- б) відкриття акредитиву під закупівлю комплектуючих;
- в) постачання машино-комплектів на територію України;
- г) розмитнення машино-комплектів;
- г) передача комплектуючих «Автомобільному заводу-2» для складання готових автомобілів на основі договору підряду з «Автомоторс»;
- д) відвантаження готових автомобілів «Автомоторс» для подальшої реалізації;
- е) погашення акредитиву шляхом переведення коштів на рахунок у банку.

Організація управління фінансовою діяльністю підприємства частково визначається фінансовою політикою холдингу та корпоративною доцільністю. Так, протягом останніх років частина грошових коштів була переведена з рахунків «Автомоторс» для фінансування автомобільних заводів шляхом додаткової емісії акцій акціонерного товариства та їх наступного придбання підприємством. Це виконано з метою забезпечення реалізації програм розвитку і стабілізації платоспроможності партнерів-виробників. За даним портфелем фінансових інвестицій не здійснюються дивідендні виплати на користь визначених власників акцій, оскільки

вони передбачають лише тимчасовий перерозподіл грошових потоків у межах корпорації, подальший викуп та анулювання цих акцій підприємствами-емітентами.

2. Аналіз господарського стану підприємства

У даному випадку здійснення діагностики результативності та ефективності господарювання підприємства слід розпочати з визначення стратегічного статусу його ресурсів за допомогою методики VRIO-аналізу, відштовхуючись від положень вартісно-орієнтованої концепції управління організацією. Складові компоненти ресурсної бази підприємства потрібно проранжувати у вимірі їх якісних характеристик і врахувати місце в системі забезпечення результативності господарської діяльності (табл. 3.2.1).

Розрахуємо відносний ранг за кожною характеристикою окремого типу ресурсів:

Стратегічна цінність персоналу: $5/6 = 0,83$.

Визначимо інтегральний показник за кожним з ресурсів як середню арифметичну відносних рангів за якісними характеристиками:

Інтегральний показник персоналу = $(0,83 + 1 + 1 + 0,83) / 4 = 0,92$.

Обчислимо стратегічний статус даного ресурсу в ресурсній базі підприємства: $1 - 0,92 = 0,08$.

Таблиця 3.2.1

МАТРИЦЯ ОЦІНЮВАННЯ ПАРАМЕТРІВ VRIO-АНАЛІЗУ ²

№ з/п	Вид ресурсу	Стратегічна цінність		Унікальність		Імобільність		Компліментарність (організованість)		Rj	1-Rj
		ранг абсолютний	ранг відносний	ранг абсолютний	ранг відносний	ранг абсолютний	ранг відносний	ранг абсолютний	ранг відносний		
1	Персонал	5	0,83	6	1,00	6	1,00	5	0,83	0,92	0,08
2	Організаційні ресурси	4	0,67	5	0,83	2	0,33	3	0,50	0,58	0,42
3	Технічні і технологічні ресурси	6	1,00	3	0,50	5	0,83	6	1,00	0,83	0,17
4	Матеріальні ресурси	2	0,33	1	0,17	3	0,50	1	0,17	0,29	0,71
5	Ринкові Ресурси	1	0,17	2	0,33	1	0,17	2	0,33	0,25	0,75
6	Інформаційні ресурси	3	0,50	4	0,67	4	0,67	4	0,67	0,63	0,38

Отже, найбільш суттєву роль у забезпеченні ефективності господарської діяльності підприємства відіграють ринкові та матеріальні ресурси, що можна пояснити проміжним місцем у ланцюгу створення вартості. Результативність бізнес-моделі, яка уособлює координаційний характер діяльності між виробничою ланкою та організацією збуту, найбільше залежить від налагодженості партнерських взаємозв'язків.

Другий за важливістю кластер формують організаційні й інформаційно-інтелектуальні ресурси. Це пояснюється потребою в збалансуванні механізмів координації та інтеграції, накопиченні організаційного досвіду та реконфігурації за динамічних зовнішньогосподарських умов. Розвиток організаційних можливостей спрямований безпосередньо на оптимізацію бізнес-моделі, тоді як інформаційно-інтелектуальний базис забезпечує підтримку визначених бізнес-процесів у межах суб'єкта господарювання шляхом створення інтерактивного комунікативно-координаційного механізму.

Найменш значущу роль у діяльності досліджуваного підприємства відіграють техніко-технологічні ресурси. Вони задіяні в забезпеченні супроводжуючого сервісу, оскільки головні складові техніко-технологічної бази в ланцюгу вартості винесені на аутсорсинг. Персонал організації виконує переважно стандартизовану та уніфіковану роботу, що не потребує особливих умінь або навичок, відмінних від базових вимог за відповідними професіями. Унікаль-

² Згідно з проведеним опитуванням серед співробітників адміністративно-фінансового відділу ТОВ «Автомоторс».

ні знання та досвід за даних обставин мають важливе значення для керівної ланки, проте навіть даний фактор є визначальним у забезпеченні господарської ефективності.

Наведена характеристика ресурсного профілю у вимірі якісного аналізу формує уявлення про контекст операційної діяльності, ідентифікуючи сильні і слабкі аспекти в співвідношенні з можливостями та загрозами середовища. Одним з основних елементів оцінювання господарського стану є кількісний аналіз. Визначення структури та динаміки обсягів капіталу підприємства — початковий етап діагностики фінансового стану підприємства.

Відстеження процесів зміни обсягів основного, оборотного і виробничого капіталу потребує попереднього визначення абсолютних величин даних показників на початок та кінець звітного періоду, оцінювання структурних співвідношень та відносної зміни (табл. 3.2.2). У таблиці, первісна вартість основного капіталу відповідає величині первісної вартості основних засобів з балансу підприємства, зважаючи на те, що в операційній діяльності не застосовуються довгострокові біологічні активи. Відповідним чином визначається і залишкова вартість основного капіталу. Середньорічна вартість розраховується як середня хронологічна або — в спрощеному вигляді — як арифметична суми первісної вартості на початок та кінець досліджуваного періоду. Відповідно на початок третього року вона становить:

$$(47560 + 43377) / 2 = 45468,5 \text{ тис. грн.}$$

Величина оборотного капіталу включає в себе балансову вартість оборотних активів і витрати майбутніх періодів. Отже, на початок третього року вона розраховується так:

$$OK = 1069719 + 6 = 1069725 \text{ тис. грн.}$$

Оборотний капітал у сфері виробництва включає обсяг виробничих запасів, незавершеного виробництва, поточних біологічних активів і витрат майбутніх періодів:

$$OK_{\text{в}} = 102693 + 6 = 102699 \text{ тис. грн (на початок третього року).}$$

Відповідно вся інша частина оборотного капіталу становить фонди обігу.

Виробничий капітал складається із суми оборотного капіталу в сфері виробництва та середньорічної величини основного капіталу. На початок третього року даний показник розраховується так:

$$V_{\text{вп}}K = 102699 + 45468,5 = 148168 \text{ тис. грн.}$$

Капітал підприємства в цілому становить суму оборотного, основного та інтелектуального капіталу й відповідає валюті балансу. Наприклад, на початок третього року даний показник дорівнює: 1111796 тис. грн.

Отже, узагальнюючи показники, що характеризують абсолютну зміну окремих складових та зміну їх частки в структурі капіталу підприємства, можна стверджувати, що обсяг капіталу протягом другого року зріс майже вдвічі (на 90 %) завдяки суттєвому підвищенню обсягів фондів обігу, а протягом третього року — скоротився на 34,5 % за рахунок абсолютного зменшення всіх його складових. Переважно це зумовлено пропорційним зниженням за елементами оборотного капіталу, що в його загальній структурі займали найбільшу частку — 96,27 %. Останнє є свідченням скорочення масштабів операційної діяльності підприємства та господарської оптимізації відповідно до кон'юнктури товарних ринків. Дещо зменшився основний капітал за рахунок виведення окремих складових основних фондів підприємства. Таким чином, стрімка зміна обсягу оборотного капіталу в співвідношенні з більш повільним скороченням основного зумовила певні структурні зміни, а саме: обсяг основного капіталу зріс на декілька відсотків, тоді як обсяг оборотного капіталу знизився на 2,46 %. Враховуючи, що значною мірою виробничий капітал підприємства визначається часткою оборотного виробничого капіталу, динамічне скорочення на 51,91 % останнього зумовило суттєве зменшення його обсягу. Натомість структурні співвідношення в капіталі підприємства не мали значних змін.

Оцінювання капіталу за показниками стану й ефективності його використання (табл. 3.2.3) здійснено відповідно до попередньо визначених абсолютних значень.

Таблиця 3.2.2

ПОКАЗНИКИ ДИНАМІКИ ТА СТРУКТУРА КАПІТАЛУ ТОВ «АВТОМОТОРС»

№ з/п	Показники	Початок другого року		Кінець другого року		Зміни протягом другого року			Початок третього року		Кінець третього року		Зміни протягом третього року		
		тис.грн	% до загальної величини	тис.грн	% до загальної величини	тис.грн	%	структурні, %	тис.грн	% до загальної величини	тис.грн	% до загальної величини	тис.грн	%	структурні, %
1	Основний капітал:	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1.1	первісна вартість	43377	7,44	47560	4,28	4183	9,64	-3,16	47560	4,28	47340	6,50	-220	-0,46	2,22
1.2	залишкова вартість	37206	6,38	38375	3,45	1169	3,14	-2,93	38375	3,45	35187	4,83	-3188	-8,31	1,38
1.3	середньорічна вартість	43233,55	7,41	45468,5	4,09	2235	5,17	-3,32	45468,5	4,09	47450	6,51	1981,5	4,36	2,42
2	Оборотний капітал	545427	93,50	1070345	96,27	524918	96,24	2,77	1070345	96,27	690540	94,79	-379805	-35,48	-1,48
—	у тому числі	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2.1	— оборотний капітал у сфері виробництва	95944	16,45	102699	9,24	6755	7,04	-7,21	102699	9,24	49385	6,78	-53314	-51,91	-2,46
2.2	— оборотний капітал у сфері обігу	449483	77,05	967646	87,03	518163	115,28	9,98	967646	87,03	641155	88,01	-326491	-33,74	0,98
3	Виробничий капітал	139177,6	23,86	148168	13,33	8990	6,46	-10,53	148168	13,33	96835	13,29	-51333	-34,64	-0,03
4	Капітал підприємства	583353	100,00	1111796	100,00	528443	90,59	—	1111797	100,00	728498	100,00	-383299	-34,48	—

Коефіцієнт зносу основних засобів характеризується співвідношенням величини зносу та первісної вартості. У другому році він становив:

$$K_3 = 9185/47560 = 0,19.$$

Динаміка даного показника є незначною протягом трьох років, що свідчить про суттєву частку в структурі основного капіталу об'єктів першої групи. Коефіцієнт придатності є оберненим до показника зносу. Він свідчить про те, що на кінець третього року залишкова вартість складає 74 % первісної та певною мірою вказує на ступінь зниження потенціалу основних фондів.

Розрахунок коефіцієнтів оновлення та вибуття потребує точної величини введених та виведених основних засобів, що можна визначити лише з оборотно-сальдової відомості. У вираженні показників фінансової звітності можна здійснити його за спрощеною схемою відносно чистого приросту або зменшення балансової вартості.

Коефіцієнт оновлення основних засобів визначається часткою приросту первісної вартості основних засобів протягом звітного періоду щодо їх середньорічної величини на початок третього року:

$$K_0 = (47560 - 43377) / (45468,5) = 0,09.$$

Це свідчить про те, що за другий рік було введено додатково 9 % операційних основних засобів. Коефіцієнт вибуття натомість вказує на протилежне співвідношення величини виведених операційних оборотних активів на кінець третього року: $K_b = (47560 - 47340) / 47450 = 0,0046$, що зумовлено незначним виведенням з експлуатації операційних основних засобів протягом третього року. Таким чином, за другий і третій роки не відбувалося значних екстенсивних змін у складі основних фондів ТОВ «Автомоторс», що знаходяться на балансі підприємства. Фондовіддача та фондомісткість є взаємооберненими показниками, що свідчать про результативність використання основного капіталу підприємства та розраховуються як частка чистого доходу і середньорічної вартості основного капіталу. За результатами другого року вони становили відповідно:

$$\Phi_b = 4090779 / 45468,5 = 89,97;$$

$$\Phi_m = 1/89,97 = 0,01.$$

Таблиця 3.2.3

ПОКАЗНИКИ СТАНУ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

№ з/п	Показники	Одиниці виміру	Перший рік	Другий рік	Третій рік	Зміна за перший і другий роки	Зміна за другий і третій роки
Основний капітал							
1	Коефіцієнт зносу основних засобів	—	0,14	0,19	0,26	0,05	0,06
2	Коефіцієнт придатності основних засобів	—	0,86	0,81	0,74	-0,05	-0,06
3	Коефіцієнт оновлення основних засобів	—	0,01	0,09	0,00	0,09	-0,09
4	Коефіцієнт вибуття основних засобів	—	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
5	Фондовіддача	—	31,97	89,97	31,56	58,00	-58,41
6	Фондомісткість	—	0,03	0,01	0,03	-0,02	0,02
7	Фондоозброєність (на одного робітника)	тис. грн	635,79	378,90	533,15	-256,88	154,24
8	Рентабельність основного капіталу	%	125,99	126,12	233,13	0,13	107,00
Оборотний капітал							
9	Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу	оборотів	3,68	5,06	1,70	2,19	-3,36
10	Тривалість обороту оборотного капіталу	днів	97,77	71,10	211,62	-26,42	140,53

Закінчення табл. 3.2.3.

№ з/п	Показники	Одиниці виміру	Перший рік	Другий рік	Третій рік	Зміна за перший і другий роки	Зміна за другий і третій роки
11	Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	оборотів	126,46	63,52	15,44	-62,93	-48,08
12	Тривалість обороту виробничих запасів	днів	2,85	5,67	23,31	2,82	17,65
13	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	оборотів	7,23	11,05	5,15	5,75	-5,89
14	Тривалість обороту дебіторської заборгованості	днів	49,82	32,59	69,86	-16,23	37,27
15	Коефіцієнт оборотності виробничого оборотного капіталу	оборотів	19,22	36,96	15,44	17,75	-21,53
16	Тривалість обороту виробничого оборотного капіталу	днів	18,73	9,74	23,32	-8,99	13,58
17	Рентабельність оборотного капіталу	%	14,51	7,10	12,56	-7,41	5,47
Виробничий капітал							
18	Продуктивність виробничого капіталу	—	13,28	28,45	12,20	15,17	-16,25
19	Коефіцієнт оборотності виробничого капіталу	оборотів	13,31	28,47	12,23	15,16	-16,25
20	Тривалість обороту виробничого капіталу	днів	27,04	12,64	29,44	-14,40	16,80
21	Рентабельність виробничого капіталу	%	52,46	39,92	90,30	-12,55	50,39
Власний капітал							
22	Фінансова рентабельність	%	43,88	—	17,02	-43,88	17,02
23	Балансовий курс	—	1,34	1,20	1,30	-0,14	0,10

Динаміка даних показників свідчить про надзвичайно стрімке зростання фондівдачі і зниження фондомісткості протягом другого року і не менш динамічне скорочення фондівдачі та зростання фондомісткості, приблизно в 2-2,5 рази, протягом третього року. Відсутність на балансі безпосередньо засобів, задіяних в основному виробництві, і відносна стабільність середньорічного обсягу основного капіталу протягом трьох років є відображенням лише зміни масштабів комерційної діяльності підприємства у співвідношенні з вартістю основних засобів та не можуть бути інтерпретовані як реальна характеристика результативності використання основного капіталу ТОВ «Автомоторс».

Фондоозброєність визначає, скільки основного капіталу у вартісному виразі має підприємство в розпорядженні на одного працівника (чисельність персоналу протягом останніх трьох років становила відповідно 68, 120 і 87 осіб). Розрахунок за результатами діяльності другого року буде таким:

$$\Phi_0 = 45468,5 / 120 = 378,9 \text{ тис. грн.}$$

Значна динаміка даного показника викликана суттєвим коливанням чисельності персоналу підприємства. В першому та другому роках це було спричинено розширенням масштабів діяльності та доукомплектацією підрозділів. Натомість протягом третього року мали місце значні скорочення, що зумовлено зниженням попиту на продукцію компанії.

Рентабельність основного капіталу визначається співвідношенням операційного прибутку підприємства та середньорічною величиною основного капіталу. За результатами другого року вона розраховується так:

$$P_{ок} = 57347 / 45468,5 \cdot 100 = 126,12 \%$$

У цілому даний показник протягом трьох років знаходився на високому рівні, однак для підприємства, де ключові виробничі ланки в ланцюгу створення вартості винесені на аутсорсинг, це не є відображенням реальної ефективності операційної діяльності. Стрімка динаміка до збільшення рентабельності протягом третього року була зумовлена зростанням величини операційного прибутку підприємства, що пов'язано з певною валютною стабілізацією та оптимізацією господарської діяльності згідно зі зміною кон'юнктури товарного, споживчого та фінансового ринків.

Коефіцієнт оборотності оборотного капіталу розраховується як частка чистого доходу та його середньорічної величини. Відповідно за результатами другого року даний показник становив:

$$K_{об} = 4090779 / [(545427 + 1070345) / 2] = 5,06 \text{ об.}$$

Динаміка показника свідчить про значне зростання оборотності оборотного капіталу (майже в 1,5 раза) протягом другого року і скорочення майже на 3,5 обороту протягом третього року. Це зумовлено збільшенням обсягів реалізації в другому та зниженням у третьому році більш динамічними темпами, ніж зміна абсолютного обсягу середньорічної величини оборотного капіталу, котрий також демонструє еластичність за обсягом виручки, однак менш значну за темпи приросту чистого доходу. На це вказує й відносне вивільнення оборотних коштів протягом другого року порівняно з першим, яке складало значну величину:

$$OK_{вив.} = 4090779 / 3,68 - [(545427 + 1070345)/2] = 303738 \text{ тис. грн.}$$

Тривалість обороту оборотного капіталу розраховується за результатами другого року так:

$$T_{об} = [(545427 + 1070345)/2] \cdot 360 / 4090779 = 71,10 \text{ днів.}$$

Даний показник демонструє тенденцію зворотну до попередньо розглянутої, що виражається в суттєвому зростанні тривалості одного обороту оборотного капіталу протягом третього року на 141 день, тоді як протягом другого року мало місце пришвидшення обертання на 26,42 днів.

Коефіцієнт оборотності виробничих запасів за результатами другого року обчислюється так:

$$K_{об.вз} = 3671194 / [(12895 + 102693)/2] = 63,52 \text{ об.}$$

Кількість обертів виробничих запасів протягом трьох років є значно більшою, ніж у оборотного капіталу в цілому, що свідчить про те, що переважну частину оборотних запасів підприємства становлять фонди обігу та саме вони мають уповільнену оборотність. Динаміка цього показника є також позитивною протягом другого року та негативною в третьому році через суттєве коливання чистого доходу порівняно з абсолютними змінами величини виробничих запасів на балансі протягом третього року.

Тривалість обороту розраховується за тією ж логікою, що й для оборотного капіталу, крім співвідносної бази: в даному випадку використовується виробнича собівартість. Визначена динаміка свідчить про збільшення тривалості обороту майже в 3 рази протягом третього року.

При розрахунку коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості використовується лише її поточна величина. За результатами другого року оборотність визначається так:

$$K_{об.дз} = 4090779 / \{[(24 + 253245 + 94996 + 6374) + (3232 + 343 + 364116 + 18234)] / 2\} = 11,5 \text{ об.}$$

Наведена оборотність у табл. 3.2.3 свідчить про досить тривалі терміни обороту дебіторської заборгованості протягом трьох років: 50, 33, 67 днів відповідно. Отже, на підприємстві існує потреба оптимізації управління взаєморозрахунками з контрагентами. Враховуючи, що переважна більшість залишків знаходиться на статті іншої поточної дебіторської заборгованості (котра виникає внаслідок існуючої комісійної схеми відвантаження комплектуючих на автомобільний завод для великовузлової збірки), це є свідченням необхідності мінімізації її середньорічної величини шляхом введення більш жорстких вимог стосовно погашення заборгованості за виконанні замовлення. Останнє дасть можливість вивільнити додаткові грошові

потоки в межах операційного циклу підприємства та за рахунок цього підвищити рентабельність основної діяльності.

Динаміка коефіцієнта оборотності оборотного виробничого капіталу є подібною до попередньо розглянутої ситуації з оборотністю запасів з тією різницею, що на початок першого та другого років спостерігалися значні витрати майбутніх періодів. Це і вплинуло на оборотність негативним чином. Протягом першого року в структурі оборотного капіталу частка витрат майбутніх періодів була особливо суттєвою, що і спричинило надто низьку оборотність.

Рентабельність оборотного капіталу на кінець третього року визначається як частка операційного прибутку за відповідний період та середньорічної величини оборотного капіталу протягом третього року:

$$P_{OK} = 110620 / [(690540 + 1070345) / 2] \cdot 100 \% = 12,56 \%$$

Незначна рентабельність оборотного капіталу протягом останніх трьох років діяльності вказує на неефективність управління ним, особливо це підтверджується тим фактом, що найсуттєвіша складова сформована за рахунок елементів фондів обігу, котрі, підвищуючи ліквідність балансу, характеризуються часто нижчим рівнем прибутковості. Водночас динаміка до зростання зумовлена як збільшенням операційного прибутку за результатами третього року порівняно з базовим періодом, так і суттєвим скороченням величини оборотного капіталу. Все це свідчить про потребу у подальшій оптимізації управління фондами обігу як першочергового пріоритету для досягнення поліпшених показників господарського стану підприємства.

Отже, незважаючи на падіння результативності використання оборотного капіталу, показники ефективності значно підвищилися завдяки низці заходів, спрямованих на стабілізацію господарського стану. Це пояснюється, в першу чергу, досягненням оптимізації управління матеріально-технічними запасами, зниженням операційних (зокрема комерційних) витрат підприємства та помірним впливом коливань валютних курсів порівняно з другим роком.

Аналіз показників, що характеризують результативність та стан власного капіталу, можна оцінити у вимірі фінансової рентабельності і балансового курсу. Рентабельність власного капіталу визначається часткою чистого прибутку та середньорічної величини власного капіталу протягом відповідного періоду. На кінець третього року розрахунок є таким:

$$P_{BK} = 15364 / [(86707 + 93820) / 2] \cdot 100 = 17,02 \%$$

Відсутність чистої рентабельності власного капіталу за результатами другого року спричинена стрімкою девальвацією національної валюти для підприємства, що займається зовнішньоекономічною діяльністю та має суттєву частку кредиторської заборгованості у валюті. Це автоматично призводить до зростання відносної величини боргового навантаження, що списується на фінансовий результат як збиток від операційних курсових різниць. Таким чином, це вказує не на низьку ефективність операційної діяльності, а на суттєвий вплив валютних ризиків на кінцеву результативність. Виникнення фінансової рентабельності в третьому році спричинене збільшенням величини операційного прибутку, що досягнуто завдяки коригуванню комерційної політики й оптимізації операційних витрат підприємства.

Зростання балансового курсу (розраховується часткою власного та статутного капіталу підприємства) протягом третього року та його позитивна величина на кінець другого року показують, що утримані збитки були повністю перекриті наявною сумою нерозподіленого прибутку за минулі роки діяльності підприємства. Останнє дозволило зберегти рівень позитивної капіталізації ТОВ «Автомоторс».

Значення на кінець третього року свідчить про суттєве скорочення фінансового циклу, що з точки зору збільшення результативності та ефективності руху грошових коштів є сприятливішим, однак зумовлює суттєве зростання ризиків ліквідності та платоспроможності для підприємства в майбутньому.

Коефіцієнт покриття фіксованих платежів, що розраховується як частка операційного прибутку і фінансових витрат підприємства зі звіту про фінансові результати, вказує на те, що одержаної величини операційного прибутку в другому році було недостатньо для обслуговування основної частини боргу та сплати відсотків, що й спричинило збитковість за результатами періоду. В третьому році ситуація виправилася, та завдяки іншим неопераційним доходам вдалося досягти певного рівня прибутковості.

Діагностика ліквідності балансу підприємства здійснюватиметься за окремими рівнями, що визначають інтегральний стан його платоспроможності.

Таблиця 3.2.4

РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ЛІКВІДНОСТІ ТОВ «АВТОМОТОРС»

№ з/п	Показник	Розрахунок		
		перший рік	другий рік	третій рік
1	Абсолютний	$(61337 + 7278,2) / 486402,8$	$(12867 + 7873 + 139357) / 1025090$	$(38553 + 30932 + 134847) / 634678$
2	Проміжний	$(462107,5 + 83048,9 - 12895) / 486402,8$	$(1069719 + 6 - 102693) / 1025090$	$(689930 - 49385) / 634678$
3	Покриття	$(462107,5 + 83048,9) / 486402,8$	$(1069719 + 6) / 1025090$	$689930 / 634678$
4	Платоспроможність	$96949,5 / 486402,8$	$86707 / 1025090$	$93820 / 634678$

Таблиця 3.2.5

ЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ЛІКВІДНОСТІ ТОВ «АВТОМОТОРС»

№ з/п	Показник	Результат			Динаміка за	
		перший рік	другий рік	третій рік	перший і другий роки	другий і третій роки
1	Абсолютний	0,14	0,16	0,32	0,02	0,16
2	Проміжний	1,09	0,94	1,01	-0,15	0,07
3	Покриття	1,12	1,04	1,09	-0,08	0,05
4	Платоспроможність	0,20	0,08	0,15	-0,12	0,07

Таким чином, абсолютне значення ліквідності на кінець третього року становило 32 %, що зумовлено зростанням залишків грошових коштів на балансі підприємства та накопиченням надмірної величини поточних фінансових інвестицій. Якщо перше доцільно розглядати як джерело погашення частини кредитів та іншої заборгованості підприємства з метою мінімізації фінансових витрат у якомога коротшій перспективі, то друге, будучи наслідком обраного типу корпоративної політики і взаємодії з партнерами в межах холдингу, потребує попереднього викупу акцій, що утримуються на балансі «Автомоторс», емітентами, вже після чого стане можливим спрямування надлишку ліквідності на погашення кредитів через недоцільність реінвестування коштів у операційну діяльність підприємства за негативної кон'юнктури споживчого ринку.

Проміжний коефіцієнт ліквідності та коефіцієнт покриття протягом трьох років діяльності мали допустимі коливання та знаходяться на сприятливому й задовільному рівні відповідно (рис. 3.2.4).

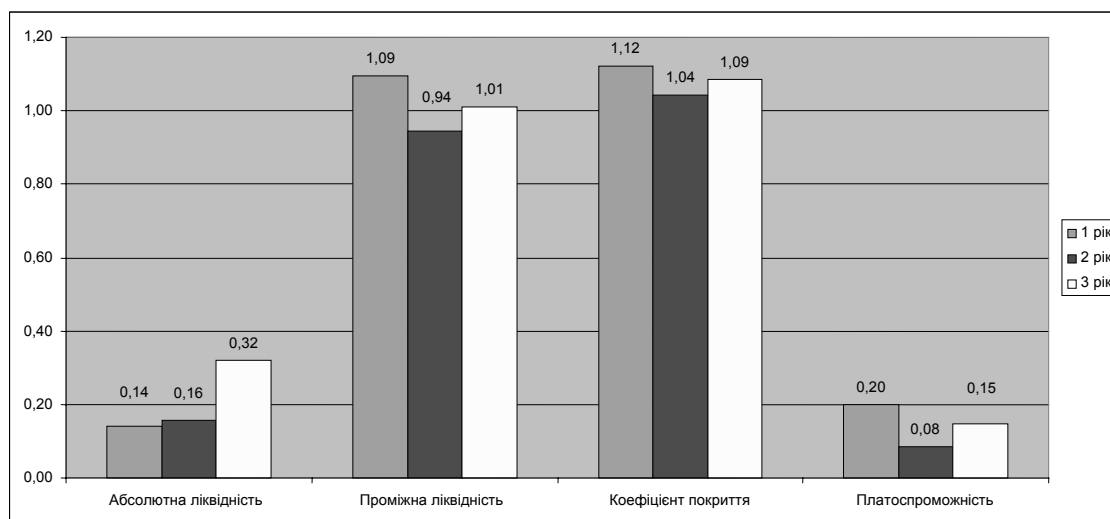

Рис. 3.2.4. Гістограма показників ліквідності ТОВ «Автомоторс»

У випадку спрямування вивільнених коштів з фондів обігу на погашення поточних кредитів дані співвідношення не суттєво зміняться в майбутньому, що водночас дозволить досягти зростання фінансової рентабельності. Забезпечити поліпшення значення коефіцієнта покриття можна поступовим зниженням частки короткострокових джерел фінансування у структурі пасивів підприємства, шляхом досягнення вищої прибутковості діяльності або реструктуризації пасивів.

Платоспроможність підприємства знаходиться на дещо низькому рівні. Особливо загрозливим був стан за результатами другого року діяльності, що зумовлено значною величиною отриманого збитку і як наслідок — зниженням обсягу власного капіталу. Однак враховуючи господарські обставини, це не є критичним, оскільки негативний вплив на кредитоспроможність, з точки зору контрагентів підприємства, повністю компенсується репутацією холдингу, до складу котрого входить ТОВ «Автомоторс».

Для більш поглибленого аналізу чинників, що впливають на господарську ефективність діяльності підприємства, доцільно здійснити факторний аналіз економічної та фінансової рентабельності. Це дасть можливість визначити, які складові найбільш суттєвим чином впливають на досягнутий фінансовий стан підприємства.

Побудова семифакторної моделі оцінювання економічної рентабельності підприємства буде здійснена на основі рівності (1), що характеризує групу чинників впливу.

$$R_{\text{капіталу}} = \frac{OP}{BP} \cdot \frac{BP}{ДЗ} \cdot \frac{ДЗ}{OA} \cdot \frac{OA}{KЗ} \cdot \frac{KЗ}{ПК} \cdot \frac{ПК}{BK} \cdot \frac{BK}{A}, \quad (1)$$

де *OP* — операційний прибуток; *BP* — виручка від реалізації (чистий дохід); *ДЗ* — величина короткострокової дебіторської заборгованості; *OA* — оборотні активи; *KЗ* — короткострокові зобов'язання; *ПК* — позиковий капітал; *BK* — власний капітал; *A* — активи.

Для прикладу визначення окремих факторів (табл. 3.2.6), наведемо порядок розрахунку впливу для коефіцієнта поточної ліквідності (коефіцієнта покриття) протягом третього року:

$$\Delta R_K = \frac{OP^{2009}}{BP^{2009}} \cdot \frac{BP^{2009}}{ДЗ^{2009}} \cdot \frac{ДЗ^{2009}}{OA^{2009}} \cdot \left(\frac{OA^{2009}}{KЗ^{2009}} - \frac{OA^{2008}}{KЗ^{2008}} \right) \cdot \frac{KЗ^{2008}}{ПК^{2008}} \cdot \frac{ПК^{2008}}{BK^{2008}} \cdot \frac{BK^{2008}}{A^{2008}},$$

$$\Delta R_K = \frac{110620}{1497744} \cdot 100 \cdot \frac{149774}{195325} \cdot \frac{4195325}{689920} \cdot \left(\frac{689920}{634678} - \frac{1069725}{1025089} \right) \cdot \frac{1025089}{1025089} \cdot \frac{1025089}{86707} \cdot \frac{86707}{1111796} = 0,64.$$

Це свідчить про те, що зростання коефіцієнта ліквідності на 4 % на кінець третього року, зумовлене більш повільними темпами скорочення оборотних активів, ніж поточних зобов'язань протягом звітного періоду, спричинило зростання економічної рентабельності на 0,64 %.

Таблиця 3.2.6

ПОКАЗНИКИ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ ЗМІНИ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

№ з/п	Показники	Перший рік	Другий рік	Третій рік	Зміна за перший і другий роки	Зміна за другий і третій роки
Вихідні дані						
1	Виручка від реалізації, тис. грн	1382165	4090799	1497744	2708633	-2593055
2	Прибуток, тис. грн	54470	57347	110620	2877	53273
3	Оборотні активи, тис. грн	545157	1069725	689920	524568	-379805
4	Дебіторська заборгованість, тис. грн	354639	385925	195325	31286	-190600
5	Короткострокові зобов'язання, тис. грн	486403	1025089	634678	538687	-390411
6	Позиковий капітал, тис. грн	486403	1025089	634678	538687	-390411
7	Власний капітал, тис. грн	96950	86707	93820	-10243	7113
8	Активи, тис. грн	583353	1111796	728498	528444	-383298
Розрахункові фактори						
9	Рентабельність продажу, %	3,94	1,40	7,39	-2,54	5,98

Закінчення табл. 3.2.6.

№ з/п	Показники	Перший рік	Другий рік	Третій рік	Зміна за перший і другий роки	Зміна за другий і третій роки
10	Оборотність дебіторської заборгованості	3,90	10,60	7,67	6,70	-2,93
11	Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах	0,65	0,36	0,28	-0,29	-0,08
12	Коефіцієнт поточної ліквідності	1,12	1,04	1,09	-0,08	0,04
13	Частка короткострокових зобов'язань у позиковому капіталі	1,00	1,00	1,00	0,00	0,00
14	Коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу	5,02	11,82	6,76	6,81	-5,06
15	Коефіцієнт автономії	0,17	0,08	0,13	-0,09	0,05
16	Рентабельність капіталу, %	9,34	5,16	15,18	-4,18	10,03
Оцінка впливу факторів на зміну рентабельності капіталу, %		Другий рік		Третій рік		
17	Рентабельність продажу	-6,02		22,02		
18	Оборотність дебіторської заборгованості	5,71		-7,52		
19	Частка дебіторської заборгованості в оборотних активах	-4,02		-4,23		
20	Коефіцієнт поточної ліквідності	-0,35		0,64		
21	Частка короткострокових зобов'язань у позиковому капіталі	0,00		0,00		
22	Коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу	6,33		-6,87		
23	Коефіцієнт автономії	-5,83		5,99		
24	Сукупний вплив факторів	-4,18		10,03		

Отже, за результатами діяльності в третьому році економічна рентабельність зросла на 10,03 %. Крім коефіцієнта ліквідності, на зміну економічної рентабельності впливали наступні чинники.

Зростання рентабельності продажу на 5,98 %, викликане підвищенням операційного прибутку та зменшенням величини чистого доходу, спричинило приріст економічної рентабельності на 22,02 %. Протягом другого року зниження цього показника найбільш суттєвим чином вплинуло на скорочення економічної рентабельності. Зменшення оборотності дебіторської заборгованості, що відбулося з причин більш стрімкого скорочення чистого доходу порівняно з динамікою зниження залишку дебіторської заборгованості, зумовило зменшення економічної рентабельності на -7,52 %. Протягом другого року зміна даного співвідношення також суттєво вплинула на зростання рентабельності активів. Зменшення частки дебіторської заборгованості в оборотних активах на 0,08 % призвело до скорочення величини економічної рентабельності на 4,23 %. Відсутність зміни в структурі позикового капіталу, що визначається співвідношенням короткострокових та довгострокових джерел, не спричинила впливу на зміну економічної рентабельності. Скорочення коефіцієнта фінансового лівереджу, зумовлене зниженням частки позикових джерел у структурі фінансування підприємства, викликало скорочення економічної рентабельності на 6,87 %, а зростання коефіцієнта автономії, що відбулося з тих же причин, спричинило збільшення рентабельності активів на 5,99 %. Таким чином, зміна економічної рентабельності підприємства зумовлюється переважно динамікою рентабельності продажу, оборотності дебіторської заборгованості, коефіцієнтами фінансового лівереджу і фінансової автономії підприємства. Найбільш гнучким інструментом підвищення рентабельності активів, з точки зору можливостей середовища, є пришвидшення темпів обороту дебіторської заборгованості шляхом зниження її середньорічних залишків на балансі підприємства.

Факторний аналіз фінансової рентабельності підприємства базується на такій моделі:

$$R_{fin} = \frac{ЧП}{БК} \Rightarrow \frac{ЧП}{BP} \cdot \frac{BP}{A} \cdot \left(1 - \frac{ПК}{BK}\right). \quad (2)$$

Розрахункові значення окремих коефіцієнтів у попередньому та звітному періодах наведені в табл. 3.2.7.

Таблиця 3.2.7

ПОКАЗНИКИ ФАКТОРІВ ЗМІНИ ФІНАНСОВОЇ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ

№ з/п	Показники	Перший рік	Другий рік	Третій рік	Зміна за перший і другий роки	Зміна за другий і третій роки
Вихідні дані						
1	Чистий дохід, тис.грн	1382165	4090798	1497744	2708633	-3882009,00
2	Прибуток, тис.грн	40297	-10243	15364	-50540	25607,00
3	Позиковий капітал, тис.грн	486403	1025090	634678	538687	-390411,00
4	Власний капітал, тис.грн	96950	86707	93820	-10243	7113,00
5	Активи, тис. грн	583353	1111797	728498	528444	-383298,00
Розрахункові фактори						
6	Рентабельність продажу, %	2,92	-0,25	1,03	-3,17	1,28
7	Продуктивність активів	2,37	3,68	2,06	1,31	-1,62
8	Коефіцієнт структури капіталу	5,02	11,82	6,76	6,81	-5,06
9	Рентабельність власного капіталу, %	41,56	—	16,38	-53,38	28,19
	Оцінка впливу факторів на зміну рентабельності капіталу, %	2008 р.		2009 р.		
10	Рентабельність продажу	-45,13		60,21		
11	Продуктивність активів	-1,97		-21,35		
12	Коефіцієнт структури капіталу	-6,27		-10,67		
13	Сукупний вплив факторів	-53,38		28,19		

Процедура факторного аналізу в даному випадку виглядає відповідним до попереднього прикладу чином. Так, вплив зміни оборотності активів на фінансову рентабельність протягом третього року становить:

$$R_{fin} = \frac{ЧП^{2009}}{BP^{2009}} \cdot \left(\frac{BP^{2009}}{A^{2009}} - \frac{BP^{2010}}{A^{2010}}\right) \cdot \left(1 - \frac{ПК^{2008}}{BK^{2008}}\right) = \frac{15364}{1497744} \cdot 100 \cdot \left(\frac{1497744}{728498} - \frac{4090799}{1111796}\right) \cdot \left(1 - \frac{1025089}{86707}\right) = -21,35\%.$$

Отже, фінансова рентабельність за результатами третього року зросла на 60,21 % за рахунок підвищення рентабельності продажу, зумовленого суттєвим скороченням виручки та зростанням співвідношення до величини чистого прибутку, і зменшилася на 21,35 і 10,67 % за рахунок зниження продуктивності активів та переходу до менш ризикової структури капіталу (скорочення фінансового лівереджу) відповідно. Таким чином, внутрішні можливості підприємства щодо пошуку резервів збільшення фінансової рентабельності є обмеженими за умов існуючої кон'юнктури товарних та фінансових ринків. Тому пріоритетним залишається завдання збереження досягнутого рівня.

З метою діагностики операційного і фінансового циклу, що дасть уявлення про характер фінансування основної діяльності підприємства, необхідно сформулювати табл. 3.2.8.

Таблиця 3.2.8

ТРИВАЛІСТЬ СКЛАДОВИХ ОПЕРАЦІЙНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ЦИКЛІВ ТОВ «АВТОМОТОРС»

№ з/п	Показники, днів	Перший рік	Другий рік	Третій рік	Динаміка за	
					перший і другий роки	другий і третій роки
1	Тривалість обороту запасів	2,9	5,7	23,3	2,8	17,6
2	Тривалість обороту товарів і готової продукції	12,0	19,1	77,3	7,1	58,2
3	Тривалість обороту дебіторської заборгованості	49,8	32,6	69,9	-17,2	37,3
4	Тривалість обороту кредиторської заборгованості	43,5	24,8	91,1	-18,7	66,3
5	Операційний цикл	64,7	57,4	170,5	-7,3	113,1
6	Фінансовий цикл	21,2	32,5	79,3	11,3	46,8

З метою більш наочної демонстрації динаміки тривалості циклів та їх структурних змін розглянемо рис. 3.2.5.

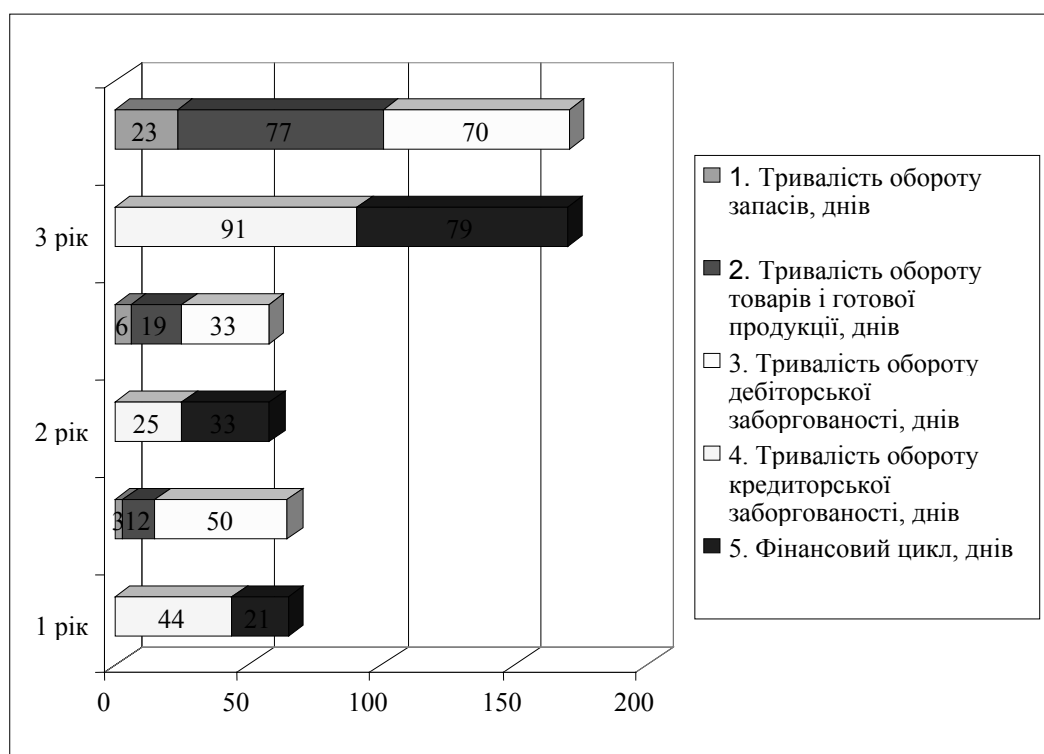

Рис. 3.2.5. Операційний та фінансовий цикли ТОВ «Автомоторс»

Отже, найтривалішим операційний цикл підприємства був у третьому році, що пояснюється суттєвим зниженням темпів оборотності виробничих запасів, готової продукції, товарів і дебіторської заборгованості, тоді як у другому році було досягнуто його скорочення, що дозволило підприємству зберегти задовільний фінансовий стан під час кризи. Необхідно зазначити, що протягом трьох років на тривалість операційного циклу найбільш несприятливо впливало зниження темпів оборотності товарів і готової продукції підприємства. Фінансовий цикл мав постійну тенденцію щодо відносного збільшення його тривалості. Враховуючи, що його абсолютна величина не наближається до 0, це не загрожує ліквідності та платоспроможності підприємства, паралельно створюючи певні переваги фінансування операційної діяльності, з точки зору формування надлишкових грошових потоків, що збільшують потенціал прибутковості.

Таким чином, за результатами діяльності протягом трьох років показники ефективності господарського стану підприємства вдалося втримати на задовільному рівні завдяки низці радикальних заходів, спрямованих на адаптацію до різкого погіршення кон'юнктури товар-

ного та фінансового ринків. Для підприємства, що займається зовнішньоекономічною діяльністю та є імпортером комплектуючих до автомобілів, негативні наслідки могли мати значно більш несприятливий вплив. Частково цього вдалося уникнути завдяки тому, що протягом другого року значно збільшилися обсяги реалізації порівняно з першим роком, приріст валового прибутку майже повністю перекрив величину збитку від операційних курсових різниць за результатами балансової переоцінки валютних зобов'язань під час різкої девальвації гривні. Враховуючи стриманість експертів у прогнозах щодо майбутнього зростання попиту на автомобілі на наступні роки, пріоритетом для підприємства залишається подальша оптимізація операційної і фінансової діяльності у контексті «падаючих ринків».

3. Діагностика стану фінансової стійкості

Аналіз стану фінансової стійкості підприємства проводитиметься в межах трьох методик: коефіцієнтного, агрегатного та інтегрального підходів. Зіставлення одержаних результатів дасть можливість дійти більш комплексних висновків стосовно реального фінансового стану підприємства та його динаміки протягом останніх трьох років діяльності.

Оперуючи значенням окремих складових балансу, розрахуємо показники, що застосовуються в межах коефіцієнтної методики (табл. 3.2.9).

Таблиця 3.2.9

РОЗРАХУНОК КОЕФІЦІЄНТІВ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТОВ «АВТОМОТОРС»

№ з/п	Показники	Розрахунок		
		перший рік	другий рік	третій рік
1	Коефіцієнт фінансової автономії	96950 / 583352	86707 / 1111796	93820 / 728498
2	Коефіцієнт фінансової залежності	583352 / 96950	1111796 / 86707	728498 / 93820
3	Коефіцієнт фінансового лівереджу	486403 / 96950	1025090 / 86707	634678 / 93820
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	(462108 + 83049 – 486403) / 96950	(1069719 + 6 – 1025090) / 86707	(689920 – 634678) / 93820
5	Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	96950 / 38196	86707 / 42072	93820 / 38579
6	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових джерел	0 / 96950	0 / 86707	0 / 93820
7	Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	96950 / 96950	86707 / 86707	93820 / 93820

Визначені значення коефіцієнта фінансової автономії свідчать про його найбільшу наближеність до оптимального рівня протягом першого року діяльності (0,17), стрімке зростання валюти балансу в другому році та отримані збитки за його результатами, що зумовили скорочення величини власного капіталу, спричинили істотне падіння коефіцієнта на 53,1 %. Натомість протягом третього року за рахунок господарської оптимізації вдалося дещо відновити фінансовий стан. Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до розглянутого попередньо. Його зростання протягом другого року майже в 2 рази є свідченням суттєвого зниження фінансової стійкості підприємства, а скорочення в третьому році до 7,76 указує на часткове відновлення кредитоспроможності.

Таблиця 3.2.10

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ДИНАМІКА КОЕФІЦІЄНТІВ ГРУПИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

№ з/п	Показники	Значення			Динаміка, %	
		перший рік	другий рік	третій рік	за перший і другий роки	за другий і третій роки
1	Коефіцієнт фінансової автономії	0,17	0,08	0,13	–53,1	65,1
2	Коефіцієнт фінансової залежності	6,02	12,82	7,76	113,1	–39,4
3	Коефіцієнт фінансового лівереджу	5,02	11,82	6,76	135,6	–42,8
4	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,61	0,51	0,59	–15,1	14,4

№ з/п	Показники	Значення			Динаміка, %	
		перший рік	другий рік	третій рік	за перший і другий роки	за другий і третій роки
5	Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	2,54	2,06	2,43	-18,8	18,0
6	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових джерел	0,00	0,00	0,00	0,0	0,0
7	Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	1,00	1,00	1,00	0,0	0,0

Коефіцієнт фінансового лівереджу характеризується співвідношенням позикового та власного капіталу у структурі фінансування підприємства, що виступає критерієм відображення фінансового ризику. Його динаміка є ідентичною до коефіцієнта фінансової залежності з причин, зумовлених суттєвим зростанням позикового капіталу в структурі фінансування протягом другого року, що істотно знижує рівень фінансової стійкості підприємства в цілому. У зіставленні з рекомендованими значеннями дані показники на кінець третього року були зависокими, що вказує на потребу подальшої оптимізації політики формування оборотних активів з метою зниження частки боргових джерел у структурі фінансування підприємства.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу протягом трьох років знаходився на позитивному рівні — 0,61; 0,51; 0,59 відповідно, що свідчить про суттєву частку власного робочого капіталу у його структурі. Це формує запас фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень також сягає сприятливого рівня, вказуючи на суттєвий надлишок довгострокових джерел під фінансування інвестиційних вкладень підприємства. Визначені показники майже повністю відповідають рекомендованим нормативам, що свідчить про позитивний вплив на фінансову стійкість «Автомоторс» у вимірі реалізації золотого правила балансу підприємства.

Значення коефіцієнтів довгострокового залучення позикових джерел і фінансової незалежності капіталізованих джерел є оберненими. Враховуючи, що підприємство не використовує для фінансування довгострокових кредитів та інших позикових залучень, структура довгострокових вкладень повністю формується за рахунок власного капіталу підприємства, що також є сприятливим чинником, з точки зору забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Отже, за результатами діагностики відповідно до коефіцієнтної методики можна дійти висновку, що стан фінансової стійкості ТОВ «Автомоторс» є прийнятним. Головним негативним аспектом, що потребує якомога швидшого подолання, є ризикована структура капіталу підприємства. Це зумовлено неефективністю організації управління фондами обігу, котрі сформовані переважно за рахунок поточних пасивів. Надлишок оборотних активів ліквідної групи, як відомо, має обмежену прибутковість, що чинить несприятливий вплив на рівень економічної та фінансової рентабельності підприємства. Спрямування вивільнених додаткових коштів шляхом реалізації поточних фінансових інвестицій та зниження середніх залишків поточної дебіторської заборгованості дасть можливість частково зменшити поточну кредитну лінію, підвищити рівень прибутковості і фінансової стійкості підприємства.

Діагностика за агрегатним підходом оперує показниками робочого та власного оборотного капіталу підприємства, що фактично визначають частину найменш ліквідної складової оборотних коштів — виробничих запасів, сформованих за рахунок довгострокових пасивів та власного капіталу підприємства відповідно. Визначимо ці величини для ТОВ «Автомоторс» на кінець третього року:

Згідно з балансом величина запасів на кінець третього року становить 49385 тис. грн, сума оборотних активів — 689920 тис., поточних зобов'язань — 634678 тис. грн.

Враховуючи, що підприємство не залучає позикових довгострокових джерел фінансування, можна дійти висновку, що величини чистого і власного робочого капіталу будуть рівнозначними:

$$BOK = 689920 - 634678 - 0 = 55242 \text{ тис. грн,}$$

$$ВД = 689920 - 634678 = 55242 \text{ тис. грн.}$$

Обчислимо стан забезпечення запасів різними джерелами фінансування.

— за рахунок власного капіталу:

$$\Delta BOK = 55242 - 49385 = 5857 \text{ тис. грн};$$

— за рахунок довгострокових джерел:

$$\Delta VD = 55242 - 49385 = 5857 \text{ тис. грн};$$

— за рахунок основних джерел формування запасів:

$$\Delta ZB = 55242 - 49385 + 319675 = 325532 \text{ тис. грн.}$$

Остання величина характеризує основні джерела формування запасів, що крім чистого робочого капіталу включають короткострокові кредити банків та поточну заборгованість за довгостроковими кредитами. Відповідним чином ці показники визначаються і для попередніх років. Поглянемо, як вони змінювалися протягом другого та третього років. У табл. 3.2.11 наведено динаміку зміни фінансової стійкості підприємства.

Таблиця 3.2.11

ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЗА АГРЕГАТНИМ ПІДХОДОМ, тис. грн

№ з/п	Показник	На кінець другого року	На кінець третього року	Динаміка, %
1	ВОК	44635	55242	23,76
2	ВД	44635	55242	23,76
3	ЗВ	594100	374917	-36,89
4	ΔBOK	-58058	5857	110,1
5	ΔVD	-58058	5857	110,1
6	ΔZB	491407	325532	-33,76

Таким чином, стан фінансової стійкості ТОВ «Автомоторс» у третьому році суттєво поліпшився порівняно з другим роком (рис. 3.2.6), коли розміри надлишку власного оборотного та робочого капіталу під перекриття фінансування запасів були від'ємними.

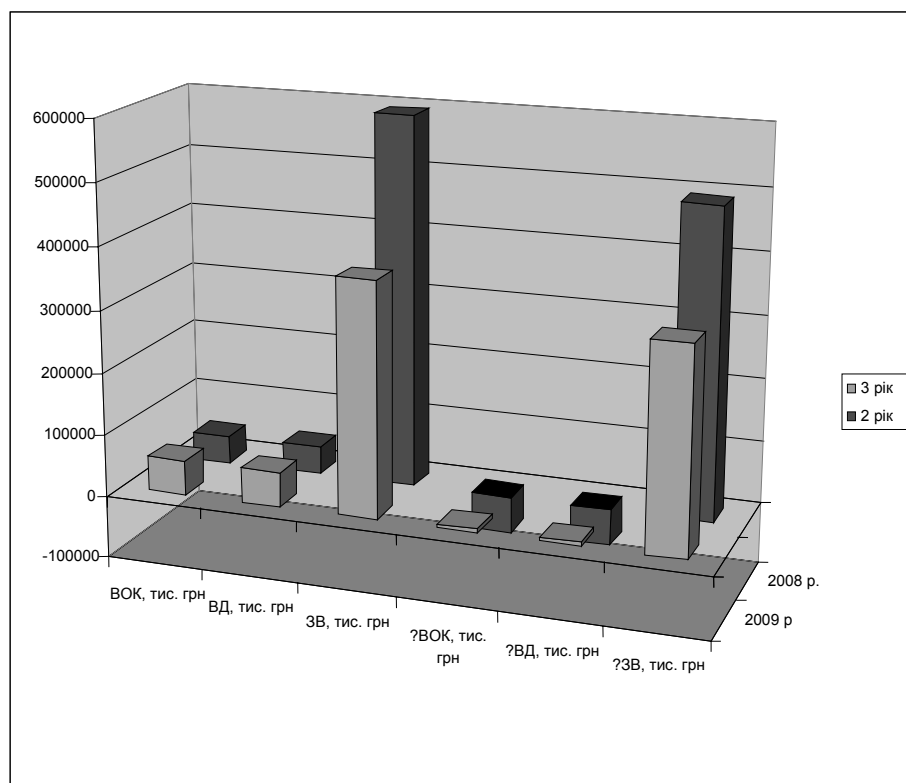

Рис. 3.2.6. Показники фінансової стійкості за агрегатним підходом

Відповідно до критеріїв ідентифікації стану фінансової стійкості доходимо висновку, що протягом третього року стан змінився з нестійкого на абсолютний. Цього було досягнуто шляхом скорочення залишку виробничих запасів на балансі підприємства та зростання величини власного капіталу за рахунок тезаврації прибутку.

Отже, фінансова стійкість ТОВ «Автомоторс» за агрегатним підходом є абсолютною на кінець третього року, оскільки існує перевищення наявної величини власного робочого капіталу над величиною запасів, що свідчить про повне фінансування запасів власними коштами. Це — чинник забезпечення платоспроможності підприємства перед кредиторами шляхом виключення напрямів фінансування найменш ліквідних оборотних активів за рахунок мобілізованих у них коштів.

Діагностика фінансової стійкості у вимірі інтегрального підходу заснована на методиці приведення окремих відносних показників фінансового стану до інтегрального значення, що характеризує динаміку зміни стійкості підприємства в співвідношенні з початком звітної періоду. Розрахунок та значення цих показників наведено у табл. 3.2.12 та 3.2.13 відповідно.

Таблиця 3.2.12

РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЗА ІНТЕГРАЛЬНИМ ПІДХОДОМ

№ з/п	Показник	Розрахунок		
		перший рік	другий рік	третій рік
1	Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	96950 / 583352	86707 / 1111796	93820 / 728498
2	Коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів власними оборотними коштами	(462108 + 83049 – 486403) / 12895	(1069719 + 6 – 1025090) / 102693	(689920 – 634678) / 49385
3	Коефіцієнт фінансового лівереджу	486403 / 96950	1025090 / 86707	634678 / 93820
4	Коефіцієнт реальної вартості майна	(37207 + 12895) / 583352	(38375 + 102693) / 1111796	(35187 + 49385) / 728498
5	Коефіцієнт постійного активу	38196 / 96950	42072 / 86707	38579 / 93820

Розрахунок інтегрального показника здійснюється таким чином:

$$\Phi_c = \frac{(1 + 2K_{\partial.n}^1 + 3_{\text{в.о.к}} + 1 : K_{\text{з.с}}^1 + K_{\text{р.в}} + K_{\text{н.а}}^1)^1}{(1 + 2K_{\partial.n}^0 + 3_{\text{в.о.к}} + 1 : K_{\text{з.с}}^0 + K_{\text{р.в}} + K_{\text{н.а}}^0)^0} - 1, \quad (3.2.3)$$

де $K_{\partial.n}^1$, $K_{\partial.n}^0$ — коефіцієнти довгострокового залучення коштів у звітному і попередньому періодах; $3_{\text{в.о.к}}^1$, $3_{\text{в.о.к}}^0$ — коефіцієнти забезпечення матеріальних запасів власними оборотними коштами у звітному та попередньому періодах; $K_{\text{з.с}}^1$, $K_{\text{з.с}}^0$ — коефіцієнти співвідношення позикових та власних коштів у звітному і попередньому періодах; $K_{\text{р.в}}^1$, $K_{\text{р.в}}^0$ — коефіцієнти реальної вартості майна; $K_{\text{н.а}}^1$, $K_{\text{н.а}}^0$ — коефіцієнти постійного активу.

Таблиця 3.2.13

ЗНАЧЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЗА ІНТЕГРАЛЬНИМ ПІДХОДОМ

№ з/п	Показник	Результати		
		першого року	другого року	третього року
1	Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	0,17	0,08	0,13
2	Коефіцієнт забезпечення виробничих запасів власними оборотними коштами	4,56	0,43	1,12
3	Коефіцієнт фінансового лівереджу	5,02	11,82	6,76
4	Коефіцієнт реальної вартості майна	0,09	0,13	0,12
5	Коефіцієнт постійного активу	0,39	0,49	0,41
6	Інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості	—	–0,65	0,33

Таким чином, стан фінансової стійкості ТОВ «Автомоторс» погіршився протягом другого року на 65 % з причин зростання обсягу оборотних активів підприємства, фінансованих за рахунок поточних зобов'язань, що призвело до зниження коефіцієнта довгострокового залучення коштів та величини власного робочого капіталу під забезпечення виробничих запасів. У свою чергу, мали місце і позитивні тенденції, зумовлені відповідними процесами, що полягали у зростанні виробничого потенціалу (коефіцієнта реальної вартості майна). Однак дане поліпшення є не виправданим, з точки зору реалізованих напрямів фінансування, що суттєво погіршують фінансовий стан. Протягом третього року підприємству вдалося дещо відновити фінансову стійкість за рахунок реалізації заходів оптимізації, що полягали у скороченні валюти балансу шляхом вивільнення коштів з оборотних активів та спрямування їх на погашення поточної заборгованості підприємства. Це дозволило підвищити коефіцієнти довгострокового залучення коштів та забезпечення виробничих запасів власним робочим капіталом (табл. 3.2.13), що найбільш суттєво визначало поліпшення фінансового стану.

Отже, комплексна діагностика стану фінансової стійкості ТОВ «Автомоторс» показала, що стійкість підприємства на кінець третього року в тактичній перспективі, з точки зору забезпечення виробничих запасів власним робочим капіталом, є сприятливою для збереження платоспроможності та ліквідності у майбутньому. Цього було досягнуто завдяки комплексу оптимізаційних заходів, здійснених протягом третього року, що спрямовані на скорочення залишку виробничих запасів відповідно до ринкової кон'юнктури та фінансового стану підприємства. Водночас фінансова стійкість ТОВ «Автомоторс» у стратегічній перспективі є недостатньо задовільною, що пов'язано зі значною величиною позикових джерел у структурі фінансування підприємства. Враховуючи існуючу господарську ситуацію, коли поточні зобов'язання залучені переважно під фінансування фондів обігу, бачимо, що це не загрожує платоспроможності, а переважно виступає чинником зниження прибутковості підприємства і потребує розроблення заходів фінансової реструктуризації з метою поліпшення фінансового стану.

Таблиця 3.2.14

БАЛАНС ТОВ «АВТОМОТОРС» ЗА ОСТАННІ ТРИ РОКИ, тис. грн

Актив	Код рядка	На початок першого року	На кінець першого року	На кінець другого року	На кінець третього року
1	2	3	4	5	6
I. Необоротні активи					
Нематеріальні активи:					
залишкова вартість	010	2,5	719,3	3077	2772
первісна вартість	011	11,8	1 137,6	4922	4922
накопичена амортизація	012	(9,3)	(418,3)	(1845)	(2150)
Незавершене будівництво	020	—	—	—	—
Основні засоби:					
залишкова вартість	030	40 036,4	37 206,6	38375	35187
первісна вартість	031	43 090,1	43 377,4	47560	47340
знос	032	(3 053,7)	(6 170,8)	(9185)	(12153)
Довгострокові біологічні активи:					
справедлива (залишкова) вартість	035	—	—	—	—
первісна вартість	036	—	—	—	—
накопичена амортизація	037	(—)	(—)	(—)	(—)
Довгострокові фінансові інвестиції:					
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	040	270,0	270,0	620	620

Актив	Код рядка	На початок першого року	На кінець першого року	На кінець другого року	На кінець третього року
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
інші фінансові інвестиції	045	—	—	—	—
Довгострокова дебіторська заборгованість	050	—	—	—	—
Відстрочені податкові активи	060	—	—	—	—
Інші необоротні активи	070	—	—	—	—
Усього за розділом I	080	40 308,9	38 195,9	42072	38579
II. Оборотні активи					
Виробничі запаси	100	5 673,2	12 895,2	102693	49385
Поточні біологічні активи	110	—	—	—	—
Незавершене виробництво	120	—	—	—	—
Готова продукція	130	41 023,4	12 334,1	223223	137334
Товари	140	26 579,7	12 071,1	186237	95998
Векселі одержані	150	—	—	—	—
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:					
чиста реалізаційна вартість	160	5 864,0	6 373,7	18234	36323
первісна вартість	161	5 864,0	6 373,7	18234	36323
резерв сумнівних боргів	162	(—)	(—)	(—)	(—)
Дебіторська заборгованість за розрахунками:					
з бюджетом	170	449,8	23,8	3232	21567
за виданими авансами	180	20 061,1	253 244,5	343	22494
з нарахованих доходів	190	—	—	—	—
з внутрішніх розрахунків	200	1 335,4	—	—	—
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	200,8	94 996,1	364116	114941
Поточні фінансові інвестиції	220	61 337,0	61 337,0	139357	134847
Грошові кошти та їх еквіваленти:					
в національній валюті	230	15 278,0	7 287,2	12867	38553
в іноземній валюті	240	0,3	-	7873	30932
Інші оборотні активи	250	6 682,2	1 544,8	11544	7546
Усього за розділом II	260	184 484,9	462 107,5	1069719	689920
III. Витрати майбутніх періодів	270	20 572,0	83 048,9	6	—
Баланс	280	245 365,8	583 352,3	1111796	728498

Пасив	Код рядка	На початок першого року	На кінець першого року	На кінець другого року	На кінець третього року
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
I. Власний капітал					
Статутний капітал	300	72 134,0	72 134,0	72134	72134
Пайовий капітал	310	—	—	—	—
Додатковий вкладений капітал	320	—	—	—	—
Інший додатковий капітал	330	—	—	—	—
Резервний капітал	340	—	—	—	—
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	6 158,8	24 815,5	14573	21686
Неоплачений капітал	360	(—)	(—)	(—)	(—)
Вилучений капітал	370	(—)	(—)	(—)	(—)
Усього за розділом I	380	78 292,8	96 949,5	86707	93820
II. Забезпечення майбутніх витрат і платежів					
Забезпечення виплат персоналу	400	—	—	—	—
Інші забезпечення	410	—	—	—	—
Цільове фінансування	420	—	—	—	—
Усього за розділом II	430	—	—	—	—
III. Довгострокові зобов'язання					
Довгострокові кредити банків	440	—	—	—	—
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450	—	—	—	—
Відстрочені податкові зобов'язання	460	—	—	—	—
Інші довгострокові зобов'язання	470	—	—	—	—
Усього за розділом III	480	—	—	—	—
IV. Поточні зобов'язання					
Короткострокові кредити банків	500	12 495,9	266 407,3	549465	319675
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	—	—	—	—
Векселі видані	520	—	—	—	—
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	138 767,2	182 681,6	415993	295834
Поточні зобов'язання за розрахунками:					
з одержаних авансів	540	8 974,8	—	58811	10099
з бюджетом	550	28,9	234,5	71	101
з позабюджетних платежів	560	—	—	—	—

Продовження табл. 3.2.14

Пасив	Код рядка	На початок першого року	На кінець першого року	На кінець другого року	На кінець третього року
1	2	3	4	5	6
зі страхування	570	71,3	—	141	313
з оплати праці	580	231,3	212,5	273	343
з учасниками	590	—	21 640,2	—	8250
з внутрішніх розрахунків	600	1 335,4	335,4	335	63
Інші поточні зобов'язання	610	5 168,2	14 891,3	—	—
Усього за розділом IV	620	167 073,0	486 402,8	1025090	634678
V. Доходи майбутніх періодів	630	—	—	—	—
Баланс	640	245 365,8	583 352,3	1111796	728498

Таблиця 3.2.15

ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ТОВ «АВТОМОТОРС» ЗА ОСТАННІ ТРИ РОКИ, тис. грн
І ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За попередній період	За перший рік	За другий рік	За третій рік
1	2	3	4	5	6
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	010	1311314,6	1679076,3	5379753	1970716
Податок на додану вартість	015	177275,5	268972,0	896075	335022
Акцизний збір	020	—	—	—	—
	025	—	—	—	—
Інші вирахування з доходу	030	223404,5	27939,6	392880	137950
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	035	910634,6	1382164,7	4090798	1497744
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	040	812101,1	1174021,3	3671194	1173883
Валовий:					
прибуток	050	98533,5	208143,4	419604	323861
збиток	055	—	—	—	—
Інші операційні доходи	060	721,3	3071,1	307465	18769
Адміністративні витрати	070	18256,4	35888,4	63088	34223
Витрати на збут	080	70355,3	118769,5	164234	82117
Інші операційні витрати	090	1117,0	2087,4	442400	115670
Фінансові результати від операційної діяльності:					
прибуток	100	9526,1	54469,2	57347	110620
збиток	105	—	—	—	—
Дохід від участі в капіталі	110	—	—	—	—
Інші фінансові доходи	120	—	11,4	7268	5986
Інші доходи	130	40,9	573,3	102752	32455
Фінансові витрати	140	6659,0	12322,9	72486	108729
Втрати від участі в капіталі	150	—	—	—	—

Стаття	Код рядка	За попередній період	За перший рік	За другий рік	За третій рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Інші витрати	160	120,0	434,1	105050	21403
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:					
прибуток	170	2788,0	42296,9	—	18929
збиток	175	—	—	10169	—
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	753,2	2000,0	74	3565
Фінансові результати від звичайної діяльності:					
прибуток	190	2034,8	40296,9	—	15364
збиток	195	—	—	10243	—
Надзвичайні:		—			
доходи	200	—	—	—	—
витрати	205	—	—	—	—
Податки з надзвичайного прибутку	210	—	—	—	—
Чистий:					
прибуток	220	2034,8	40296,9	—	15364
збиток	225	—	—	10243	—

II. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Найменування показника	Код рядка	За попередній період	За перший рік	За другий рік	За третій рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Матеріальні затрати	230	1394,3	1912,3	2470	1158
Витрати на оплату праці	240	5478,4	7094,1	8439	3556
Відрахування на соціальні заходи	250	1731,3	1697,4	2110	889
Амортизація	260	3290,6	3526,1	4441	3273
Інші операційні витрати	270	86530,9	118932,9	307516	98445
Разом	280	98425,5	133162,8	324976	107321

Завдання

1. Здійснить SWOT-аналіз товариства з виділенням найбільших проблем компанії.
2. Сформулюйте концептуальні напрями розвитку підприємства протягом наступних п'яти-десяти років.
3. Розробіть та обґрунтуйте доцільність актуальних заходів, які дозволили б поліпшити фінансово-майнове становище товариства та ефективність його діяльності.

Кейс 3.3. Діагностика ефективності діяльності підприємства та його нематеріальних активів³

Державна акціонерна холдингова компанія «Артем» (ДАХК «Артем») є акціонерним товариством відкритого типу, заснованим Міністерством машинобудування, військово-

³ За інформацією smida.gov.ua

промислового комплексу і конверсії (Мінмашпром) відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 вересня 1996 року №1181 шляхом перетворення державного підприємства «Київське виробниче об'єднання імені Артема» у Державну акціонерну холдингову компанію «Артем» відповідно до Законів України «Про приватизацію державного майна», «Про господарські товариства» та Положення про холдингові компанії, що створюються в процесі корпоратизації та приватизації.

ДАХК «Артем» створена шляхом об'єднання у її статутному фонді майна державного підприємства «Київське виробниче об'єднання імені Артема», яке не закріплене на праві повного господарчого відання за підприємствами, що входять до його складу, і контрольних пакетів акцій нижченаведених акціонерних товариств (АТ): ПрАТ «Проектно-виробнича фірма “Макрос”», ПрАТ «Завод електрохімічних покриттів», ПрАТ «Завод “Артемполімер”», ПрАТ «Науково-технічний випробувальний центр “Спектр-Т”», ПАТ «Завод “Артеммаш”», ПАТ «Завод “Артемзварювання”», ПАТ «Інструментальний завод», ПрАТ «Авіаційно-транспортне підприємство “Артем-Авіа”», ПрАТ «Завод “Артемполізоварювання”», ПАТ «Артем-контакт», ПрАТ «Завод “Універсал-А”», ПрАТ «Завод “Русава”», ПрАТ «Виробничо-комерційна фірма “АС”», ПрАТ «Деревообробний завод “Явір”», ПрАТ «Вишнівський ливарно-ковальський завод».

Основна продукція, яку виробляє підприємство ДАХК «Артем», це —

- авіаційні керовані ракети;
- протитанкові керовані ракети;
- комплекси автоматичної перевірки і підготовки до використання всіх видів авіаційних керованих засобів ураження;
- ✓ агрегати, прилади та обладнання для всіх типів авіаційних літальних апаратів;
- ✓ підйомно-транспортні та реабілітаційні засоби для інвалідів;
- ✓ інвалідна техніка;
- ✓ зварювальна техніка.

Статутний капітал ДАХК «Артем» становить 62 563 тис грн. Його основними ринками збуту є підприємства України, близького та далекого зарубіжжя. Основні фінансово-економічні результати діяльності ДАХК «Артем» за останні три роки наведені в табл. 3.3.1.

Таблиця 3.3.1

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДАХК «АРТЕМ», тис. грн.

Стаття	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Дохід (виручка) від реалізації продукції	665995	417327	489010
Податок на додану вартість	3209	4747	7056,0
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	662786	412580	481954
Собівартість реалізації продукції	-512326	-310609	-363736
Валовий прибуток:			
прибуток	150460	101971	118218
збиток			
Інші операційні доходи	579304	438207	235358
Адміністративні витрати	-49228	-41731	-36983
Витрати на збут	-34602	-15251	-27570
Інші операційні витрати	-563258	-448103	-248183
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	82676	35093	40840
збиток			
Дохід від участі в капіталі	0	0	0
Інші фінансові доходи	212	3	1130
Інші доходи	17106	62056	43906
Фінансові витрати	-67346	-38321	-47491

Закінчення табл. 3.3.1

Стаття	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Втрати від участі в капіталі	0	0	0
Інші витрати	-32348	-56476	-37929
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	300	2355	456
збиток			
Податок на прибуток від звичайної діяльності	-75	-588,8	-114
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
прибуток	225	1766	342
збиток			
Надзвичайні:			
доходи	0	0	6
витрати			
Податки з надзвичайного прибутку	0	0	0
Частка меншості	0	0	0
Чистий:			
прибуток	225	1766	342
збиток			

Нематеріальними активами Державної акціонерної холдингової компанії «Артем» є права власності на використання земельних ділянок, а також права на науково-технічну розробку по виготовленню пілососів, конструкторську та технологічну документацію по виробництву медичного обладнання, інші авторські права.

Таблиця 3.3.2

АНАЛІЗ ЧАСТКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ У МАЙНІ ПІДПРИЄМСТВА ДАХК «АРТЕМ»

Показники	Перший рік	Другий рік	Третій рік
<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Нематеріальні активи, тис. грн	255	189816	189740
Необоротні активи, тис. грн	295351	478132	402303
Усього майна підприємства, тис. грн	886351	1143640	1029055
Частка нематеріальних активів у необоротних активах підприємства	0,09	39,7	47,16
Частка нематеріальних активів у майні підприємства	0,029	16,598	39,094

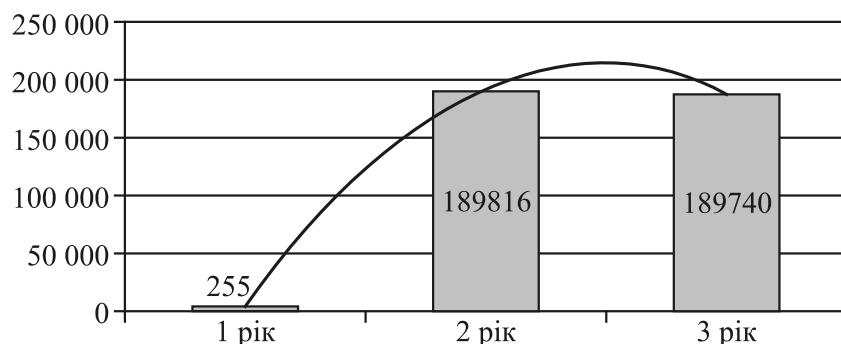

Рис. 3.3.1. Динаміка обсягів нематеріальних активів, які знаходяться у власності ДАХК «Артем»

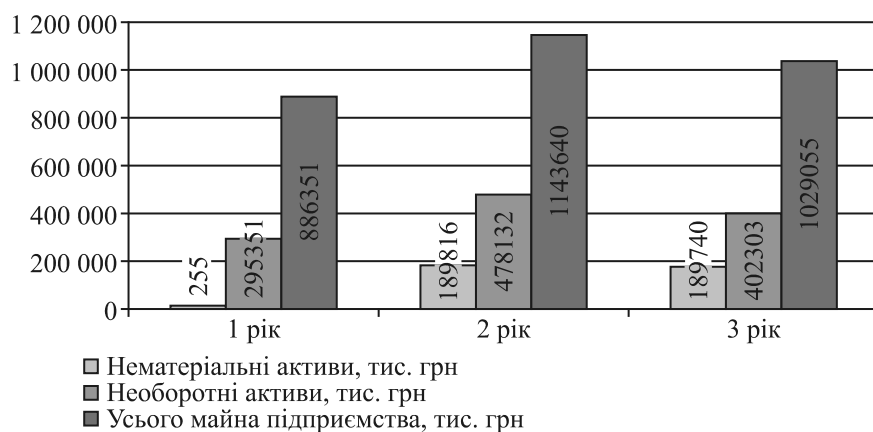

Рис. 3.3.2. Динаміка структури майна ДАХК «Артем», тис. грн

Таблиця 3.3.3.

АНАЛІЗ ОБСЯГУ І ДИНАМІКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ДАХК «АРТЕМ», тис. грн.

Показники	Перший рік		Другий рік		Третій рік	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
<i>I</i>	2	3	4	5	6	7
1. Права користування майном (земельними ділянками)	0	0,00	59144	31,16	59128	31,16
2. Права на науково-технічну розробку по виробництву пілососів	163	63,92	46460	24,48	46441	24,48
3. Права на конструкторську та технологічну документацію по виробництву медичного обладнання	89	34,90	66379	34,97	66351	34,97
4. Інші авторські права	3	1,18	17833	9,39	17820	9,39
Разом	255	100	189816	100	189740	100

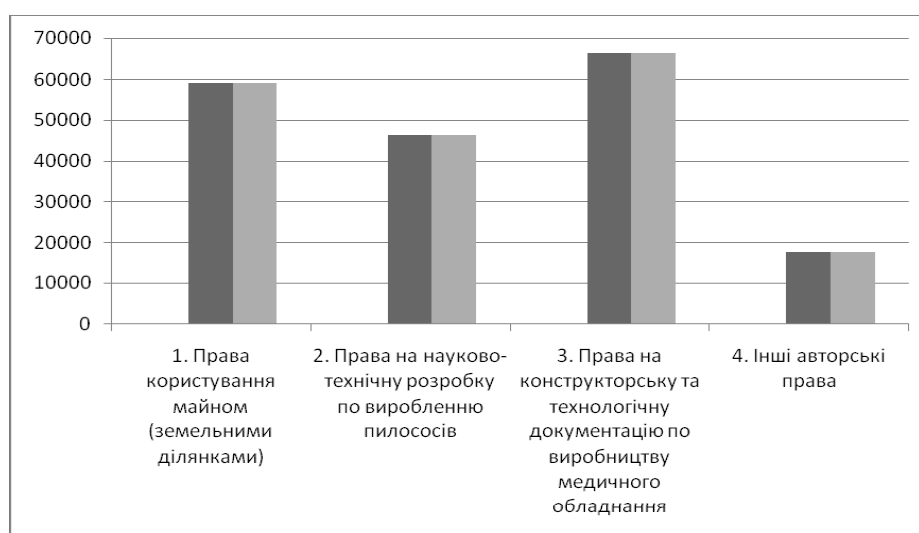

Рис. 3.3.3. Обсяг і динаміка нематеріальних активів ДАХК «Артем» за перший — третій роки, тис. грн

Завдання

1. Проаналізувати і зробити узагальнені висновки щодо ефективності діяльності підприємства.
2. Оцінити нематеріальні активи підприємства та дійти висновків щодо джерел їх формування та використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. за №436-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2003. — № 18, № 19—20, № 21—22, ст.144.
2. Податковий кодекс України // Голос України від 04.12.2010р. — № 229, № 30.
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2003. — № 40—44, ст.356.
4. Закон України «Про акціонерні товариства» // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2008. — №50—51, ст. 384.
5. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 1999. — № 42—43, ст.378.
6. Закон України «Про захист економічної конкуренції» // Відомості Верховної Ради (ВВР). — 2001. — № 12, ст.64.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці» від 9 серпня 1993 р. № 611.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Положення про реєстр неплатоспроможних підприємств та організацій» від 25 листопада 1996 р. № 1403.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87.
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.1999 р. № 87.
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. №318.
12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства». Наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р., №39.
13. Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо визначення вартості чистих активів акціонерних товариств», від 17.11.2004 р. №485.
14. Розпорядження Антимонопольного комітету України «Про затвердження Методики визначення відносин контролю» від 24.12.2002 р. № 397-р.
15. Розпорядження Антимонопольного комітету України «Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку» від 5 березня 2002 р. № 49-р.
16. *Агєєв Є. Я.* Практикум з маркетингу (Збірник тестів, задач та завдань): Навч. посібник. — Львів: Новий Світ-2000, 2008. — 496 с.
17. Бюджетирование шаг за шагом/ Е. Добровольский, Б. Карабанов, П. Боровков [и др.]. — 2-е изд., доп. — СПб.: Питер, 2010. — 480 с.
18. *Васильців Т. Г., Гуцалюк Т. А.* Економічна діагностика середовища функціонування підприємства як передумова та інструмент політики зміцнення конкурентних позицій підприємства // Наук. вісник НЛТУ України. — 2008. — Вип. 18.10. — С. 176-180.
19. *Ивашкевич В. Б.* Практикум по управленческому учету и контроллингу: Учеб. пособие. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 159 с.
20. *Кеворков В. В.* Практикум по маркетингу: Учеб. пособие для студ. вузов / В. В. Кеворков, Д. В. Кеворков. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: КНОРУС, 2008. — 543 с.
21. *Ковалев В. В.* Практикум по анализу и финансовому менеджменту: Конспект лекций с задачами и тестами. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2007. — 448 с.
22. *Коваленко Л. О., Ремньова Л. М.* Фінансовий менеджмент: Навч. посібник — 3-тє вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2008. — 483 с.
23. Лиц не общее выражение: идентификация акционеров //Компаньон. — 2012. — №29—30. — С. 14—16.
24. *Лук'яненко Д. Г.* Практикум з міжнародного економічного аналізу: Тести, вправи та задачі, проблемні ситуації, ділові ігри: Навч. посібник / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук. — К.: КНЕУ, 2006. — 288 с.
25. *Мельник О. Г.* Системно-орієнтована діагностика діяльності підприємства // Актуальні проблеми економіки. —2010. — №1 (103). — С. 143—150.
26. *Морошкин В. А.* Практикум по финансовому менеджменту: Технология финансовых расчетов с процентами: Учеб. пособие / В. А. Морошкин, А. Л. Ломакин. — М.: Финансы и статистика, 2007. — 112 с.
27. *Сіменко І. В.* Якість організаційної структури управління суб'єктом господарювання: аспекти і параметри оцінки // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 12. — С. 106—113.
28. Стратегічний аналіз: Навч. посіб. / Г. М. Давидов, В. М. Малахова, О. А. Магопєць та ін. — К.: Знання, 2011. — 389 с.

29. *Терещенко О. О.* Антикризове фінансове управління на підприємстві. — К. : КНЕУ, 2004. — 268 с.
30. *Франчук С.* Як організувати захист комерційної таємниці та конфіденційної інформації на підприємстві // Юрид. газ. — №42 (126) від 18 жовтня 2007 р. // <http://www.yur-gazeta.com/article/1326/>
31. *Хміль Ф. І.* Практикум з менеджменту організацій: Навч. посіб. — Львів : Магнолія-2006, 2008. — 333 с.
32. *Шмидт В. Р.* Проблемы и технологии оценки персонала: Учеб.-метод. пособие. — СПб: Речь, 2008. — 160 с.
33. *Швиданенко Г. О., Дмитренко А. І.* Бізнес-діагностика підприємства: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2012. — 487 с.
34. *Шубін О. О., Сіменко І. В.* Аналітична оцінка якості організаційних комунікацій // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — №1 (103). — С. 143—184.

ДОДАТКИ

Додаток А

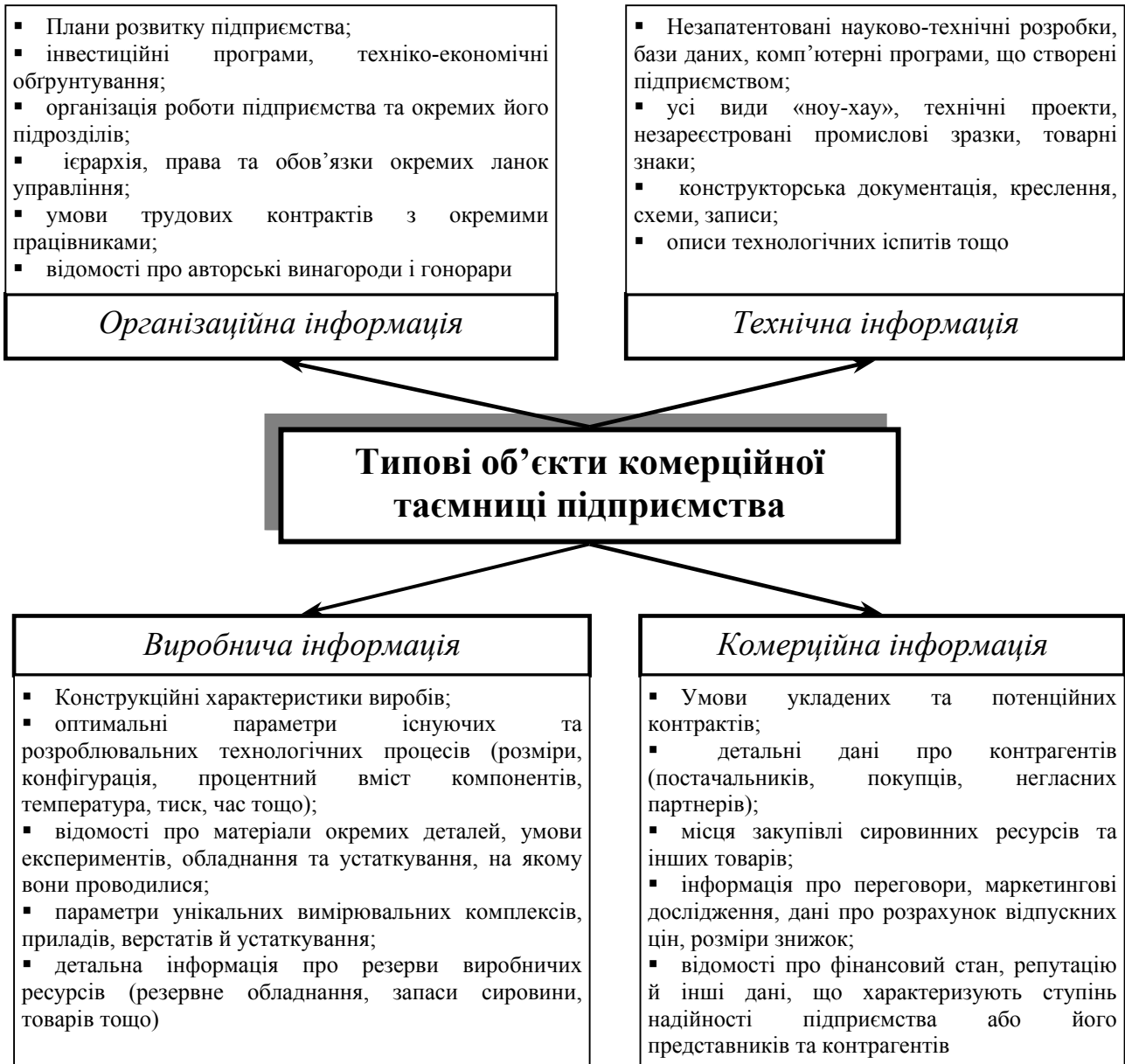

Рис. А. Типові об'єкти комерційної таємниці підприємства

Додаток Б

Таблиця Б

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ НОРМАТИВНИХ ФОРМ ЗВІТНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Назва джерела	Коло представленої інформації
Форма № 1 «Баланс»	Вартісна оцінка наявного у підприємства майна та джерел його формування за групами
Форма № 2 «Звіт про фінансові результати»	Обсяги доходів і витрат, фінансового результату діяльності підприємства за період; обсяги і структура операційних витрат; подача акціонерними товариствами даних про кількість акцій та виплачені дивіденди
Форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів»	Рух коштів від операційної, інвестиційної, фінансової діяльності та надзвичайних подій
Форма № 4 «Звіт про власний капітал»	Зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду
Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва	Вартісна оцінка наявного у суб'єкта малого підприємництва майна і джерел його формування за групами; обсяги доходів, витрат та фінансового результату діяльності
Форма державного статистичного спостереження (далі ФДСС) «Звіт про фінансові результати» № 1-Б	Обсяги фінансових результатів, розрахунки та структура заборгованості з нерезидентами
ФДСС №1-підприємництво	Узагальнені дані щодо обсягу і структури операційних витрат по реалізованій продукції, кількості працівників та оплаті їх праці; щодо валових капітальних інвестицій, здійснених у звітному році, витрат на інновації та інформатизацію тощо
ФДСС №1П-НПП «Звіт про виробництво промислової продукції»	Натуральні і вартісні обсяги виробництва промислової продукції, в тому числі з давальницької сировини, за рік
ФДСС № 1-П «Терміновий звіт про виробництво промислової продукції (товарів, послуг) за видами»	Обсяги виробництва валової та готової продукції, залишки готової продукції
ФДСС №1-послуги «Звіт про обсяги реалізованих послуг»	Обсяг, напрями та види реалізованих послуг; чисельність працівників підприємства і фонд їх оплати праці за звітний рік
ФДСС № 1-кб «Звіт про виконання будівельних робіт»	Вартісні обсяги виконаних та реалізованих будівельних робіт за видами та середня чисельність працівників, зайнятих у будівництві
ФДСС № 1-споживання (річна) «Обстеження споживання продуктів та послуг у виробництві продукції (робіт, послуг)»	Обсяги спожитих матеріальних витрат, вартість послуг сторонніх організацій
ФДСС №1-ціни (пром) «Звіт про ціни виробників промислової продукції»	Перелік і відпускні ціни реалізованих продуцентом товарів
ФДСС №1-ціни (послуги) «Звіт про ціни підприємств-виробників послуг»	Перелік та відпускні ціни реалізованих послуг, а також специфіка ціноутворення
ФДСС №1-ПВ (місячна) «Звіт з праці»	Чисельність працівників та параметри оплати їхньої праці, заборгованість перед працівниками по заробітній платі і допомозі із соціального страхування
ФДСС №1-ПВ (квартальна) «Звіт з праці»	Чисельність і рух персоналу на підприємстві; показники використання робочого часу штатних працівників; обсяг та структура фонду оплати праці й інших виплат персоналу; розподіл працівників за розміром зарплати; чисельність і фонд оплати праці окремих категорій персоналу; показники стану укладання колективних договорів (угод); витрати на утримання робочої сили, що не входять до складу фонду оплати праці
ФДСС №1-ПВ (умови праці) «Звіт про стан умов праці, пільги та компенсації за роботу зі шкідливими умовами праці»	Стан умов праці; пільги та компенсації за роботу зі шкідливими умовами праці та за особливий характер праці

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ НОРМАТИВНИХ ФОРМ ЗВІТНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Назва джерела	Коло представленої інформації
ФДСС № 6-ПВ (річна) «Звіт про кількість працівників, їхній якісний склад та професійне навчання»	Чисельність і структура персоналу (за повнотою робочого часу, віком, освітою); показники професійної підготовки кадрів на виробництві; показники підвищення кваліфікації кадрів
ФДСС №1-РС «Звіт про витрати на утримання робочої сили»	Середня чисельність штатного персоналу, сумісників працівників, що виконували роботу за договорами цивільно-правового характеру; обсяги відпрацьованого часу за наведеними категоріями; величина та структура витрат підприємства на утримання робочої сили
ФДСС №11-ОЗ «Звіт про наявність та рух основних засобів, амортизацію (знос)»	Вартісні обсяги наявності, руху, амортизації та структури основних засобів підприємства
ФДСС №2-Б «Звіт про випуск, розміщення та обіг цінних паперів»	Вартість випуску, розміщення і повторної реалізації цінних паперів підприємства
ФДСС №2-інвестиції	Обсяги та структура інвестицій за об'єктами вкладання, видами економічної діяльності, джерелами фінансування
ФДСС № 13-зез «Звіт про інвестиції з України в економіку країн світу»	Обсяги, напрями та об'єкти прямих і портфельних інвестицій підприємств-резидентів за кордон
ФДСС №1-інновація «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства»	Характер та вартість здійснення інноваційної діяльності; перелік та вартісні обсяги виробництва інноваційної продукції; перелік упроваджених інноваційних процесів діяльності
ФДСС №1-ІП «Звіт підприємства про реалізацію інвестиційного проекту в спеціальній (вільній) економічній зоні або на території пріоритетного розвитку»	Фактичні і заплановані параметри інвестиційного проекту: обсяги і структура інвестицій, напрями та об'єкти капіталовкладень, результати та розрахунки з бюджетом

ДОДАТОК В

БАЛАНС ПАТ «ААА» ЗА Х0–Х1 РОКИ

Актив	Код рядка	На 01.01.Х0 р.	На 01.01.Х1 р.	На 01.01.Х2 р.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>I. Необоротні активи</i>				
Нематеріальні активи:				
залишкова вартість	010	68	52	39
первісна вартість	011	120	120	120
накопичена амортизація	012	–52	–68	–81
Незавершене будівництво				
Основні засоби:				
залишкова вартість	030	1703	1442	1357
первісна вартість	031	3546	3538	3542
знос	032	–1843	–2096	–2185
Довгострокові біологічні активи:				
справедлива (залишкова) вартість	035			
первісна вартість	036			
накопичена амортизація	037			
Довгострокові фінансові інвестиції:				
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	040			
інші фінансові інвестиції	045			
Довгострокова дебіторська заборгованість				
Справедлива (залишкова) вартість інвестиційної нерухомості	055			
Первісна вартість інвестиційної нерухомості	056			
Знос інвестиційної нерухомості	057			
Відстрочені податкові активи	060			
Гудвіл	065			
Інші необоротні активи	070			
<i>Усього за розділом I</i>	<i>080</i>	<i>1771</i>	<i>1494</i>	<i>1396</i>
<i>II. Оборотні активи</i>				
Виробничі запаси	100	2590	2638	1631
Поточні біологічні активи				
Незавершене виробництво	120	358		
Готова продукція	130	440	23	31
Товари	140	55		
Векселі одержані	150			
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:				
чиста реалізаційна вартість	160	1312	2319	6537

Продовження табл.

Актив	Код рядка	На 01.01.X0 р.	На 01.01.X1 р.	На 01.01.X2 р.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
первісна вартість	161	1352	2319	6537
резерв сумнівних боргів	162	-40		
Дебіторська заборгованість за розрахунками:				
з бюджетом	170	1		6
за виданими авансами	180			
з нарахованих доходів	190			
із внутрішніх розрахунків	200			
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	186	167	138
Поточні фінансові інвестиції	220			
Грошові кошти та їх еквіваленти:				
в національній валюті	230	289	44	53
у тому числі в касі	231			
в іноземній валюті	240			
Інші оборотні активи	250			
<i>Усього за розділом II</i>	<i>260</i>	<i>5231</i>	<i>5191</i>	<i>8396</i>
<i>III. Витрати майбутніх періодів</i>	<i>270</i>	<i>3</i>	<i>2</i>	<i>5</i>
<i>IV. Необоротні активи та групи вибуття</i>	<i>275</i>			
Баланс	280	7005	6687	9797

Пасив	Код рядка	На 01.01.X0 р.	На 01.01.X1 р.	На 01.01.X2 р.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
I. Власний капітал				
Статутний капітал	300	1400	1400	1400
Пайовий капітал	310			
Додатковий вкладений капітал	320			
Інший додатковий капітал	330			
Резервний капітал	340			
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	17	248	2042
Неоплачений капітал	360			
Вилучений капітал	370			
Усього за розділом I	380	1417	1648	3442
II. Забезпечення таких витрат і платежів				
Забезпечення виплат персоналу	400			
Інші забезпечення	410			
Сума страхових резервів	415			
Сума часток перестраховиків у страхових резервах	416			
<i>Залишок сформованого призового фонду, що підлягає виплаті переможцям лотереї</i>	<i>417</i>			

Закінчення табл.

Пасив	Код рядка	На 01.01.X0 р.	На 01.01.X1 р.	На 01.01.X2 р.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
<i>Залишок сформованого резерву на виплату джек-поту, не забезпеченого сплатою участі у лотереї</i>	418			
Цільове фінансування	420			
<i>Усього за розділом II</i>	<i>430</i>			
<i>III. Довгострокові зобов'язання</i>				
Довгострокові кредити банків	440	600	200	
Інші довгострокові фінансові зобов'язання	450			
Відстрочені податкові зобов'язання	460			
Інші довгострокові зобов'язання	470			
<i>Усього за розділом III</i>	<i>480</i>	<i>600</i>	<i>200</i>	<i>0</i>
<i>IV. Поточні зобов'язання</i>				
Короткострокові кредити банків	500			
Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	510	200	200	
Векселі видані	520	105		155
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	3915	3822	5162
Поточні зобов'язання за розрахунками:				
з одержаних авансів	540			
з бюджетом	550	80	154	215
з позабюджетних платежів	560	184	139	154
зі страхування	570	122	100	118
з оплати праці	580	242	191	221
з учасниками	590	50	120	150
із внутрішніх розрахунків	600			
<i>Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття, утримуваними для продажу</i>	<i>605</i>			
Інші поточні зобов'язання	610	90	113	180
<i>Усього за розділом IV</i>	<i>620</i>	<i>4988</i>	<i>4839</i>	<i>6355</i>
<i>V. Доходи майбутніх періодів</i>	<i>630</i>			
Баланс	640	7005	6687	9797

ДОДАТОК Г

Звіт про фінансові результати ПАТ «ААА» за Х0–Х1 р.

І. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	Значення за рік:	
		Х0	Х1
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	10	18052	24895
Податок на додану вартість	15	-3009	-4149
Акцизний збір	20		
	25		
Інші вирахування з доходу	30		
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	35	15043	20746
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	40	-13557	-18287
Валовий:			
прибуток	50	1486	2459
збиток	55		
Інші операційні доходи	60	699	477
<i>у тому числі дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності</i>	<i>61</i>		
Адміністративні витрати	70	-913	-1019
Витрати на збут	80	-175	-140
Інші операційні витрати	90	-543	-213
<i>у тому числі витрати від первісного визнання біологічних активів сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності</i>	<i>91</i>		
Фінансові результати від операційної діяльності:			
прибуток	100	554	1564
збиток	105		
Дохід від участі в капіталі	110		
Інші фінансові доходи	120		
Інші доходи	130		64
Фінансові витрати	140	-2	
Втрати від участі в капіталі	150		
Інші витрати	160	-12	-11
<i>Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті</i>	<i>165</i>		
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
прибуток	170	540	1617
збиток	175		
<i>у т. ч. прибуток від припиненої діяльності та/або прибуток від переоцінки необоротних активів та групи вибуття унаслідок припинення діяльності</i>	<i>176</i>		
<i>у т. ч. збиток від припиненої діяльності та/або збиток від переоцінки необоротних активів та групи вибуття унаслідок припинення діяльності</i>	<i>177</i>		

Закінчення табл.

Стаття	Код рядка	Значення за рік:	
		X0	X1
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	-69	-23
<i>Дохід з податку на прибуток від звичайної діяльності</i>	<i>185</i>		
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
прибуток	190	471	1594
збиток	195		
Надзвичайні:			
доходи	200		
витрати	205		
Податки з надзвичайного прибутку	210		
Чистий:			
прибуток	220	471	1594
збиток	225		
<i>Забезпечення матеріального заохочення</i>	<i>226</i>		

II. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Найменування показника	Код рядка	За X1 р.	За X2 р.
Матеріальні затрати	230	8093	11535
Витрати на оплату праці	240	2864	3533
Відрахування на соціальні заходи	250	1079	1327
Амортизація	260	296	216
Інші операційні витрати	270	543	213
Разом	280	12875	16824

III. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За X1	За X2
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Середньорічна кількість простих акцій	300	10000	10000
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	310	10000	10000
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	320	47,1	159,4
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	330	47,1	159,4
Дивіденди на одну просту акцію	340	—	1,5

ДОДАТОК Д

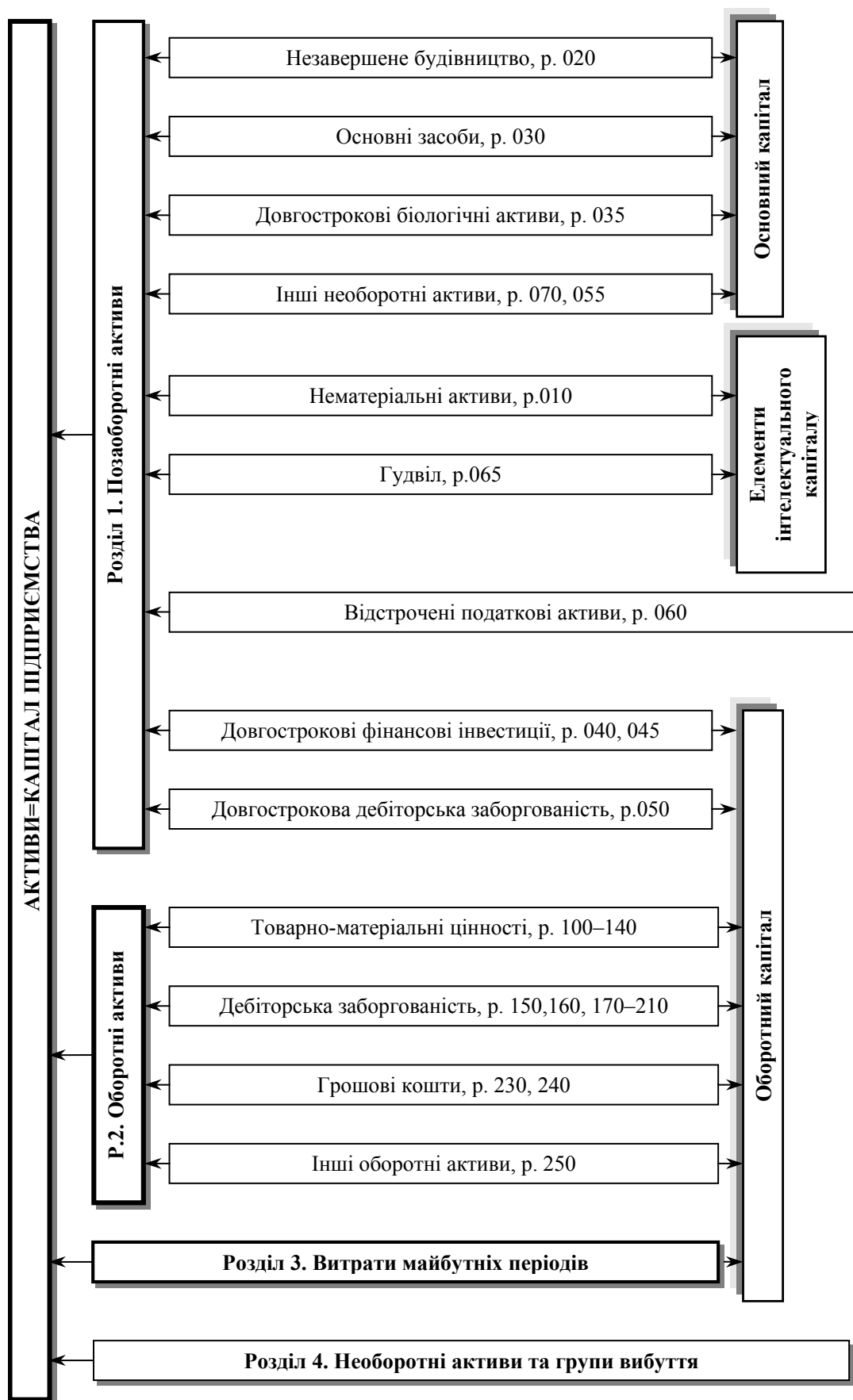

Рис. Г. Структуризація активів підприємства

ДОДАТОК Е

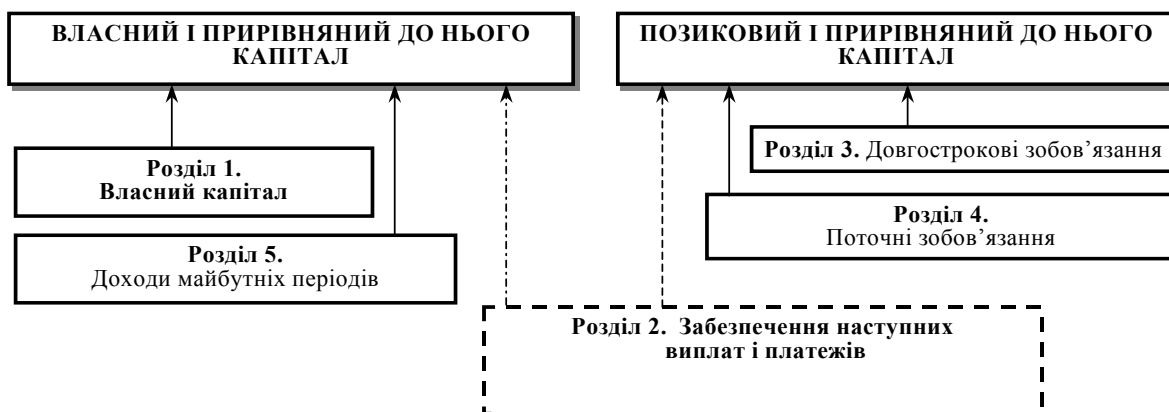

Рис. Г. Групування пасиву балансу промислового підприємства

Навчальне видання

**ШВИДАНЕНКО Генефа Олександрівна
ДМИТРЕНКО Артем Іванович**

БІЗНЕС-ДІАГНОСТИКА:

**ПРАКТИКУМ
НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК**

Редактор *Л. Кучеренко*
Коректор *Л. Тютюнник*
Верстка *А. Кунденко*

Підп. до друку 19.03.15. Формат 60×84/8
Друк. арк. 10,42
Зам. 13–4655.

Державний вищий навчальний заклад
«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
03680, м. Київ, проспект Перемоги, 54/1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

Тел./факс (044) 537-61-41; тел. (044) 537-61-44
E-mail: publish@kneu.kiev.ua